

GECONSOLIDEERDE OMGEVINGSVISIE NOVEMBER 2023

provincie Groningen

Status	geconsolideerd
IDN	NL.IMRO.9920.omgvisiegeconsol-GV06
Plantype	structuurvisie
Plandatum	08-11-2023

INHOUDSOPGAVE

Geconsolideerde Omgevingsvisie november 2023	2
beleidstekst	3
Deel A: Inleiding en visie	4
hoofdstuk 1 Inleiding	4
hoofdstuk 2 Groningen in 2016	9
hoofdstuk 3 Visiedeel	17
hoofdstuk 4 Van visie naar uitvoering	21
Deel B: Opgaven	29
hoofdstuk 5 Opgaven	29
hoofdstuk 6 Gaswinning	30
hoofdstuk 7 Energyport	32
hoofdstuk 8 Groei en krimp	35
hoofdstuk 9 Regio Groningen-Assen	39
hoofdstuk 10 Waddengebied	41
Deel C: Beleid	46
Ruimte	46
Water	93
Mobiliteit	102
Milieu	110
bijlagen	132
bijlage 1 Verantwoording Milieueffect-rapport	133
bijlage 2 Visiekaart	140
bijlage 3 Afwegingskader	141
bijlage 4 Gaswinning	142
bijlage 5 Energyport	143
bijlage 6 Groei en krimp	144
bijlage 7 Regio Groningen-Assen	145
bijlage 8 Waddengebied	146
bijlage 9 Rollen en instrumenten	147
bijlage 10 Vaststellingsbesluit tot actualisatie van de Omgevingsvisie	148

Geconsolideerde Omgevingsvisie november 2023

De Omgevingsvisie provincie Groningen 2016-2020 is op 1 juni 2016 vastgesteld door Provinciale Staten. In deze geconsolideerde versie van de Omgevingsvisie zijn de wijzigingen ten gevolge van de volgende besluiten verwerkt:

- De Actualisatie Omgevingsvisie provincie Groningen (planidentificatie NL.IMRO.9920.Omgevingsvisie2017-VA01), vastgesteld door Provinciale Staten op 15 november 2017
- De Actualisatie Omgevingsvisie provincie Groningen (2018) (planidentificatie NL.IMRO.9920.Omgevingsvisie2018-VA01), vastgesteld door Provinciale Staten op 6 februari 2019
- De Actualisatie Omgevingsvisie provincie Groningen 2020 (planidentificatie NL.IMRO.9920.Omgevingsvisie2020-VA01), vastgesteld door Provinciale Staten op 3 februari 2021
- De Actualisatie Omgevingsvisie provincie Groningen 2021 (planidentificatie NL.IMRO.9920.Omgevingsvisie2021-VA01), vastgesteld door Provinciale Staten op 2 februari 2022
- De Actualisatie Omgevingsvisie provincie Groningen 2022 (planidentificatie NL.IMRO.9920.Omgevingsvisie2022-VA01), vastgesteld door Provinciale Staten op 25 mei 2022
- De Actualisatie Omgevingsvisie provincie Groningen - Oostpolder (planidentificatie NL.IMRO.9920.OmgevingsvisieOP-VA01), vastgesteld door Provinciale Staten op 8 november 2023

De geconsolideerde Omgevingsvisie is de actuele versie van de Omgevingsvisie provincie Groningen, waarin alle in de loop van de tijd aangebrachte wijzigingen in tekst en kaarten zijn doorgevoerd. Aan deze geconsolideerde versie kunnen geen rechten worden ontleend.

BELEIDSTEKST

Deel A: Inleiding en visie

hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Omgevingsvisie: doel, reikwijdte en status

Dit is de Omgevingsvisie 2016 - 2020 van de provincie Groningen. De Omgevingsvisie bevat de integrale lange termijnvisie van de provincie op de fysieke leefomgeving. De Omgevingsvisie komt in de plaats van het Provinciaal Omgevingsplan (POP). Deze Omgevingsvisie heeft betrekking op het grondgebied van de provincie Groningen en geldt voor een periode van vier jaar (2016-2020) en kan daarna eenmalig voor een periode van twee jaar worden verlengd. Na de inwerkingtreding van de Omgevingswet is het wellicht mogelijk dat deze termijn van vier jaar komt te vervallen.

Wij willen het aantrekkelijke woon- en leefklimaat in onze provincie verder verbeteren. Vanuit die invalshoek kijken wij naar de kansen die zich voordoen om hier met ons omgevingsbeleid een bijdrage aan te leveren. Het accent in ons beleid ligt op het benutten van de ontwikkelingsmogelijkheden, naast het beschermen van de karakteristieke bebouwde en onbebouwde elementen. Wij willen ruimte bieden voor ondernemerschap om in te spelen op de dynamische ontwikkelingen. Activiteiten lopen steeds meer door elkaar heen. Dat heeft gevolgen voor het ruimtegebruik. Functies, zoals bijvoorbeeld wonen en werken, zijn steeds minder van elkaar gescheiden.

Door samenwerking met medeoverheden en andere partijen en het leveren van maatwerk willen wij onze doelen bereiken.

Een belangrijk doel van de Omgevingsvisie is om op strategisch niveau samenhang aan te brengen in het beleid voor de fysieke leefomgeving. Daarom zijn in deze Omgevingsvisie zoveel mogelijk de visies op verschillende terreinen zoals ruimtelijke ontwikkeling, landschap en cultureel erfgoed, natuur, verkeer en vervoer, water, milieu en gebruik van natuurlijke hulpbronnen samengevoegd en inhoudelijk met elkaar verbonden. Er zijn ook onderdelen opgenomen van het provinciale beleid voor economie, energie en cultuur en welzijn, voor zover die gevolgen hebben voor de fysieke leefomgeving.

In deze Omgevingsvisie hebben we al het provinciale beleid dat op een of andere manier raakt aan de fysieke leefomgeving geformuleerd en geordend in vijf samenhangende thema's en elf provinciale 'belangen':

Ruimte

1. Ruimtelijke kwaliteit
2. Aantrekkelijk vestigingsklimaat
3. Ruimte voor duurzame energie
4. Vitale landbouw

Natuur en landschap

5. Beschermen landschap en cultureel erfgoed
6. Vergroten biodiversiteit

Water

7. Waterveiligheid
8. Schoon en voldoende water

Mobiliteit

9. Bereikbaarheid

Milieu

10. Tegengaan milieuhinder
11. Gebruik van de ondergrond

De Omgevingsvisie bevat uitgangspunten en strategische keuzes en informeert onze bestuurlijke en maatschappelijke partners over onze ambities, verwachtingen en doelen op deze 'belangen'. De Omgevingsvisie is zodoende een kaderstellend document voor de uitwerking van het beleid op deelterreinen door de provincie zelf en door gemeenten en waterschappen. Ook voor andere partijen (bedrijven) die iets willen dat invloed heeft op de fysieke leefomgeving, biedt de Omgevingsvisie houvast. Met ons omgevingsbeleid willen wij aansluiten bij maatschappelijke ontwikkelingen en hier samen met anderen aan werken. Wij willen met de Omgevingsvisie ruimte bieden en uitnodigen. Maar uit deze Omgevingsvisie vloeien ook richtlijnen en voorschriften voort, die zijn vastgelegd in de provinciale Omgevingsverordening. Hiermee laten we ons omgevingsbeleid (ruimtelijke ordening, water, mobiliteit en milieu) doorwerken in plannen van gemeenten en waterschappen.

1.2 Vertrouwen en samenwerking centraal

Wij stellen het begrip vertrouwen centraal in ons beleid voor de fysieke omgeving. Dat sluit goed aan bij de Wet op de ruimtelijke ordening en de in voorbereiding zijnde Omgevingswet. De huidige samenleving vraagt om een provinciale overheid die zorgvuldig kijkt naar de verschillende rollen die ze heeft en die vertrouwen schenkt aan inwoners, gemeenten, waterschappen, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Vaak zullen zij uitstekend in staat zijn zelf richtinggevend beslissingen te nemen, en zal de provincie de rol hebben van de geïnteresseerde betrokkene aan de zijlijn of de facilitator die coacht en verbindt, maar niet de regie overneemt. Omdat wij werken vanuit vertrouwen hanteren wij een bestuursstijl waarin waarden als gezamenlijkheid, dienstbaarheid en transparantie een prominente plaats krijgen.

Vertrouwen heeft in onze visie ook een andere plaats: de inwoners moeten er volledig op kunnen vertrouwen dat de provincie pal staat voor hun belangen, en problemen daadkrachtig te lijf gaat. Groningen staat de komende jaren voor zware opgaven, bijvoorbeeld rond de gaswinning en aardbevingen, de energietransitie, groei, krimp en leefbaarheid en de economische structuur en werkloosheid. Maar onze regio heeft ook veel mogelijkheden en kansen. Met een aantal sterke clusters, waartussen steeds meer samenwerking plaatsvindt liggen er mogelijkheden voor een duurzame economie. Zo liggen er kansen en mogelijkheden voor het versnellen van de energietransitie en voor bijvoorbeeld de bedrijven in de bouwsector.

Een open bestuursstijl op basis van vertrouwen en verantwoordelijkheid is ons uitgangspunt. Meer ruimte geven voor het oppakken van initiatieven en het benutten van kansen vanuit de samenleving. Wij willen dienstbaar zijn aan onze gemeenten, waterschappen, maatschappelijke organisaties en iedereen die in onze provincie woont of werkt.

Als provincie stellen wij kaders, maar daarbinnen is veel ruimte voor inbreng. Elkaar ruimte geven betekent op een andere manier met elkaar omgaan. Samen werken aan een vertrouwensband door inwoners of organisaties waar mogelijk in een vroeg stadium te betrekken bij ons beleid. De kaders worden gevormd door de vijf opgaven en de elf provinciale belangen. Die kunnen wij alleen realiseren door samenwerking met onze partners vanuit een open houding. Een open houding betekent als overheid ondersteunen, dienstbaar en consistent zijn waarbij provinciale kaders en bestuurskracht een vanzelfsprekendheid zijn. Een mooi Groningen bouw je immers samen.

1.3 Wettelijke grondslag

De wettelijke grondslag voor de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening wordt gevormd door de Wet ruimtelijke ordening, de Waterwet, de Planwet verkeer en vervoer en de Wet milieubeheer. Met de Omgevingsvisie 2016 - 2020 anticiperen wij op het nieuwe stelsel van het omgevingsrecht dat wordt vastgelegd in de Omgevingswet die naar verwachting in 2021 in werking zal treden.

1.3.1 Omgevingswet: integratie in één beleidsdocument

De Wet ruimtelijke ordening, de Waterwet, de Planwet verkeer en vervoer en de Wet Milieubeheer delen verantwoordelijkheden en daarmee samenhangende bevoegdheden aan de verschillende overheidslagen toe en geven regels voor de toepassing van deze bevoegdheden. Omdat deze wetten, behalve een aantal inhoudelijke en procedurele eisen, geen beperkende formaliteiten voor de vormgeving van de verschillende beleidsdocumenten kennen, is het mogelijk om het ruimtelijk beleid, het waterbeleid, het verkeers- en vervoersbeleid en het milieubeleid volledig te integreren in één beleidsdocument, zoals een Omgevingsvisie in de zin van de nieuwe Omgevingswet. Wij preluderen met de Omgevingsvisie ook op de nieuwe Omgevingswet door uitdrukkelijk uit te gaan van provinciale belangen. Vanuit deze provinciale belangen, waar wij een taak en rol voor de provincie zien weggelegd, werken wij ons beleid uit. Provinciale belangen zijn onderwerpen waar de provincie in elk geval een belang en een rol heeft. In heel veel gevallen hebben andere partijen dat ook. Daarom vinden wij samenwerking in de uitvoering erg belangrijk.

De Omgevingsvisie is een voor de provincie zelfbindend strategisch beleidsdocument. De bijbehorende Omgevingsverordening is deels kaderstellend voor gemeenten en waterschappen. Ook aan andere partijen (bedrijven) die iets willen wat invloed heeft op de fysieke leefomgeving, geeft de Omgevingsvisie aan hoe wij met bepaalde ontwikkelingen omgaan. Voor zover uit deze Omgevingsvisie concrete richtlijnen en voorschriften voortvloeien, worden die vastgelegd in de Omgevingsverordening, waarmee we ons omgevingsbeleid (ruimtelijke ordening, water, mobiliteit en milieu) laten doorwerken in de plannen van gemeenten en waterschappen.

Op grond van de Europese Richtlijn voor de Strategische Milieubeoordeling, die is vertaald in de Wet milieubeheer, hebben wij voor bepaalde onderdelen van dit omgevingsplan een milieueffectrapportage op strategisch niveau (planMER) laten uitvoeren.

We hebben zoveel mogelijk rekening gehouden met actuele inzichten en plannen die op (inter)nationaal niveau gelden, zoals de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte van het Rijk en in noordelijk verband Noordvisie 2040, Gebiedsagenda en de RIS3¹. Verder is rekening gehouden met afspraken uit de Regiovisie Groningen-Assen, het Regiospecifiek Pakket Zuiderzeelijn en de Ontwikkelingsvisie Eemsdelta en de Structuurvisie Eemsmond-Delfzijl.

¹ RIS3, Research and Innovation Strategy for Smart Specialization (RIS3), 3 September 2013, SNN.

1.4 Instrumenten en rollen

Instrumenten

Om ons beleid uit te voeren, maken wij gebruik van verschillende instrumenten:

- bestuurlijke middelen (overleg, samenwerking, bestuurlijke afspraken, subsidies en kennisoverdracht);
- juridische middelen (Omgevingsverordening, Provinciaal inpassingsplan).

In de praktijk worden de instrumenten meestal gecombineerd ingezet. Welke mix gekozen wordt, hangt af van de rol die we hebben en/of willen spelen in relatie tot andere betrokken overheden (gemeenten en waterschappen) en (markt)partijen en de effectiviteit en doelmatigheid van onze inzet.

Provinciale rollen

De huidige samenleving vraagt om een provinciale overheid die zorgvuldig kijkt naar de verschillende rollen die ze heeft en die vertrouwen schenkt aan inwoners, gemeenten, waterschappen, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Vaak zijn zij uitstekend in staat zelf richtinggevende beslissingen te nemen en zullen wij de rol hebben van geïnteresseerde betrokkene aan de zijlijn of van facilitator die coacht en verbindt, maar niet de regie overneemt. Bij dit werken vanuit vertrouwen hoort een bestuursstijl waarin waarden als samenwerking, dienstbaarheid en transparantie

een prominente plaats krijgen.

De belangrijkste rollen voor ons zijn:

- loslaten;
- faciliteren en stimuleren;
- regisseren;
- reguleren.

Er bestaat niet één ideale of beste rol. Per situatie en per onderwerp bepalen wij én expliciteren wij welke rol wij voor onszelf zien weggelegd. De keuze voor een rol hangt onder meer af van de effectiviteit en doelmatigheid. Hieronder worden de verschillende rollen nader toegelicht.

De onderscheiden rollen sluiten aan bij de terminologie van de 'overheidsparticipatietrap' zoals die is te vinden in de adviezen 'Vertrouwen op democratie' en 'Loslaten in vertrouwen' van de Raad voor het openbaar bestuur. De strekking van deze adviezen is dat de overheid beter moet anticiperen op de horizontale verhoudingen in de publieke ruimte; dat wil zeggen meer samenwerken, meer op anderen vertrouwen en minder snel kiezen voor reguleren. Ook op deze manier kan de overheid adequaat sturing geven. Hieronder worden de vier rollen toegelicht.

Loslaten

Loslaten doen we als we vinden dat we als provincie eigenlijk geen rol hebben, of zouden moeten hebben in de uitvoering van het betreffende beleid. We verwachten dat dit in de toekomst steeds meer het geval zal zijn. Dit heeft te maken met veranderende opvattingen over de rol van de provincie, met name in de relatie tot die van gemeenten en waterschappen. Wij vinden dat 'loslaten' aan de orde is als de andere partij (gemeente of waterschap) het onderwerp 'vastpakt'. Loslaten heeft als doel het beleid op het niveau te laten uitvoeren waar het thuishoort. We moeten er samen voor waken dat het niet leidt tot bijvoorbeeld versnippering van het beleid, met ongewenste uitkomsten.

Faciliteren / stimuleren

Wij kiezen voor faciliteren/stimuleren als het vooral andere partijen (overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven) zijn die de realisatie van onze ambities en doelen dichterbij brengen. Faciliteren en ondersteunen kan met (stimulerings)subsidie, kennisoverdracht, deskundig advies of praktische en organisatorische ondersteuning. Een voorbeeld is de provinciale subsidieregeling 'Reserve leefbaarheid krimpgebieden' voor vernieuwende projecten van bewonersgroepen die een positief effect hebben op leefbaarheid, mobiliteit, werkgelegenheid, zorg, welzijn of onderwijs in de gebieden waar sprake is van bevolkingskrimp. Ook de inzet van het 'Gronings gereedschap' is een succesvolle werkwijze waarin we op gebiedsniveau samen met anderen de juiste instrumenten en aanpak kiezen.

Regisseren

Wij kiezen voor regisseren als andere partijen ook een rol hebben en als het effectief en doelmatig is dat wij de regie nemen. Op het bovengemeentelijke en (inter)regionale niveau hebben wij een verbindende en regisserende rol voor de fysieke leefomgeving. Bovengemeentelijk zien wij onder meer wanneer er sprake is van concurrentie tussen gemeenten of NIMBY: besluiten waarvan iedereen liever heeft dat die in een andere gemeente landen. Wij vervullen de regierol ook op verzoek van gemeenten.

In dat kader dragen wij er bijvoorbeeld zorg voor dat gemeenten elkaar niet beconcurreren met een overaanbod van woningbouwlocaties en bedrijventerreinen. Wij ondersteunen het proces om samen met gemeenten te komen tot afspraken, vanuit de regisserende en faciliterende rol. De provincie kan zich bedienen van bestuurlijke en/of juridische instrumenten. Zo werken wij bijvoorbeeld in de Regio Groningen-Assen bestuurlijk samen met gemeenten en de provincie Drenthe op het gebied van de verdelingsvraagstukken voor de woningbouw en bedrijventerreinen.

De regierol kan ook vereisen dat bevoegdheid van de gemeenten om bestemmingsplannen vast te stellen wordt ingekaderd. Grondslag van de Wet ruimtelijke ordening is dat iedere bestuurslaag zijn belangen en omgevingsbeleid

formuleert en kan borgen. Provinciale Staten beschikken over de bevoegdheid om de doorwerking van het provinciaal omgevingsbeleid naar het gemeentelijke niveau te borgen door algemene instructieregels te geven over de inhoud van of toelichting op bestemmingsplannen. Het gaat daarbij om ruimtelijke belangen die door hun aard en schaal een zodanige afweging vergen dat de effecten van de besluitvorming het gemeentelijke belang overstijgen.

Reguleren

Reguleren door wet- en regelgeving is het zwaarste instrument dat wij kunnen inzetten. In het verlengde hiervan moeten en kunnen wij regels handhaven en overtredingen sanctioneren.

Wij hebben van oudsher een belangrijke rol bij het beschermen van kwaliteiten van de fysieke omgeving, die de gemeentegrenzen overstijgen. Te denken valt daarbij aan het beschermen van de ruimtelijke functie en de kernkarakteristieken van het landelijk gebied en cultureel erfgoed. Deze belangen kunnen worden beschermd door ongewenste ruimtelijke functies of activiteiten te weren dan wel de locatie en schaalgrootte van functies die in het gebied thuishoren af te stemmen op de omgeving en andere relevante belangen.

De Omgevingsverordening is het instrument dat wij inzetten voor de regulerende rol. Flankerend daaraan kunnen bestuursovereenkomsten met gemeenten worden gesloten waarin afspraken worden vastgelegd over de wijze waarop bepaalde ontwikkelingen in het bestemmingsplan mogelijk worden gemaakt en de wijze waarop het besluitvormingsproces verloopt.

1.4.1 Doorwerking van het provinciaal omgevingsbeleid naar het gemeentelijke niveau

Op grond van de Wet ruimtelijke ordening hebben Provinciale Staten de bevoegdheid om een bestemmingsplan (in de wet inpassingsplannen genoemd) vast te stellen. Provinciale Staten kunnen alleen van deze bevoegdheid gebruik maken indien er sprake is van provinciale belangen. Het gaat dan bijvoorbeeld om een situatie waarin de totstandkoming van een bepaalde ruimtelijke ontwikkeling van zodanig (bovengemeentelijk) belang wordt geacht, dat de provincie de regie daarover van het begin af in handen wil hebben. Dit is bijvoorbeeld de aanleg van een provinciale wegverbinding of een project waarmee een provinciaal belang wordt gediend, zoals de realisering van een windenergiepark.

Omgevingsverordening

Op grond van de Wet ruimtelijke ordening, de Waterwet en de Wet milieubeheer hebben Provinciale Staten bevoegdheden en verplichtingen om bij verordening regels te stellen. Wij leggen deze bevoegdheden en verplichtingen vast in één Omgevingsverordening voor de fysieke leefomgeving.

1.5 Inhoud en opbouw Omgevingsvisie

Zoals hiervoor al is aangegeven, bevat de Omgevingsvisie onze integrale visie en beleid op toekomstige fysieke leefomgeving. Na deze inleiding komen aan de orde:

Hoofdstuk 2: Groningen in 2016

Als vertrekpunt schetsen we de situatie anno nu: Groningen 2016 (2.1). Na deze inhoudelijke schets wordt de provincie vanuit breder perspectief beschouwd (2.2).

Hoofdstuk 3: Groningen in 2040

In hoofdstuk 3 kijken we ver vooruit. Ons beleid is gericht op een sterke en leefbare provincie. Met ruimte voor nieuwe economische activiteiten, en met behoud van wat we waardevol vinden en wat ons dierbaar is. Wat betekent dat concreet? Hoe ziet Groningen er uit als ons beleid succesvol is? Onze visie schetst een beeld van Groningen in 2040.

Hoofdstuk 4: Van visie naar beleid en uitvoering

Vervolgens beschrijven we in hoofdstuk 4 hoe we een sterke en leefbare provincie willen blijven. Welke waarden we

koesteren en welke hoofddoelen het vertrekpunt vormen voor ons beleid. Dit hoofdstuk geeft antwoord op de vraag: wat willen we bereiken? Het hoofdstuk koppelt onze belangrijke waarden en hoofddoelen aan onze provinciale belangen en ons beleid (deel B: beleid).

Deel B: Opgaven

In de planperiode van deze Omgevingsvisie zien we zes bijzondere opgaven waar wij belangen zorgvuldig tegen elkaar moeten afwegen. In dit hoofdstuk beschrijven we deze opgaven en schetsen we onze uitgangspunten bij het afwegen van (mogelijk) conflicterende belangen.

Deel C: Beleid in 11 provinciale belangen

Dit hoofdstuk bevat de uitgangspunten, strategische keuzes en voorwaarden op de onderscheiden thema's en 'provinciale belangen'. We hebben dit uitgewerkt in beleid. Voor die onderdelen van het beleid die een directe koppeling hebben met een fysieke locatie of begrenzing, is dit op de kaart terug te vinden. Voor generiek beleid, dat wil zeggen dat van toepassing is op ons gehele grondgebied is dit niet het geval.

Bijlage 1: Verantwoording milieueffectrapport

Voor de Omgevingsvisie is een plan-m.e.r.-procedure doorlopen. In bijlage 1 staat de verantwoording van de planMER Omgevingsvisie Groningen.

Bijlage 2 t/m 8: bevat de Visiekaart, Afwegingskader, en de opgaven Gaswinning, Energyport, Groei en krimp, Regio Groningen-Assen en Waddengebied in pdf-formaat.

Bijlage 9: Rollen en instrumenten

In bijlage 9 staat per opgave en per provinciaal belang een overzicht van onze rollen en instrumenten.

hoofdstuk 2 Groningen in 2016

2.1 Groningen 2016

In de Omgevingsbalans 2013² zijn de ontwikkelingen geschetst op het gebied van de fysieke leefomgeving in de periode 2007-2013. Ook zijn trends en verwachte ontwikkelingen aangegeven voor de planperiode van de Omgevingsvisie met een doorkijk naar 2030. De Omgevingsbalans beschrijft de relevante context en biedt het vertrekpunt voor ons beleid voor de fysieke leefomgeving.

Hieronder geven we een samenvatting van de belangrijkste thema's en conclusies uit de Omgevingsbalans.

Gestage economische groei

De vorige planperiode (2009-2015) kenmerkte zich als een periode van economische stagnatie. In onze provincie uitte zich dit onder meer in de realisatie van woningbouw en bedrijvenlocaties. Op veel plaatsen zijn nieuwbouwplannen mondjesmaat of ten dele niet ontwikkeld. Sinds 2014 komt de economie weer op gang. Wij verwachten voor de komende decennia een ander beeld: geringe groei en met een relatief sterke groei in en rondom de stad Groningen.

De ontwikkeling van bedrijventerreinen en met name de detailhandel blijft achter. Er lijkt voorlopig weinig vraag naar nieuwe vierkante meters: inbreiding, concentratie in centrumgebieden (detailhandel) en revitalisering (bedrijventerreinen) gaan door. Bij de detailhandel spelen ook schaalvergroting en branchevervaging en meer recent de opkomst van internet als verkoopkanaal een rol.

Groei en krimp

Groningen is na Utrecht qua inwonertal de tweede groeistad van Nederland. Het inwonertal blijft doorgroeien. In de stad zijn veel bedrijven en voorzieningen geconcentreerd. Ook de mogelijkheden voor toerisme en recreatie zijn toegenomen. De stad heeft door deze ontwikkelingen een grote aantrekkingskracht. Dit stelt ook eisen aan de bereikbaarheid van de stad.

Daar staat tegenover dat de krimp zich door demografische en economische ontwikkelingen verder heeft doorgezet in bijna de gehele provincie en ook steeds dichterbij de stad Groningen komt. Niet overal is dit meteen een vraagstuk: op sommige plaatsen betekent krimp niet veel meer dan een beperkte terugloop in aantal inwoners en een beperkte concentratie van voorzieningen. Wij verwachten in het komend decennium dat dit beeld zich gestaag zal voortzetten. Dit heeft op sommige plaatsen forse consequenties voor de leefbaarheid, de beschikbaarheid van voorzieningen, maar ook voor de waarde van het vastgoed.

Mobiliteit

De druk op de stad Groningen neemt toe en daarmee ook de druk op de mobiliteit. De nadruk zal de komende jaren blijven liggen op het bereikbaar houden van de stad en op de verbindingen met de grote kernen. Tot 2020 worden veel infrastructurele projecten tegelijk uitgevoerd wat voor een langere periode overlast kan geven. Met veel andere projecten vanuit het Regiospecifiek Pakket in uitvoering zijn de grootste infrastructurele knelpunten opgelost of wordt hieraan gewerkt.

Milieu

De milieukwaliteit in onze provincie wordt langzaam beter. Bodemvervuilingen worden steeds meer opgelost en veel hinder wordt minder. De milieudruk van grote bedrijven neemt bijvoorbeeld snel af, maar bij sectoren als verkeer en landbouw gaat het wat langzamer. De ruimtevraag die voortkomt uit de energietransitie neemt toe en daarmee ook de vraag naar goede ruimtelijke inpassing.

Aardbevingen

De aardbevingen als gevolg van gaswinning uit het Groningenveld hebben een grote negatieve impact op een deel van onze provincie. Daarom heeft het Rijk op 29 maart 2018 besloten om de gaswinning op een zo kort mogelijke termijn in stappen af te bouwen, waarbij het Rijk inzet op de volledige beëindiging van de gaswinning uit het Groningenveld in 2030. Wij zullen de ontwikkelingen van het Rijk voor de afbouw nauwlettend volgen. Daarnaast zal de regio met het Rijk werken aan de drie thema's schadeafhandeling, versterking van gebouwen en het bieden van perspectief. Hierbij staat de menselijke maat te allen tijde centraal en zal een rechtvaardige en ruimhartige aanpak nagestreefd worden.

Natuur, landschap, landbouw en water

Natuur is een kerntaak van de provincie. De provincie wil het natuurnetwerk (vroeger de Ecologische Hoofdstructuur) voltooien. De grootschalige openheid van het landschap neemt nog steeds geleidelijk af, waarbij de Waddenkust en het Oldambt het meest onder druk staan. Vanuit de landbouw is schaalvergroting gaande. Dit legt druk op natuur en landschap. De verwachting is dat dit door zal gaan de komende jaren. Vanuit waterveiligheid ligt de opgave in het op een zo natuurlijk mogelijke manier laten meegroeien van de kust met de zeespiegelstijging. De kustverdediging wordt aangepakt en met het Rijk (en Duitsland) werken wij aan een gezondere Eems-Dollard. Daarnaast veroorzaakt klimaatverandering ook wateroverlast in de winter en droogte in de zomer. Om wateroverlast te bestrijden en watertekorten te beperken moeten verdere maatregelen worden genomen.

Gemeentelijke herindeling

Het traject van investeren in de bestuurskracht is na voorbereidende onderzoeken en consultaties met de presentatie van het rapport Grenzeloos Gunnen³ in 2013 gestart: de herindeling van de Groninger gemeenten. In de planperiode zal de herindeling van gemeenten vorm en betekenis krijgen. Gemeenten hebben hierin een grote verantwoordelijkheid. De opgeschaalde gemeenten zullen taken en verantwoordelijkheden kunnen dragen met een groter werkingsgebied.

Wij zijn met gemeenten in gesprek over de herindeling en de bijbehorende taken en rollen. Wij richten ons in deze Omgevingsvisie op strategische en gemeente overstijgende thema's. Lokale vraagstukken horen bij gemeenten. Eenzelfde rolverdeling geldt ook ten aanzien van de waterschappen. Tussen gemeentegrens overstijgende en lokale vraagstukken zit een tussencategorie. Als er in die categorie vraagstukken zijn die concurrentie en/of NIMBY-effecten kennen, zien wij ook een rol voor onszelf.

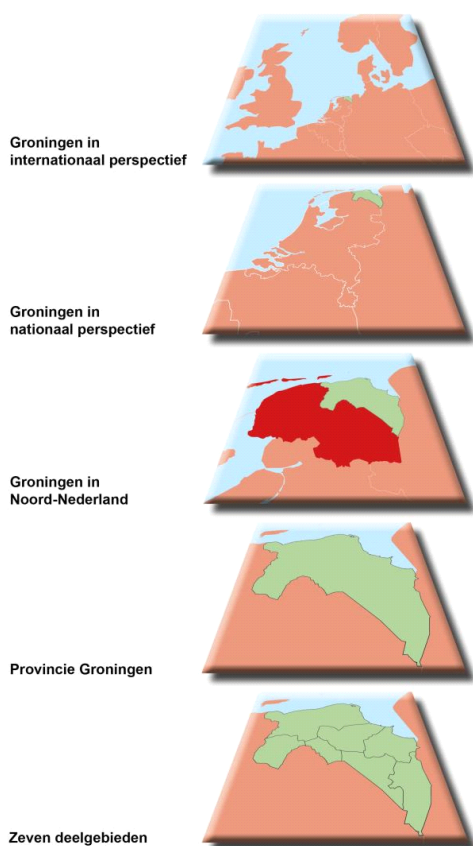
² Omgevingsbalans provincie Groningen, 2013, aangeboden aan PS op 7 maart 2013.

³ Grenzeloos Gunnen, Eindrapport van de Visitatiecommissie 'Bestuurlijke Toekomst Groningen' Commissie Jansen, 28 februari 2013.

2.2 Groningen in perspectief

Alvorens inhoudelijk nader in te gaan op de uitgangspunten en kaders voor het beleid in de fysieke omgeving, is het zinvol die 'fysieke omgeving' nader te beschouwen. Dat doen we op verschillende niveaus. Het eerste niveau betreft Groningen vanuit internationaal en nationaal perspectief. Het tweede perspectief betreft onze provincie als onderdeel van Noord-Nederland en de Noord-Nederlandse samenwerking. Tot slot schetsen we onze provincie van binnenuit: het perspectief van zeven deelgebieden. Op al deze verschillende schaalniveaus spelen vraagstukken en ontwikkelingen die hun impact hebben op de ruimtelijke en economische keuzes die wij maken.

Groningen in perspectief

2.2.1 Groningen in Europa en Nederland

De EU speelt een steeds grotere rol in ons beleid. Europees beleid werkt direct en indirect door op de provincie. Als het gaat om de beïnvloeding van Europees beleid trekken we veelal samen op met andere provincies in het IPO. In Noord-Nederlands verband werken we samen met de provincies Drenthe en Fryslân (SNN). Vanuit de Living Lab Noord-Nederland bieden we ruimte om projecten in onze regio te doen landen. Wij zien voor de komende jaren een blijvend belang van participatie in Europese projecten met name rondom grensoverschrijdende vraagstukken. We kijken hierbij naar regio's met vergelijkbare vraagstukken om samen in Europees verband op te trekken.

Wij zullen samen met onze partners (waaronder bedrijfsleven en kennisinstellingen) actief de kansen die Europa biedt benutten. Wij zetten in op vertegenwoordiging in voor ons relevante bestuurlijke netwerken waaronder de netwerken rond de Waddenzee en het Noordzeegebied. Wij investeren waar nodig in nieuwe strategische Europese netwerken die van belang zijn voor de kansen en ontwikkelingen in onze provincie. De EU 2020-doelen (smart, green, inclusive) passen hier goed bij en zijn hierbij voor ons een belangrijk richtsnoer.

Internationalisering en grensoverschrijdende samenwerking begint bij onze bureaus. Duitsland is zeer belangrijk voor de Nederlandse economie. Daarnaast is Nedersachsen en specifiek het Weser-Emsgebied een zeer logische samenwerkingspartner, onder meer op het gebied van de arbeidsmarkt, het onderwijs, energie, natuur en milieu, water, infrastructuur en vergrijzing. De samenwerking met Nedersachsen heeft zich de afgelopen jaren steeds verder verdiept. We hebben samen met Weser Ems een 'Strategie Nord' opgesteld waarin wij toewerken naar één economische regio. Kennisinstellingen, bedrijven en overheden uit de grensoverschrijdende regio voeren veel projecten samen uit al dan niet in Interregverband.

Onze focus is, naast Duitsland, gericht op Scandinavië en het Baltische gebied. De economische ontwikkelingen in de Baltische landen bieden mogelijkheden voor samenwerking, investeringen en marktuitbreiding. De Scandinavische landen bieden door hun hoge welvaart en kennisintensieve economie veel kansen voor samenwerking op het gebied van innovatieve ontwikkelingen.

Noord-Nederland is ook onderdeel van het Interreg Noordzeegebied. Groningen werkt ook daar op de voor ons belangrijke thema's samen met landen rond de Noordzee. We exporteren onze ideeën en leren van andere regio's. Voorbeelden zijn een gezamenlijke energiestrategie, afstemming van windenergie-initiatieven en het werken aan offshore infrastructuur op de schaal van dit gebied.

Als grensoverschrijdende regio kunnen we ons sterker profileren in Brussel en kunnen we projecten doorontwikkelen voor Europese fondsen.

Met het Rijk hebben we een belangrijke relatie. De Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte vindt zijn doorwerking in onze Omgevingsvisie. Met diverse ministeries werken we samen, dat kan zijn op programma- en projectniveau maar ook als het gaat om beleidsontwikkeling. Bij grote complexe vraagstukken als de aardbevingen, groei en krimp, het energievraagstuk en bereikbaarheid ligt er een gezamenlijke opgave.

Op enkele onderdelen is en wordt beleid gedecentraliseerd (zoals natuur), op andere onderdelen werken we zeer nauw samen in het maken van plannen en het uitvoeren ervan. Het Deltaprogramma is hier een voorbeeld van. Recent is in onze provincie de Nationaal Coördinator Groningen gehuisvest. Dit is een gezamenlijke dienst van Rijk, provincie en twaalf gemeenten die werkt aan de aardbevingsproblematiek.

2.2.2 Groningen in Noord-Nederland

De drie Noordelijke provincies werken al decennia samen bij het behartigen van de gezamenlijke belangen en het versterken van de (economische) kracht van het Noorden. Voor een belangrijk deel krijgt deze noordelijke samenwerking vorm in het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN). In de komende periode willen we de strategische samenwerking in Noord-Nederlands verband voortzetten. We zijn een zichtbare partner in de regio en hebben een helder profiel naar buiten. Voor onze provincie betekent dit onverminderd inzet op de thema's energie, healthy ageing en agribusiness. Groningen ontwikkelt zich steeds sterker als de energie economie.

Noordelijke Innovatie Agenda

Inhoudelijk geven we als Noord-Nederland samen richting via de Noordelijke Innovatie Agenda⁴ (NIA). Deze NIA bestaat uit drie investeringslijnen: noordelijke oplossingen voor maatschappelijke opgaven, krachtig MKB en het vernieuwen van het innovatie ecosysteem.

In de Noord-Nederlandse samenwerking zijn naast de NIA nog drie richtinggevende documenten opgesteld:

Noordervisie 2040, RIS-3 en Landstad Noord-Nederland. Gezien de relatie met de Omgevingsvisie lichten wij deze hieronder ook kort toe.

Noordervisie2040⁵, Gebiedsagenda en Landschap Noord-Nederland

In Noordervisie2040, de ruimtelijk-economische visie voor het Noorden, wordt de gezamenlijke visie op het Noorden geïntroduceerd. Noordervisie2040 heeft een ondertitel die ook goed op ónze provincie van toepassing is: een aantrekkelijke leefomgeving, ruimte voor innovatie, bruisend van energie.

Kort gezegd agendeert Noordervisie2040 een aantal transities (voedsel, water, energie en landbouw) en kenschetst het Noorden als een aantrekkelijke leefomgeving, waar ruimte is om te leren experimenteren en waar we met de juiste fysieke en digitale verbindingen een belangrijke basis hebben voor een duurzame economische structuur. De stad Groningen heeft een centrale plaats hierin. Grote economische ontwikkelingen, een groeiende woningmarkt, bereikbaarheidsvraagstukken spelen in de stad en regio Groningen-Assen.

De kustzones hebben vooral opgaven rondom de verbetering van de dijken en leefbaarheid. Als het gaat om infrastructuur liggen er opgaven bij alle modaliteiten: kanalen en sluisen, spoorverbindingen en wegen. Bij wegen gaat het om optimalisatie en vernieuwen van een aantal trajecten. De Eemsdelta is een economische groeiregio die tegelijk in een krimpgebied ligt. Hierdoor liggen hier ook veel verschillende opgaven: (economie, krimp, natuur en bereikbaarheid).

Noordervisie zet de opgaven om in een Strategische agenda 2020. Daarin zijn stakeholders en maatschappelijke organisaties uitgenodigd negen opgaven samen ter hand te nemen. Dit gaat onder meer over de human capital agenda, versterking van de bereikbaarheid, aanpak krimp en groei en inspelen op de vier transities.

Noordervisie vormt het antwoord van Noord-Nederland op enerzijds grote mondiale vraagstukken:

- energietransitie
- watertransitie
- landbouw / voedseltransitie
- gezondheid, demografie en welzijn.

Anderzijds gaat het in op vraagstukken die specifiek in onze regio spelen, zoals:

- krimp
- bereikbaarheid
- het opleidingsniveau en de aansluiting op de arbeidsmarkt.

In de MIRT Gebiedsagenda⁶ wordt dit op de onderwerpen energie, economie en water verder verdiept en er is een uitvoeringsagenda geformuleerd. Dit heeft ook zijn weerslag gekregen in deze Omgevingsvisie.

RIS-3⁷

In de eveneens Noord-Nederlandse RIS-3 strategie staat de gedachte van de Living-Labs (experimenteergebied) centraal. Deze strategie is gericht op het ruimte bieden in onze regio voor praktijkontwikkelingen zoals het grootschalige Lifelines onderzoek. Met de RIS-3 strategie profileert het Noorden zich als demonstratiegebied voor maatschappelijke vraagstukken. Het Noorden wil hiermee zowel innovatie stimuleren, werkgelegenheid aantrekken als vanuit de regio antwoorden genereren op de grote mondiale vraagstukken.

Landstad Noord-Nederland

De gemeenten Emmen, Assen, Groningen en Leeuwarden, presenteren zich samen met de drie noordelijke provincies als 'Landstad Noord-Nederland', als input voor de (Rijks) Agenda Stad. Deze zeven sterke partners gaan voor groei en werk. Er komt een zware inzet op innovatie, op ontwikkeling van onze stedelijke en internationale netwerken en op verbetering van de noordelijke arbeidsmarkt.

Landstad Noord-Nederland beschrijft de kracht van de vier stedelijke dynamo's Groningen, Assen, Leeuwarden en Emmen. Landstad kiest hierbij voor de strategische speerpunten:

- vitale steden: dynamo's van bedrijvigheid en levendigheid;
- human capital: zinvol participeren voor iedereen;
- groene energie en groene grondstoffen: duurzaam en smart innoveren.

Voor de stad Groningen staan met name de energietransitie, de binnenstedelijke bereikbaarheid, de digitale infrastructuur, de campusontwikkeling (via het netwerk kennissteden), de stedelijke vernieuwing, de gezonde stad en sociale innovatie centraal.

Groningen is de economische motor van Noord-Nederland en een internationale kennisstad van betekenis. Met grote aantallen studenten, jonge onderzoekers en een opvallend groot aantal start-ups is ze met recht 'City of Talent'. De speerpunten energie, healthy ageing, ICT en de creatieve economie zijn gebaseerd op nadrukkelijk aanwezige economische dragers. De stad Groningen groeit en bloeit: het inwonertal van de jongste stad van Nederland groeit gestaag, de werkgelegenheid ontwikkelt zich positief. Als voorzieningencentrum voor een brede regio wordt de stad steeds belangrijker. Groningen plukt de vruchten van een ideale combinatie van werkgelegenheid, cultuur, historie, voorzieningen en leefklimaat. Daarmee is de stad een aantrekkelijke woon- en werkplek voor velen. De compactheid, de schaal en de aanwezigheid van rust, ruimte en het landschap buiten de stad zijn sterk aanvullende kwaliteiten. Stad en regio zijn onlosmakelijk met elkaar verweven.

Voor de samenwerking met andere stedelijke netwerken, binnen Nederland en internationaal, is de bereikbaarheid cruciaal. Daarom werken gemeente Groningen en wij verder aan een doorontwikkeling van het Stationsgebied, qua infrastructuur en invulling met nieuwe functies.

Ook werken wij nauw samen aan een verdere opwaardering en versnelling van de internationale spoorlijn Groningen-Leer waardoor een comfortabeler aanhaking plaatsvindt op het goede Duitse ICE-spoornetwerk.

Ter versterking van de agglomeratiekracht is het belangrijk om grensbarrières te slechten. Juist in de regionale verbindingen over de grens zijn veel banen en arbeidskrachten over en weer te vinden. Deze zijn echter nu moeilijk bereikbaar door onbekendheid, institutionele barrières, verschillen in wet- en regelgeving en (nu nog) gebrekkige verbindingen. Een betere koppeling van mogelijkheden op de arbeidsmarkt aan weerszijden van de grens (bijv. met de Emsachse) biedt volop kansen.

Regio Groningen-Assen

Wij werken met de provincie Drenthe en 12 gemeenten samen in de Regio Groningen-Assen. De hoofddoelstelling voor de Regio Groningen-Assen is het benutten van economische kansen en behouden en versterken van gebiedskwaliteiten. Dit is vertaald in drie speerpunten, die de samenwerking in de regio inhoud geven en het profiel van de regio versterken:

1. Het economisch kerngebied verder ontwikkelen.
2. De interne samenhang tussen steden en regio versterken.
3. De kwaliteit van stad en land behouden en versterken.

Wij hebben de Regio Groningen-Assen als opgave opgenomen in deze Omgevingsvisie.

Openbaar vervoerbureau Groningen-Drenthe

In het Openbaar vervoerbureau werken wij samen met de provincie Drenthe en de gemeente Groningen. Ons doel is zoveel mogelijk mensen te stimuleren in de bus te stappen. Ook streven we ernaar dat onze reizigers tevreden zijn en blijven. Tegelijk zoekt het Openbaar vervoerbureau samen met zijn opdrachtgevers naar passende oplossingen voor de vervoervraagstukken en levert zo een bijdrage om de steden bereikbaar en het buitengebied ontsloten te houden. In de opgaven Groei en krimp en Regio Groningen-Assen en het provinciaal belang Bereikbaarheid werken wij ons openbaarvervoerbeleid verder uit.

⁴<http://www.snn.eu/upload/documenten/europa/nia/noordelijke-innovatie-agenda-2014-2020-versie-1-juli.pdf>

⁵ NOORDERVISIE2040, Noorderzine 2013, Provincies Fryslân, Drenthe en Groningen.

⁶<http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2014D42200>

⁷ RIS3, Research and Innovation Strategy for Smart Specialization (RIS3), 3 september 2013, SNN.

2.2.3 Groningen in zeven deelgebieden

Onze provincie heeft een divers karakter. Regio's verschillen qua ruimtelijke, sociale en economische dynamiek en zijn het resultaat van een samenspel van natuur en cultuur. Bewoning, landbouw, infrastructuur aanleg, waterbeheersing en energievoorziening hebben door de eeuwen heen het landschap gevormd en dat zal ook doorgaan in de toekomst. De verschillende regio's kennen een eigen identiteit die te maken heeft met de ontstaansgeschiedenis en cultuurhistorie van een gebied. Wij kenschetsen onze provincie hieronder in zeven deelgebieden met een eigen karakter en een eigen dynamiek.

1. Wierdenland en Waddengebied

Het deelgebied Wierdenland en Waddengebied wordt gekenmerkt door het wierdenlandschap met grote open ruimten waarin wierden(dorpen) liggen langs natuurlijke waterlopen in de kerngebieden en wierde(dorpe)n in reeksen samenvallen met oude kustlijnen. Het Waddengebied heeft een grootschalig open dijkenlandschap van parallelle dijken met boerderijreeksen langs slaperdijken.

Het Nationaal Park Lauwersmeer, het Werelderfgoed Waddenzee en het Nationaal Landschap Middag-Humsterland zijn belangrijke gebieden voor de natuur en recreatie in onze provincie. Het gebied heeft een voornamelijk agrarisch karakter, met kleinschaliger landbouw langs het Reitdiep en in het Middag-Humsterland en grootschalige (voornamelijk) akkerbouw in de noordelijke kustpolders.

De Eemsdelta herbergt een haven en industriegebied van nationale betekenis. Het is één van de vijf sterkst groeiende regio's van ons land. Sterke sectoren zijn de havengebonden bedrijvigheid, de chemie en de energiesector. De aanwezigheid van energie maakt het gebied ook aantrekkelijk voor datacentra.

Appingedam en Delfzijl vervullen een centrumfunctie. Delfzijl is de snelst krimpende gemeente van Nederland en dat heeft grote gevolgen voor het wonen, het winkelen, de gezondheidszorg en allerlei andere voorzieningen. Wij werken samen met de gemeente aan een kwaliteitsimpuls voor het centrum. Daarnaast worden nieuwe perspectieven ontwikkeld op het gebied van recreatie en toerisme.

In dit gebied liggen grote opgaven op het terrein van de waterveiligheid, ecologie, met name bij het wad en Eems-Dollard, de dalende bevolkingsaantallen en de aardbevingsproblematiek.

Samengevat zijn de opgaven om de industriële ontwikkelingen op een goede manier te verbinden met investeringen in de leefbaarheid, natuur en landschap en het Werelderfgoed Waddenzee te verbinden de achterliggende regio.

2. Oldambt

Het deelgebied Oldambt wordt gekenmerkt door een groot contrast tussen de groene organisch gegroeide bebouwingslinten op de hoger gelegen glaciële ruggen en de grootschalige open Dollardpolders met een structuur van opeenvolgende (voormalige) slaperdijken en boerderijreeksen. Waar het open gebied zich met name als landbouwgebied kenmerkt, worden de zandgronden (glaciële ruggen) vooral als aantrekkelijk woongebied ervaren.

Winschoten is de centrumplaats van het Oldambt en de tweede koopstad in onze provincie. Een centrumplaats voor Oost-Groningen met een verzorgingsgebied van 80.000 inwoners. Wij werken samen met de gemeente Oldambt aan

de versterking van het centrum van Winschoten.

In de Dollardpolders is ruimte voor grootschalige landbouw, maar niet voor verdere verdichting van het open landschap. Het waterbeheer is gericht op een optimale inrichting voor de landbouw. De kans op bodemdaling door veenoxidatie kan echter leiden tot noodzakelijke aanpassingen van het waterbeheer. Net als langs de noordkust is de kustverdediging hier van belang.

Het gebied heeft te maken met bevolkingsdaling en aardbevingen en daarmee samenhangend spelen er veel vraagstukken op het gebied van leefbaarheid. Er is sprake van veel leegstand en verval van karakteristieke boerderijen. Herbestemming hiervan is een belangrijke opgave. De bebouwingslinten zijn cultuurhistorisch waardevol. Dat biedt kansen voor toerisme en (water)recreatie (Blauwe Passage).

Een bijzondere ontwikkeling in dit gebied is Blauwestad. Blauwestad ontwikkelen wij om het gebied vanuit woningbouw, (water)toerisme en bedrijvigheid een impuls te geven. Het Oldambtmeer is het grootste meer van onze provincie en van belang voor de waterrecreatie.

3. Zuidelijk Westerkwartier

Het deelgebied Zuidelijk Westerkwartier wordt gekenmerkt door een afwisseling van besloten zandruggen en open laaggelegen veengebieden. Het meest zuidelijke deel van het Zuidelijk Westerkwartier heeft een veenkoloniaal landschap. Het herstel van de houtsingelstructuur, de herbestemming van vrijkomende agrarische bebouwing en het vormgeven van collectief natuur- en landschapsbeheer zijn belangrijke opgaven voor dit gebied.

In de laagten vindt natuurontwikkeling plaats en worden in combinatie daarmee gebieden ingericht voor waterberging. Van oudsher kent dit gebied een relatief sterke samenhang tussen wonen en werken, met name in de oude linten. Dat is nog steeds het geval: het gebied heeft een kleinschalige, verbrede plattelandseconomie gericht op landbouw en recreatie en toerisme. De stille transformatie die in het landelijk gaande is, sluit hier op deze traditie aan: boerderijen worden steeds meer regulier bewoond en vormen huisvesting voor kleine bedrijfjes/zzp'ers. Het is een opgave het productie- en consumptielandschap in evenwicht te houden.

Leek en Zuidhorn vervullen een regionale functie in het Westerkwartier. Beide kernen bieden ruimte voor grootschaliger bedrijvigheid en hier zijn ook de belangrijkste concentraties van (winkel)voorzieningen te vinden. De uitstekende bereikbaarheid van Leek draagt in belangrijke mate bij aan de bovengemiddelde economische groei van Leek.

4. Westerwolde

Het deelgebied Westerwolde wordt gekenmerkt door een esdorpenlandschap dat in een langgerekte zone langs de Westerwoldse Aa en de Ruiten Aa ligt en daaromheen een gebied met een jonger landschap van heideontginningen. Belangrijke opgaven zijn natuurontwikkeling en herstel van het cultuurlandschap langs de Westerwoldse Aa en de Ruiten Aa en daarmee samenhangend de 'vernatuurlijking' van het watersysteem en de verdere ontwikkeling van toeristische en recreatieve mogelijkheden in het gebied. Recreatie, toerisme zijn samen met leefbaarheid als gevolg van krimp hier belangrijke opgaven. Ook de watervoorziening ten behoeve van de landbouw is een belangrijke opgave in dit gebied. Voor verbetering van de bereikbaarheid is het van belang dat het ongelijkvloers maken en (gedeeltelijk) verdubbelen van de N366 wordt voltooid.

5. Veenkoloniën

Het deelgebied Veenkoloniën heeft een grootschalig open landschap met een rationele verkavelingsstructuur van kanalen en wijken. Landbouw is hier de hoofdfunctie en is daarmee beeldbepalend voor de inrichting. In het gebied is ruimte voor grootschalige landbouw en daarmee samenhangend heeft het gebied een grote wateropgave. Het dient meer eigen water vast te houden en de afhankelijkheid van het IJsselmeerwater te verminderen. De Veenkoloniën zien wij als het gebied waar de meeste ruimte is voor grootschalige agrarische ontwikkeling en waar ook internationaal gezien uitstekende vooruitzichten zijn voor de grootschalige productie en hoogwaardige verwerking en vermarkting van bijvoorbeeld zetmeel, suiker en zuivel.

De opgave is dan ook om de Veenkoloniën te profileren en positioneren als innovatief landbouwgebied met een duurzame energie-, water- en klimaathuishouding richting biobased economy. Het agrarisch bedrijfsleven werkt met ondersteuning van de Agenda voor de Veenkoloniën met voortvarendheid aan deze opgave op basis van het Innovatieprogramma Landbouw Veenkoloniën 2014-2020.

Stadskanaal en Veendam aan de noordzijde en Emmen en ook Ter Apel aan de zuidzijde zijn stedelijke kernen met voor de regio belangrijke centrum- en verzorgende functies.

6. Gorecht

Het deelgebied Gorecht bestaat uit het parkachtig esdorpenlandschap van de Hondsrug, dat ingeklemd ligt tussen de open beekdalen van de Hunze en de Drentsche Aa. De stad Groningen met haar stevige groei prognoses maakt onderdeel uit van dit landschappelijk waardevolle deelgebied. Het spanningsveld tussen de toenemende stedelijke druk en de kwaliteit van het buitengebied als aantrekkelijke leefomgeving is een belangrijk aandachtspunt. De ontwikkeling van natuur en het herstel van het beekdallandschap van de Drentsche Aa en de Hunze zijn daarmee belangrijke opgaven in het gebied.

De stad Groningen groeit hard en heeft een belangrijke bovenregionale verzorgingsfunctie. Met een universiteit, zeer veel werkgelegenheid, met name in de publieke sector en zorg, is het de banenmotor van het Noorden. De concentratie van werk, opleidingen en voorzieningen zet zich door. Hierdoor ontstaat een toenemende afhankelijkheid van de stad met als gevolg dat het vervoer en de druk op de stedelijke voorzieningen toeneemt. Een belangrijke opgave is het verbeteren van de bereikbaarheid van de stad Groningen door een mix van fiets-, openbaar vervoer- en automaatregelen, ook in relatie met de gevolgen van krimp.

De stad Groningen en Hogeveen-Sappemeer vormen onderdeel van de stedelijke regio Groningen-Assen.

Hogeveen-Sappemeer heeft ook een belangrijke werkgelegenheids- en woonfunctie. Naast de scheepswerven is er een aantal grote (internationale) technologisch hoogwaardige industriële bedrijven gevestigd.

Wij werken met de provincie Drenthe en 12 gemeenten samen in de Regio Groningen-Assen. De hoofddoelstelling voor de Regio Groningen-Assen is het benutten van economische kansen en behouden en versterken van gebiedskwaliteiten. Dit is vertaald in drie speerpunten, die de samenwerking in de regio inhoud geven en het profiel van de regio versterken:

- Het economisch kerngebied verder ontwikkelen.
- De interne samenhang tussen steden en regio versterken.
- De kwaliteit van stad en land behouden en versterken.

7. Centrale Woldgebied en Duurswold

In het deelgebied Centrale Woldgebied en Duurswold vinden we wegdorpenlandschappen. Het Centrale Woldgebied wordt voornamelijk gekenmerkt door grootschalig open landschap met reeksen boerderijen op huiswierden of inversieruggen. Dit gebied biedt mogelijkheden voor natuurcompensatie vanuit versturende ontwikkelingen elders in onze provincie en biedt kansen voor toerisme en recreatie. Ook de ontwikkeling van (vaar)routes draagt bij aan het toeristisch/recreatief potentieel van dit gebied.

Het gebied heeft te maken met bevolkingsdaling en aardbevingen en daarmee samenhangend spelen er veel en grote vraagstukken op het gebied van leefbaarheid. In het gebied is ruimte voor grootschalige landbouw en daar is het waterbeheer ook op ingericht. De kans op bodemdaling door veenoxidatie kan echter leiden tot noodzakelijke aanpassingen van het waterbeheer. Verder is er ruimte voor de havenontwikkeling en verdere ontwikkeling van het grootschalig windpark bij Delfzijl.

hoofdstuk 3 Visiedeel

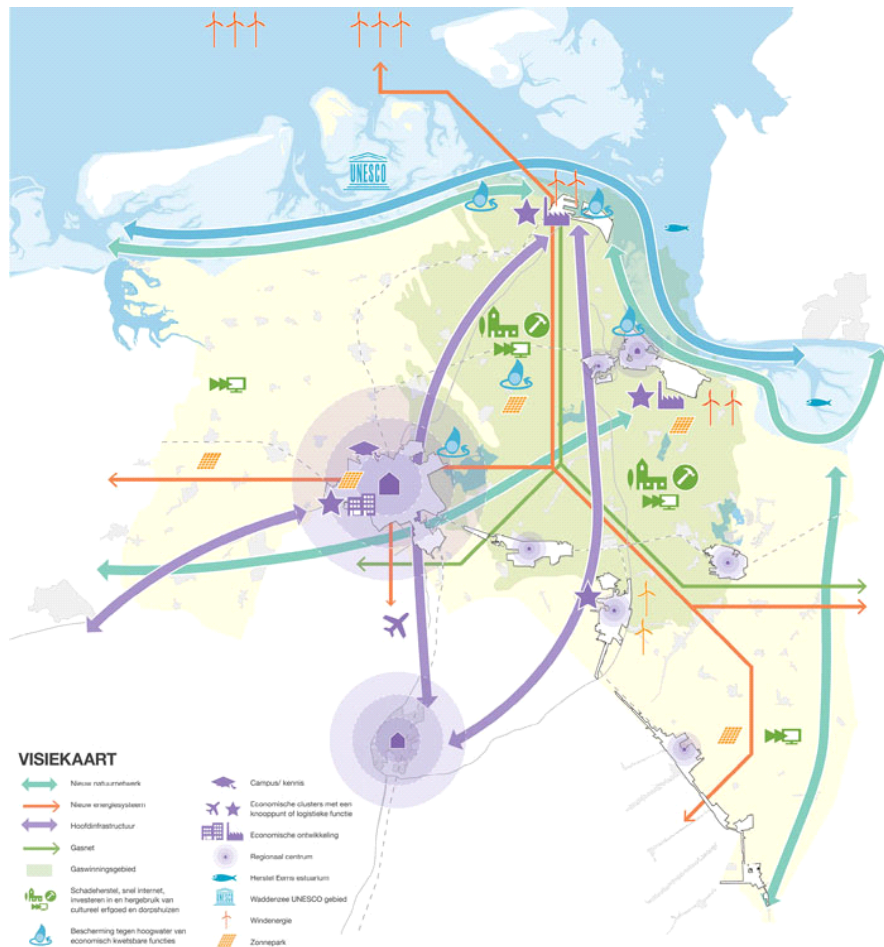
De Omgevingsvisie schetst de kaders voor het omgevingsbeleid voor de komende jaren. Met de Omgevingsvisie

creëren wij de randvoorwaarden voor een sterke en leefbare provincie, waar we de ruimte geven aan nieuwe ontwikkelingen. We willen met deze visie versterken wat onze provincie uniek maakt.

In deze paragraaf schetsen we een beeld van de fysieke leefomgeving van Groningen in 2040. Met deze visie geven wij weer wat ons inspireert en geven wij aan hoe wij graag willen dat onze provincie zich ontwikkelt. Drie ontwikkelingen zien we hierin dominant voor de komende periode:

- Bevolkingsontwikkeling.
- De digitale revolutie.
- De energietransitie.

Groningen in 2040: Energetic region!

Groei en krimp

In 2040 is het inwonertal van de stad Groningen gegroeid tot ruim 250.000 en staat de stad steevast in de landelijke top drie van groeisteden. Met groei in sectoren met veel samenwerking blijft de stad zich vernieuwen als innovatiecentrum van het Noorden. De stad als motor van de Noordelijke economie met een belangrijke aandrijving vanuit de Zernike campus hebben hierin een belangrijke rol. In 2040 is in de ring rondom de stad het niveau van wonen, werken en voorzieningen nog steeds aantrekkelijk voor mensen die net buiten de stad willen wonen. Verder aan de 'randen' van onze provincie fungeren steeds meer dorpen als woondorpen. Nog maar enkele centra bieden een bijna volledig voorzieningenniveau. Op alle andere plaatsen wordt dit met hulp op afstand of slim vervoer opgelost. 'Energetic' gaat hier dus ook om het leefbaar en levendig houden van een dunner wordend gebied.

De reistijd naar de Randstad en Noord-Duitsland is afgenomen, maar de afstand is vooral mentaal kleiner geworden. Vooral de samenwerking met Niedersachsen is voor beide regio's erg gunstig gebleken. Zowel de samenwerking tussen bedrijven als de bestuurlijke samenwerking heeft veel vruchten afgeworpen. De grensoverschrijdende samenwerking van de ROC's op het gebied van techniek en zorg hebben gezorgd dat veel bedrijven over en weer mensen van over de grens hebben aangetrokken.

De grote economische clusters zoals de Eemsdelta transformeren langzaam naar clusters van duurzame energie, biochemie. Industriële symbiose⁸ is in onze provincie de wijze waarop industrie, chemie, landbouw en energie steeds beter samenwerken en elkaars reststromen benutten. Sensoren, big data en energie-innovaties hebben deze en andere sectoren behoorlijk veranderd. Of het nu gaat om de zorgbehoevende mens of het hoekje van de lupine-akker met weinig groei: er kan op afstand heel precies en op elk moment worden ingegrepen en bijgestuurd.

⁸ Circulaire economie, Van wens naar uitvoering, RLI, p 68.

Topregio duurzame energie

De transitie naar duurzame energie is na het bereiken van 20% duurzame energie in onze regio in een versnelling terecht gekomen. Groningen is Europese topregio op het gebied van duurzame energie: Energetic region.

Opslag van energie is de sleutel naar een volledig duurzaam energiesysteem gebleken. Noord-Nederland heeft zijn rol als 'opslag- en doorvoerhaven' van energie verder uitgebouwd door te investeren in infrastructuur. Zonne- en windparken hebben een stempel op delen van ons landschap gedrukt. De energie-coöperaties, ondersteund vanuit lokale initiatieven zijn hierin meegegroeid en hebben een behoorlijk aandeel in de productie van stroom uit zonneparken en biomassa. Dit energielandschap is net als de transitie tijdelijk gebleken: een deel van de windparken wordt in rap tempo verplaatst naar zee.

De woningbouwtransformatie naar energieneutrale huizen is al een groot deel op streek met name door de enorme stimulans uit het herstelprogramma aardbevingen. De problematiek in het gaswinningsgebied heeft als enorme aanjager gefungeerd om een nieuwe sector op te richten: energie-neutrale renovatie. De compensatiegelden voor de aardbevingen hebben Groningen in de jaren '20 en '30 versneld verduurzaamd en tegelijk heeft de bouwsector hier een uniek product kunnen (door)ontwikkelen. Die kennis wordt mede vanuit het Kenniscentrum Energy Academy Europe wereldwijd verspreid.

De Eemshaven is een belangrijke Europese offshore windenergiehaven en een belangrijk knooppunt voor transport van energie die op zee wordt opgewekt naar de eindverbruikers in Nederland en elders in Europa. In de Eemsdelta werken ruim 1.500 mensen in de offshore windsector waarbij een groot deel ook de Duitse parken onderhoudt. De aangelegde helihaven heeft die ontwikkelingen versneld. Enkele bedrijven die de omslag naar verduurzaming niet hebben gemaakt dreigen verplaatst te worden naar andere landen.

Leefbaarheid

Leefbaarheid is een onderwerp dat op de politieke agenda is gebleven de afgelopen decennia. Werkloosheid, economische structuur en demografische krimp hebben voor grote uitdagingen gezorgd. Uitdagingen waar we steeds meer in zijn gaan samenwerken met andere landen die hier ook veel ervaring mee hebben. Technische oplossingen rondom ICT, healthy ageing en mobiliteit boden een deel van de oplossing. Ook het gezond ouder worden noemen we 'energetic': energieke ouderen die gezond en in beweging blijven en in aanleun- en kangoeroewoningen wonen. Er is met hulp van het Rijk en veel andere organisaties fors geïnvesteerd in de arbeidsmarkt en de grote sloop- en renovatieopgave om kernen leefbaar en voorzieningen bereikbaar te houden. De kernkarakteristieken van het landschap zijn hierbij versterkt. Een groot deel van het cultureel erfgoed heeft een passende bestemming gekregen, waardoor de economische dynamiek en de leefbaarheid zijn toegenomen. Door het gericht faciliteren en op sommige

plekken investeren in onderwijs, arbeidsmarkt en het aantrekken van bedrijven die gebruik maken van laaggeschoolde arbeid, is de kloof tussen vraag en aanbod wat verkleind. Maar dit blijft voorlopig nog een zorgpunt.

Digitale revolutie

De digitale revolutie heeft afstanden steeds kleiner gemaakt. Van scheiding tussen wonen en werken is veel minder sprake en ook de harde scheiding tussen wonen, detailhandel, bedrijventerreinen en nieuwe vormen van bedrijfsgebouwen is verdwenen. Steeds meer kenniswerkers werken vanuit huis.

In het aardbevingsgebied is de Eemshavenweg een belangrijk symbool geworden van het herstel. Naast energieneutrale woningen en een provinciedekkend glasvezelnet is deze weg hét icoon met de eerste succesvolle introductie van zelfrijdende duurzame auto's en vrachtwagens van de stad Groningen naar de Eemshaven. We hebben zulke goede ervaringen met het voorkomen van ongelukken en congestie, dat we er in Den Haag sterk voor pleiten om meer vaart te maken met het invoeren van de Europese wetgeving.

De datahotels in de Eemshaven in combinatie met het glasvezelnet zorgen er voor dat Groningen voorop blijft lopen in de belangrijkste vestigingsvoorwaarde voor bewoners en bedrijven: gigaspeed breedband internet. In combinatie met de succesvolle uitrol van een 5G pilot heeft dit er voor gezorgd dat onze provincie in de twee volgende generaties ook voorop is blijven lopen. De snel daaropvolgende volgende generaties mobiel dataverkeer hebben een impuls gegeven aan bedrijvigheid gelieerd aan de mobiele datasector.

Met bodyscans voor kleding en 3D scans van het huis voor huisraad, zijn fysieke winkels vooral nog aanwezig voor het ervaren en beleven van producten. In de binnensteden draait het steeds meer om beleven en vrije tijdsbesteding. De vele try-out stores, waarin verschillende leveranciers hun producten alleen beschikbaar stellen voor het uitproberen, zijn een groot succes. Aankopen worden gedaan via internet, wat ook de distributie naar de winkels in de steden steeds meer overbodig maakt. Het wonen, werken en recreëren vindt steeds meer in de binnensteden plaats en deze mix van functies heeft de leegloop van centra tegengas kunnen bieden. Vooral op het terrein van energie zien we steeds meer coöperaties als bedrijfsmodel opkomen.

De digitalisering kent ook een keerzijde. Voor sommige mensen zijn afstanden juist groter door de afwezigheid van 'natuurlijke' sociale contacten. Het sociaal isolement is een groot vraagstuk voor hen die niet actief meedraaien in het maatschappelijk verkeer. Dit bepaalt naast werkgelegenheid en zorg een groot deel van de sociale agenda van gemeenten.

Onzichtbare landbouwtransitie

Landbouw lijkt van een afstandje bekeken een sector waar in 2040 weinig veranderd is. Nog steeds is dit de grootste gebruiker van onze ruimte met de beeldbepalende aanblik van akkers met aardappelen, bieten, graan, mais en koolzaad. Maar in het onzichtbare zitten de ontwikkelingen in de sector. Aan de voorkant betekent dit 24-uurs monitoring van gewassen door de brede toepassing van precisielandbouw, sensoren, ICT en drones voor gewasinventarisatie. Dit betekent ook minder bestrijdingsmiddelen en water: alleen daar waar nodig. Ook de biologische landbouw heeft met een gericht stimuleringsprogramma in onze provincie hiermee een grote slag gemaakt en kan aan de groeiende vraag blijven voldoen. Aan de achterkant betekent dit steeds meer specialisatie in eindproducten voor voedsel, pootgoed, chemie en energie. Er is steeds meer sprake van gesloten kringlopen en upcycling. Groningen blijft hierdoor meedraaien in de wereldtop van de steeds verder verbrede landbouw.

Verandering van natuur en water

Waar in 2015 de eerste wolf nog streng werd gevolgd door de provincie, zijn in 2040 de twee noordelijke roedels in het

Drents-Friese Wold en het Lauwersmeer min of meer geaccepteerd door het brede publiek. De voltooiing van het natuurnetwerk heeft geleid tot een grote toename van (groot) wild. Soorten zoals de grutto, grauwe gors, de das en de otter zijn ook in onze provincie weer aan het toenemen. De natuur, de verscheidenheid aan cultureel erfgoed en landschappen en de verbeterde infrastructuur heeft de recreatiesector verder geholpen. Het ruimtelijk beleid dat meer ontwikkelingen mogelijk maakte, heeft bijgedragen aan de verbeterde herkenbaarheid van het Groninger landschap. De Ruimte-voor-ruimte regeling heeft ervoor gezorgd dat tal van nieuwe (recreatieve) functies een kans hebben gekregen in het buitengebied. De handhaving en versterking van openheid, eigenheid, stilte en duisternis hebben bijgedragen aan de verbetering van de kwaliteiten en waarden van het Groninger landschap.

De Waddenzee is een rijke zee, waarin de voedselketen weer beter in evenwicht is gekomen. De Groningse zeedijken zijn versterkt in lijn met het Deltaprogramma. We zijn hierbij overgestapt op een benadering waarbij de risico's in het achterland leidend zijn voor de maatregelen die genomen worden. De dijken voldoen daarmee aan de nieuwe veiligheidsnormen. De harde grenzen van land en water zijn op veel plaatsen verdwenen en hebben geleid tot zachtere overgangen met meer gecombineerde functies en andere landbouwwormen zoals zilte teelt. Nieuwe vormen van landbouw, natuur en recreatie hebben ruimte gekregen in de kustzone, waardoor deze aantrekkelijker en toegankelijker is geworden. Met nieuwe waterbuffers in verschillende combinaties (energie, recreatie en natuur) hebben we het zoet oppervlaktewater en grondwater beter afgestemd op de vraag en tegelijk de gebruiksfuncties. Onze regio is wat betreft zoet water meer zelfvoorzienend geworden. Alle regionale waterkeringen voldoen vanzelfsprekend aan de norm.

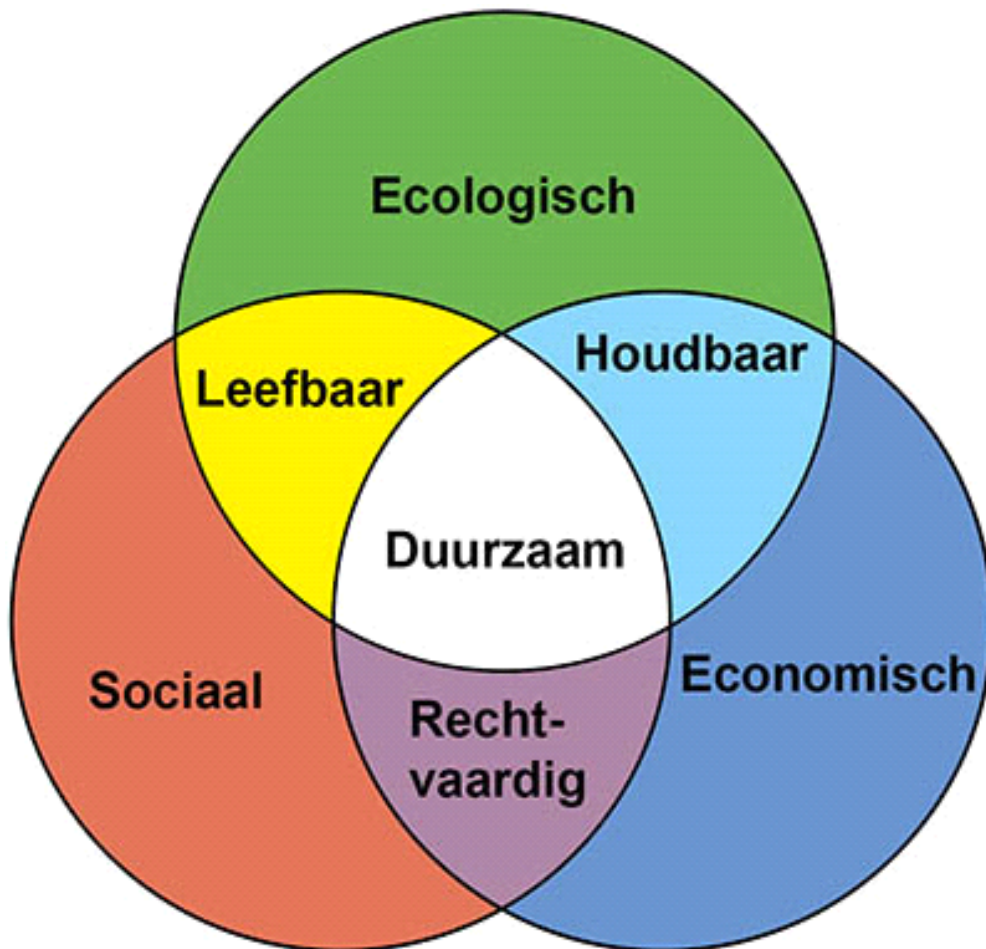
En de aardbevingen...?

De aardbevingen zijn bijna gestopt. Na jarenlange monitoring is vanaf 2020 een winningsmodel ontwikkeld waarbij de aardgaswinning met sterk gereduceerde productie langzamer en gestaag kan doorgaan. De regio heeft met het compensatiepakket onder andere aardbevingsbestendige gebouwen gerealiseerd en geïnvesteerd in leefbaarheid en economische ontwikkeling. Met een provinciedekkende aanleg van snel internet en het realiseren van energieneutrale huizen is de vraag naar huizen in het gebied weer toegenomen. De additionele investeringen in leefbaarheid hebben de negatieve tendens, in combinatie met het wegnemen van de zorg van de bevingen, kunnen doen keren.

hoofdstuk 4 Van visie naar uitvoering

Om vanuit de situatie anno 2016 (hoofdstuk 2) te werken aan het beeld van Groningen in 2040 (hoofdstuk 3) moet het beleid gericht zijn op realisering van de visie 2040. Wij kiezen voor duurzame ontwikkeling als vertrekpunt voor ons beleid en vullen dit in aan de hand van de waarden die wij koesteren en de hoofddoelen die wij nastreven. Met duurzame ontwikkeling als vertrekpunt willen wij bijdragen aan een leefbare provincie. Het gaat hierbij niet alleen om arbeidsomstandigheden, en gebruik maken van duurzame hulpbronnen, maar ook om innovatief te blijven. Invulling geven aan duurzaamheid doen wij samen met onze partners: ondernemers, onderwijs, maatschappelijke organisaties en de burger.

De waarden en doelen laten wij doorwerken in ons beleid (deel C). Wij hebben onze provinciale belangen gekoppeld aan de belangrijkste doelen en waarden. Hiermee geven we aan welke doelen en waarden bij een provinciaal belang als meest richtinggevend worden gezien.

4.1 Waarden

De Omgevingsvisie richt zich primair op de fysieke leefomgeving. Met ons beleid willen we onze provincie sterker en leefbaarder maken. Wij geven ruimte aan ontwikkelingen en (economische) activiteiten. Wij spelen hierbij in op (ruimtelijke) verschillen in dynamiek in onze provincie. Daarbij behouden en ontwikkelen we wat we belangrijk vinden en waaraan we gehecht zijn: de waarden die Groningen uniek maken en die we koesteren.

Groningen is een provincie van uitersten. Vitale dorpen en gemeenschappen en levendige centrumplaatsen afgewisseld met plekken waar door krimp ook stevig wordt geherstructureerd. Een bruisende stad en een gaaf ommeland, werelderfgoed aan de rand van grote industriële complexen en sterke demografische groei en forse krimp binnen een half uur reizen van elkaar. Dit zijn stuk voor stuk tegenstellingen die onze provincie anno 2016 karakteriseren en uniek maken. Van oudsher koesteren we de openheid, eigenheid, stilte en duisternis in een groot deel van onze provincie. Ons landschap is in eeuwen ontstaan tot wat het nu is. We willen in ons beleid ruimte bieden voor nieuwe ontwikkelingen en tegelijkertijd het karakter van onze provincie versterken met behoud door ontwikkeling.

Kernwaarden van onze fysieke leefomgeving zijn karakteristiek, divers, schoon, stil. Dit resulteert ook in duisternis, ruim en open. Met ons beleid ontwikkelen, koesteren en beschermen we deze belangrijke waarden. Dit is met name ingebed in de domeinen natuur, landschap, milieu en ondergrond. Wij willen de parels van onze provincie ontwikkelen om deze ook door te kunnen geven aan volgende generaties. We vinden dat deze kwaliteiten in het bijzonder bij gebieden als het Lauwersmeer en de Waddenzee bescherming verdienen. Maar ook in gebieden waar meer ruimte is voor nieuwe (economische) ontwikkelingen, beschermen we de kernwaarden door steeds op zoek te gaan naar de goede balans tussen vernieuwing en behoud. Ontwikkeling en compensatie kunnen ons landschap en cultureel erfgoed een stap verder helpen. Die balans vinden we door te kiezen voor *duurzaamheid*.

4.2 Hoofdoelen

Naast de hiervoor genoemde waarden handhaven we de twee hoofdoelen voor ons beleid voor de fysieke leefomgeving:

- een duurzame economische structuur: concurrerend, bereikbaar en toekomstbestendig;
- een duurzame, aantrekkelijke, leefbare en veilige leefomgeving in sterke steden en vitale dorpen, omgeven door een mooi landschap.

Bij de uitvoering van beide doelen staat duurzame ontwikkeling centraal in ons handelen. Dit gaat om de economische, sociale en ecologische domeinen, waarbij gekeken wordt naar effecten zowel in het nu als in de toekomst. Het gaat daarom ook om begrippen als houdbaar, leefbaar en rechtvaardig. Ons beleid resulteert in een leefbare (people), aantrekkelijke en veilige (planet) en concurrerende en bereikbare (profit) provincie.

4.2.1 Een duurzame economische structuur

De keuzes die we maken in deze Omgevingsvisie scheppen randvoorwaarden voor een sterke en duurzame economische structuur. Met onze keuzes zorgen we dat de Groningse economie concurrerend, bereikbaar en toekomstbestendig blijft. Dit betekent onder meer het goed bereikbaar houden van de stad Groningen, de regionale kernen en de havengebieden. Dat betekent ook het bieden van ruimte voor bedrijven die zich willen (her)vestigen of uitbreiden. De traditionele harde grenzen tussen wonen, werken en recreëren worden in deze Omgevingsvisie losgelaten. Wij zetten in op toekomstbestendig beleid door de planologische keuzes, de ontwikkelruimte, de ecologische inpassing en de voorschriften op het gebied van milieu. Duurzame energie is één van onze speerpunten. Om die reden willen we de ontwikkeling van duurzame energie maximaal faciliteren.

Vooraf investeren in de juiste fysieke randvoorwaarden kan de motor zijn om ontwikkelingen aan te jagen. Wij richten ons op innovatie en het creëren van banen in een aantal sterke noordelijke sectoren: energie, healthy ageing, biobased economy, big data, smart industry en water. Wij hebben een regierol en creëren ruimte en gunstige condities voor vestiging. Wij verleiden bedrijven en organisaties om zich langdurig aan Groningen te verbinden. Hiermee willen we een bijdrage leveren aan een belangrijk sociaal en economisch doel: het creëren van structurele werkgelegenheid. De EU 2020-doelen (smart, green, inclusive) zijn voor ons een belangrijk richtsnoer.

Het stimuleren van de economische ontwikkeling heeft soms ook een keerzijde: het milieu en landschap staan steeds meer onder druk. Dit is het meest zichtbaar in de Eemdelta. Wij streven naar een optimale afstemming waarbij rekening wordt gehouden met diverse (soms uiteenlopende) belangen. Het platform 'Ecologie en economie in balans' is daarvan een goed voorbeeld. We hanteren ook een aantal vormen van compensatie voor de directe omgeving, wat kan bijdragen aan effectievere investeringen en in het creëren van draagvlak. Met ruimtelijke sturing en concentratie voorkomen we milieudruk en -hinder op plaatsen waar we die niet willen. Ook zetten wij op verschillende terreinen in op saldering waarbij we - als alle belangen goed zijn afgewogen - hinder en ongewenste effecten op de ene plaats compenseren op een andere plaats.

4.2.2 Een duurzame leefomgeving in sterke steden en vitale dorpen

Het zorg dragen voor een aantrekkelijke, veilige en leefbare provincie Groningen zit integraal vervlochten in ons milieu-, ruimtelijke ordenings-, water- en mobiliteitsbeleid. Duurzaam, aantrekkelijk, leefbaar en veilig zijn belangrijke doelen bij onze afwegingen en beleidskeuzes.

Wij hanteren een ontwikkelingsgerichte wijze van werken. Dit doen wij bij economische ontwikkeling, maar ook bij het versterken en beschermen van ons landschap, cultureel erfgoed en de natuur. Dit doen we ook vanwege de

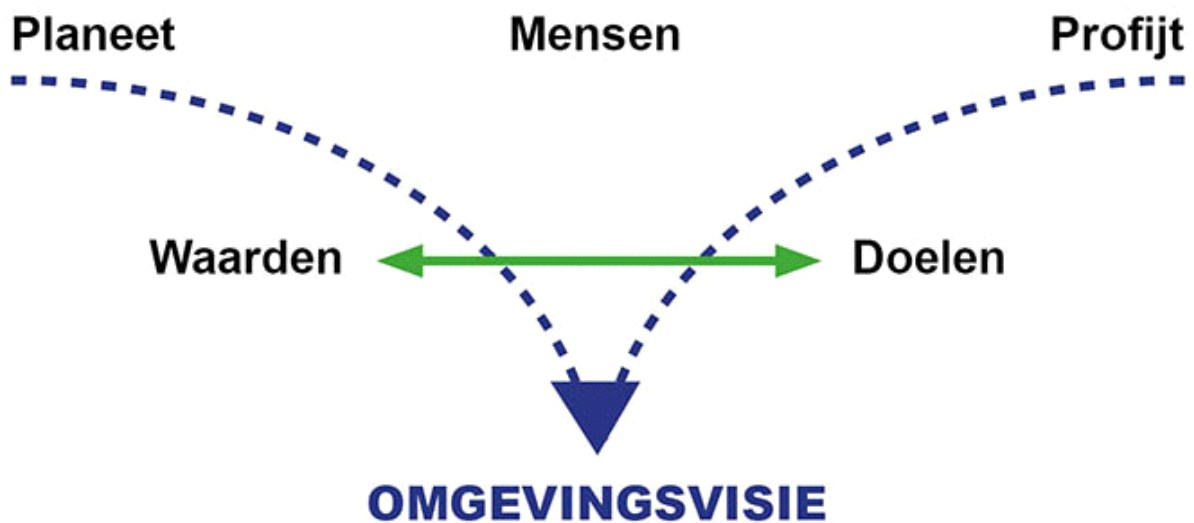

beleefbaarheid en de positieve bijdrage die dit heeft op de leefomgeving.

Wij zetten in op dynamische sterke steden en inspirerende, vitale dorpen. We stimuleren dynamiek en geven ruimte aan ontwikkelingen. Wij differentiëren naar gebieden voor wat betreft de ontwikkelruimte.

4.3 Koppeling waarden en doelen aan beleid: provinciale belangen

Een belangrijk doel van de Omgevingsvisie is om integraliteit en samenhang te brengen in het beleid voor de fysieke leefomgeving. Vooral op strategisch niveau is deze samenhang van belang. Daarom brengen wij in deze Omgevingsvisie de visies en doelen op verschillende terreinen samen en brengen we inhoudelijk verbinding aan. We brengen al het provinciale beleid van de fysieke leefomgeving in beeld en ordenen dit in vijf samenhangende thema's en daaronder elf provinciale 'belangen':

Ruimte

1. Ruimtelijke kwaliteit
2. Aantrekkelijk vestigingsklimaat
3. Ruimte voor duurzame energie
4. Vitale landbouw

Natuur en landschap

5. Beschermen landschap en cultureel erfgoed
6. Vergroten biodiversiteit

Water

7. Waterveiligheid
8. Schoon en voldoende water

Mobiliteit

9. Bereikbaarheid

Milieu

- 10. Tegengaan milieuhinder
- 11. Gebruik van de ondergrond

Wij werken ons beleid uit aan de hand van 11 provinciale belangen. Bij elk provinciaal belang geven we aan welke doelen en waarden we nastreven. Hiermee laten we zien dat er een evenwichtige afweging tussen de verschillende doelen en waarden is gemaakt in de uitwerking van dit beleid.

Als voorbeeld: bij het provinciaal belang 11: *gebruik van de ondergrond* staan de doelen veiligheid, toekomstbestendigheid en leefbaarheid voorop. Dit zijn naar onze mening de logische bijbehorende doelen vanuit de problematiek rondom aardbevingen en bodemdaling. Namelijk het omgaan en omkeren van de nadelige gevolgen van *leefbaarheid* in onze provincie, maar ook de lange termijn onzekerheden rondom opslag van kernafval en ‘fracken’ bij schaliegaswinning. Hierbij gaat het zowel om de *veiligheid* bij activiteiten op dit moment, maar ook de *toekomstbestendigheid* hiervan bij opslag van stoffen of injectie van chemicaliën bij gaswinning. Deze drie doelen vormen een belangrijk kader in de totstandkoming van ons beleid ten aanzien van gebruik van de ondergrond en de afwegingen die zijn gemaakt.

In tabel 1 hebben we in beeld gebracht hoe alle waarden en hoofddoelen zijn gekoppeld aan de elf provinciale belangen. De elf provinciale belangen zijn in deel C uitgewerkt. Wat opvalt is dat het doel "toekomstbestendig" in alle provinciale belangen terugkomt. De reden hiervoor is dat Omgevingsvisie bij uitstek een plan is dat voor middellange termijn (2016-2020) richtinggevend is voor ons beleid voor de fysieke leefomgeving.

Doelen en waarden	Duurzame economische structuur			Sterke steden en vitaal platteland			Kernwaarden			
	Concurrerend	Bereikbaar	Toekomstbestendig	Aantrekkelijk	Leefbaar	Veilig	Karakteristiek	Divers	Schoon	Stil
Provinciaal belang 1: Ruimtelijke kwaliteit										
Provinciaal belang 2: Aantrekkelijk vestigingsklimaat										
Provinciaal belang 3: Ruimte voor duurzame energie										
Provinciaal belang 4: Vitale landbouw										
Provinciaal belang 5: Beschermen landschap en cultureel erfgoed										
Provinciaal belang 6: Vergroten biodiversiteit										
Provinciaal belang 7: Waterveiligheid										
Provinciaal belang 8: Schoon en voldoende water										
Provinciaal belang 9: Bereikbaarheid										
Provinciaal belang 10: Tegengaan Milieuhinder										
Provinciaal belang 11: Gebruik van de ondergrond										

4.4 Integraliteit

In de deel C: Beleid staat het beleid voor ruimte, water, mobiliteit en milieu in elf provinciale belangen beschreven. In een digitaal plan is het doel om zo exact mogelijk op de kaart het beleid weer te geven. Dit betekent dat je naarmate je dieper in de structuur afdalt, de beschrijvingen gedetailleerder worden. Het beleidskader wordt vooral geschetst in de inleiding van de onderdelen en de bovenliggende paragrafen.

Zo kent het provinciaal belang Ruimte voor duurzame energie onder meer de volgende onderverdeling:

13. Ruimte voor duurzame energie

-> 13.2 Duurzame energie

-> 13.2.3 Windenergie op land

-> 13.2.3.1 Concentratiegebieden grootschalige windenergie

-> 13.2.3.1.1 Testlocaties windlocaties.

De laatste twee categorieën (Concentratiegebieden en Testlocaties) zijn op de digitale kaart exact aangeduid, waarbij de testlocaties binnen het object concentratiegebieden vallen. Het voordeel van deze wijze van weergeven is dat heel exact op de kaart kan worden aangegeven welk beleid waar van toepassing is. Het nadeel is dat bij deze wijze van uitwerken op de laagste niveaus de integraliteit van het beleid niet meer zichtbaar is.

Om die reden hebben wij - juist om te zorgen voor de gewenste integraliteit - op een andere manier de integraliteit zo goed mogelijk geborgd. In deze paragraaf geven wij onze visie op integraliteit. Daarnaast besteden wij op de volgende plaatsen expliciet aandacht aan het integrale karakter van ons omgevingsbeleid.

1. *Integraliteit in het visiedeel*

Wij hebben in dit eerste deel, onder andere bij de visie 2040 een samenhangend verhaal geschreven over onze provincie in de verre toekomst. Hierin hebben we voor verschillende onderwerpen een integraal beeld van onze provincie geschetst.

2. *Integrale opgaven*

In deel B schetsen wij de vijf belangrijkste opgaven. Dit zijn deels thematische en deels gebiedsgerichte opgaven rondom de grootste ontwikkelkansen en vraagstukken in onze provincie. De opgaven zijn:

- Gaswinning;
- Energyport;
- Krimp en groei;
- Regio Groningen-Assen;
- Waddengebied.

Het zijn complexe opgaven die elkaar geografisch overlappen. Bij de opgaven vinden wij het belangrijk om duidelijkheid te geven over de wijze waarop wij de provinciale belangen afwegen. Daarom hebben wij per opgave aangegeven welke drie tot vier belangen bij de afweging van voorgenomen activiteiten het zwaarst wegen. Vanzelfsprekend worden ook de effecten op de andere belangen betrokken.

3. *Afwegingskader*

Op de kaart 'Afwegingskader' hebben wij de drie tot vier provinciale belangen aangegeven die per opgave het zwaarst wegen. Wij willen hiermee de integraliteit in onze keuzen waarborgen: welke verschillende belangen in welke gebieden het zwaarst wegen. Zo is bijvoorbeeld langs de dijken waterveiligheid het meest dominante belang en in de Veenkoloniën staat ontwikkeling van de landbouw voorop.

Per opgave staan meerdere belangen benoemd, die bij die betreffende opgave (en dus in dat gebied) relevant zijn. De volgorde is bewust gekozen en geeft de volgorde van de belangen aan.

Met dit afwegingskader geven wij dus op hoofdlijnen een weging aan onze provinciale belangen bij voorgenomen activiteiten.

In conflicterende situaties zullen verschillende belangen tegen elkaar moeten worden afgewogen. Afhankelijk van de omvang en de aard van de opgave(n) geven we andere prioriteiten aan de verschillende belangen.

In sommige gebieden vallen verschillende opgaven samen, bijvoorbeeld in de Eemsdelta spelen vier opgaven (Gaswinning, Energyport, Groei en krimp en Waddenkust). Bij voorgenomen activiteiten in die gebieden is de belangenafweging nog complexer. De afweging beperkt zich in zo'n gebied niet tot één opgave. Er zal ook steeds moeten worden gekeken naar de gevolgen van een voorgenomen activiteit voor de andere opgaven die daar spelen.

Het afwegingskader moet niet gezien worden als een lijst met 'harde of uitsluitende criteria', maar wil vooral richting geven aan de prioriteiten en samenhang in belangen (integraliteit). De gekozen begrenzings van de vijf opgaven zijn indicatief en niet exact.

4. Integraliteit in het beleid

In de inleidende hoofdstukken van deel C Beleid wordt de samenhang met andere relevante provinciale belangen aangegeven. We leggen hierbij steeds de relatie met onderwerpen die een rol spelen bij het maken van afweging op dit betreffende beleidsterrein. Zo worden bij 'Vitale landbouw' onder meer relaties met andere belangen en opgaven gelegd:

- Relaties met de gaswinning,
- Relatie met aantrekkelijk vestigingsklimaat,
- Relatie met beschermen landschap en cultureel erfgoed en ook
- Relatie met waterveiligheid en
- Relatie met schoon en voldoende water.

Hiermee geven we aan dat afwegingen op het terrein van landbouw vaak ook samenhangen of samen moeten lopen met de genoemde vijf belangen en opgaven.

4.5 Uitvoeringsprogramma

De uitvoering van ons omgevingsbeleid is gekoppeld aan de provinciale begrotingscyclus. In de hoofdstukken van de onze begroting geven we voor de diverse onderdelen van deze Omgevingsvisie aan wat we willen bereiken en wanneer, welke activiteiten we uitvoeren en welke middelen ermee gemoeid zijn. Ook geven we in onze begroting jaarlijks een doorkijk naar de volgende vier jaren. Bij de uitvoering van fysieke projecten waarvoor wij initiatiefnemer zijn, betrekken wij de samenleving en streven wij naar maatschappelijke participatie.

4.6 Up-to-date Omgevingsvisie

Deze Omgevingsvisie is meer dan voorheen een 'levend document'. Wij hebben gekozen voor een digitaal plan als resultaat boven het maken van een papieren versie. Dit biedt de mogelijkheid om het plan actueel en up-to-date te houden. Bij nieuw beleid of bij beleidsaanpassingen kiezen wij, indien dit ons beleid voor de fysieke leefomgeving raakt, voor een regelmatige actualisatie van de Omgevingsvisie (en of Omgevingsverordening). Hierdoor is er altijd een up-to-date digitale Omgevingsvisie en -verordening.

Deel B: Opgaven

hoofdstuk 5 Opgaven

In planperiode van deze Omgevingsvisie zien we vijf grote integrale opgaven:

1. Gaswinning
2. Energyport
3. Groei en krimp
4. Regio Groningen-Assen
5. Waddengebied

In deze integrale opgaven komen verschillende belangen bij elkaar. Hier moeten wij verschillende provinciale belangen zorgvuldig tegen elkaar afwegen. Welke belangen dat zijn, hebben we per opgave aangegeven op de afwegingskaart in paragraaf 4.4 Integraliteit.

Op de kaart 'Opgaven' zijn de opgaven globaal geografisch geduid. De begrenzingen zijn niet exact. Het gaat om integrale opgaven die in verschillende, elkaar deels overlappende, gebieden spelen en waarbij een groot aantal stakeholders betrokken is. Dit geeft direct de dynamiek en complexiteit van de opgaven aan. Dit vraagt ook veel flexibiliteit en gezamenlijkheid in de uitvoering.

Opgaven nader uitgewerkt

Op de volgende pagina's worden de verschillende opgaven uitgewerkt. Hierin geven wij aan hoe wij tegen de opgaven aankijken en welke inzet van de provincie verwacht mag worden. Bij elke opgave hebben wij een kaart gemaakt die de

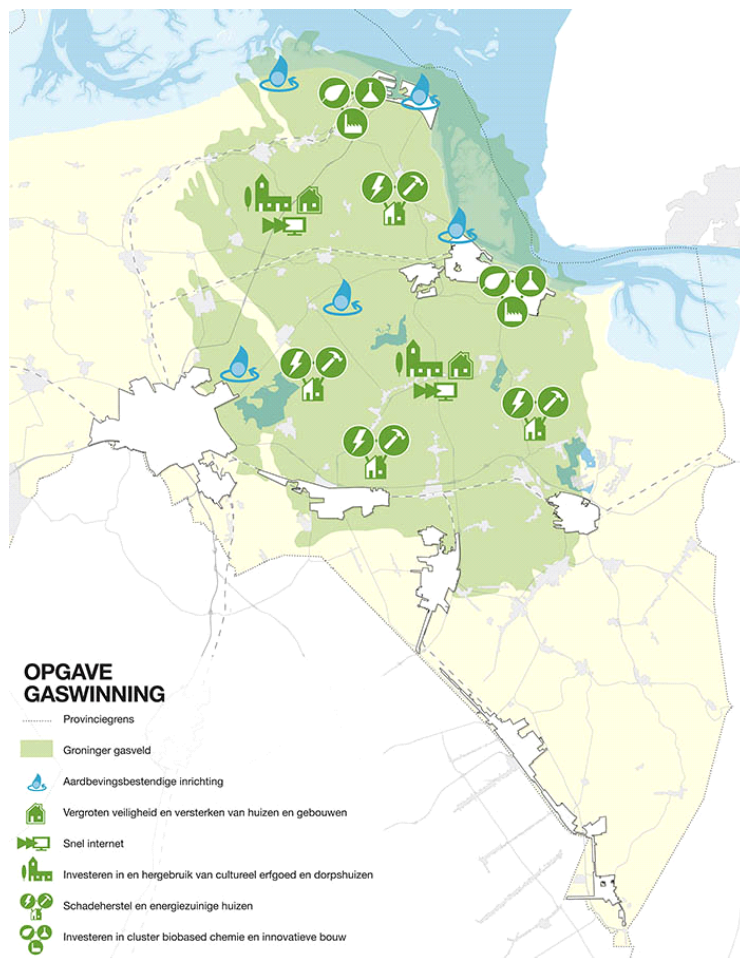
opgave met gebruik van iconen in beeld brengt.

Voor vrijwel alle iconen op de kaarten heeft de gekozen locatie geen relatie met de plaats waar die activiteit gaat plaatsvinden. Als voorbeeld hebben wij op de kaart gaswinning op diverse plaatsen 'snel internet' als icoon opgenomen, waarbij het doel is om dit gebiedsdekkend ingevuld te krijgen.

Ook bij bijvoorbeeld schadeherstel en de versterkingsopgave is dat niet gebonden aan de keuze van de plaats van de iconen. Dit geldt voor alle kaarten bij de opgaven. De reden hiervoor is dat wij op hoofdlijnen willen aangeven welke opgaven er liggen en de kaarten niet slechts willen koppelen aan activiteiten en projecten in het hier en nu.

hoofdstuk 6 Gaswinning

In Noordoost-Groningen heeft de gaswinning geleid tot een toename van het aantal aardbevingen, die schade aan huizen en andere panden tot gevolg hebben. Gecombineerd met de krimp, doet dit een forse aanslag op de vitaliteit van dit gebied.

Wij wenden onze invloed aan om te zorgen dat gaswinning op een verantwoord en veilig niveau plaatsvindt. Het Rijk is eindverantwoordelijk voor een veilige gaswinning en heeft besloten de gaswinning in het Groningenveld in stappen af te bouwen, waarbij de inzet is om deze in 2030 volledig te beëindigen. Het uitgangspunt bij de nog lopende winning is dat het veiligheidsniveau voor onze inwoners gelijk moet zijn aan dat van de inwoners in de rest van Nederland.

Wij zetten ons er maximaal voor in om de gevolgen van de bevingen zoveel mogelijk te beperken, dan wel op te lossen (zie [hoofdstuk 21 Gebruik van de ondergrond](#) en [21.2.2 Delfstoffen diepe ondergrond](#)). Dat doen we in samenwerking met andere overheden en betrokken partijen.

Onze inzet

Lager niveau van gaswinning

Onze eerste inzet is gericht op een veilig en verantwoord niveau van gaswinning om aardbevingsschade te beperken of voorkomen. Hier zullen wij zowel in de (formele) adviesrol op (vanaf het gasjaar 2019/2010) de operationele strategieën van de NAM als de hieropvolgende winningsbesluiten van de minister en - indien noodzakelijk - via onder meer lobby onze invloed aanwenden om gaswinning in onze provincie op een veilig en verantwoord niveau te laten plaatsvinden. Het Rijk heeft besloten de gaswinning in stappen af te bouwen, waarbij de inzet is om deze in 2030 volledig te beëindigen. Deze afbouw zullen wij nauwgezet volgen.

Effectieve uitvoering Meerjarenprogramma en plan van aanpak versterking

Onze hoogste prioriteit is het garanderen van de veiligheid van onze inwoners. Daartoe worden de nodige maatregelen toegepast, zoals in het Meerjarenprogramma en het plan van aanpak versterking van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) zijn opgenomen. Wij zien er samen met de gemeenten en het Rijk op toe dat de NCG het Meerjarenprogramma en het plan van aanpak versterking effectief uitvoert met oog voor de belangen van de inwoners en de ruimtelijke kwaliteit van dorpen en steden. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd voor de lokale stuurgroepen versterking. Een groot aantal huizen wordt preventief versterkt, zodat ze ook in het geval van een zware beving stevig genoeg zijn om de bewoners de tijd te geven om de woning veilig te verlaten. Ook maken wij ons sterk voor een gezonde woningmarkt, die in dit gebied onder druk staat als gevolg van zowel de aardbevingsproblematiek als de bevolkingsdaling. Verder worden de dijken zodanig versterkt dat zij een aardbeving kunnen doorstaan en worden andere vitale infrastructuur en de chemische industrie hierop voorbereid. Tenslotte worden in het Meerjarenprogramma maatregelen uitgewerkt voor energietransitie en aanvullend beleid zoals het energetisch verbeteren van de te versterken woningen, het verbeteren van de leefbaarheid in de dorpen en maatregelen voor de versterking van de regionale economie.

De governance voor de uitvoering van het Meerjarenprogramma en de versterking is in ontwikkeling en vormt een punt van overleg tussen Rijk, provincie en gemeenten.

Leefbaarheid

Om het gebied aantrekkelijk te houden willen wij de leefomgeving verbeteren in het aardbevingsgebied waar ook een demografische transitie speelt. Gekoppeld aan de opgave rond de afwikkeling van schades en de versterking van woningen zal in dorpen, buurten en wijken gebiedsgerichte ontwikkeling plaatsvinden. Hier moet gekeken worden naar herstructurering van de woningmarkt, het toekomstbestendig maken van het voorzieningenniveau en snelle internetverbindingen. Hierin zoeken wij aansluiting bij de bestaande woon- en leefbaarheidsplannen (zie [hoofdstuk 8 Groei en krimp](#)). Er is een Nationaal Programma Groningen in ontwikkeling waarin deze en andere ontwikkelingen een plaats krijgen.

Cultureel erfgoed

Het Groninger cultureel erfgoed staat onder druk door leegstand en achterstallig onderhoud en wordt extra bedreigd door schade als gevolg van de gaswinning en demografische krimp. Dit is van grote invloed op de beleving van de culturele identiteit, leefbaarheid en de ruimtelijke kwaliteit van Groningen. Met name de culturele rijkdom van het Wierdenland staat door de bevingen onder druk. De kwaliteiten en karakteristieken van het Wierdenland en het Waddengebied worden in paragraaf [15.1.1](#) beschreven. Het is belangrijk dat de waarden toekomstbestendig geborgd worden. Om die reden beogen wij ruimtelijke ingrepen die kwaliteitsversterkend zijn. Het accent ligt op het benutten van de transitieopgave waarbij de cultuurhistorie volwaardig meetelt. Mede omdat wij een wettelijke taak hebben in de bescherming van dit erfgoed zetten wij ons bij de noodzakelijke ingrepen in voor behoud van de cultuurhistorische waarden in het gebied. Dit doen wij in een gezamenlijke aanpak met het Rijk, de gemeenten en de Nationaal Coördinator Groningen via het Erfgoedprogramma 2017-2021. Wij faciliteren gemeenten bij de inventarisatie van de waarde van het cultureel erfgoed, door de kwaliteit van het erfgoed te monitoren en door bij te dragen aan kennisontwikkeling over herbestemming en duurzaamheid. Specifiek voor de problematiek in de aardbevingsgemeenten vragen wij gemeenten om (ook binnen het stedelijk gebied) het gebouwd erfgoed in kaart te

brengen en te beschermen.

Cultureel erfgoed maakt onderdeel uit van het Nationaal Programma Groningen.

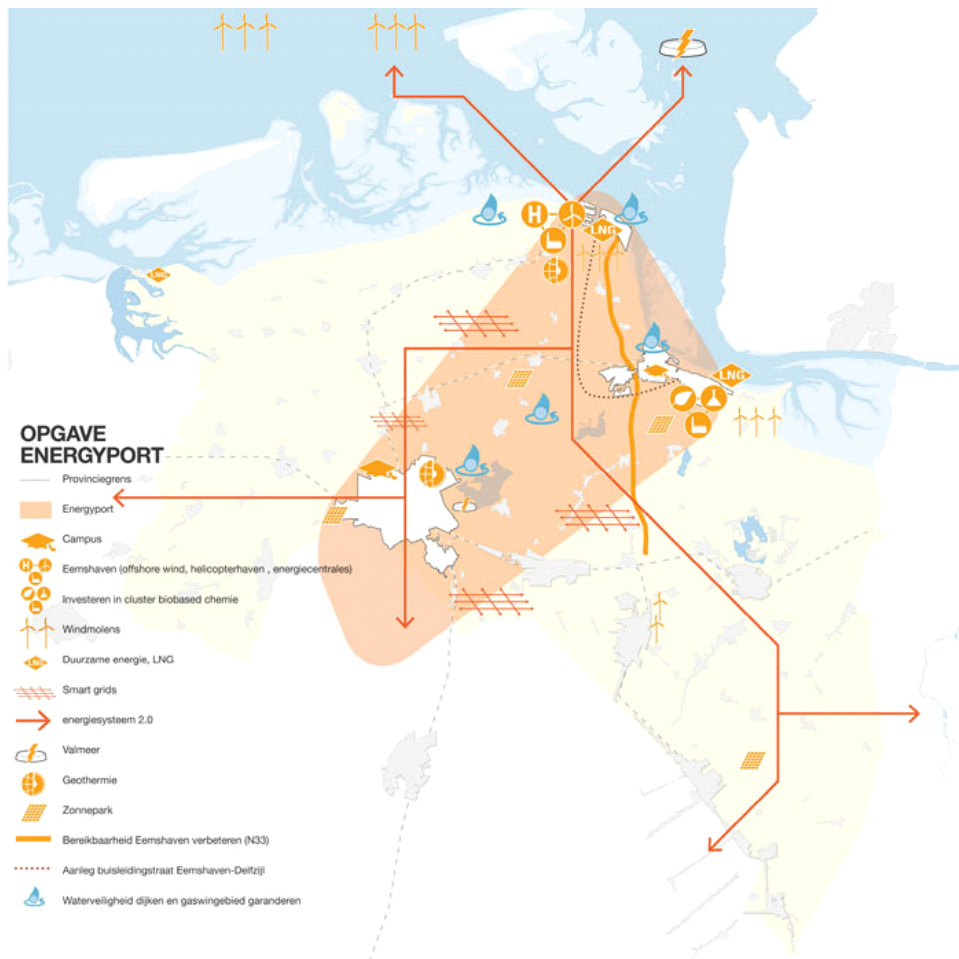
Duurzame economische ontwikkeling

Om het gebied economisch vitaal te houden investeren wij in de economische structuur. Onze provincie biedt grote kansen om de volgende stap te zetten in de transitie van een oude op fossiele energie gestoelde economie naar een nieuwe economie die groen (circulair) en slim is. De regionaal sterke sectoren zoals chemie, energie, agribusiness, innovatieve bouw en MKB zijn hierin belangrijk. De aanwezigheid van een groot industrieel complex, de mogelijkheden voor grote windparken op zee, een groot innovatievermogen in de regio en de concrete plannen voor een waterstoffabriek zijn stuk voor stuk kansen om de stappen naar een energieneutrale regio te realiseren. Kansen die snel verzilverd kunnen worden. Groningen blijft daarmee de energieprovincie van Nederland en kan de weg wijzen in een noodzakelijke, maar complexe transitie. Het Nationaal Programma Groningen is nodig om dit te stimuleren en te versnellen.

De opgave Gaswinning heeft een relatie met de opgaven Energyport, Waddengebied en Groei en krimp.

hoofdstuk 7 Energyport

In Noord-Nederland is de topsector energie een stuwende (inter)nationale economische kracht die verbonden is met andere sterke bedrijfstakken zoals chemie en water(technologie). Dankzij het aanwezige energieproductievermogen, de fijnmazige energie-infrastructuur, de kennispositie en de ruimtelijke kenmerken vervult Noord-Nederland de rol van internationaal energieknooppunt en zijn er uitstekende condities voor de doorontwikkeling van de regio tot Energyport. De Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte van het Rijk (SVIR) onderschrijft het versterken van Energyport als internationaal energieknooppunt en kenniscentrum voor energievoorziening en -transitie.

Het zwaartepunt van de Energyport ligt in de stedelijke regio Groningen-Eemshaven, in de SVIR aangeduid als 'stedelijke regio met een concentratie van topsectoren'. In de MIRT⁹ Gebiedsagenda 2.0 is de Energyport verder uitgewerkt aan de hand van de volgende hoofdstrategie: "Maken van de omslag naar een duurzame energievoorziening en uitbouwen van de leidende positie als dé energie-economie van ons land". De Eemshaven neemt een belangrijke positie in binnen de Energyport. In juli 2013 is *Ontwikkelingsvisie Eemshaven 2030* (zie [Ontwikkelingsvisie](#)) vastgesteld.

⁹ MIRT: Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport van het Rijk.

De opgaven

In de Energyport komen onderstaande opgaven bij elkaar die deels of geheel aan de Energyport verbonden zijn.

Noordervisie 2040

- Vóór 2020 heeft Noord-Nederland een leidende positie in het produceren en aansturen van (duurzame) energie, met smart grids en een internationaal Super Grid;
- vóór 2020 is er meer draagvlak voor de realisatie van (duurzame) energie in het Noorden.

Noordelijke energieagenda 'Switch'.

- Het bouwen aan een energiesysteem 2.0 met opwekking, transport en opslag van (duurzame) energie;
- het versterken van offshore energy, gericht op offshore windparken en aanlanding van elektriciteit;
- het voortzetten van de regionale kwaliteit rondom gas in transitie: aardgas en groen gas en LNG;
- bouwen aan duurzame energie en draagvlak door energiebesparing en decentrale opwekking.

Energieke Noorderruimte (MIRT Gebiedsagenda Noord-Nederland)

Hierin wordt invulling gegeven aan de ruimtelijke en infrastructurele doorwerking van Switch. Deze ambities zijn de basis voor de opgave om voor de langere termijn een duurzame energiehuishouding te realiseren.

Ontwikkelingsvisie Eemsdelta

Uit de Ontwikkelingsvisie Eemsdelta komen de volgende opgaven naar voren die een nauwe relatie hebben met de energie-ontwikkelingen in de Energyport:

- we willen omschakelen naar een duurzame energievoorziening omdat fossiele grondstoffen steeds schaarser en duurder zullen worden en het milieu teveel belasten;
- we willen omschakelen naar een meer circulaire economie die duurzamer is en meer gebaseerd is op groene grondstoffen ('biobased economy'), omdat de economie kennisintensiever wordt en grondstoffen schaarser worden.

Onze inzet

Wij dragen bij aan de verdere ontwikkeling van de Energyport, op het terrein van:

- kennis (onder andere Energy Academy Europe en het Energy college);
- energie gerelateerde havenfaciliteiten (voor onder andere off shore wind);
- het bieden van fysieke ruimte voor de realisatie van (duurzame) energie, waaronder windenergie, zonne-energie, biomassa, en alternatieven voor aardgas.

Hiermee versterken we de positie en kansen van het Noorden in de energiemarkt, trekken we nieuwe mensen en startups aan en dragen we serieus bij aan de nationale energiedoelstellingen. We kunnen vooral op het vlak van aansturen van energie (productie, transport en opslag, centraal en decentraal) een bijzondere positie gaan innemen.

Energie

In onze provincie zetten we versneld stappen naar een energiesysteem waar meer ruimte komt voor hernieuwbare energiebronnen en energiebesparing door innovaties, de ontwikkeling van toekomstbestendige infrastructuur en veilige opslag. De Eemshaven speelt hierin als internationaal energieknoppunt een dragende rol.

Ruimtelijke facilitering

De Eemsdelta is een belangrijke uitvalsbasis voor de ontwikkeling van offshore energie en de aanlanding van infrastructuur ten behoeve van grootschalige uitwisseling van energie. De groei van productie van offshore energie in de Eemshaven heeft ook een ruimtelijk infrastructurele doorwerking: verbindende energie infrastructuur (380 kV) is nodig voor transport van energie naar de rest van het land. Daarnaast is de Eemshaven zelf een energiegigant met energiecentrales op biogas, aardgas en kolen en het grootste onshore windpark.

Economische facilitering

De aanwezigheid van elektriciteitscentrales, havenfaciliteiten en een groot chemiecluster bieden goede mogelijkheden voor de ontwikkeling van een biobased economy in de Eemsdelta, waarbij het eindbeeld een circulaire economie is. De aanwezigheid van energie maakt het gebied ook aantrekkelijk voor datacentra. De datacentra zijn hierbij vooral op zoek naar enerzijds een zeer betrouwbare en anderzijds een zeer duurzame energievoorziening. De Eemsdelta wordt ook benut als experimenteerruimte voor nieuwe energietechnieken. Testlocaties voor nieuwe turbines worden voorbereid.

In combinatie met offshore energie worden de mogelijkheden voor een Valmeer, een kunstmatig eiland met een omdijk meer, verkend. De toepassing van LNG als transportbrandstof om de emissies van met name maritiem transport in de Waddenregio te verlagen, wordt verder ontwikkeld in de kustregio.

Kennis faciliteren

Kennis- en onderwijsinstellingen, onder andere verenigd in de Energy Academy Europe en het Energy College spelen

een belangrijke rol in de ontwikkeling van de Energyport. De stad Groningen speelt als kennis- en innovatiecentrum een belangrijke rol.

Gasinfrastructuur

De veranderende rol van de ondergrond speelt een belangrijke rol in de energietransitie. Naast de winning van aardgas wordt de aanwezige gasinfrastructuur benut als 'gasrotonde'. De reeds aanwezige infrastructuur kan worden benut voor het transport van groen gas, de aanvoer van gas van elders en ondergrondse opslag. Hiervoor zijn investeringen in de gasinfrastructuur nodig.

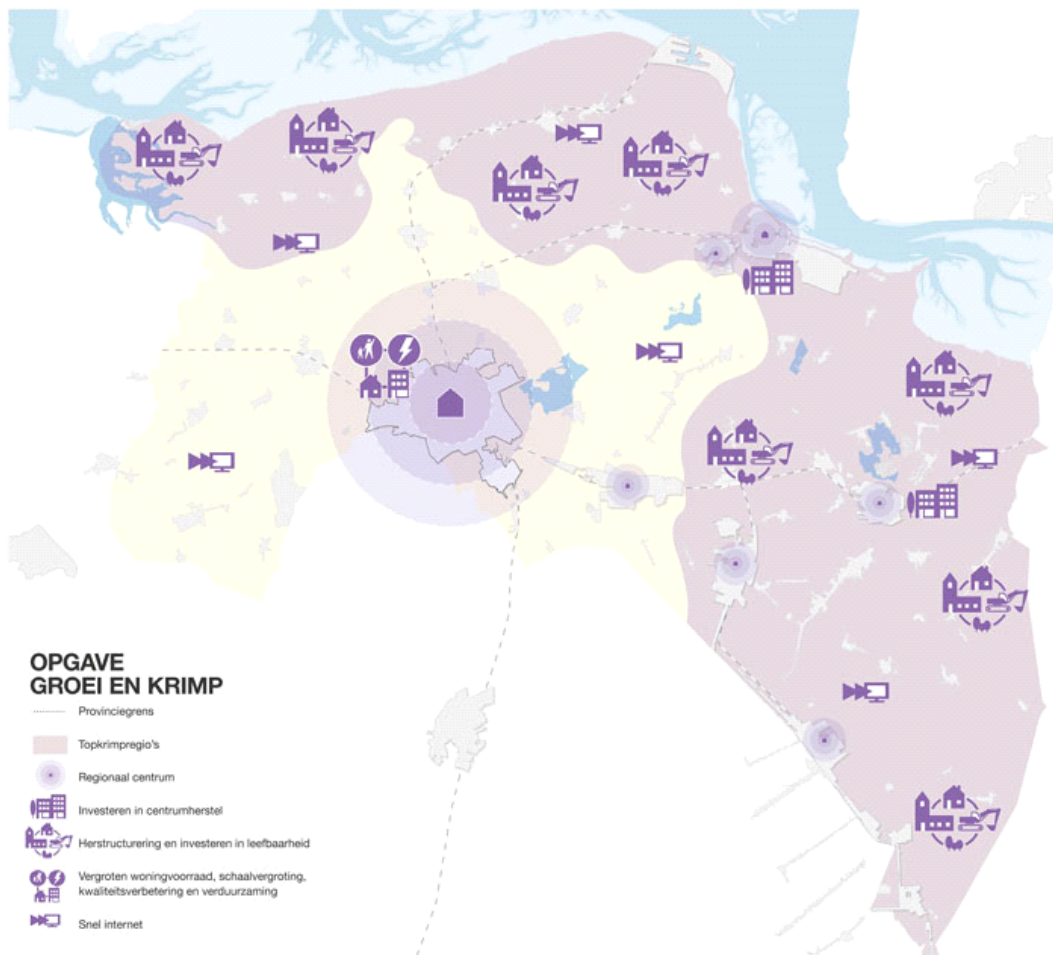
Structuurvisie Eemsmond-Delfzijl

Om de gewenste economische ontwikkelingen in de Eemsdelta ruimtelijk te faciliteren, hebben wij een Structuurvisie Eemsmond-Delfzijl opgesteld. De structuurvisie vormt het kader voor de bestemmingsplannen in onder andere Eemshaven en Delfzijl. Bedrijven mogen zich daar vestigen op voorwaarde dat de milieueffecten ervan binnen kaders blijven en natuur in stand wordt gehouden of hersteld. De Structuurvisie Eemsmond-Delfzijl is opgesteld om de planuitwerking en -procedures binnen de Eemshaven en Oosterhorn en het gebied daartussen gecoördineerd te laten verlopen. Vanwege de aard en omvang van de plannen en de nabijheid van Natura 2000-gebieden is voor deze plannen een milieueffectrapportage (MER) en Passende Beoordeling uitgevoerd. Deze focussen zich op de cumulatieve effecten van de plannen afzonderlijk en tezamen.

Deze opgave heeft een relatie met de opgaven Gaswinning, Waddengebied, Groei en krimp en Regio Groningen-Assen.

hoofdstuk 8 Groei en krimp

Sterke demografische groei en krimp liggen in onze provincie op korte afstand van elkaar. Wij kennen binnen onze provincie een zeer sterke bevolkingsdaling in de gemeente De Marne, de Eemsdelta en Oost-Groningen¹⁰ nabij één van de sterkste groeisteden van Nederland: de stad Groningen. In de drie krimpgebieden vindt de bevolkingsdaling schoksgewijs en in hoog tempo plaats, terwijl in andere delen van onze provincie krimp en groei geleidelijk en beperkt in omvang plaatsvinden. De gebieden rondom de stad Groningen die nu nog een beperkte demografische groei kennen, krijgen op termijn ook met geleidelijke krimp te maken. Vanwege de relaties tussen deze gebieden, de betekenis van de stedelijke kernen en van de stad Groningen voor de hele provincie is hiervoor een integrale aanpak en maatwerk nodig. Dit betekent een transitie, geen Masterplan groei en krimp, waar we rekening mee houden bij het voeren van regie op economische, sociale en ruimtelijke vraagstukken in onze provincie. Hierbij hebben we ook veel aandacht voor onze dorpen.

Bevolkingsdaling gaat in onze provincie deels samen met een hoge werkloosheid en sociale segregatie en leidt tot verpaupering van de gebouwde omgeving en een kwetsbare voorzieningenstructuur. De afgelopen jaren is er al veel positiefs bereikt in deze krimpgebieden in nauwe samenwerking tussen de gemeenten, het maatschappelijk middenveld en ons. Desondanks staat de leefbaarheid van deze gebieden onder druk. Het is bij deze aanpak van belang dat we investeren op de juiste plekken, rekening houdend met de identiteit van het gebied. Dit kan het imago van het gebied ook ten goede komen.

De positie en rol van de sterk groeiende stad Groningen met veel bedrijvigheid, cultuur en kennisontwikkeling zal ten opzichte van het omliggende gebied met bevolkingsdaling in belang toenemen. Maar niet alleen de stad Groningen, maar ook door de terugloop van voorzieningen neemt de betekenis van enkele grote kernen voor het omliggende gebied toe. We sturen op een leefbare provincie met bereikbare voorzieningen voor iedereen.

Stad en regio zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Deze verbondenheid zal de komende jaren alleen maar groter worden. De woningmarkt, arbeidsmarkt en het vestigingsklimaat houden zich niet aan gemeentegrenzen. De regio werkt, winkelt, geniet onderwijs en gebruikt zorg in de stad. Dagelijks zijn 350.000 inwoners, werknemers, studenten, recreanten en bezoekers aangewezen op de stad. Een stad die de komende decennia, tegen de achtergrond van een krimpend verzorgingsgebied, een groei blijft doormaken. Het primaire 'Daily Urban System' reikt van Wad tot Assen en van Drachten tot Veendam. Bereikbaarheid van de stad is daarmee cruciaal voor de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de gehele regio.

Wij voeren beleid gericht op de leefbaarheid: van de kleine dorpen tot de stedelijke kernen. Met een aantrekkelijke leefomgeving, snel internet en goede bereikbaarheid willen we zowel de stedelijke kernen als de dorpen leefbaar houden. Wij geven veel aandacht aan dorpen en de bereikbaarheid van voorzieningen. Wij ondersteunen en bieden veel ruimte aan ontwikkelingen van onderop om de leefbaarheid en sociale cohesie in onze provincie te versterken.

Deze complexe vraagstukken, in de dorpen en de steden, vragen om maatwerk: een gezamenlijke aanpak van gemeenten, woningbouwcorporaties, diverse andere organisaties en burgers. We realiseren ons dat vraagstukken spelen op verschillende schaalniveaus. Bij de stedelijke kernen richten wij ons op het in stand houden en versterken van de sterke regionale functie van deze kernen. Dit heeft te maken met bereikbaarheid, bundeling van functies en het benutten van het aanwezig winkel- bedrijfsoppervlakte. Wij hebben in de afgelopen jaren veel kennis en ervaring opgedaan door te investeren in de centrumgebieden van enkele kernen en tegelijk te saneren in gebieden daarbuiten.

De opgave Groei en krimp richt zich op verschillende sporen:

- het accommoderen van de groei van de stad Groningen en stedelijke kernen inclusief de bereikbaarheid daarvan, met name voor de centraler gepositioneerde voorzieningen en in relatie tot de arbeidsmarkt;
- het herstructureren en samen met diverse organisaties doen van ruimtelijke ingrepen om de toegankelijkheid van de voorzieningen te vergroten. De combinatie met de problematiek van gaswinning maakt deze opgave in een deel van het gebied nog complexer;
- het stimuleren en begeleiden van gewenste ontwikkelingen, investeren en saneren om ongewenste ontwikkelingen zoals verpaupering tegen te gaan, moeten beide in samenhang en balans worden uitgevoerd;
- het ondersteunen van leefbaarheidsinitiatieven in de hele provincie en investeren in de kwaliteit van landschap, ten behoeve van het stimuleren van recreatie en toerisme..

Het gaat om afgewogen keuzes op de volgende onderwerpen die moeten bijdragen aan de leefbaarheid:

- wonen en werken;
- kennis/human capital;
- welzijn en zorg;
- economie en werk;
- bereikbaarheid (fysiek en digitaal).

We willen samen met onze omgeving werken aan een samenhangend pakket van maatregelen die bijdragen aan de kwaliteit van de leefomgeving/leefbaarheid in de verschillende delen van onze provincie. Afwegingen en keuzes op bovengenoemde terreinen zullen gepaard moeten gaan met passende maatregelen op leefbaarheidsvlak. Initiatieven vanuit de lokale samenleving kunnen daarbij een belangrijke rol spelen.

De opgave

De opgave vraagt om een goede balans in te voeren maatregelen. Enerzijds zijn voor het behoud en herstel van de leefbaarheid omvangrijke investeringen noodzakelijk in met name de voorzieningenstructuur en de woningvoorraad. Ook is het nodig het overaanbod aan bedrijventerreinen terug te brengen. Dit geldt ook voor de detailhandel waar we samen met het Rijk met de Retailagenda invulling aan willen geven. Anderzijds is het van belang om ruimte te bieden aan de groeiende stad voor de ruimtelijk-economische ontwikkeling van stad en regio.

Het gaat hierbij ook om de bereikbaarheid (digitaal en fysiek) van de stad en de (stedelijke) kernen en de bijbehorende noodzakelijke voorzieningen. De opgave gaat de financiële draagkracht van de betrokken gemeenten, het maatschappelijk middenveld en de provincie te boven. Het Rijk zal moeten bijspringen, ook omdat een groot deel van de krimp zich afspeelt in het gaswinningsgebied. We zien hierbij het belang in van bewonersinitiatieven, die we stimuleren en ondersteunen. Met gerichte ondersteuning, ondersteuning van lokaal gedragen initiatieven willen we tevens het imago van het gebied verbeteren.

Onze inzet

Voorzieningen (zie ook [12.3 Detailhandel](#))

De voorzieningenstructuur buiten de stad Groningen staat door de krimp extra onder druk. Dit maakt het noodzakelijk om regionale voorzieningen in een beperkt aantal gebieden levensvatbaar te houden. Samen met de gemeenten zetten wij in op:

- concentratie van winkel-, welzijns-, zorg- en onderwijsvoorzieningen in de centrumgebieden;
- het maken van keuzes welke voorzieningen in welke centrumgebieden geconcentreerd worden;
- herstel en verbetering van de stedenbouwkundige structuur en ruimtelijke kwaliteit van deze gebieden. Dit impliceert duidelijke keuzes voor herstructurering en combinaties van sloop en inbreiding boven uitbreiding/nieuwbouw;
- behoud, herstel, ontwikkeling en herbestemming van het cultureel erfgoed;
- het aantrekkelijk houden van de openbare ruimte van de betrokken centrumgebieden, onder andere door oplossen/voorkomen van leegstand van winkels, woningen en ander (beeldbepalend) vastgoed;
- het creëren van draagvlak voor het gegeven dat buiten de robuuste centrumgebieden het voorzieningenniveau en de bereikbaarheid minder hoog zal worden. Prioriteit wordt met name gegeven aan impulsen voor de leefbaarheid en vitaliteit van de aanwezige gemeenschap

In de stad Groningen zal de komende jaren sprake zijn van een verdere schaalvergroting en vernieuwing. Voor de stad zetten we ons beleid om ruimte te bieden aan grootschalige detailhandels- en leisure voorzieningen met een landsdelig en (boven)regionaal belang voort. We willen de kwaliteiten van de stad, zoals de vele startups, ook benutten voor het ommeland. We gaan daarbij samen met de stad gericht op zoek naar verbindingen met de regio.

Met de Retailagenda provincie Groningen en de bijbehorende subsidieregeling Retailagenda provincie Groningen willen wij een bijdrage leveren aan de versterking van de detailhandel in onze provincie. Het beleid is gericht op twee zaken; het versterken van het ondernemerschap en het versterken van de detailhandelsstructuur (zie ook [12.3 Detailhandel](#)).

Wonen (zie ook [12.2 Woningvoorraad](#))

In de topkrimpgebieden moet de woningvoorraad afnemen. Daarbij gaat het voor een belangrijk gedeelte om de krimp in de koopsector, mede omdat in het recente verleden al ruim 6.000 sociale huurwoningen zijn gesloopt. Als het aantal woningen in deze gebieden niet gaat dalen, dreigt substantiële leegstand, met name na 2020. De risico's hierop zijn het grootst in de Eemsdelta en binnen deze regio in de gemeente Delfzijl. Ook in Oost-Groningen is nu al sprake van een toename van structurele leegstand. Met als gevolg aantasting van de leefbaarheid en daling van de waarde van het vastgoed waardoor de investeringen in nieuwbouw verder zullen dalen.

De overheid moet het voortouw nemen bij de noodzakelijke sloopopgave in de koopsector. Om die reden onderzoeken wij samen met de betrokken partners hoe wij deze opgave vorm kunnen geven. Belangrijk instrument daarbij is de invoering van een transitiefonds. We onderzoeken wat de inhoud en reikwijdte van dit fonds kan worden, welke partijen betrokken kunnen worden bij de opzet van dit fonds en wat een goede timing is voor de inzet van middelen. Het provinciale transitiefonds particuliere woningvoorraad is in juli 2016 in werking getreden. Ook voor bedrijven zal het noodzakelijk zijn om met een vergelijkbare aanpak te komen. Juist vanwege de impact die deze ontwikkelingen hebben investeren wij fors in de leefbaarheid in de dorpen.

Tussentijds moeten er uiteraard niet te veel nieuwe woningen worden gebouwd. Daartoe is het gewenst dat in de (regionale) woonvisies afspraken komen over nieuwbouw en sloop.

Vanwege de beperkte financiële middelen wordt ervoor gekozen bij het oplossen van leegstand van koopwoningen de hoogste prioriteit te geven aan gebieden met de hoogste leegstand en de centrumgebieden van de robuuste kernen.

In de stad Groningen is de opgave juist gericht op het vergroten van de woningvoorraad, naast uiteraard de kwaliteitsverbetering en de verduurzaming. We richten ons daarbij op alle doelgroepen, met een extra focus op gezinnen en jongeren. Verder verwachten we de komende jaren een toename van met name eenpersoonshuishoudens en een sterke wens tot binnenstedelijk wonen. Inzetten op investeren in goedkopere huurwoningen kan hierbij helpen in de regionale balans. Leegstand en afbouw van het overaanbod van woningbouwlocaties is hier niet aan de orde.

Bedrijventerreinen (zie ook [12.1 Bedrijventerreinen](#))

In een groot deel van de topkrimpgebieden is sprake van een overcapaciteit aan bedrijventerreinen. Dit heeft een

negatieve invloed op het investeringsklimaat in deze gebieden. We willen met de betrokken gemeenten afspraken maken over het wegnemen van de overcapaciteit en over herstructurering en transformatie. Ook in andere gebieden en bijvoorbeeld rond de stad Groningen is sprake van overaanbod van bedrijventerreinen. Voor de stad en regio willen we de afspraken voortzetten die gemaakt zijn binnen de Regio Groningen-Assen voor het terugdringen van het overaanbod.

Kennis/human capital

Blijvend investeren in het opleidingsniveau en mensen waar mogelijk naar werk toe begeleiden, is ook een groot maatschappelijk vraagstuk dat in een groot deel van onze provincie speelt. Het samen met kennisinstellingen, gemeenten en bedrijven binnen de arbeidsmarktregio maken van afspraken om meer mensen aan werk te helpen draagt sterk bij aan de leefbaarheid. Om die reden vinden wij dat dit ook onderdeel uit maakt van deze opgave. Ook met de kennisinstellingen (vooral MBO - ROC-AOC's) in gesprek gaan over de keuze van locaties door de provincie heen kan hierbij helpen. Met ons reguliere beleid, het investeren in kennisontwikkeling in de sterke clusters en de aanpak vanuit bijvoorbeeld het gaswinningsdossier en de Economic Board Groningen geven we een impuls aan bedrijvigheid en kennisopbouw in de provincie.

Bereikbaarheid (fysiek en digitaal)

Goede bereikbaarheid van het buitengebied draagt ook sterk bij aan de leefbaarheid. Zowel snel internet, als een goede fysieke bereikbaarheid met name van en naar de grote kernen draagt daar sterk aan bij. Een bijkomende opgave is de eenzijdige oriëntatie van het openbaar vervoer: 's ochtends de stad Groningen in en 's middags de stad uit. Door de groei van de stad zal dit alleen maar toenemen, met mogelijk ongunstige consequenties voor de exploitatie van het openbaar vervoer tot gevolg. Dit kan doorwerken in de bereikbaarheid van de robuuste kernen en uiteindelijk van de hele provincie. Daarom werken we onder meer aan afstemming van werktijden en reistijden met enkele grote werkgevers in de regio. We investeren stevig in ons hoofdnet, zetten in op pilots zoals 'publiek vervoer'. Met ons fietsbeleid en de impuls van (steeds snellere) e-bikes stimuleren we mensen meer gebruik te maken van de fiets.

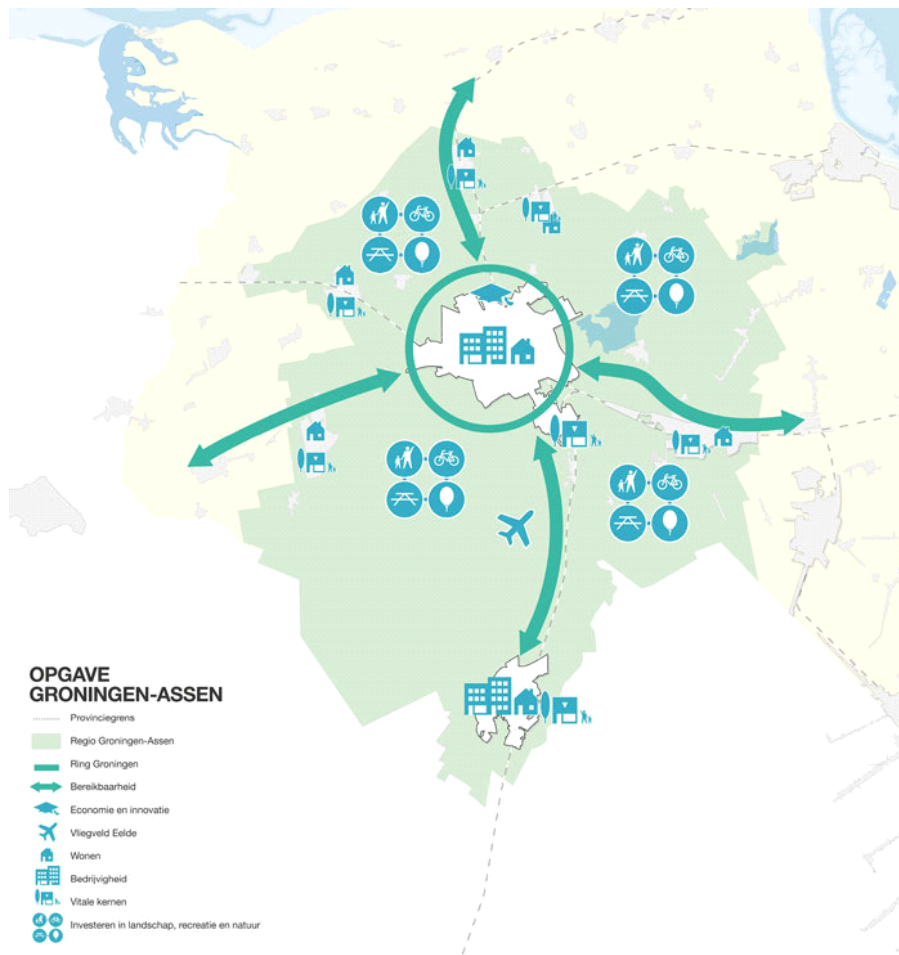
De opgave Groei en Krimp heeft een relatie met de opgaven Gaswinning, Regio Groningen-Assen en Waddengebied.

¹⁰ Gemeenten Eemsdelta: Appingedam, Delfzijl, Eemsum en Loppersum; Gemeenten Oost-Groningen: Oldambt, Pekela, Stadskanaal, Veendam, Westerwolde en Midden-Groningen.

hoofdstuk 9 Regio Groningen-Assen

De ruimtelijke en economische vraagstukken van vandaag en morgen stoppen niet bij de gemeente- of provinciegrenzen. Vanuit dit besef is de samenwerking in de Regio Groningen-Assen ontstaan. De kracht van deze samenwerking bewijst zich juist nu in tijden van voorzichtig economisch herstel, demografische krimp, toenemende werkloosheid en onzekerheid. De context waarin wij opereren is sterk veranderd, het perspectief blijft hetzelfde. Goede bereikbaarheid over de weg, het spoor, door de lucht en via het water is een essentiële voorwaarde voor het economisch functioneren van de regio Groningen-Assen.

De opgave

De stad Groningen groeit, het ommeland heeft het moeilijk(er). Juist bij krimp op het platteland wordt de betekenis van een sterke stadsregio groter. Regio en stad kunnen elkaar aanvullen en versterken. Voorwaarde is dat stad en regio uitstekend zijn verbonden; fysiek en beleidsmatig. Daarvoor moeten we afspraken durven maken over de benodigde bereikbaarheidsmaatregelen, de economische agenda, de monitoring van de woningbouwafspraken en de kwaliteit van het landschap. De Regio Groningen-Asse draagt voor de jaren 2014-2020 ruim € 100 miljoen, met name gericht op bereikbaarheid, bij aan een imposant investeringsprogramma in de regio.

De vier grote Noordelijke steden, waaronder Groningen en Assen, hebben in de Urban Agenda bovendien aangegeven dat zij inzetten op:

- vitale steden: dynamo's van bedrijvigheid en levendigheid;
- human capital: zinvol participeren voor iedereen;
- groene energie en groene grondstoffen: duurzaam en smart innoveren.

Vanuit deze aanpak zetten de steden ook gezamenlijk in op de energietransitie en samenwerking op kennisontwikkeling en participatie.

Onze inzet

De geactualiseerde regiovisie 'Veranderende context, blijvend perspectief 2013' focust op drie speerpunten:

- het economische kerngebied versterken;
- de interne samenhang versterken;
- de kwaliteit van stad en land behouden en versterken.

Het economische kerngebied versterken

Economie is altijd een resultaat geweest van samenwerking. Ondernemers werken met risicodragend vermogen aan het realiseren van rendement en het creëren van nieuwe banen. Het onderwijs zorgt voor goed gekwalificeerd personeel. De overheid zorgt voor de infrastructuur en gebiedsinrichting, het wettelijke kader en een basisvangnet voor inkomen en stimulerende maatregelen. De agenderende functie van de regio bestaat uit het realiseren van een aanbod aan gevarieerde ruimte om te werken bij bestaande en mogelijk nieuwe locaties.

De interne samenhang versterken

Voor een goed functionerende regio is een compleet en divers aanbod aan woon- en werkmilieus nodig, waaronder ook hoogwaardige (culturele) voorzieningen en onderwijsmogelijkheden. De interne bereikbaarheid is een noodzakelijke voorwaarde voor een goede regionale ontwikkeling. De bereikbaarheidsstrategie van de regio is gericht op het bereikbaar houden van de economische toplocaties (waaronder het UMCG en de binnenstad van Groningen), de welzijns- en zorgvoorzieningen en Groningen Airport Eelde. De aandacht en cofinanciering richten zich op het organiseren en realiseren van hoogwaardig openbaar vervoer (HOV) en het realiseren van P+R-voorzieningen (Bereikbaarheidsprogramma 2013-2020).

Voorts hebben de regiopartners grote ambities voor de fiets (fietsroutes plus, fietsbereikbaarheid hubs en het fietsen stimuleren).

De kwaliteit van stad en land behouden en versterken

De steden moeten zich verder kunnen ontwikkelen als centra voor werk, onderwijs, voorzieningen en wonen. Meer dan voorheen moet er aandacht zijn voor de kwaliteit van de bestaande omgeving en dan vooral voor de herstructurerings- en transformatieopgaven. (zie ook [hoofdstuk 8 Groei en krimp](#) en [12.2 Woningvoorraad](#))

Het landelijk gebied moet als erfgoed, vitaal platteland en recreatief gebied (Nationaal landschap, Snelwegpanorama Drentsche Aa, stedelijke recreatie) met economisch draagvlak in stand worden gehouden en verder worden ontwikkeld. Daarbij is de verder uitwerking van de Laagveengordel een aandachtspunt.

De opgave Regio Groningen-Assen heeft een relatie met de opgaven Gaswinning, Energyport en Groei en krimp.

hoofdstuk 10 Waddengebied

Onze waddenkust is een bijzonder gebied met unieke kenmerken waar de komende jaren grote ingrepen gaan of moeten plaatsvinden:

- het verbeteren van de (water)veiligheid door integrale dijkversterking;
- het versterken van het ecosysteem van het Waddengebied met in het bijzonder de Eems-estuarium en het Lauwersmeer;
- het verbinden van het 'natuurlijk' werelderfgoed Waddenzee met de 'culturele waarden' van het binnendijkse Waddengebied;
- het industrieel verder ontwikkelen van de Eemshaven en Delfzijl als topgebied voor (duurzame) energie, chemische industrie en datacenters;
- het aantrekkelijker en toegankelijker maken van het Waddengebied met Unesco werelderfgoed status voor recreanten;
- het versterken en ontwikkelen van de karakteristieken van de verschillende landschapstypen en natuurkwaliteiten in wisselwerking met de overige opgaven.

Deze opgaven moeten we uitvoeren binnen de context van enerzijds de status van de Waddenzee als UNESCO-werelderfgoed, de culturele rijkdom van het Wierdenland en anderzijds onze economische ambities met de Eemdelta en Lauwersoog. Tegelijk willen we ook de leefbaarheid en sociaal-economische positie van de inwoners van dit gebied versterken. De opgave is zodoende steeds een verantwoorde balans te vinden tussen de verschillende belangen. Wij denken dat dit mogelijk is met de volgende strategie:

1. Verknopen van opgaven en zoeken naar integrale oplossingen
Door opgaven met elkaar te combineren en op zoek te gaan naar synergie, kan meerwaarde ontstaan en komen nieuwe mogelijkheden in beeld. Een goed voorbeeld, ook procesmatig, is het Plan Marconi in Delfzijl, waarin natuur-, leefbaarheids- en waterveiligheidsopgaven worden gecombineerd in een overkoepelend planconcept.
2. Harde grenzen en overgangen verminderen
De kustlijn manifesteert zich als een harde scheidslijn tussen de binnen- en buitendijkse wereld. De ambitie is deze werelden in ecologisch en recreatief opzicht met elkaar te verbinden en de kust niet als lijn maar als zone te benaderen.
3. Versterken van de kenmerkende sterke landschappelijke contrasten en verstevigen van de kwaliteit van de grote landschappelijke eenheden
Typerend voor het Waddengebied zijn de grote contrasten tussen de grootschalige, weidse kustpolders met beeldbepalende boerderijen en het kleinschaliger oude kwelderlandschap met karakteristieke dorpen en een netwerk van maren. Deze contrasten zijn zeer bepalend voor de aantrekkelijkheid van het gebied. Deze vertellen het verhaal van het gebied. Een geheel eigen entiteit vormen de industriële clusters van de Eemshaven en Delfzijl. Het is onze ambitie om de kwaliteiten van de verschillende landschappelijke eenheden te behouden en te versterken. De kwaliteiten en karakteristieken van het Wierdenland en het Waddengebied worden in paragraaf 15.1.1 Wierdenland en Waddengebied beschreven.

Deze strategie bepaalt onze aanpak bij de concrete projecten en maatregelen die in de verschillende deelgebieden op

stapel staan. De belangrijkste beschrijven we hieronder.

Onze inzet

Het is belangrijk dat de waarden van het Waddengebied toekomstbestendig geborgd worden. Om die reden beogen wij ruimtelijke ingrepen die kwaliteitsversterkend zijn. Het accent ligt op het benutten van de ontwikkelingsmogelijkheden waarbij de cultuurhistorie volwaardig meetelt.

Noordelijke dijkzone. Intermediair tussen land en wad

Het Werelderfgoed Waddenzee ligt achter de dijk: de potenties die het onmiskenbaar heeft kunnen beter worden benut. Dat vraagt om een andere manier van kijken: de dijk niet als scheidslijn zien, maar als onderdeel van een brede overgangszone tussen land en wad, als aanjager voor de beleving en (op bescheiden schaal) vermarkten van het werelderfgoed. In deze zone kunnen kleinschalige interventies plaatsvinden, die op logische plekken land en wad verbinden, zowel in ecologisch als in toeristisch-recreatief opzicht. We denken hierbij onder andere aan:

- creëren van brakke habitats, geleidelijke overgangen van zoet naar zout, met ruimte voor innovatieve landbouw;
- revitaliseren van de kwelders in combinatie met slibwinning, al dan niet anticiperend op de veiligheidsopgave in de verre toekomst, en ruimte bieden voor een grotere beleving van de kwelders; (zie [17.1 Kustverdediging](#))
- het routenetwerk voor fietsers en wandelaars aansluiten op routes en dorpen in het achterland;
- recreatieve ontwikkelingen (kleinschalig) toestaan en versterken.

Concreet staan op stapel:

- Verbetering dijkzone tussen Eemshaven en Delfzijl. Tussen Eemshaven en Delfzijl wordt de primaire kering versterkt. De dijkverbetering leidt ertoe dat de zeedijk tussen Eemshaven en Delfzijl voldoet aan de nieuwe veiligheidsnormen. Naast het primaire doel van de dijkverbetering biedt de dijkverbetering koppelkansen voor andere projecten, zoals de toepassing van nieuwe dijkconcepten uit het landelijke Deltaprogramma. Een van deze concepten is de Dubbele dijk.

Het project Dubbele dijk bestaat uit het realiseren van een tweede dijk achter de primaire kering, waardoor tussen de twee dijken een gebied met getijdewerking ontstaat. Dit tussengebied wordt ingericht voor zilte landbouw, aquacultuur en slibwinning.

Ook de stadsrand van Delfzijl en de multifunctionele dijk langs Delfzijl-noord maken onderdeel uit van de dijkversterking. Parallel hieraan wordt vanuit het project Marconi Buitendijks gewerkt aan de kwelders langs de schermdijk bij Delfzijl.

(zie [17.1.3 Eemshaven-Delfzijl-Punt van Reide](#))

- Groene Dollarddijk. Langs de Dollard is er voor de periode na 2020 een belangrijke dijkversterkingsopgave. Vrijkomend slib uit de Eems-Dollard kan worden gebruikt voor het ontwikkelen van een 'Groene Dollarddijk' die aardbevingbestendiger, veiliger en attractiever is. (zie [17.1.4 Dollarddijk](#))

Nationaal Park Lauwersmeer. Dynamiek vergroten

Het Lauwersmeer was vroeger een zeearm. Na de dijkafsluiting heeft het zich ontwikkeld tot een verruigd moeras dat steeds meer bebost raakt. Doordat de openheid afneemt, wordt het gebied minder aantrekkelijk voor belangrijke vogelsoorten. Wij stellen voor om samen met de provincie Fryslân en de terreinbeheerders te onderzoeken hoe dit mooie Nationaal Park een meer natuurlijke peilfluctuatie en wellicht in de verre toekomst gedempte getijdenwerking, kan worden ingezet om in het gebied een natuurlijk evenwicht te bereiken.

Lauwersoog fungeert als hub voor de bezoekers van Schiermonnikoog, het herbergt de visserijhaven c.a. en is tevens een bestemming voor recreanten die komen genieten van de maritieme sfeer rond de vissershaven, de omliggende natuur, de mogelijkheden voor waterrecreatie en Waddenbeleving. De betekenis als 'recreatieve poort' kan verder worden ontwikkeld tot een aantrekkelijk verblijfsgebied en uitvalsbasis voor tochten en bestemmingen in de omgeving. Ook Zoutkamp kan sterker bij deze ontwikkeling worden betrokken.

In het Lauwersmeergebied werken we aan:

- een natuurlijker peilbeheer;
- het verbeteren van de haveninrichting voor de duurzame visserij en recreatie;
- het ontwikkelen van een werelderfgoed centrum in Lauwersoog;
- het aantrekkelijker en duidelijker maken van de ontsluiting en routing rondom het Lauwersmeer en de relaties met Lauwersoog en Zoutkamp;
- het herstel en de ontwikkeling van vismigratie voor het bekensysteem vanaf de westelijke Hondsrug tot en met Lauwersoog (Plan zeeforel: vismigratierivier 'Van Drenthe tot aan 't Wad');
- versterking Lauwersmeerdijk. (zie [17.1.1 Lauwersmeerdijk](#))

Waddenspolders en de Dollardpolders. Landbouw als drager van de openheid

Dit is een uitgestrekt gebied met mooie vergezichten. De Waddenspolders liggen aan de noordelijk kust en de Dollardpolders liggen in het Oldambt. De landbouw is en blijft de belangrijkste drager van de openheid. Wij geven hier ruimte aan modernisering en schaalvergroting en werken in dialoog met de boeren aan het behouden en versterken van de kwaliteit (openheid) van het landschap, onder andere door vergroening en verduurzaming. Een belangrijk vraagstuk daarbij is hoe om te gaan met leegstand van karakteristieke gebouwen. Voor leegstaande monumenten is er een financieringsopgave voor eventueel behoud, herstel of herbesteding.

Op onze agenda staan:

- onderzoek of het mogelijk is juridisch-planologische ruimte te bieden om te experimenteren met andere bestemmingen voor leegstaande agrarische bebouwing;
- de sanering van solitaire windturbines. Wij hebben beleid om solitaire turbines in onze provincie te saneren en desgewenst op te schalen binnen de aangewezen concentratiegebieden grootschalige windenergie. Wij zullen bij het maken van afspraken met de ontwikkelaars van nieuwe windparken over de saneringsopgave, specifiek aandacht vragen voor de sanering van windturbines in de waddenspolders;
- de ecologische betekenis van waterlopen zoals de Oude Geut en de mogelijkheden voor vaartoerisme vergroten door koppeling aan de Natte As en de Dollard.

Oude kwelderlandschap. Kleinschaligheid bewaren en versterken, ondernemerschap stimuleren

In het oude kwelderlandschap willen wij de kleinschaligheid bewaren en wierden, (voormalige) borgen, musea, kerken, overige karakteristieke bebouwing en andere identiteitsdragers in stand houden, herstellen, een nieuwe functie geven en indien mogelijk openstellen. Ecotoerisme en slow-toerisme zijn hier in ontwikkeling en er zijn tal van kleinschalige recreatieve ondernemingen als theetuinen, bed-and-breakfasts en galleries. Er worden evenementen en festivals georganiseerd. De Marne bruist, de verenigde creatieve ondernemers (Hotel De Marne) zijn een stap in een te koesteren en te stimuleren ontwikkeling.

Marensysteem. Opwaarderen als landschappelijke, ecologische en recreatieve drager

Wij zien kansen voor een nieuwe functie voor het marenstelsel als identiteits- en structuurdrager in een landschap waar, door schaalvergroting van de landbouw, de kleinschalige blokverkaveling verdwijnt. We denken hier onder andere aan het maken van toeristische overstappunten en verbindingsroutes met de kust.

Eemshaven en Delfzijl. Innovatieve industrie in scherp contrast met het omliggende landschap

De synergie met andere ontwikkelingen, vooral natuur in de Eemsdelta, wordt nadrukkelijk gezocht:

- met het programma 'Ecologie en Economie in balans' werken wij samen met andere overheden, bedrijfsleven en natuur- en milieuorganisaties aan een duurzame economische ontwikkeling van de havenregio's en de verbetering van het waardevolle werelderfgoed Waddenzee;
- wij ondersteunen het project Marconi, dat wordt gekenmerkt door een integrale aanpak van de verbetering van de leefbaarheid van Delfzijl, het verbeteren van het contact met de Eems (rijke dijk) en het verbeteren van het

watersysteem;

- de dijkversterking Eemshaven-Delfzijl die de komende periode wordt uitgevoerd combineren we met de ontwikkeling van innovatieve landbouw onder zilte condities, natuurontwikkeling, sedimentwinning (project Dubbele dijk) en een positieve impuls voor het beleefbaar en aantrekkelijk maken van de kustzone (project Rijke dijk). Het waterschap Noorderzijlvest staat daarbij garant voor de waterveiligheid en de provincie zet zich in voor innovatie in landbouw en natuur en het versterken van de toegankelijkheid van de kust. Voor het totale traject Eemshaven-Delfzijl-Punt van Reide kunnen diverse innovatieve oplossingen voor dijkversterking aan de orde zijn, waarvan de 'Rijke dijk' en de 'Dubbele dijk' twee concepten zijn. Voor het overige verwijzen voor dit deelgebied naar de opgave Energyport. (zie [7 Energyport](#))

De opgave Waddengebied is een gezamenlijke opgave van verschillende partijen en ons. Daarom maken we samen met gemeenten, waterschappen en andere organisaties een projectenlijst. De opgave Waddengebied heeft een relatie met de opgaven Energyport, Gaswinning en Groei en krimp.

Deel C: Beleid

IN ELF PROVINCIALE BELANGEN

Ruimte

hoofdstuk 11 Ruimtelijke kwaliteit

Versterken van ruimtelijke kwaliteit bij nieuwe bovenlokale ontwikkelingen

Doelen en waarden bij provinciaal belang 1: ruimtelijke kwaliteit	
Toekomstbestendig	
Aantrekkelijk	
Karakteristiek	

Versterken van ruimtelijke kwaliteit

Wij streven naar een zo hoog mogelijke ruimtelijke kwaliteit in onze provincie. Ruimtelijke kwaliteit wordt bepaald door de mate waarin binnen een gebied de gebruikswaarde, de belevingswaarde en de toekomstwaarde in onderlinge verhouding geoptimaliseerd zijn.

- Bij gebruikswaarde gaat het om een efficiënte inrichting van het gebied voor uitoefening van de daaraan toegekende of toe te kennen functies.
- Bij belevingswaarde gaat het om de sfeer en allure van het gebied, het behoud van gebouwd cultuurhistorisch erfgoed en de herkenbaarheid van de historisch gegroeide stedenbouwkundige en landschappelijke structuur.
- Bij toekomstwaarde gaat het om de toekomstbestendigheid van de maatregelen die ten behoeve van de gebruiks- en de belevingswaarde worden genomen.

Een hoge ruimtelijke kwaliteit is van belang om onze provincie aantrekkelijk te laten blijven om te wonen, werken en recreëren. Dynamische steden, dorpen waar veel te beleven valt, een mooie woonomgeving en mooie natuur dragen allemaal bij aan de aantrekkingskracht van onze provincie.

Wij richten ons omgevingsbeleid zoveel mogelijk op het bieden van kansen die zich voordoen in lokale en regionale situaties. Wij willen daarbij ruimte geven aan maatwerk. Wij vragen aan onder meer gemeenten om ruimtelijke kwaliteit ook in hun plannen te borgen. Bij gecompliceerde en gezamenlijke opgaven zijn wij bereid gemeenten ondersteuning te bieden bij de planontwikkeling.

Stedelijk gebied en buitengebied

In ons beleid maken wij onderscheid tussen stedelijk gebied en buitengebied. Binnen het stedelijk gebied laten wij zeer veel ruimtelijke bevoegdheden over aan gemeenten. In het buitengebied zien wij, in verband met taken op het gebied van onder meer natuur, water, landschap en erfgoed een grotere verantwoordelijkheid voor de provincie.

Het contrast tussen het stedelijk gebied en het buitengebied bepaalt voor een belangrijk deel de identiteit en diversiteit van onze provincie. De laatste jaren zien wij dat de traditionele grenzen tussen wonen, werken en recreëren verschuiven, zoals kantoren in binnenstedelijke locaties en zzp'-ers die zich vestigen in voormalige boerderijen in het buitengebied. De ouderwetse harde scheiding van functies past niet goed meer in de moderne ruimtebehoefte. Wij zien een mix van functies ontstaan en willen deze ontwikkelingen in overleg en met maatwerk ondersteunen. Wij zien mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen in het buitengebied als die de vitaliteit verbeteren en de belevingswaarde en de economische waarde van het gebied verhogen.

Een voorbeeld van nieuwe ontwikkelingen toestaan in het buitengebied betreft de 'Ruimte voor ruimte-regeling' die in deze Omgevingsvisie is opgenomen. Deze regeling biedt gemeenten binnen bepaalde randvoorwaarden de mogelijkheid tot uitbreiding van niet-agrarische bedrijven en uitbreiding of vestiging van zelfstandige kampeerterreinen en recreatiebungalowparken. De vraag in hoeverre functiewijziging van bestaande gebouwen mogelijk is, laten wij aan de gemeenten over, met dien verstande dat het toekennen van woonfuncties dient te passen in de regionale woningbouwafspraken en het toekennen van bedrijfsfuncties niet mag leiden tot milieuhinder of verkeersoverlast.

11.1 Stedelijk gebied

Onder stedelijk gebied verstaan wij een stedenbouwkundig samenstel van bebouwing ten behoeve van wonen, dienstverlening, bedrijvigheid, detailhandel en horeca, en de daarbij behorende openbare of sociaal culturele voorzieningen, stedelijk groen en water en infrastructuur. We willen stedelijke ontwikkelingen zo veel mogelijk laten plaatsvinden binnen bestaand stedelijk gebied, omdat we het grote contrast tussen het stedelijk gebied en het buitengebied, dat zo bepalend is voor de identiteit van onze provincie, willen behouden en versterken. Dit in lijn met de 'ladder voor duurzame verstedelijking', die bij nieuwe stedelijke ontwikkeling vraagt om motivering en afweging van (1) de ruimtevraag, (2) de beschikbare ruimte en (3) de ontwikkeling van de omgeving waarin het gebied ligt. Dit vraagt extra zorgvuldigheid bij ingrepen in het stedelijk gebied die een effect hebben op het buitengebied.

Gemeenten zijn primair verantwoordelijk voor de ruimtelijke kwaliteit binnen het stedelijk gebied. Bij de inpassing van grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen in het stedelijk gebied en ruimtelijke ingrepen in het stedelijk gebied die een effect hebben op het buitengebied ondersteunen en adviseren wij gemeenten.

11.2 Buitengebied

Onder het buitengebied verstaan wij die gebieden die buiten stedelijke gebieden liggen en een overwegend agrarische-, natuur- en recreatieve functie hebben. De begrenzing van het buitengebied is weergegeven op kaart 1 Ruimte.

Wij willen de waarde van het buitengebied voor natuur en recreatie ontwikkelen en de landschappelijke kernkarakteristieken behouden en waar mogelijk versterken. Ook willen we het buitengebied als woongebied aantrekkelijk houden en bedrijven de mogelijkheid bieden om zich te vestigen in vrijkomende bebouwing en zich daar te ontwikkelen. Omdat de inrichting van het buitengebied zowel vitaal als duurzaam dient te zijn, is daarnaast zuinig ruimtegebruik een belangrijk uitgangspunt. Hiervoor hebben wij regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.3).

11.2.1 Hergebruik vrijgekomen gebouwen in het buitengebied

Door verschillende oorzaken verliezen (agrarische) bedrijfsgebouwen in het buitengebied hun oorspronkelijke functie. Nieuwe functies (bijvoorbeeld wonen of bedrijvigheid) in deze gebouwen kunnen bijdragen aan de leefbaarheid en de economie van het platteland, aan het behoud van het cultureel erfgoed en aan de kwaliteit van het landschap. Een toevoeging aan het aantal woningen moet passen in een in regionaal verband opgestelde woonvisie van een gemeente. Wij stimuleren het behoud en gebruik van het cultureel erfgoed en monumenten.

Wij vinden dat de ruimtelijke relevante kenmerken van voormalige al dan niet agrarische bedrijfsbebouwing zoveel mogelijk behouden moeten blijven. Uitzonderingen zijn mogelijk als de bestaande oppervlakte van deze bebouwing te klein is voor een passende vorm van hergebruik, als de bebouwing bouwtechnisch ongeschikt is voor het nieuwe doel of als de bebouwing niet past in de omgeving. In alle gevallen geldt dat de nieuwe situatie goed moet passen in het buitengebied.

Gemeenten kunnen onder voorwaarden ruimte bieden voor het vergroten van deze gebouwen of het oprichten van

nieuwe gebouwen. De provinciale voorwaarden en regels zijn opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.3).

11.2.2 Ruimte voor ruimte regeling

Wij zien kansen om de ruimtelijke kwaliteit van het landelijk gebied te verbeteren door gemeenten de mogelijkheid te bieden om te voorzien in de bouw van één of meer woningen als tegenprestatie voor het opruimen van (storende) bebouwing in het buitengebied. In de Omgevingsverordening hebben wij hier regels voor opgenomen (titel 2.3).

11.2.3 Woningbouw in bebouwingslinten in het buitengebied

In of aan het uiteinde van een bestaand bebouwingslint in het buitengebied bieden we ruimte aan gemeenten om in bestemmingsplannen de bouw van maximaal drie woningen ter opvulling van de open plek in - dan wel ter afronding van - het bebouwingslint mogelijk te maken. Ook bieden we gemeenten de mogelijkheid om te voorzien in de bouw van een woning binnen of direct aangrenzend aan een bebouwingscluster in het buitengebied. Daarbij geldt voor beide categorieën dat:

- de nieuw te bouwen woning moet passen in het landschap en in het bebouwingsbeeld;
- de bouw van een nieuwe woning moet passen in een woonvisie.

De provinciale regels zijn opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.3).

11.2.4 Niet-agrarische bedrijvigheid in het buitengebied

In het buitengebied zijn naast agrarische bedrijven van oudsher ook veel niet agrarische bedrijven gevestigd. Een deel daarvan is bij wijze van hergebruik gevestigd in voormalige agrarische bedrijfsgebouwen (zie [11.2.1 Hergebruik vrijgekomen gebouwen in het buitengebied](#)). Een ander deel is gevestigd in bebouwing die niet van origine voor agrarisch gebruik is opgericht. Ook voor deze laatste categorie geldt dat de gemeente dient te bepalen welk hergebruik van de bebouwing voor wonen of (andere) bedrijfsfuncties mogelijk is. Wij vragen gemeenten ontwikkelingen die in potentie kunnen leiden tot milieu- en verkeershinder te voorkomen.

Bij 'ingrijpende' uitbreiding van de bebouwing vragen wij de gemeente om in overleg met de ondernemer tot een maatwerkoplossing te komen, die gericht is op het bewerkstelligen van een significante verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.

Wij hebben hierover regels in de Omgevingsverordening opgenomen (titel 2.3).

11.2.5 Reclamemasten

11.2.6 Antennemasten

Antennemasten (voor telecommunicatie) in het buitengebied moeten op een zorgvuldige wijze in het landschap worden ingepast. Daarbij adviseren wij gemeenten om zoveel als mogelijk masten te bundelen en bij de plaatsing van masten aan te sluiten op bestaande verticale elementen in het landschap.

hoofdstuk 12 Aantrekkelijk vestigingsklimaat

Het creëren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor woningbouw, bedrijventerreinen, kantoorlocaties en detailhandel door het concentreren van ruimtelijke ontwikkelingen in stedelijke gebieden en vitale kernen.

Doelen en waarden bij provinciaal belang 2: aantrekkelijk vestigingsklimaat	
Concurrerend	
Bereikbaar	
Toekomstbestendig	
Aantrekkelijk	

Wij willen een aantrekkelijke en leefbare provincie, waar voldoende werk en dynamiek is. Een aantrekkelijk vestigingsklimaat realiseren we onder meer door samen met de gemeenten te werken aan een goede structuur voor wonen, werken en opleiden, maar tegelijkertijd ook het buitengebied voor onder andere natuur, water en landbouw te ontwikkelen binnen hun landschappelijke context. Een veilige woonomgeving, een levendige cultuur, voldoende schoon water en zo min mogelijk milieuhinder dragen hier allemaal aan bij. Het creëren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat is net als ruimtelijke kwaliteit een integrale opgave waar veel andere provinciale belangen een bijdrage aan leveren.

Gemeenten zijn goed op de hoogte van lokale omstandigheden en zijn vaak goed in staat maatwerkoplossingen te vinden voor de vraagstukken die op hen afkomen. Vraagstukken op het gebied van woningbouwlocaties, bedrijventerreinen en detailhandelslocaties zijn vaak gemeentegrens overstijgend. Gemeenten krijgen voor deze onderwerpen meer verantwoordelijkheid. Om te voorkomen dat gemeenten elkaar beconcurreren met een overaanbod vinden wij het belangrijk dat er in regionaal verband bij voorkeur integrale visies (structuurvisie, Omgevingsvisie of beleidsvisie) worden opgesteld. Daarbij moet worden voldaan aan de 'Ladder voor duurzame verstedelijking' zoals die is opgenomen in artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening. Wij zien het als onze rol gemeenten hierbij te faciliteren/ondersteunen.

12.1 Bedrijventerreinen

We onderscheiden drie soorten bedrijventerreinen:

- lokale bedrijventerreinen
- regionale bedrijventerreinen
- zeehaventerreinen

Wij constateren een overaanbod aan bedrijventerreinen en bij ongewijzigd beleid zal dit overaanbod nog lange tijd voortbestaan. Wij vinden dat een onwenselijke situatie. Wij willen dat gemeenten in regionaal verband samen een visie opstellen over de ontwikkeling (sanering, revitalisering en eventuele uitbreiding) van de bedrijventerreinen binnen de betrokken gemeenten. Daarin moet de behoefte op regionale schaal worden aangetoond en de voorwaarden voor een goede ruimtelijke inpassing zijn geborgd. Gemeentelijke bestemmingsplannen moeten met de visie in overeenstemming zijn. Vooruitlopend op de totstandkoming van de visie kunnen bestemmingsplannen niet voorzien in nieuwe bedrijventerreinen of uitbreiding van bestaande bedrijventerreinen.

Op grond van thematisering kunnen wij besluiten hier uitzonderingen op te maken. Voor onder meer de uitbreiding van de Eemshaven in zuidoostelijke richting maken wij zo'n uitzondering. Dit terrein is primair bedoeld voor datacenters en in beperkte mate voor vergelijkbare vormen van energie gerelateerde bedrijvigheid en assemblage van computers, randapparatuur en software. Hiervoor hebben wij regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.5).

Uitbreiding bestaande bedrijven

Uitbreiding van bestaande bedrijventerreinen ten behoeve van uitbreiding van een op een bestaand bedrijventerrein gevestigd bedrijf is onder voorwaarden (titel 2.5 Omgevingsverordening) wel toegestaan. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de uitbreiding van bestaande agrobusiness-complexen met een sterke regionale binding (zoals bijvoorbeeld een zuivelfabriek).

Uitbreiding bedrijventerrein De Dallen

Voor het bedrijventerrein De Dallen bij Wildervank is een uitbreiding voorzien in zuidelijke richting ten behoeve van de vestiging van het bedrijf SHINE. Dit is een innovatief bedrijf dat medische isotopen produceert voor de Europese markt. Deze medische isotopen worden toegepast bij de behandeling van kanker. Deze ontwikkeling maakt onderdeel uit van het ruimtelijk-economisch perspectief (regionale bedrijventerreinvisie) voor de A7/N33 regio die wij samen met de gemeenten Veendam, Midden-Groningen en Oldambt opstellen. Vooruitlopend op een door de gemeente Veendam op te stellen bestemmingsplan voor uitbreiding van de Dallen zijn wij voornemens om voor SHINE een omgevingsvergunning te verlenen: dit is een innovatieve en bovenregionale ontwikkeling die van provinciaal belang is. Vooruitlopend op de vaststelling van het perspectief voor de A7/N33 regio hanteren wij bij SHINE een integraal planvormingsproces waarin de hoofdprincipes van vraaggerichte ontwikkeling leidend zijn. Hierbij wordt gedacht aan de landschappelijke vormgeving en inpassing, het toekomstig watersysteem en de productie van hernieuwbare energie (inclusief netwerkvereisten).

12.1.1 Lokale bedrijventerreinen

Lokale bedrijventerreinen zijn bestemd voor kleinschalige bedrijvigheid uit de lagere milieucategorieën die een lokale functie (marktgebied) hebben. Wij willen voorkomen dat de vestiging van bedrijven leidt tot (toekomstige) milieuknelpunten. Daarom moet bij de vestiging van bedrijven rekening worden gehouden met (mogelijke) milieuhinder.

12.1.2 Regionale bedrijventerreinen

We willen dat bedrijven uit de hogere milieucategorieën en/of met een aanzienlijk ruimtebeslag zich vestigen op regionale bedrijventerreinen.

Wij vinden het belangrijk dat er voldoende ruimte aanwezig is en blijft voor de vestiging van bedrijven uit de hogere milieucategorieën. Voor dit type bedrijven is voorlopig voldoende ruimte op bestaande regionale bedrijventerreinen. De bedrijven die de grootste milieuhinder met zich mee brengen, willen we steeds meer concentreren op een beperkt aantal van deze regionale bedrijventerreinen.

Wij stimuleren de concentratie van bedrijvigheid op regionale bedrijventerreinen in de stedelijke gebieden, omdat:

- clusters van bedrijvigheid van belang zijn voor het behoud van bedrijvigheid en mogelijk nieuwe bedrijvigheid en inwoners aantrekken (agglomeratie-effect);
- samenwerking tussen en door bedrijven meer oplevert dan de opgetelde effecten van de afzonderlijke bedrijven (synergie-effect) en de kansen voor een circulaire economie en industriële symbiose bevordert;
- we daarmee versnippering tegengaan en de ruimtelijke kwaliteit versterken.

12.1.3 Zeehaventerreinen

Wij hebben twee belangrijke zeehaventerreinen: Eemshaven en Oosterhorn (Delfzijl). Oosterhorn (Delfzijl) heeft een meer industrieel karakter, waarbij de chemie en in mindere mate de metaalsector overheersen. Oosterhorn (Delfzijl) kan zich verder ontwikkelen ten behoeve van zware industrie en havengebonden activiteiten, nieuwe bedrijven op het gebied van chemie, metaal, recycling en duurzame energieopwekking. In de Eemshaven is sprake van bedrijvigheid op logistiek gebied en opslag (containers, bulk) en energie gerelateerde ruimtevragende en/of zware industriële activiteiten. Het is een terrein voor zeehavengebonden activiteiten en zware industrie. De Eemshaven vervult daarnaast een belangrijke rol in de nationale energievoorziening van Nederland.

Op de zeehaventerreinen is op dit moment nog circa 600 hectare uitgeefbaar terrein beschikbaar. De Eemshaven en Oosterhorn (Delfzijl) zijn industriële havens met goede zeehavenfaciliteiten. Daarnaast kunnen ook ruimtevragende bedrijven en/of zware industriële activiteiten uit de hogere milieucategorieën die niet direct afhankelijk zijn van

zeetransport zich er vestigen. Ook zijn beide terreinen geschikt voor de ontwikkeling van duurzame energie en is er sprake van een fijnmazige en uitgebreide energie-infrastructuur.

Uitbreiding van zeehaventerreinen staan wij alleen toe als dat past in een visie als bedoeld onder 12.1.4, die regionaal is afgestemd en waardoor geen overaanbod wordt gecreëerd. Wij hechten eraan om in die visie de zeehaventerreinen in te delen in zones/segmenten, specifiek gericht op bepaalde clusters of sectoren (bijvoorbeeld chemie, energie, logistiek, agribusiness, data en recycling). Door bedrijven te clusteren kunnen ze wederzijds gebruik maken van elkaars reststromen en -producten. Dit willen we verder versterken.

12.1.4 Visie op bedrijventerreinen

We willen overaanbod en als gevolg daarvan onnodig ruimtebeslag voorkomen. Daarom vragen we van gemeenten om in regionaal verband samen een visie te op te stellen over de gewenste ontwikkeling van de bedrijventerreinen in de betrokken gemeenten. Daarin moeten zij aandacht besteden aan:

- de kwantiteit en kwaliteit van het aanbod aan bedrijventerreinen;
- het wegnemen van overcapaciteit (door bijvoorbeeld temporisering, herstructurering, transformatie of intrekken van capaciteit in bestemmingsplannen);
- de herstructurerings- en/of transformatieopgave.

Die visie maakt bij voorkeur deel uit van een regionale integrale visie over wonen, bedrijventerreinen en detailhandel. Het integrale karakter van een dergelijke visie leidt ertoe dat niet meer per domein aparte strategische visies worden ontwikkeld, maar in samenhang en vooruitlopend op de nieuwe Omgevingswet.

Het voorgaande laat onverlet dat de gemeenten die van de betreffende regio deel uitmaken ook kunnen kiezen voor een regionale separate bedrijventerreinvisie.

Wij zien hierbij voor onszelf een rol weggelegd als facilitator van de totstandkoming van de visie door de inbreng van kennis en zo mogelijk financiële middelen.

Als de totstandkoming van de regionale visievorming stagneert in die zin dat een regionale bedrijventerreinvisie niet binnen twee jaar wordt vastgesteld, dan zijn wij bereid om op verzoek van één of meer gemeenten regels te stellen die voorzien in uitbreiding of nieuwvestiging van een bedrijventerrein.

12.1.5 Gebiedsontwikkeling Oostpolder

Groningen koerst op een sterke economische structuur, gericht op innovatie, kennisontwikkeling en werkgelegenheid. Mede door het afbouwen van de gaswinning en noodzaak tot verdere verduurzaming, vergroening en technologische veranderingen verandert de aard van het werk. Wij willen ons inzetten voor de versterking van de regionale economie, de werkgelegenheid en de leefbaarheid van Noord-Oost Groningen. We richten ons daarbij op grootschalige bedrijven waarvoor op de bestaande regionale bedrijventerreinen geen ruimte beschikbaar is. Om onze doelstellingen waar te maken en bij te dragen aan de energietransitie is aaneengesloten ruimte nodig. Wij willen daarom de Oostpolder ontwikkelen tot een goed ingepast bedrijventerrein voor met name grootschalige bedrijven. Het bruto oppervlak van deze gebiedsontwikkeling bedraagt circa 600 hectare. Hiervan wordt 400 hectare netto uitgeefbaar voor bedrijfskavels. Wij hebben voor deze gebiedsontwikkeling de Structuurvisie Oostpolder opgesteld. In dat kader is ook een PlanMER opgesteld waarin de effecten van deze ontwikkeling op de verschillende milieu- en omgevingsaspecten is onderzocht en afgewogen. Parallel hieraan is een Landbouweffectrapportage opgesteld waarin de effecten van het onttrekken van 600 hectare landbouwgrond ten behoeve van de ontwikkeling van een bedrijventerrein staat beschreven. De keuze voor de locatie Oostpolder leidt ertoe dat een areaal waardevolle Groningse landbouwgrond voor onder andere pootaardappelen een andere functie krijgt.

Wij zetten ons in voor een integrale gebiedsontwikkeling van de Oostpolder. De Oostpolder kent namelijk een aantal

landschappelijke en cultuurhistorische waarden en heeft vanuit andere regionale (systeem)opgaven een belangrijke ligging en positie. Door in te zetten op integrale gebiedsontwikkeling kunnen we alle opgaven verbinden en integraal afwegen. In de Structuurvisie Oostpolder is de keuze voor de locatie Oostpolder vastgelegd en geformaliseerd. Ook is in de structuurvisie een doorzicht gegeven van de hoofdstructuur van de ruimtelijke gebiedsontwikkeling voor de komende jaren en is aangegeven voor welk type bedrijvigheid de Oostpolder in beginsel bedoeld is. Uit onderzoek is gebleken dat er voor bepaalde type grootschalige bedrijvigheid voldoende marktpotentie specifiek voor het Eemshavengebied is. De onderzochte ruimtevrage bestaat uit twee componenten:

1. Ruimtevrage vanuit grootschalige bedrijven die ter plekke gebruik maken van de beschikbare elektriciteit, waaronder batterijfabrieken, hyperscale datacenters en innovatieve elektriciteitsintensieve bedrijven.
2. Ruimtevrage vanuit energie infrastructuur, waaronder waterstoffabrieken en infrastructuur voor het elektriciteitsnet.

Definitieve keuzes over de ruimtelijke hoofdstructuur van het terrein en het type bedrijvigheid worden in het hierop volgend Provinciaal Inpassingsplan gemaakt. In de Structuurvisie Oostpolder is met behulp van een landschappelijke en cultuurhistorische analyse op hoofdlijnen de ruimtelijke opzet van het te ontwikkelen bedrijventerrein weergegeven. Dit heeft geresulteerd in een landschappelijke- en cultuurhistorische waardenkaart en een vijftal ontwerpprincipes voor de Oostpolder. Uit deze onderzoeken blijkt dat de Oostpolder in ruimtelijk opzicht het best inpasbaar is door het gebied te zien als landinwaartse uitbreiding van de Eemshaven. De oriëntatie, opzet en inrichting moet zich daartoe verhouden. De Oostpolder neemt een belangrijke plek in om een passende overgang te realiseren van de industrie van Eemshaven naar het landelijke gebied.

De strategische nut en noodzaak van ontwikkeling van Oostpolder voor Groningen en Nederland is meerledig, namelijk:

1. Het ontwikkelen van Oostpolder biedt ruimte aan (zeer) grootschalige bedrijven waarvoor weinig geschikte plekken beschikbaar zijn in Groningen en Nederland. Deze bedrijven nemen innovatiecapaciteit met zich mee en brengen economisch toegevoegde waarde, zoals werkgelegenheid en inkomsten uit belastingen en bestedingen. Deze werkgelegenheid verschilt wel sterk per sector. Zo is bij een batterijfabriek meer werkgelegenheid gemoeid dan bij een hyperscale datacenter. Om deze reden is het verstandig te sturen op een goede mix van bedrijven uit de verschillende kansrijke doelgroepen. De ontwikkeling van Oostpolder zal zowel praktisch als theoretisch geschoolde werkgelegenheid met zich meebrengen. Daarnaast is sprake van een multiplier vanwege indirecte en afgeleide werkgelegenheid in meerdere sectoren en (bestaande) bedrijven. Dit komt de leefbaarheid in Groningen ten goede. Grootschalige bedrijven die complementair zijn aan elkaar (maar ook de energie infrastructuur op Oostpolder), kunnen op de Oostpolder grote synergievoordelen behalen.
2. Het ontwikkelen van Oostpolder speelt een belangrijke rol in de energietransitie van Groningen en Nederland. Er zal in ieder geval 4,7 GW elektriciteit aan land komen nabij Oostpolder dat deels ontsloten kan worden door het elektriciteitsnet en deels ontsloten kan worden door productie (en vervoer) van waterstof. Hiermee kan waterstof benut worden om de industrie in de Eemsdelta-regio verder te verduurzamen en kan de verduurzaming van Noord-Nederland en de rest van Nederland zich in een hoog tempo blijven ontwikkelen. Dit is van regionaal en nationaal belang, zeker voor de energie-intensieve industrie. Hiermee draagt Oostpolder ook direct bij aan de doelstellingen uit het Nationaal Waterstof Programma.
3. Het realiseren van grootschalige waterstofproductie draagt sterk bij aan het ontwikkelen van een waterstofmarkt in Nederland, zodat minder waterstof geïmporteerd hoeft te worden. Oostpolder is strategisch gelegen in Groningen waar de bestaande gasinfrastructuur deels omgebouwd kan worden om waterstof op te slaan, voor eigen gebruik in de chemische industrie en te vervoeren door het land. De waterstofmarkt levert werkgelegenheid op, onder andere voor mensen die momenteel in de gasindustrie werken. Groningen kan daarmee (gefaseerd) de aardgasmarkt over laten gaan in de waterstofgasmarkt. Ook in de rest van Nederland levert de waterstofgasmarkt (verderop in de keten) werkgelegenheid op.
4. In de aanpak 'grip op grootschalige bedrijventerreinen' (Grip) is het streven van Rijk en provincies om

grootschalige ruimtevragers te clusteren op een beperkt aantal plaatsen, met name voor functies van nationaal belang en grootschalige logistiek. Oostpolder ontwikkelen, betekent dat het plan onderdeel uitmaakt van één van de industrieclusters, waar clustering van grootschalige ruimtevragers goed mogelijk en gewenst is. Door bewust in te zetten op het realiseren van clustering op grote schaal wordt daarmee ook landschappelijk winst behaald, naast de strategische en economische voordelen. Oostpolder maakt optimale clustering mogelijk, waarmee het volledig voldoet aan de wens alleen nog in clusters te ontwikkelen. Het huisvesten van dusdanig grote ruimtevragers kan maar op heel weinig plekken en dient daarmee een nationaal belang.

De bestaande windturbines in het gebied blijven gehandhaafd. De woonfunctie rondom de Oostpolder blijft behouden. Hiervoor wordt onder andere aan de zuidkant van de Oostpolder een goede overgangszone met een groen/blauwe bufferzone ingericht. Uitgangspunt is dat de milieugebruiksruimte uit de Structuurvisie Eemsmond - Delfzijl, zoals opgenomen in onderhavige omgevingsvisie, onverkort op de gebiedsontwikkeling Oostpolder van toepassing blijft.

12.2 Woningvoorraad

De kwaliteit van het wonen levert een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid van de provincie. Een hoge woonkwaliteit kan worden bereikt door het woningaanbod optimaal te laten aansluiten bij de wens van de inwoners; ook als het gaat om het soort kern waar men wil wonen: van een kleine kern tot een grote stad. Het is mogelijk om kleine kernen kleinschalig uit te breiden. Hiervoor worden primair de inbreidingsmogelijkheden benut. Door iedereen de mogelijkheid te bieden om daar te blijven of te komen wonen, wordt ook in de kleinere kernen een bijdrage geleverd aan het behoud van de sociale verbanden.

Buiten de stad Groningen staat het beleid op het gebied van wonen primair in het teken van de vernieuwing van de bestaande woningvoorraad. Wij willen samen met de gemeenten komen tot op de reële woningbehoefte afgestemde plannen voor nieuwbouw en sloop. Zo kan worden voorkomen dat er teveel nieuwbouwplannen ontwikkeld worden of dat er in bepaalde deelsegmenten (bijvoorbeeld ouderenhuisvesting) een tekort, dan wel leegstand ontstaat.

Wij willen dat gemeenten daarvoor in regionaal verband samen een visie opstellen over de ontwikkeling van de woningvoorraad binnen de betrokken gemeenten. Gemeentelijke bestemmingsplannen moeten met de visie in overeenstemming zijn. Die visie maakt bij voorkeur deel uit van een regionale integrale visie over wonen, bedrijventerreinen en detailhandel, maar de gemeenten kunnen ervoor kiezen om in regionaal verband een separate woonvisie of woon-en leefbaarheidsplan op te stellen.

Wij zien hierbij voor onszelf een rol weggelegd als facilitator van de totstandkoming van de visie en stellen eens in de twee jaar - of vaker indien daar aanleiding voor is - demografische gegevens en prognoses ter beschikking. Als de totstandkoming van de regionale visievorming stagneert, dan zijn wij bereid om op verzoek van één of meer gemeenten regels over de 'nieuwbouwruiimte' vast te stellen.

Wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.4).

12.3 Detailhandel

Een goede detailhandelsstructuur is van belang voor de (regionale) economie en draagt bij aan de leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit van de steden en kernen in de provincie. De detailhandelssector is dynamisch en sterk aan verandering onderhevig. In plaats van groei is in toenemende mate sprake van verdringing (meer aanbod dan vraag). Daarnaast spelen schaalvergroting, filialisering, de opkomst van online winkelen en vergrijzing van consumenten en van het ondernemersbestand. Er komt veel winkelruimte vrij die niet allemaal wordt ingevuld, met leegstand als gevolg. Deze ontwikkelingen hebben de positie van kernwinkelgebieden aangetast.

Op 5 oktober 2016 hebben alle provincies een retaildeal gesloten met de Minister van EZ namens de partijen vertegenwoordigd in de Retailagenda. De retaildeal is een intentie-overeenkomst waarin is opgenomen dat provincies de regie nemen in regionale samenwerking en afstemming en (ruimtelijke) instrumenten in zetten om vitale en

toekomstbestendige winkelgebieden te realiseren en winkelleegstand tegen te gaan en te voorkomen. Op 29 mei 2018 is de Retailagenda provincie Groningen vastgesteld, waarin de voornemens uit de landelijke retaildeal zijn uitgewerkt.

Regionale aanpak

Wij zetten in op een toekomstbestendige detailhandelsstructuur. Dit doen we door de positie van de kernwinkelgebieden te versterken en perifere vestigingen te beperken. In het belang van een toekomstbestendige detailhandelsstructuur moeten afwegingen meer op regionaal niveau plaatsvinden. Op regionale schaal moet gestreefd worden naar evenwicht tussen vraag en aanbod zodat overcapaciteit en leegstand voorkomen worden. Juist vanwege de reeds aanwezige leegstand

Dit gaat over de grenzen van de huidige gemeenten heen. Dit vraagt om (ruimtelijke) keuzes gericht op het versterken van kansrijke locaties en het omvormen van kansarme locaties naar andere functies (compacter maken van winkelgebieden). Nieuwe ontwikkelingen kunnen dan worden ingezet om bestaande kansrijke locaties te vitaliseren en te versterken. Deze opgave zal gezamenlijk door overheden, ondernemers, vastgoedeigenaren en ontwikkelaars en moeten worden opgepakt (zie [hoofdstuk 8 Groei en krimp](#)).

Visie op detailhandel

Om te bereiken dat gemeenten de detailhandelsstructuur in stads- en dorpscentra gaan versterken en keuzes gaan maken met betrekking tot kansarme en kansrijke locaties, adviseren we gemeenten om een detailhandelsvisie op te stellen, die bij voorkeur in regionaal verband wordt afgestemd. De visie over detailhandel dient bij voorkeur de volgende aspecten te bevatten:

- streven naar goed evenwicht tussen vraag en aanbod;
- streven naar concentratie van de (grootschalige) voorzieningen;
- inzicht geven in de positie en het perspectief van de verschillende winkelgebieden;
- expliciete keuzes maken voor kansrijke en kansarme winkelgebieden;
- alternatieven voor kansarme gebieden (herstructurering, sloop, functieverandering);
- aandacht besteden aan de ruimtelijke effecten van online detailhandel;
- toetsingskader voor nieuwe ontwikkelingen.

Het verdient de voorkeur om een detailhandelsvisie deel te laten uitmaken van een overkoepelende structuur-/omgevingsvisie. Het integrale karakter van een dergelijke visie leidt ertoe dat niet meer per domein aparte strategische visies worden ontwikkeld, maar in samenhang. Het voorgaande laat onverlet dat er ruimte is voor afzonderlijke visies.

We hebben een provinciaal koopstromenonderzoek laten uitvoeren. Dit koopstromenonderzoek geeft inzicht in de koopstromen en bevat een analyse van het winkelaanbod in de grotere kernen in de provincie. Dit onderzoek kan door gemeenten worden gebruikt bij het formuleren/actualiseren van beleid. Daarnaast zijn we behulpzaam bij het opstellen van detailhandelsvisies en stellen we hiervoor financiële middelen beschikbaar.

12.3.1 Perifere detailhandel

Detailhandel dient in bestaande winkelgebieden gevestigd te worden, tenzij in een gemeentelijke detailhandelsvisie anders is bepaald. Detailhandel op perifere locaties is alleen toegestaan als deze moeilijk ruimtelijk inpasbaar is binnen bestaande winkelgebieden vanwege het volume van goederen of veiligheidseisen.

Wij vragen de gemeenten om zorgvuldig om te gaan met de inkrimping, uitbreiding en branchering van perifere detailhandelslocaties. Nieuwe ontwikkelingen moeten passen binnen de (regionale) detailhandelsvisies. De verdere invulling van het beleid ten aanzien van uitbreiding en branchering van perifere detailhandel laten wij over aan de gemeenten.

12.3.2 Factory Outlet Centers

Factory Outlet Centers (FOC's) zijn planmatig ontwikkelde winkelcentra, veelal aan de rand van (binnen)stedelijk gebied. Het winkelaanbod bestaat voornamelijk uit mode en sportartikelen van bekende merken tegen lage prijzen.

Wij bieden ruimte voor een FOC binnen of direct aansluitend aan het stedelijk gebied van de stad Groningen. Een andere locatie sluiten wij niet op voorhand uit, maar dan zal vanwege de bovenregionale impact van een FOC de afweging over de aanvaardbaarheid en inpassing van een FOC op provinciaal niveau moeten plaatsvinden. Wij beoordelen met name de locatiekeuze, ruimtelijke inpassing, bereikbaarheid, parkeren en de effecten op de bestaande detailhandel. Wij doen dit in overleg met de gemeenten en de initiatiefnemer en in Noordelijk verband.

12.3.3 Afhaalpunten van internetwinkels

Digitalisering zorgt voor een nieuwe dimensie in de detailhandel. Steeds meer aankopen worden via internet gedaan. Een uitvloeisel van internet-winkelen is het ontstaan van afhaalpunten (PickUpPoints), een vorm van distributie voor de online verkoop. Naast afhaalpunten in bestaande winkels zijn er ook solitaire afhaalpunten. Eveneens is er sprake van een trend dat internetwinkels een fysieke showroom en/of verkooppunt voor de producten willen hebben. In feite zoekt de internetwinkel hiermee weer naar een ondersteunende stenen winkel.

Wij vragen gemeenten om beleid te formuleren voor afhaalpunten en/of ondersteunende stenen winkels.

12.4 Kantoren

In onze provincie maakt alleen de gemeente Groningen deel uit van een kantorenregio. Wij streven naar een kantorenmarkt in de kantorenregio Groningen waarbij vraag en aanbod in evenwicht zijn. Samen met de gemeente Groningen en in regionaal verband (Regio Groningen-Assen) monitoren we jaarlijks de stand van zaken. Op basis hiervan kunnen we bepalen in hoeverre het noodzakelijk is om extra maatregelen te treffen om leegstand te voorkomen. Wij voeren op dit moment geen specifiek kantorenbeleid.

12.5 Recreatie en toerisme

Een sterke toeristisch-recreatieve sector draagt bij aan de werkgelegenheid en het voorzieningenniveau in Stad en Ommeland. Bovendien dragen dergelijke voorzieningen bij aan de verbetering van het vestigingsklimaat: bedrijven en werknemers zullen zich eerder vestigen in een aantrekkelijke regio.

Recreatieve en toeristische ontwikkelingen vereisen een zorgvuldig ontwerp en inpassing in het landschap. Verstening en verdichting van het open landschap moet hierbij worden voorkomen. Daarom bieden we ruimte aan de uitbreiding van:

- kampeertreinen;
- recreatiewoningen.

Daarnaast investeren we in goede routestructuren en in de kwaliteit van:

- recreatieve routenetwerken;
- wandel- en fietspaden en bijbehorende voorzieningen;
- het basistoervaartnet;
- dagrecreatieve terreinen.

We stimuleren recreatief medegebruik van natuurgebieden en waterlopen.

12.5.1 Recreatieve fiets- en wandelroutes

We richten ons op het het instandhouden en verbeteren van de kwaliteit van het Groningse deel van de volgende landelijke fiets- en wandelroutes:

- wandelen: LAW 9-1 Pieterpad, LAW 10 Noaberpad en LAW 5-5 Wad- en Wierdenpad;
- fietsen: LF 9 NAP-route, LF 14 Saksenroute en LF 10 Waddenzeeroute.

Wij financieren projecten met het doel provinciale routestructuren uit te breiden en te vernieuwen.

12.5.2 Basistoervaart

Wij willen het landelijke toervaartnet in stand houden en werken aan het verder verbeteren hiervan. Dit doen wij door het meefinancieren van projecten van gemeenten en waterschappen. We sluiten aan bij de richtlijnen voor verschillende categorieën vaarwegen in de landelijke Basisvisie Recreatietoervaart Nederland (BRTN). Zie: [basisvisie-2015-2020](#)

Voor de bijbehorende doorvaartmaten gaan wij uit van het principe 'Houden wat je hebt'.

12.5.2.1 Provinciale deel basistoervaartnet

Een deel van basistoervaartnet betreft provinciale vaarwegen. Deze vaarwegen worden door ons beheerd en onderhouden.

12.5.3 Recreatiewoningen

Wij bieden ruimte voor verdere ontwikkeling van de mogelijkheden voor recreatieve overnachtingsmogelijkheden. Gemeenten kunnen zelf beslissen of zij aan vrijgekomen bebouwing de functie recreatiewoning toekennen. Gemeenten kunnen (omvangrijke) uitbreiding van bestaande en vestiging van nieuwe recreatiebungalowparken mogelijk maken, mits zij hierbij de maatwerkmethode hanteren.

Gemeenten zullen permanente bewoning van recreatieverblijven moeten uitsluiten en recreatiewoningen die deel uitmaken van een park, zullen in beginsel bedrijfsmatig moeten worden geëxploiteerd.

Wij hebben hierover regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.9).

12.5.4 Uitbreiding kampeerterreinen

Gemeenten kunnen zelf keuzes maken over het toestaan van 'kamperen bij de boer' of het toestaan van een minicamping, uiteraard met inachtneming van de bepalingen in de Omgevingsverordening. Aan (omvangrijke) uitbreiding en/of nieuwvestiging van zelfstandige kampeerterreinen hebben wij in de Omgevingsverordening de voorwaarde opgenomen dat door de gemeente de maatwerkmethode moet worden gevolgd (titel 2.9). Dit betekent dat in nauw overleg met het betrokken bedrijf een optimale ruimtelijke inpassing van het kampeerterrein in het gebied wordt bewerkstelligd. Wij vragen gemeenten om daarbij advies in te winnen bij een onafhankelijke deskundige op het gebied van natuur en landschap.

12.6 Buizenzone

Een buizenzone kan bijdragen aan de verdere ontwikkeling van de circulaire economie. Door deze (ondergrondse) buizen kunnen gassen, vloeistoffen en energie worden uitgewisseld. Bundeling van buisleidingen in één zone bevordert de veiligheid, vergemakkelijkt het beheer, voorkomt versnipperde aanleg en draagt daarnaast bij aan een verdere duurzame ontwikkeling van industrieterreinen. Vanwege het feit dat wij geen concrete initiatieven voor de aanleg van buisleidingen in een buizenzone verwachten, hebben wij hiervoor geen tracé aangewezen. Wanneer zich

een concreet initiatief aandient, kan dit rekenen op onze steun.

hoofdstuk 13 Ruimte voor duurzame energie

Voorwaarden scheppen voor een goede infrastructuur en ruimte voor veilige winning, transport en opslag van duurzame energie.

Doelen en waarden bij provinciaal belang 3: ruimte voor duurzame energie	
Concurrerend	
Toekomstbestendig	
Schoon	

Ruimte voor duurzame energie gaat over concurrerend (Energyport), toekomstbestendig en schoon (een duurzame energievoorziening, minder CO₂ en een goede ruimtelijke inpassing). Wij stimuleren de opwekking van duurzame energie in onze provincie. Vanwege de grote impact van gaswinning op de leefbaarheid vinden wij een versnelde energietransitie heel belangrijk. Wij kiezen er daarom voor om duurzame energie (zon, wind, biomassa en geothermie), maar ook nieuwe ontwikkelingen, de ruimte te geven in onze provincie. Wij zetten onze invloed in om de gaswinning op een veilig niveau te krijgen.

Goede ruimtelijke inpassing en maatschappelijke acceptatie vinden wij belangrijk. Wij vinden deelname van burgers in en de maatschappelijke acceptatie van energieprojecten daarbij van belang. Om die reden hechten wij aan spelregels voor participatie en zo goede mogelijke ruimtelijke inpassing met betrokkenheid van omwonenden.

Wij zien een versnelde verduurzaming als een groot pluspunt voor onze toekomstige concurrentiepositie. Ook nu al kiezen bedrijven ervoor om zich nabij onze windparken te vestigen.

Naast de diverse windparken zien we zonneweides ontstaan en voor de toekomst zien wij een groeiende rol weggelegd voor de biobased economy. De biobased economy als producent van voedsel, de (chemische) industrie en ook voor energie.

Ons beleid ten aanzien van winning en opslag van gassen in de ondergrond (aardgas, CO₂, schaliegas) staat beschreven in [hoofdstuk 21 Gebruik van de ondergrond](#).

13.1 Energyport

Noord-Nederland is de Energyport van Nederland met de stad Groningen en de Eemsdelta als zwaartepunt. Met de doorontwikkeling van de Energyport verstevigen wij onze positie als internationaal energieknoppunt in Noordwest-Europa. We werken aan 'energiesysteem 2.0'. Dit is een energiesysteem waarin vraag en aanbod goed op elkaar zijn afgestemd, opslag van energie mogelijk is en waarin ruimte is voor zo veel mogelijk duurzame energie. Energyport hebben wij als specifieke opgave opgenomen in dit plan. Zie [hoofdstuk 7 Energyport](#)

13.2 Duurzame energie

Wij streven naar een duurzame energievoorziening. Wij vinden goede ruimtelijke inpassing van duurzame energie belangrijk, om ongewenste landschappelijke effecten tegen te gaan en maatschappelijke acceptatie te vergroten. Wij stellen daarom kaders voor de inpassing van windparken, grote vergistingsinstallaties en grote zonneparken. Voor geothermie verwijzen wij naar paragraaf [21.1.3](#). De uitvoering van ons energiebeleid stemmen wij nauw af met de gemeenten. Voor het gebruik van de ondergrond hebben wij een visie opgesteld.

13.2.1 Zonne-energie in zonneparken

Zonneparken

Wij stimuleren de opwek en het gebruik van zonne-energie. Dit doen wij door ruimte te bieden aan zonneparken in het buitengebied. Wij vinden ruimtelijke inpassingen lokale participatie van belang. Met goede ruimtelijke inpassing willen wij samen met gemeenten het draagvlak voor duurzame energie vergroten.

Wij hebben voor zonneparken regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.11). Wij verzoeken gemeenten hierbij de ruimtelijke kwaliteit te borgen en zorgvuldig ruimtegebruik te garanderen. Hiervoor hanteren we een ruimtelijk afwegingskader met daarin een maatwerkbenadering en afwegingscriteria. In beginsel verdient het de voorkeur dat het park aansluit bij het bestaand stedelijk gebied en het zonnepark hieraan ruimtelijk ondergeschikt is. Van belang is voorts dat het park aansluit bij de landschappelijke structuur en bebouwingskenmerken. Zonneparken in natuurgebieden (Natuurnetwerk Nederland, overige bos- en natuurgebieden buiten NNN en zoekgebieden robuuste verbindingzones) staan wij niet toe. Wij monitoren de voortgang en blijven met gemeente en andere betrokken partijen in gesprek en zullen op basis van een evaluatie de effectiviteit van het beleid toetsen en desgewenst bijstellen.

Bevoegdheid gemeenten

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de afweging van de locatiekeuze en de eventuele inpassing van zonneparken binnen het stedelijk gebied, en in het buitengebied aansluitend aan het stedelijk gebied voor zonneparken tot 1 ha. Zonneparken los in het buitengebied kunnen alleen worden gerealiseerd op door GS aangewezen locaties op basis van een gemeentelijke gebiedsvisie zonne-energie. De gemeentelijke gebiedsvisie heeft de status van gemeentelijke structuurvisie en dient aldus te worden vastgesteld door de gemeenteraad. Uitzondering hierop vormen zonneparken die gesitueerd worden op een gesloten stortplaats, een voormalig slibdepot, of een bedrijfsterrein ten behoeve van gaswinning en gastransport dat nog in gebruik is. Voor laatstbedoelde categorieën is een vastgestelde gebiedsvisie geen vereiste. Een bedrijfsterrein ten behoeve van gaswinning en gastransport dat aan de oorspronkelijke functie is onttrokken kan ook gebruikt worden voor het oprichten van zonneparken. Voorwaarde daarbij is dat deze locatie moet passen in een gemeentelijke gebiedsvisie voor zonne-energie.

Bevoegdheid provincie

De afweging van de locatiekeuze en de eventuele inpassing wordt door ons begeleid in de volgende situaties:

- aansluitend aan het stedelijk gebied vanaf 1 ha en
- aangrenzend aan een bouwblok in het buitengebied en
- los in het buitengebied

Voor zonneparken los in het buitengebied dient de gemeente, op basis van een gemeentelijke gebiedsvisie zonne-energie, GS te verzoeken om een locatie aan te wijzen. De gemeentelijke gebiedsvisie heeft de status van gemeentelijke structuurvisie en dient aldus te worden vastgesteld door de gemeenteraad. Uitzondering hierop vormen zonneparken die gesitueerd worden op een gesloten stortplaats, een voormalig slibdepot, of een bedrijfsterrein ten behoeve van gaswinning en gastransport dat nog in gebruik is. Voor laatstbedoelde categorieën is een vastgestelde gebiedsvisie geen vereiste. Een bedrijfsterrein ten behoeve van gaswinning en gastransport dat aan de oorspronkelijke functie is onttrokken kan ook gebruikt worden voor het oprichten van zonneparken. Voorwaarde daarbij is dat deze locatie moet passen in een gemeentelijke gebiedsvisie voor zonne-energie.

Bij het aanwijzen van een locatie hanteren Gedeputeerde Staten de volgende randvoorwaarden:

- lokale participatie
- omgevingskwaliteit

Zonneparken zijn alleen tijdelijk toegestaan, waarbij de periode in elk geval niet langer mag zijn dan 30 jaar. De technische-economische levensduur zal naar verwachting korter zijn. Met deze tijdelijkheid bewerkstelligen we dat de

gebruikte locaties hun oorspronkelijke functie terug kunnen krijgen.

Participatie

Wij vinden lokale initiatieven en betrokkenheid van omwonenden bij de ontwikkeling en de exploitatie van zonneparken, in financiële en organisatorische zin belangrijk. Daartoe formuleren wij een aanpak die deze betrokkenheid mogelijk maakt en vergroot. Wij onderzoeken bovendien welke locaties waar de provincie eigenaar van is, in aanmerking komen voor de ontwikkeling van zonneparken en waarbij deze aanpak kan worden uitgewerkt. Wij treden hiervoor in overleg met gemeenten en ondernemers en streven naar afspraken over een gezamenlijke aanpak.

13.2.2 Vergistingsinstallaties (voor biomassa en mest)

Wij stimuleren de productie van duurzame energie en groene grondstoffen uit agrarisch materiaal en materiaal uit landschap en natuur. Gemeenten kunnen ruimte bieden voor de productie van duurzame energie en groene grondstoffen. De installaties en bijbehorende opslagfaciliteiten moeten aan de volgende voorwaarden voldoen:

- functioneel onderdeel van een agrarisch bedrijf zijn;
- binnen het agrarisch bouwperceel gesitueerd zijn;
- meer dan 50 procent van de eigen mest of co-substraten in het proces verwerken;
- restproducten op eigen grond verwerken;
- geen onevenredige overlast voor de omgeving veroorzaken.

Als aan deze voorwaarden is voldaan beschouwen we de installatie(s) als agrarische bebouwing.

Voor biomassavergistingsinstallaties of mestvergistingsinstallaties anders dan op een agrarisch bouwperceel of op een bedrijventerrein kunnen wij in overleg met de gemeente een locatie aanwijzen.

In alle gevallen geldt dat de installatie(s) zorgvuldig in het landschap moeten worden ingepast. Hierbij gelden dezelfde criteria als die voor de maatwerkmethode (zie [14.1.2 Schaalvergroting landbouw](#)). We hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.11).

13.2.3 Windenergie op land

Het Rijk heeft met alle provincies afgesproken dat zij ruimte reserveren voor de plaatsing van 6.000 MW windenergie op land in 2020. Wij hebben een taakstelling om in onze provincie een gezamenlijk vermogen van maximaal 855,5 MW te plaatsen. Bij de ruimtelijke inpassing van deze taakstelling kiezen wij voor concentratie in de vorm van drie grootschalige windparken. Vanuit zuinig ruimtegebruik wijzen wij alleen de planologische ruimte aan die nodig is voor het behalen van de taakstelling. Binnen deze gebieden streven wij naar een optimaal energetisch vermogen met daarbij nadrukkelijk aandacht voor het minimaliseren van de nadelige effecten op mens en omgeving.

Naast de met het Rijk en gezamenlijke provincies overeengekomen opgave tot het realiseren van 855,5 MW opgesteld vermogen aan windenergie, wordt onderzocht hoe meer ruimte geboden kan worden aan andere windinitiatieven. Hiervoor wordt beleid ontwikkeld in nauw overleg met medeoverheden en stakeholders.

Spelregels windenergie

Bij het realiseren van windparken geldt het door Provinciale Staten vastgestelde Beleidskader Sanering, opschaling, gebiedsfonds en participatie (zie [spelregels](#)). Die spelregels gaan over:

- saneren en opschalen van solitaire turbines;
- de verdeling van lusten en lasten via participatie en de instelling van een gebiedsfonds.

Wij vragen van ontwikkelaars dat zij zich aan deze spelregels houden en met ons, de betrokken gemeenten en - in

voorkomende gevallen - het Rijk daarover afspraken maken. Wij spreken samen met de gemeenten af hoe er wordt omgegaan met het beheer en de besteding van het geld uit het gebiedsfonds en daarbij proberen we zoveel mogelijk gehoor te geven aan de wensen van de omwonenden.

Tijdelijke bestemming voor alle nieuwe windparken

Het Rijk heeft het via de Crisis- en herstellwet mogelijk gemaakt dat de windturbines in de concentratiegebieden tijdelijk worden bestemd door middel van een voorlopige bestemming. In de omgevingsverordening is bepaald dat nieuwe windturbines alleen door middel van deze voorlopige bestemming mogen worden bestemd. Hiermee creëren wij de mogelijkheid van een heroverweging van de locatie voor een windpark na afloop van de economische levensduur van de windturbines.

13.2.3.1 Concentratiegebieden grootschalige windenergie

Wij kiezen ervoor de taakstelling van 855,5 MW te concentreren in drie grootschalige windparken:

- Eemshaven;
- Delfzijl;
- nabij de N33.

Nieuwe windparken worden gerealiseerd in deze drie concentratiegebieden voor grootschalige windenergie zoals vastgelegd in de Omgevingsverordening.

De concentratiegebieden Eemshaven en Delfzijl zijn reeds gedeeltelijk gevuld met windparken. Aan de westkant van de Eemshaven is ook ruimte gereserveerd voor twee testvelden voor windenergie. In verband met de mogelijke realisatie van een helikopterhaven op het haventerrein wordt bij realisatie van de helikopterhaven ruimte geboden om twee turbineposities te verplaatsen.

Op basis van de grootte van een windpark is in de wet bepaald wie het bevoegde gezag is voor het vaststellen van het ruimtelijk plan: Rijk, provincie of gemeente. Het Rijk is bevoegd voor Windpark N33. Bij de parken in de Eemshaven en Delfzijl is ofwel de gemeente of de provincie het bevoegd gezag. Om de afspraken met het Rijk en het Interprovinciaal Overleg (IPO) na te komen, zullen wij indien nodig onze doorzettingsmacht op grond van de Wet ruimtelijke ordening gebruiken om het benodigde ruimtelijk plan tijdig vast te stellen, als gemeenten geen (tijdige) medewerking verlenen aan de realisatie van het provinciaal plan.

13.2.3.1.1 Testvelden windenergie

In verband met de verwachte groei van de opwekking van windenergie op zee en als stimulans voor economische groei in de Eemshaven, hebben wij een gebied aangewezen exclusief voor twee testvelden voor offshore windenergie. In het gebied aangeduid als 'testveld onderzoeksturbines' zal onderzoek worden uitgevoerd op reeds gecertificeerde turbines. In het gebied dat is aangeduid als 'testveld prototype offshore testturbines' worden nieuwe offshore windturbines getest en gecertificeerd.

Binnen ons concentratiegebied windenergie hebben wij een test- en onderzoeksveld aangewezen.

13.2.3.1.1.1 Testveld prototype offshore testturbines

Wij hebben een testveld aangewezen waar prototype offshore windturbines getest kunnen worden. In dit gebied kunnen maximaal vier prototype off shore testturbines worden geplaatst, met als doel certificering van off shore turbines en maximaal één onshore turbine en wetenschappelijk onderzoek.

13.2.3.1.1.2 Testveld onderzoeksturbinen

Wij hebben een onderzoeksveld aangewezen waar (offshore) onderzoeksturbinen getest kunnen worden. In dit gebied kunnen maximaal vijf gecertificeerde onderzoeksturbinen worden geplaatst met als doel te onderzoeken op welke wijze de opbrengsten van toekomstige (offshore) windparken kunnen worden geoptimaliseerd.

13.2.3.2 Zoekgebied vervanging windturbinen

De strekdammen langs de havenmond van de Eemshaven zijn als zoekgebied vervanging windturbinen aansluitend op het concentratiegebied grootschalige windenergie Eemshaven toegevoegd. Dit zoekgebied bij de strekdammen wordt ingezet omdat wij op 6 juli 2016 een luchthavenbesluit voor de heliport in de noordwesthoek van het Eemshaventerrein hebben vastgesteld. Voor de realisatie en vervolgens in gebruik name van deze helikopterluchthaven moeten twee windturbineposities geamoveerd worden.

13.2.3.3 Solitaire windturbinen buiten concentratiegebieden

Wij kiezen bij de ruimtelijke inpassing van deze taakstelling voor concentratie in de vorm van drie grootschalige windparken. Op dit moment staan er buiten de concentratiegebieden circa 85 solitaire windturbinen verspreid in de provincie. Wij stimuleren en faciliteren het verwijderen (saneren) van bestaande solitaire windturbinen buiten de concentratiegebieden. Daarvoor is medewerking nodig van de eigenaar. Een mogelijkheid is een bestaande turbine te verwijderen en binnen de spelregels terug te brengen binnen één van de concentratiegebieden. Met de ontwikkelaars van de nieuwe windparken zullen we hier afspraken over maken. Zie ook [Beleidskader parkfonds](#).

13.2.3.4 Windturbinen onder de 15 meter

Gemeenten kunnen in hun bestemmingsplannen ruimte bieden voor windturbinen met een ashoogte van maximaal 15 meter binnen het stedelijk gebied. Daarnaast willen wij de volgende typen proefprojecten mogelijk maken in het buitengebied:

- maximaal 3 kleine windturbinen binnen een zone van 25 meter rond een agrarisch bouwperceel;
- een park of lijnopstelling als onderdeel van een lokaal energie initiatief, onder begeleiding van het provinciaal bouwheerschap.

Met deze proefprojecten willen wij zicht verkrijgen in de ruimtelijke/landschappelijke impact van kleine windturbinen in verschillende situaties qua locatie en typen landschap in het buitengebied.

In artikel 2.41.2 van de Omgevingsverordening hebben wij daarvoor een regeling opgenomen. Op grond daarvan kan een gemeente aan Gedeputeerde Staten verzoeken om één of meerdere gebied(en) aan te wijzen voor de uitvoering van één of meer proefproject(en) als hiervoor genoemd. Bij de aanwijzing van een gebied geldt als uitgangspunt dat proefprojecten over de verschillende weergegeven landschapstypen (dijkenlandschap, wierdenlandschap, esdorpenlandschap, parkachtig esdorpenlandschap, veenkoloniaal landschap, heide-ontginningslandschap en wegdorpenlandschap) worden verspreid. Er kunnen per landschapstype maximaal drie proefprojecten mogelijk worden gemaakt. Hierbij staat het per landschapstype vrij om welk type proefproject het gaat.

Wij gaan de regeling evalueren na realisatie van voldoende proefprojecten en nemen de resultaten ervan mee in het opstellen van nieuw beleid voor kleine windturbinen.

13.2.4 Offshore windparken

Wij faciliteren en stimuleren het aanwijzen en realiseren van windparken ver boven de Waddeneilanden. De

aanwezigheid van offshore windparken boven de Wadden heeft twee belangrijke effecten:

- bijdrage aan de nationale doelstellingen voor de opwekking van duurzame energie;
- economische bedrijvigheid voor de regio.

Om die reden bieden wij ook ruimte voor de realisatie van een helikopterhaven in onze provincie ten behoeve van de offshore windindustrie.

13.2.5 Water en energie

De ontwikkeling van het winnen van energie uit het watersysteem heeft de laatste jaren meer aandacht gekregen. Waterschappen winnen energie bij rioolwaterzuiveringsinstallaties, warmte en koude uit het grondwater wordt gewonnen voor verwarming van gebouwen en installaties en er wordt gewerkt aan het opwekken van energie bij de overgang van zoet naar zout water. Deze ontwikkeling sluit goed aan bij de ontwikkeling in het Noorden en specifiek bij Groningen als 'energiecentrum'.

De verbinding van energie met water wordt in onze provincie nog weinig benut, terwijl de kennis hier volop wordt ontwikkeld, het aansluit bij de klimaatopgave, de economische ontwikkeling en past binnen het duurzaam gebruik van grondstoffen. Wij kunnen hier een goede verbindende rol in spelen. Aangezien er nog geen duidelijke 'eigenaar' is van dit onderwerp, is dit een rol die we voorlopig kunnen oppakken. Hiermee kunnen we initiatieven een stap verder brengen.

We gaan samen met de waterschappen, gemeenten en/of Rijkswaterstaat een aantal onderzoeksprojecten en of pilots definiëren om deze ontwikkeling verder te stimuleren. Concreet wordt daarbij gedacht aan:

- het terugwinnen van energie uit waterstromen (hergebruik/cascadering);
- energiewinning uit oppervlaktewater (temperatuurverschillen en verval);
- overgang tussen zoet en zout water;
- het stimuleren van overige kleinschalige lokale initiatieven en kansen.

Bij de uitvoering van deze projecten proberen we ook andere functies te realiseren zoals natuurontwikkeling (onder andere vispassages).

13.3 Energie-infrastructuur

Wij willen voorwaarden scheppen voor een goede energie-infrastructuur ten behoeve van de veilige winning, transport en opslag van energie. Het is onze ambitie om te zorgen voor zorgvuldige inpassing van hoogspanningsleidingen. Waar mogelijk streven wij ernaar de hoogspanningsleidingen ondergronds te brengen.

13.3.1 Hoogspanningsleiding Eemshaven-Vierverlaten

Bij de realisatie van de 380 kV hoogspanningsleiding Eemshaven-Vierverlaten zetten wij ons in voor een tijds en kwalitatief goede natuurcompensatie van verstoorde weidevogelgebieden. Ten aanzien van landschapseffecten eisen wij van de initiatiefnemer een goede afweging te maken tussen ondergronds brengen of een compensatie van landschaps-, recreatieve- en cultuurhistorische maatregelen in een ruime strook langs het gehele tracé.

13.4 Kerncentrales

Zolang er geen verantwoorde oplossingen zijn voor de problemen rond afval en veiligheid willen wij geen kerncentrale (s) in onze provincie en ook niet in aangrenzende gebieden. Wij zullen op geen enkele wijze meewerken aan initiatieven voor de realisatie van een kerncentrale in Groningen. Tegen initiatieven voor een kerncentrale in

aangrenzende gebieden zullen we bezwaar maken.

De mogelijkheid om in een bestemmingsplan ruimte te bieden voor een kerncentrale sluiten we uit. Hiervoor hebben we regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.7).

Wij zetten ons ervoor in om bij een toekomstige herziening van het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEVIII) de Eemshaven te schrappen als mogelijke locatie voor een kerncentrale.

13.5 Kolencentrales

Wij sluiten nieuwe kolencentrales in onze provincie uit. Kolencentrales hebben hoge CO₂-emissies tot gevolg. Dit vinden wij niet passend in ons energietransitie beleid waarin wij toewerken naar een systeem gebaseerd op duurzame energiebronnen. Hiervoor hebben we regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.7).

hoofdstuk 14 Vitale landbouw

Zorgen voor een vitale landbouwsector in balans met de omgeving

Doelen en waarden bij provinciaal belang 4: vitale landbouw	
Concurrerend	
Toekomstbestendig	
Leefbaar	
Schoon	

Groningen is een landbouwprovincie. Zo'n 80% van het landoppervlak is agrarische grond. De landbouwsector heeft voor een groot deel onze karakteristieke landschappen gevormd en is van groot belang voor de plattelandseconomie. De landbouwsector zit in een transitie. Agrarische ondernemers worden vandaag de dag sterk uitgedaagd om marktgerichter en milieubewuster te produceren, en om oog te hebben voor natuur en landschap, diervriendelijk produceren en andere maatschappelijke belangen. Het mede door hen gevormde cultuurlandschap staat ook onder druk door schaalvergroting. Er is een toenemende vraag naar de productie van (diervriendelijk en biologisch geproduceerd) voedsel en groene grondstoffen. Ook wordt productie voor andere sectoren (biobased economy) steeds belangrijker.

Ook de landbouw ondervindt de gevolgen van gaswinning. Dit varieert van kapotte drainagesystemen tot aan grote stallen die verbouwd of vervangen moeten worden. Dit biedt ook een kans om de sector versneld te moderniseren en te verduurzamen. Een belangrijk aandachtspunt is de aandacht voor ons cultureel erfgoed. Veel van die karakteristieke bebouwing draagt bij aan de identiteit van ons landschap en dient beschermd te worden.

Schaalvergroting en modernisering van de landbouw, hoe belangrijk ook voor de plattelandseconomie, kan op gespannen voet staan met onze landschaps- en natuurdoelen en andere maatschappelijke wensen. Om die reden is overleg en maatwerk van belang. Wij hebben hiervoor twee werkwijzen: de Bouwblok op maatmethode en het Groninger Verdienmodel die we hierbij toepassen. Wij willen hiermee verschillende doelen in harmonie te brengen.

Wij staan voor de duurzame ontwikkeling van de landbouw. De verduurzaming van de landbouw zien wij nadrukkelijk als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de sector en de maatschappelijke omgeving. Ons beleid is deels generiek beleid voor de gehele agrarische sector.

De verdere ontwikkeling en versterking van de biologische sector ondersteunen wij de komende jaren extra. Ook stimuleren wij innovatieve projecten die een impuls kunnen geven aan de duurzame ontwikkeling van de landbouw. Voor een deel doen we dit in Noord-Nederlands verband, onder de vlag van de AgroAgenda Noord-Nederland. In de

komende jaren willen wij daarnaast met een gericht stimuleringsprogramma de biologische sector in Groningen versterken.

14.1 Agrarische bouwpercelen

De meeste Groningse landbouwbedrijven zijn akkerbouw en melkveehouderijbedrijven. Wij willen waar dat goed is in te passen, schaalvergroting van deze bedrijven mogelijk maken en een ontwikkeling naar een duurzame landbouw stimuleren. Ons beleid voor agrarische bouwpercelen geldt voor akkerbouw- en melkveehouderij- en intensieve veehouderijbedrijven, tenzij uitdrukkelijk anders is bepaald.

14.1.1 Nieuwe agrarische bouwpercelen

Om het landschap te beschermen dienen nieuwe bouwpercelen alleen te worden toegestaan ten behoeve van een beperkt aantal categorieën. Het gaat daarbij om:

- de uitplaatsing van een bedrijf uit het Natuurnetwerk Nederland in onze provincie;
- een bedrijf dat verplaatst wordt omdat de bestaande bedrijfsvoering aantoonbaar niet kan voldoen aan de wettelijke milieu hygiënische normen, dan wel in milieuhygiënisch opzicht valt onder het voor melkveehouderijen geformuleerde overgangsrecht in het activiteitenbesluit dan wel als bedoeld in de Wet Geurhinder en veehouderij, of omdat de bestaande bedrijfsvoering aantoonbaar ernstige overlast veroorzaakt;
- een actuele stads- of dorpsuitbreiding, dan wel de aanleg van infrastructuur binnen onze provincie staat de continuering van de bedrijfsvoering in de weg;
- het uitvoering betreft een vastgestelde specifieke taakstelling tot inplaatsing van agrarische bedrijven.

Vooraf moet uit onderzoek zijn gebleken dat redelijkerwijs geen gebruik kan worden gemaakt van een nabijgelegen bestaand agrarisch bouwperceel. Het nieuwe agrarisch bouwperceel moet daarnaast ten dienste staan van een uit onze provincie afkomstig agrarisch bedrijf, waarvan de verwachting bestaat dat de bedrijfsvoering op termijn in stand kan worden gehouden.

Voor elk nieuw agrarisch bouwperceel moet de maatwerkmethode worden toegepast. Daarbij geldt in beginsel een bovengrens van maximaal 2 ha. Voor het toekennen van agrarische bouwpercelen met een omvang groter dan 2 ha, wordt verwezen naar [14.1.2 Schaalvergroting landbouw](#).

Het kan voorkomen dat een agrarisch bedrijf niet kan uitbreiden direct aangrenzend aan het bestaande bouwperceel of dat - in verband met het biologisch houden van dieren - een uitbreiding van het agrarisch bouwperceel op afstand van het bestaande bouwperceel nodig is in verband met de geldende biologische regelgeving. Indien bovendien geen gebruik kan worden gemaakt van een bestaand bouwperceel in de nabijheid van de bij het bedrijf in gebruik zijnde gronden, kan de uitbreiding van het bouwperceel op enige afstand van het bestaande bouwperceel plaatsvinden. Beide delen van het bouwperceel dienen in dat geval gekoppeld te worden zodat duidelijk is dat de beide delen van het bouwperceel uitsluitend ten behoeve van hetzelfde bedrijf kunnen worden gebruikt. Ook in deze situatie geldt dat de maximale omvang van beide delen niet meer mag bedragen dan 2 ha.

Voor nieuwe agrarische bouwpercelen en gekoppelde agrarische bouwpercelen hebben wij regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.8).

14.1.2 Schaalvergroting landbouw

Wij willen schaalvergroting van agrarische bedrijven landschappelijk zorgvuldig inpassen en dit hand in hand laten gaan met een verduurzaming van de sector.

Voor het vergroten van bestaande bouwblokken tot een omvang groter dan 1 ha, of het toekennen van nieuwe bouwblokken, geldt dat de maatwerkmethode moet worden toegepast. De toepassing van deze methode kan in beginsel niet leiden tot een agrarisch bouwperceel groter dan twee hectare.

Een nieuw agrarisch bouwperceel of vergroting van een agrarisch bouwperceel tot een omvang groter dan 2 hectare is alleen toegestaan indien voor dat bouwperceel de maatwerkmethode is gevolgd en het bouwperceel bovendien ten dienste staat aan een bedrijf dat voldoet aan het Groninger Verdienmodel. Dit model is ontwikkeld om te bepalen of een (melkrundveehouderij) bedrijf en de bedrijfsvoering daadwerkelijk bijdragen aan verduurzaming van de sector. Met de toepassing van het GVM is een groot provinciaal belang gediend. Om een uniforme toepassing en handhaving van het GVM te bewerkstelligen, is het verlenen van de omgevingsvergunning voorbehouden aan Gedeputeerde Staten. De gemeente kan vervolgens voorzien in een bouwperceel dat correspondeert met de door Gedeputeerde Staten verleende omgevingsvergunning.

De toepassing van het GVM kan nooit leiden tot een agrarisch bouwperceel groter dan 4 ha.

Voor de toepassing van de maatwerkmethode en het GVM hebben wij regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.8).

Maatwerkmethode

Om uitbreidingsplannen sneller, beter en toekomstgerichter te realiseren en deze zo optimaal landschappelijk in te passen, moet bij vergrotingen van bestaande agrarische bouwblokken boven de 1 ha de maatwerkmethode worden gevolgd. Dit houdt in dat betrokken partijen (de gemeente, de ondernemer en eventueel diens adviseur, alsmede één of meer onafhankelijke deskundigen) de planvorming voor de uitbreiding gezamenlijk oppakken en daarbij in elk geval rekening houden met een aantal ruimtelijke randvoorwaarden. Deze voorwaarden zijn opgenomen in de Omgevingsverordening.

Groninger Verdienmodel (GVM)

Het GVM stimuleert de landbouwsector om inspanningen te verrichten die de landbouw in Groningen sterker, het landschap mooier en schoner maken met aandacht voor de bescherming van de biodiversiteit. Dit doen we in dialoog met onder meer de sector en de omgeving. Door extra inspanningen te verrichten ten behoeve van de verduurzaming van het landbouwbedrijf en bedrijfsvoering, kan een agrarische ondernemer ruimte voor bedrijfsuitbreiding 'verdienen', in die zin dat het bedrijf een agrarisch bouwperceel groter dan 2 ha kan worden toegekend tot maximaal 4 ha. Als er geen overeenstemming wordt bereikt dat deze inspanningen geleverd zullen worden, is uitbreiding boven de 2 ha niet mogelijk.

Het resultaat van de toepassing van de maatwerkmethode zal in de regel zijn, dat een bouwperceel met inachtneming van het overeengekomen erfinrichtingsplan kan worden uitgebreid. Het resultaat kan echter ook zijn, dat het ingediende bouwplan in beperkte(re) mate, of in het uiterste geval, geheel niet kan worden uitgebreid. Lokale omstandigheden alsmede het landschappelijk profiel zullen doorgaans aan de basis staan van de werkelijke uitbreidingsmogelijkheden of onmogelijkheden.

Wij achten het van groot belang dat gemeenten zich ten behoeve van de besluitvorming over agrarische schaalvergroting laten adviseren door een deskundige instantie.

Wij vragen gemeenten bij schaalvergroting in de buurt van stikstofgevoelige gebieden rekening te houden met de externe werking van schaalvergroting op die gebieden.

Op kaart 2 is een indicatie gegeven hoe wij op gebiedsniveau de maximale schaalvergrotingsmogelijkheden hebben ingeschat. Welke werkelijke ontwikkelruimte per agrarisch bedrijf kan worden geboden zal echter uiteindelijk het resultaat zijn van de maatwerkmethode. Dit kan zowel meer als minder ontwikkelruimte zijn. Bij de maatwerkmethode wordt onder meer de gemeente betrokken. Een mogelijke bevinding van de gemeente dat de bedrijfsomvang niet

inpasbaar is in de omgeving, zullen wij als een zwaarwegend advies betrekken bij ons uiteindelijke oordeel. De gewenste uitbreiding van het bouwblok bepaalt uiteindelijk welke regels van toepassing zijn. Deze zijn hieronder in drie categorieën weergegeven.

14.1.2.1 Uitbreiding bouwblok tot 1 ha

Op kaart 2 is een indicatie gegeven in welke gebieden uitbreiding van het bouwblok tot maximaal 1 ha van toepassing is. Welke werkelijke ontwikkelruimte per agrarische bedrijf kan worden geboden zal echter uiteindelijk het resultaat zijn van de maatwerkmethode.

Wij beschermen bebouwd gebied en de meest kwetsbare elementen en structuren in het landschap tegen een omvangrijke schaalvergroting van landbouwbedrijven in de directe of nabije omgeving. In deze gebieden is uitbreiding van landbouwbedrijven mogelijk tot een oppervlakte van maximaal 1 ha, mits zeer zorgvuldig ingepast.

In deze gebieden is de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de maatwerkmethode, waarbij advies gevraagd moet worden aan een onafhankelijk deskundige op het gebied van natuur en landschap. Het Groninger Verdienmodel is hier niet van toepassing.

14.1.2.2 Uitbreiding bouwblok tot 2 ha

Op kaart 2 is een indicatie gegeven in welke gebieden uitbreiding van het bouwblok tot maximaal 2 ha van toepassing is. Welke werkelijke ontwikkelruimte per agrarisch bedrijf kan worden geboden zal echter uiteindelijk het resultaat zijn van de maatwerkmethode.

In landschappen met een typologie van kwetsbare gebieden kunnen landbouwbedrijven het bestaande bouwblok uitbreiden tot maximaal 2 ha. In deze gebieden is de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de maatwerkmethode, waarbij advies gevraagd moet worden aan een onafhankelijk deskundige op het gebied van natuur en landschap. Het Groninger Verdienmodel is hier niet van toepassing.

14.1.2.3 Uitbreiding bouwblok tot 4 ha

Op kaart 2 is een indicatie gegeven in welke gebieden uitbreiding van het bouwblok van tot maximaal 4 ha van toepassing is. Welke werkelijke ontwikkelruimte per agrarisch bedrijf kan worden geboden zal echter uiteindelijk het resultaat zijn van de maatwerkmethode.

In bepaalde gebieden in onze provincie is de grootschalige landbouw sterk vertegenwoordigd en zijn geen stedelijke gebieden en weinig kwetsbare landschapselementen en structuren gelegen. In deze gebieden bieden wij meer ruimte voor schaalvergroting van landbouwbedrijven dan in de rest van onze provincie. Vooralnog betreft dit alleen de melkrundveehouderijbedrijven. Wij bieden ontwikkelruimte tot maximaal 4 ha als aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- via maatwerkmethode blijkt dat het bouwblok landschappelijk inpasbaar is en
- via het Groninger Verdienmodel (GVM) is duidelijk geworden dat voldoende wordt geïnvesteerd in duurzaamheid.

Het toekennen van een nieuw agrarisch bouwperceel groter dan 2 ha is alleen mogelijk op basis van een door Gedeputeerde Staten verleende omgevingsvergunning voor het afwijken van het bestemmingsplan. Deze omgevingsvergunning wordt alleen verleend indien niet alleen de maatwerkmethode is gevolgd, maar het bedrijf en de bedrijfsvoering ook voldoen aan het Groninger Verdienmodel (GVM). Dit laatste is een methodiek die is ontwikkeld om te bepalen of een melkrund veehouderijbedrijf en de bedrijfsvoering wezenlijk bijdraagt aan verduurzaming van de sector.

Verdienmodel voor de akkerbouw

Wij zullen onderzoeken of in de nabije toekomst ook voor de akkerbouw een verdienmodel ontwikkeld kan worden, dat eveneens op draagvlak kan rekenen van o.a. LTO-Noord, de Natuur- en Milieufederatie Groningen en de gemeenten.

14.1.3 Concentratie agrarische bebouwing en mestopslag binnen bouwpercelen

Om onnodige versnippering en verstening van het landelijk gebied te voorkomen moeten agrarische bedrijfsbebouwing en voorzieningen voor mestopslag in beginsel worden geconcentreerd binnen in het bestemmingsplan aangewezen agrarische bouwpercelen. Wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.8).

14.1.4 Agrarische bebouwing en mestopslag buiten bouwpercelen

Om versnippering en verstening van het landelijk gebied tegen te gaan staan wij in beginsel niet toe dat buiten de aangewezen agrarische bouwpercelen nieuwe agrarische bedrijfsbebouwing en voorzieningen voor mestopslag worden opgericht. Gemeenten kunnen in bestemmingsplannen uitzonderingen opnemen voor:

- bestaande solitair gesitueerde agrarische bedrijfsbebouwing;
- bestaande solitair gesitueerde voorzieningen ten behoeve van mestopslag;
- erf- en terreinafscheidingen;
- schuilstallen voor het niet-bedrijfsmatig houden van vee.

Uitzondering voor nieuwe voorzieningen voor mestopslag

Als er geen mogelijkheid is om de aanwezige mest binnen het bestaande agrarisch bouwperceel op te slaan, mogen gemeenten in bestemmingsplannen ruimte bieden voor het oprichten van nieuwe voorzieningen voor mestopslag buiten de aangewezen agrarische bouwpercelen. Wij maken hierbij een onderscheid in:

- de oprichting van mestopslag aansluitend op een agrarisch bouwperceel;
- mestopslag op een veldkavel.

In beide situaties moet de nieuwe mestopslag zorgvuldig worden ingepast in het landschap. Gemeenten moeten zich hierin laten adviseren door een onafhankelijke adviesinstantie voor landschapsarchitectuur. Over het oprichten van agrarische bebouwing en mestopslag buiten bouwpercelen hebben we regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.8).

14.1.5 Nevenactiviteiten bij agrarische bedrijven

Voor de vitaliteit van het landelijk gebied vinden wij het van belang dat agrarische bedrijven ook nevenactiviteiten kunnen ontwikkelen (multifunctionele landbouw). Bijvoorbeeld natuur- en landschapsbeheer, dag- en verblijfsrecreatie, educatie, opvang in de zorg, verkoop van eigen of streekproducten en kinderopvang. Wij bieden gemeenten ruimte om in hun bestemmingsplannen een regeling op te nemen die nevenactiviteiten mogelijk maakt. Over nevenactiviteiten bij agrarische bedrijven hebben wij regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.8).

14.1.6 Tweede agrarische bedrijfswoning

Wij willen de realisatie van een tweede agrarische bedrijfswoningen beperken. Hierover hebben wij regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.8).

14.2 Intensieve veehouderij

Intensieve veehouderij definiëren wij als agrarische bedrijfsvoering, zelfstandig of als neventak, gericht op het geheel of nagenoeg geheel in gebouwen houden van varkens, pluimvee, vleeskalveren en pelsdieren, met uitzondering van het biologisch houden van dieren overeenkomstig de Landbouwkwaliteitswet.

Beleidswijziging per 1/1/2019

Vanaf 1 januari 2019 staan wij geen uitbreiding van bestaande intensieve veehouderij meer toe. Het verbod op nieuwvestiging blijft gehandhaafd. De uitoefening van intensieve veehouderij, het gebruik van stallen en de bouw van stalruimte voor intensieve veehouderij doen grote afbreuk aan de belevingswaarde van de leefomgeving. Dat geldt niet alleen voor de nabije omgeving van steden en dorpen, toeristische routes of natuurgebieden, maar overal. Een uitzondering hierop kunnen gemeenten maken voor vergroting van de stalvloeroppervlakte die noodzakelijk is om tegemoet te komen aan aangescherpte wettelijke eisen op het gebied van het milieu en/of die ertoe dient om het welzijn van de te houden dieren te vergroten door de netto voor het dier beschikbare leefruimte te vergroten. Het aantal te houden dieren zoals is vergund mag daarbij niet toenemen.

14.3 Glastuinbouw

Er is ons inziens geen behoefte aan nieuwe vestigingsmogelijkheden voor glastuinbouwbedrijven.

Gemeenten kunnen aan bestaande glastuinbouwbedrijven uitbreidingsmogelijkheden toekennen op basis van het resultaat van de toepassing van de maatwerkmethode. De toepassing van de maatwerkmethode kan achterwege blijven indien de uitbreiding van ondergeschikte aard is. Wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.8).

hoofdstuk 15 Beschermen landschap en cultureel erfgoed

Beschermen en versterken van de kenmerkende landschapsstructuren en het culturele erfgoed dat bijdraagt aan de identiteit en de variëteit van de diverse landschappen in onze provincie.

Doelen en waarden bij provinciaal belang 5: beschermen landschap en cultureel erfgoed	
Aantrekkelijk	
Karakteristiek	
Divers	

Onze provincie kent veel verschillende landschappen met elk hun eigen belangrijke natuurlijke, cultuurhistorische en aardkundige waarden. Wij hechten grote waarde aan de bijzondere kwaliteiten van ons landschap, zoals de weidsheid, de diversiteit en de herkenbaarheid. Deze kwaliteiten vormen een belangrijke onderlegger voor ons ruimtelijk beleid, dat gericht is op behoud van de kwalitatief hoogwaardige leefomgeving.

Landschappelijke kwaliteit en cultuurhistorisch erfgoed zijn van belang voor een gevoel van verbondenheid met en eigenheid van de streek, een plezierige leefomgeving en voor toerisme en recreatie. Dit draagt bij aan een aantrekkelijke provincie om te wonen, werken en recreëren. Tegelijk staat het cultureel erfgoed onder druk door de gevolgen van gaswinning. Een grote inzet op het versterken en daarmee in stand houden van ons cultureel erfgoed is daarmee een belangrijke opgave.

Het beschermen en versterken van de kenmerkende landschapsstructuren die bijdragen aan de identiteit van en variëteit in onze provincie is een provinciaal belang en een kerntaak, waar wij samen met onze partners invulling aan willen geven. Wij stellen kaders voor de bescherming, het beheer en de ontwikkeling van de samenhangende landschapsstructuur, waarbinnen ruimte is voor gebiedsinitiatieven en maatwerk. Gemeenten dragen de zorg voor het landschap op het lokale schaalniveau.

De komende jaren willen we de samenwerking met de (nieuwe) gemeenten en gebiedspartners verder vormgeven en ook willen wij het accent in onze manier van sturen behoedzaam verschuiven van een normatieve naar een meer kwalitatieve benadering. Wij benutten hiervoor het proces van de ontwikkeling van de 'Kwaliteitsgids landschap, cultuurhistorie en ruimtelijke kwaliteit', waarbij wij ons richten op de verbeelding van de landschappelijke, cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteiten als inspiratie voor een goed ontwerp van ruimtelijke ontwikkelingen. We stellen onze basisbestanden met landschapsgegevens beschikbaar via open data in het provinciaal georegister. We denken mee met onze partners over de bescherming en ontwikkeling van het landschap en stellen middelen beschikbaar voor het herstel van de landschapsstructuur.

15.1 Samenhangende landschapsstructuur van zeven deelgebieden

Wij werken aan het behoud en versterking van het karakter, diversiteit en belevingswaarde van het landschap, door:

- behoud en versterking van de cultuurhistorische, natuurlijke, archeologische en aardkundige waarden van het landschap als onderdeel van de samenhangende landschapsstructuur;
- door ontwikkeling van de samenhangende landschapsstructuur en toevoegen van kwaliteit aan het landschap bij ruimtelijke ontwikkelingen.

De samenhangende landschapsstructuur bestaat uit aan elkaar gerelateerde landschapselementen en karakteristieken en overstijgt daarmee het niveau van losse elementen.

Wij onderscheiden in onze provincie zeven deelgebieden:

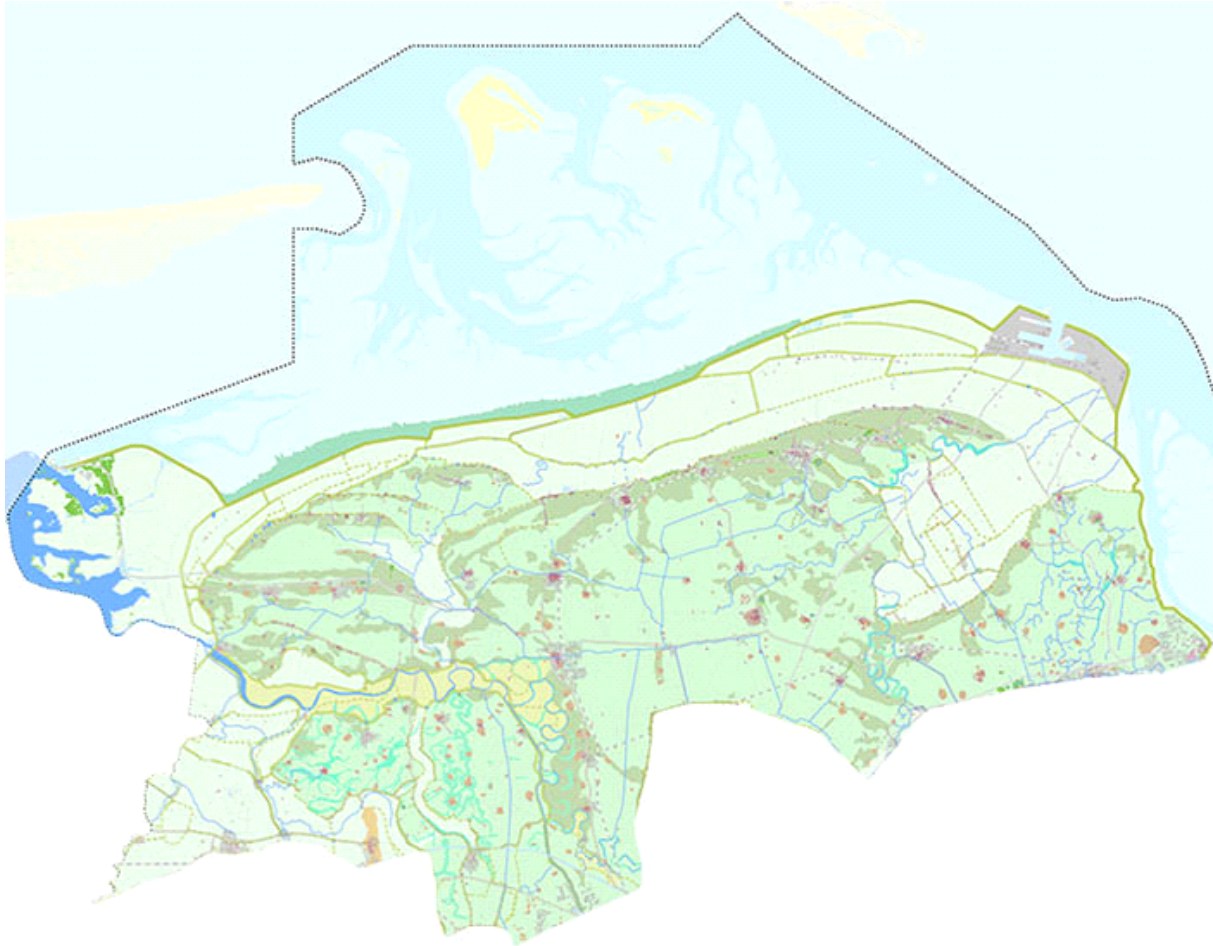
1. Wierdenland en Waddengebied
2. Oldambt
3. Zuidelijk Westerkwartier
4. Westerwolde
5. Veekoloniën
6. Gorecht
7. Centrale Woldgebied en Duurswold

In de uitwerking per deelgebied geven wij aan hoe de landschapsstructuur kan worden gerespecteerd en versterkt bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. De zeven deelgebieden hebben elk hun eigen kwaliteiten en karakteristieken, maar vormen tegelijk een samenhangend geheel.

15.1.1 Wierdenland en Waddengebied

Het wierdengebied wordt gekenmerkt door grote open ruimten, wierden(dorpen) langs natuurlijke waterlopen in de kerngebieden en wierde(dorpe)n in reeksen aan/langs oude kustlijnen.

Het Waddengebied is een grootschalig open dijkenlandschap van parallelle dijken met boerderijreeksen langs slaperdijken. De Waddenzee wordt gekenmerkt door een natuurlijke dynamiek met verplaatsende getijdegeulen, zandplaten en eilanden.

In dit deelgebied dient in het bijzonder rekening te worden gehouden met:

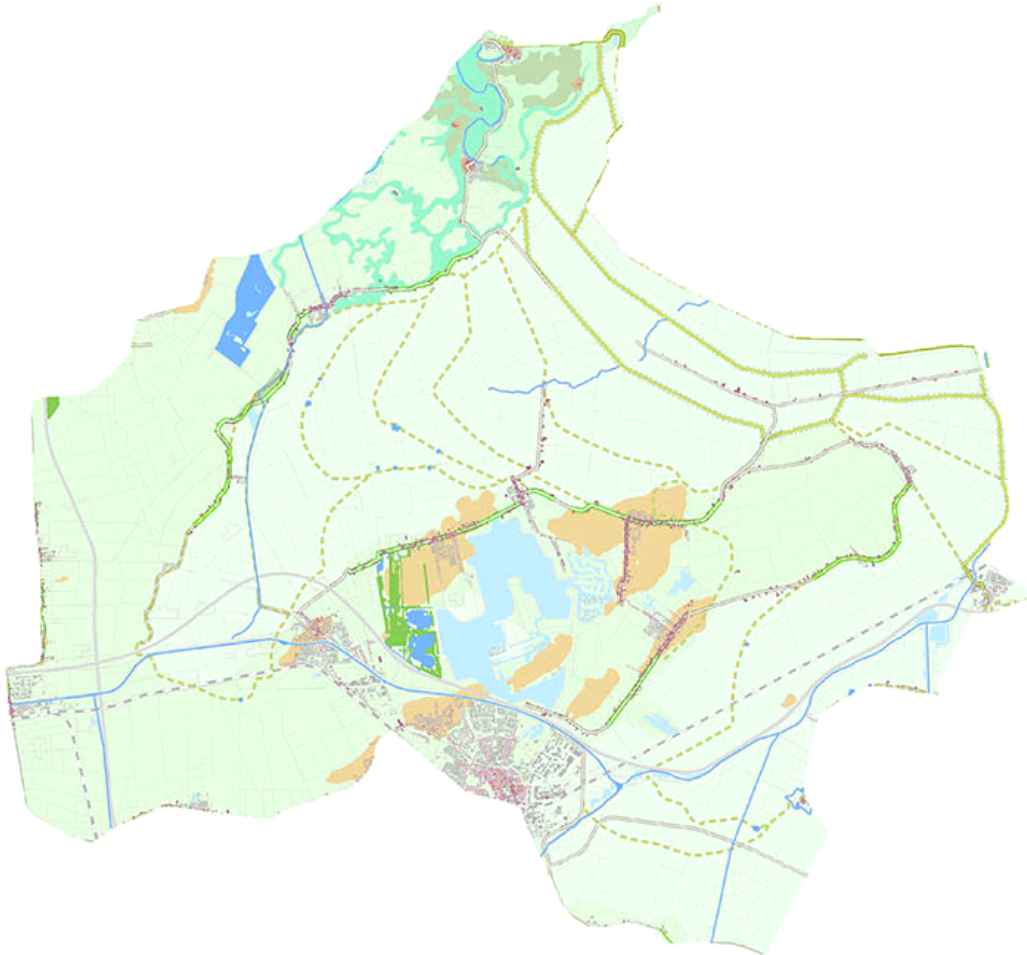
- het contrast tussen de grootschalige open kweldervlaktes, de wierdedorpen en de meer besloten dorpen op de kwelderwallen;
- de historisch gegroeide dorpsstructuur met doorzichten op het landschap vanuit dorpslinten en andersom (vanuit het landschap op de karakteristieke dorpsilhouetten);
- de ritmiek van boerderijreeksen met erven in het groen en tussenliggende open ruimtes en agrarische bebouwing als in de ruimte verspreid liggende groene eilanden;
- de opstreckende verkaveling van het dijkenlandschap en de onregelmatige verkaveling van het wierdenlandschap;
- het verbindend systeem van maren, dat aansluit op wierdedorpen en een stelsel van trekvaarten en wegen;
- het kronkelend verloop van van oorsprong natuurlijke waterlopen, zoals voormalige kweldergeulen en rivier- en beeksystemen, zoals Reitdiep, Fivel en Lauwers;
- de herkenbaarheid van voormalige zee-inbraakgebieden;
- monumentale boerderijen, borgen en kerken en borg-, kerk- en kloosterterreinen;
- het natuurlijke karakter van het Lauwersmeergebied en de Waddenzee;
- de natuurlijke dynamiek van de Waddenzee;
- de openheid van de Waddenzee.

15.1.2 Oldambt

Kenmerkend voor het Oldambt is een groot contrast tussen de groene bebouwingslinten op de hoger gelegen glaciale ruggen en de grootschalige open Dollardpolders met een structuur van opeenvolgende (voormalige) slaperdijken en

boerderijreeksen. Een bijzondere ontwikkeling in dit gebied is Blauwestad. De ontwikkeling van Blauwestad vraagt voorlopig om een blijvende betrokkenheid van ons, de gemeente Oldambt en andere betrokken overheden/organisaties en bewoners. Wij brengen samen met de gemeente Oldambt na een periode van relatieve stilstand het project Blauwestad in beweging. De pijlers waar wij ons op richten zijn:

1. landschap;
2. vastgoedontwikkeling;
3. recreatie en toerisme.

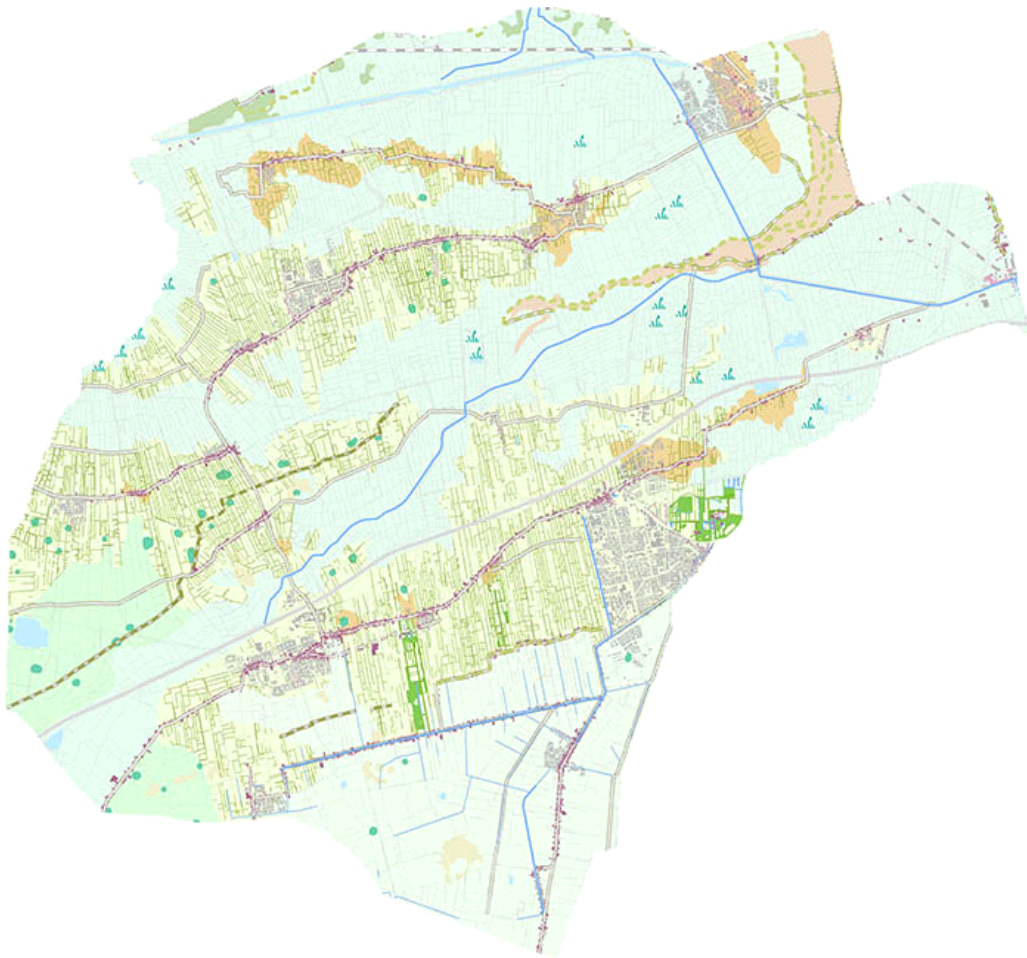
In het Oldambt dient in het bijzonder rekening te worden gehouden met:

- de groene bebouwingslinten: deze vormen harde overgangen van de open polders naar de meer besloten hogere zandruggen;
- de grootschalige openheid tussen parallelle dijken;
- de verspreid liggende bebouwing langs ontsluitingswegen in de polders;
- de eenzijdige bebouwing langs de dijken;
- de langgerekte tweezijdige bebouwingslinten overgaand in dichte bebouwingslinten;
- de Oldambster boerderijen, slingeruinen, dijkcoupures, schotbalkenhuisjes en kolken.

15.1.3 Zuidelijk Westerkwartier

Het Zuidelijk Westerkwartier kent een afwisseling van besloten parallelle zandruggen en open veengebieden. Op de zandruggen liggen langgerekte wegdorpen met haaks daarop de houtsingels als kavelgrenzen. Het zuidelijkste deel van het Zuidelijk Westerkwartier heeft een veenkoloniaal landschap.

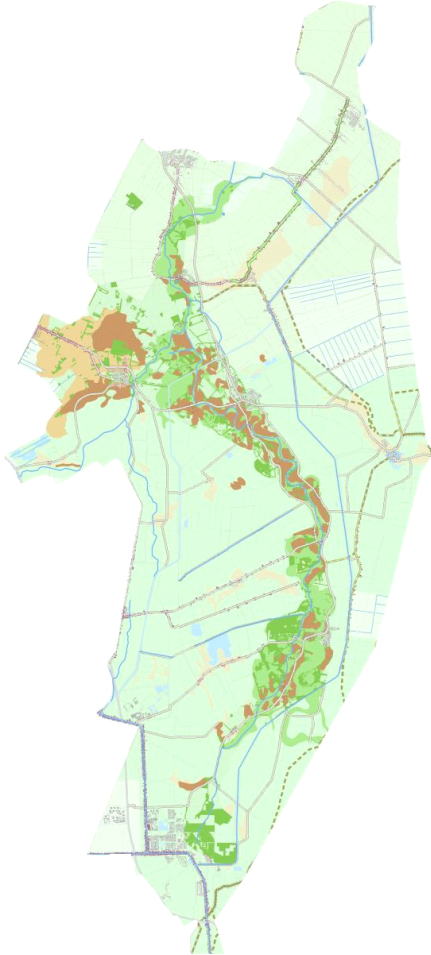

In dit deelgebied dient in het bijzonder rekening te worden gehouden met:

- het contrast tussen de afwisselende reeksen van besloten zandruggen en open natte laagveengebieden;
- het coulissenkarakter van het houtsingellandschap;
- de verwevenheid van de wegdorpen met het houtsingellandschap;
- de kleinschaligheid van bebouwing;
- de borgen en kerken;
- de natte landschapselementen in de vorm van de pingoruïnes en petgaten;
- het lineaire karakter van de wegen en kanalen in de veenkoloniale zuidpunt;
- herkenbaar verkavelingspatroon van houtsingels en sloten.

15.1.4 Westerwolde

Westerwolde bestaat uit een esdorpenlandschap in een langgerekte zone langs de Westerwoldse Aa, de Ruiten Aa en de Mussel Aa, met daaromheen een gebied met een jonger landschap van heideontginningen. Tegen de Duitse grens liggen twee gebieden met een veenkoloniaal landschap.

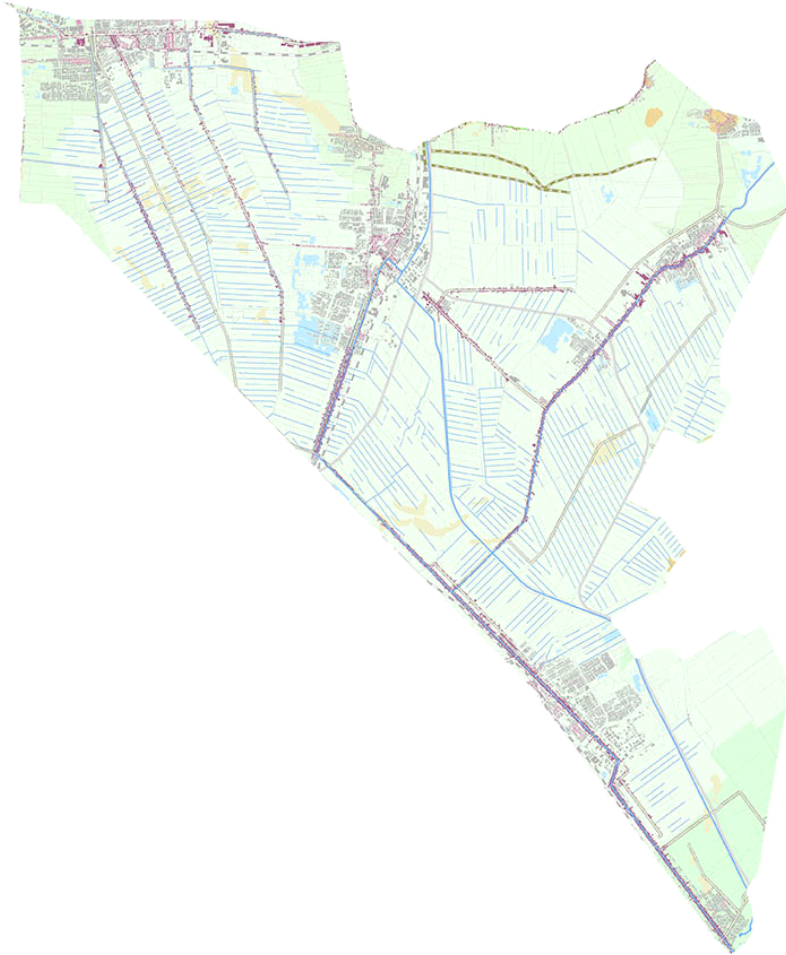

In dit deelgebied dient in het bijzonder rekening te worden gehouden met:

- het contrast tussen het kleinschalig besloten esdorpenlandschap en het rationele, open heideontginningslandschap;
- de kleinschalige beslotenheid met afwisselend esgehuchten, esdorpen, essen op dekzandkoppen met akkercomplexen, hooilanden in de beekdalen, kleine bosjes en houtwallen;
- de esdorpen, die de randen van het beekdal markeren;
- de wegen en paden, met hun meanderend verloop;
- de bossen op de armste en reliëfrijkste zandgronden;
- de verspreide bebouwing in esgehuchten;
- het rationeel verkavelde jonge heideontginningslandschap met rechte heideontginningswegen, verspreid liggende agrarische bebouwing en plaatselijk bos.

15.1.5 Veenkoloniën

Kenmerkend voor de Veenkoloniën is het grootschalig open landschap met een rationele verkavelingsstructuur van kanalen en wijken. In dit landschap liggen kanaaldorpen met een mix van burger-, agrarische en industriële bebouwing.

In dit deelgebied dient in het bijzonder rekening te worden gehouden met:

- de grootschalige openheid en rationele verkaveling;
- de koppeling tussen langgerekte bebouwingslinten en kanalen en wijken met planmatige opzet;
- de herkenningpunten in linten: bruggen, sluizen, fabrieken en watertorens;
- de karakteristieke doorkijken in de linten;
- verdichtingen in het lint bij bruggen, sluizen en fabrieken;
- het contrast tussen het kleinschalige lint en het grootschalige open landschap.

15.1.6 Gorecht

Het Gorecht bestaat uit het parkachtig esdorpenlandschap van de Hondsrug met twee reeksen esdorpen overgaand in open beekdalvlakten van de Hunze en de Drentsche Aa, waarin vrijwel geen bebouwing voorkomt.

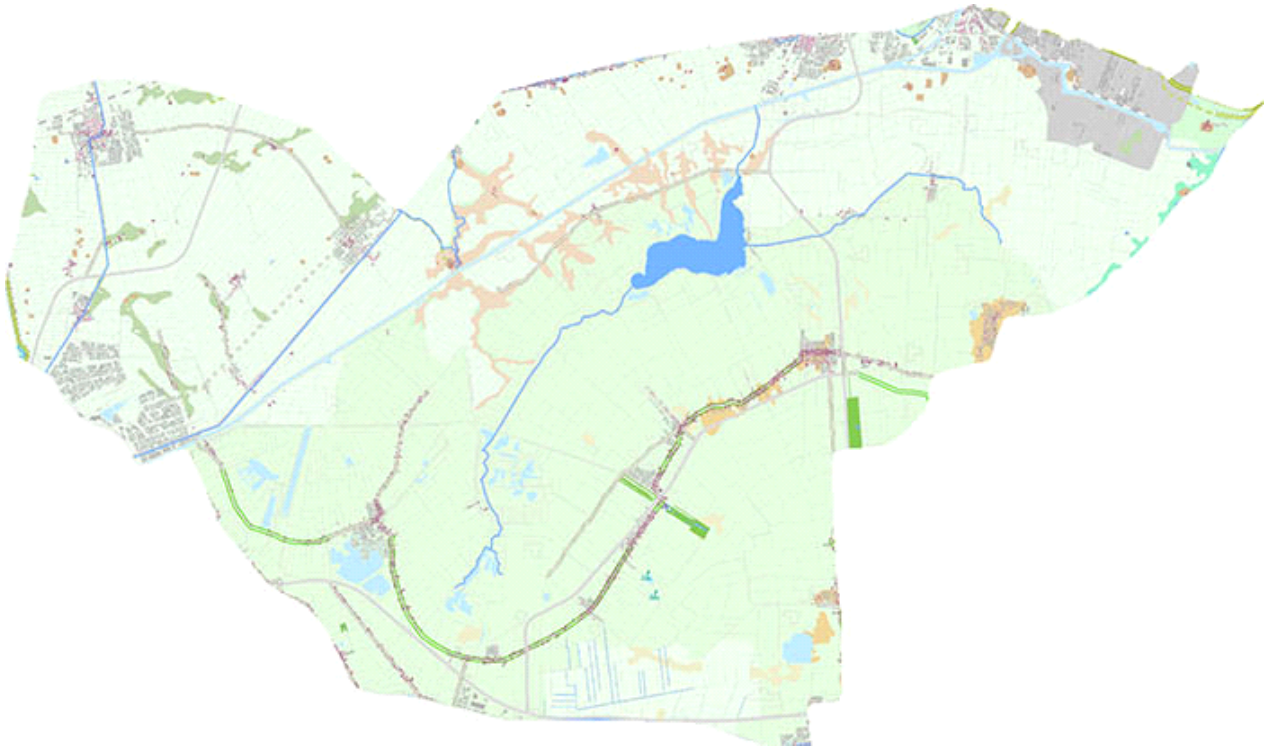

In dit deelgebied dient in het bijzonder rekening te worden gehouden met:

- het contrast tussen de kleinschalig besloten, hoger gelegen Hondsrug en aan weerszijden de laaggelegen zeer open beekdalen van de Drentsche Aa en Hunze;
- de parkachtige esdorpenstructuur op de Hondsrug met afwisselend essen, bossen, graslanden en statige bebouwing;
- het reliëf van de glaciale ruggen en essen;
- de natte landschapselementen in de vorm van pingoruïnes en petgaten.

15.1.7 Centrale Woldgebied en Duurswold

Het Centrale Woldgebied wordt vooral gekenmerkt door grootschalig open landschap met reeksen boerderijen op huiswieren of inversieruggen. Duurswold heeft een grootschalig open landschap met daarin lintdorpen (groene linten) op flauwe zandruggen.

In dit deelgebied dient in het bijzonder rekening te worden gehouden met:

- de grootschalige openheid;
- de reeksen boerderijen, deels op huiswierden en/of inversieruggen;
- de Meedenverkaveling in de vorm van sloten en medenlanen in het Centrale Woldgebied;
- de flauwe glaciële zandruggen met wegdorpen (groene linten) overgaand in grootschalig open landschap in Duurswold;
- de wegdorpen met boerderij(erv)en (slingertuinen) en soms zware wegbeplanting in Duurswold;
- de klooster- en kerkerreinen, molens en een borg met landgoedbossen.

15.2 Bescherming kernkarakteristieken

De kernkarakteristieken bestaan uit belevingswaarden en natuurlijke, cultuurhistorische en aardkundige landschapselementen. De waarde van deze kernkarakteristieken betreft niet alleen de objecten zelf, maar vooral ook om de context waarin deze objecten zich bevinden. Wij onderscheiden de volgende kernkarakteristieken:

1. Openheid en beslotenheid (zie [15.2.1 Openheid en beslotenheid](#))
2. Duisternis en stilte (zie en)
3. Aardkundig reliëf (zie [15.2.2 Aardkundig reliëf](#))
4. Water, wegen en verkaveling (zie [15.2.3 Water, wegen en verkaveling](#))
5. Karakteristieke nederzettingen (zie [15.2.5 Karakteristieke nederzettingen](#))
6. Wierden, essen en dijken (zie [15.2.4 Wierden, essen en dijken](#))
7. Gebouwd erfgoed en archeologie (zie [15.2.6 Gebouwd erfgoed en archeologie](#))

Wij stellen regels voor de bescherming van deze kernkarakteristieken. Wij beschermen deze waarden en houden rekening met deze waarden in onze eigen plannen. Wij verwachten van anderen dat ons beleid doorwerkt in plannen op regionaal en lokaal niveau.

Gemeenten dienen in hun structuur-/omgevingsvisies aan te geven hoe zij de kernkarakteristieken beschermen, behouden en verder versterken. Gemeenten moeten hier in bestemmingsplannen, (regionale) welstandsnota's en

dorpsvisies verder invulling aan geven.

Wij stimuleren het herstel van landschapselementen met instrumenten via het Programma Landelijk Gebied. Met de inwerkingtreding van de Erfgoedwet krijgt de bescherming van het maritiem en buitendijks erfgoed een specifieke wettelijke grondslag. We willen dit erfgoed beter in beeld krijgen en de bescherming ervan inbedden in ons beleid.

Wij stimuleren uitbreiding van landschapselementen, bos en andere houtige opstanden met instrumenten via het programma Bos en Hout binnen de zoekgebieden die op de kansenskaart (zie paragraaf 15.4) zijn aangegeven. Binnen de zoekgebieden van de kansenskaart is aanleg van bos, houtteelt en overige houtopstanden mogelijk in de vorm van desbetreffende aanduidingen.

Bij een aantal gebieden die binnen de zoekgebieden van de Kansenskaart vallen en waarvoor in de Omgevingsvisie is opgenomen dat de kernkarakteristieken daarvan behouden, beschermd en/of versterkt moeten worden, moet dit niet (meer) worden opgevat als een verbod op aanleg van bos, houtteelt en overige houtige opstanden.

Het gaat daarbij om de hierna volgende gebieden en artikelen in de Omgevingsvisie, voor zover deze vallen onder de zoekgebieden van de kansenskaart:

- in gebieden met houtsingels en -wallen (zie [15.2.1 Openheid en beslotenheid](#))
- in gebieden met glaciale ruggen en dekzandruggen (zie [15.2.2 Aardkundig reliëf](#))
- in gebieden met karakteristieke waterlopen en wegen (zie [15.2.3 Water, wegen en verkeering](#))
- in gebieden met groene linten en overige lintbebouwing (zie [15.2.5 Karakteristieke nederzettingen](#))
- aansluitend op de op kaart 5 aangegeven NNN-gebieden alsmede natuurgebieden buiten het NNN

In overige delen buiten de hierboven genoemde zoekgebieden van de kansenskaart, in zones rondom wierden, op essen en gebieden met grootschalige openheid blijft aanleg van bos, houtteelt en overige houtige opstanden uitgesloten.

De aanleg van bos wordt op deze wijze gereguleerd, zodat aanleg van bos, houtteelt en overige houtige opstanden per saldo geen afbreuk doet aan natuur- en landschapswaarden en juist een toegevoegde waarde heeft voor natuur en landschap.

15.2.1 Openheid en beslotenheid

De afwisseling en het contrast tussen de open en besloten gebieden draagt bij aan de diversiteit van het landschap. Wij beschermen de openheid en beslotenheid van het landschap.

Gebieden met een grootschalig open karakter:

- het Hoogeland;
- het Waddengebied;
- het Oldambt;
- de Veenkoloniën;
- het Reitdiep.

We kennen ook gebieden met een waardevol besloten en/of kleinschalig open karakter. Dit wordt veelal gevormd door de aanwezigheid van bosjes, houtsingels, houtwallen en (meidoorn)hagen. Dit zijn:

- Westerwolde;
- het houtsingellandschap van het Zuidelijk Westerkwartier;
- Gorecht.

We vragen aan gemeenten om in hun ruimtelijke activiteiten en plannen deze waarden te beschermen. Binnen de zoekgebieden op de Kansenskaart Bos en Hout (zie [15.4](#)) is ruimte voor de ontwikkeling van bos en andere houtige

opstanden. Ter bescherming van de (kleinschalige) openheid, beslotenheid en houtsingelstructuur hebben wij regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.13). Wij stimuleren het herstel en de versterking van de karakteristieke beplanting, zoals houtsingels en meidoornhagen met subsidies via het Programma Landelijk Gebied.

Wij stimuleren in het landschap passende uitbreiding van landschapselementen, erfbeplanting, bos en andere houtige opstanden met instrumenten via het programma Bos en Hout, binnen de zoekgebieden die op de Kansencarta zijn aangegeven.

15.2.2 Aardkundig reliëf

Op verschillende plaatsen in onze provincie zijn duidelijke hoogteverschillen in het landschap aanwezig die te maken hebben met de aardkundige geschiedenis. Wij beschermen het aardkundig reliëf en het zicht daarop. Het betreft onder andere:

- glaciale ruggen;
- dekzandruggen;
- inversieruggen;
- natuurlijke laagten samenhangend met karakteristieke waterlopen;
- pingoruïnes

We vragen aan gemeenten om in hun ruimtelijke activiteiten en plannen de hierboven genoemde elementen met aardkundig reliëf en het zicht daarop te beschermen, evenals overige aardkundige waarden. Ter bescherming van bovengenoemde elementen hebben wij regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.13). Wij faciliteren de gemeenten hierin door onze kennis en gegevens over aardkundige waarden beschikbaar te stellen.

15.2.3 Water, wegen en verkaveling

Water, verkaveling en het beloop van wegen zijn bepalend voor het karakter van het landschap van Groningen. Wij beschermen karakteristieke waterlopen, wegen en verkavelingspatronen. Het betreft onder andere:

- maren, voormalige kreken en prieden en riviersystemen;
- meanderende waterlopen;
- veenkoloniale kanalen en wijken ;
- cultuurhistorisch waardevolle gegraven kanalen en trekvaarten;
- karakteristieke wegen;
- herkenbaar oorspronkelijk verkavelingspatroon.

We vragen aan gemeenten om in hun ruimtelijke activiteiten en plannen de landschappelijk waardevolle watergangen, karakteristieke wegen en verkaveling te beschermen. Wij hebben in de Omgevingsverordening specifieke regels opgenomen ter bescherming van de wijken en kanalen, karakteristieke waterlopen en karakteristieke verkaveling; aanvullend is voor Middag-Humsterland een regel opgenomen ter bescherming van karakteristieke wegen (titel 2.13).

Bij de aanleg van natuurvriendelijke oevers langs karakteristieke waterlopen moet het nieuwe profiel van de waterloop passen bij het natuurlijke of gegraven karakter van de waterloop en moet het reliëf dat met de waterlopen samenhangt gehandhaafd blijven. Met de waterschappen maken we afspraken over het onderhoud van de waterlopen en de inrichting van natuurvriendelijke oevers.

Wij stimuleren het herstel en de versterking van karakteristieke waterlopen en wegen met instrumenten via het Programma Landelijk Gebied.

Wij stimuleren passende uitbreiding van lijnvormige beplantingselementen en andere houtige opstanden met

instrumenten via het programma Bos en Hout, binnen de zoekgebieden die op de kanskaart (zie [15.4](#)) zijn aangegeven.

15.2.4 Wierden, essen en dijken

Wierden, dijken en essen zijn kernkarakteristieken van onze provincie. Wij beschermen deze waarden. Het gaat hierbij onder andere om:

- reliëf en archeologisch bodemarchief van wierden;
- het zicht op de wierden;
- reliëf en archeologisch bodemarchief van essen;
- openheid van essen;
- (slaper)dijken en daarmee samenhangende elementen zoals kolken, drinkdobben, coupures en schotbalkenhuisjes);
- herkenbare dijktracés;
- leidijken.

We vragen aan gemeenten om deze waarden in hun ruimtelijke activiteiten en plannen te beschermen. Wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.13). Wij stimuleren het herstel en de versterking van wierden, essen en dijken en de daarmee samenhangende elementen met instrumenten via het Programma Landelijk Gebied. Inhoudelijke leidraad hierbij is de nota 'Afgegraven en weer aangevuld' (zie [Nota](#)).

15.2.5 Karakteristieke nederzettingen

In onze provincie liggen veel karakteristieke nederzettingen waarvan de ruimtelijke structuur nauw verbonden is met het omliggende landschap. Wij beschermen deze waarden. Het gaat om onder andere:

- wierdendorpen;
- esdorpen en esgehuchten;
- groene linten;
- overige lintbebouwing (wegdorpen, dijkdorpen en kanaaldorpen);
- vestingterreinen.

Wij vragen gemeenten om in hun ruimtelijke plannen de stedenbouwkundige structuur en het karakter van de karakteristieke nederzettingen als onderdeel van de landschapsstructuur te beschermen.

Op grond van het 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening moeten gemeenten voor cultuurhistorische waarden beschermende regels opnemen. Voor de bescherming van groene linten zijn aanvullende regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.13). Wij stimuleren maatregelen ter versterking van de karakteristieke nederzettingen als onderdeel van de landschappelijke structuur met instrumenten via het Programma Landelijk Gebied. Voor (het maken van) plannen met voorbeeldwerking is het budget Provinciaal Bouwheerschap beschikbaar.

Wij stimuleren uitbreiding van bij karakteristieke nederzettingen passende bosjes, landschapselementen, erven, beplantingselementen en andere houtige opstanden met instrumenten via het programma Bos en Hout, binnen de zoekgebieden die op de kanskaart (zie [15.4](#)) zijn aangegeven.

15.2.6 Gebouwd erfgoed en archeologie

Gebouwd erfgoed is mede bepalend voor het landschap, de beleving van ruimtelijke kwaliteit en de identiteit van onze provincie. Het betreft onder andere:

- monumentale bebouwing en erven (onder andere slingertuinen);
- traditionele windmolens;
- landgoederen;
- borgen en borgterreinen;
- kerken en kerkterreinen;
- archeologie.

Op grond van het 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening dienen gemeenten voor cultuurhistorische waarden beschermende regels op te nemen. Ook voor archeologie geldt reeds wettelijke bescherming op grond van rijksregelgeving.

Wij voeren wettelijke taken uit op het gebied van monumenten en archeologie (zie onze Cultuurnota). Wij stimuleren het behoud en herstel van karakteristieke erven door instrumenten in te zetten vanuit het Programma Landelijk Gebied. Daarnaast hebben wij instrumenten om de restauratie en herbestemmingsprojecten van rijksmonumenten via onze Cultuurnota te stimuleren.

Wij stimuleren verdere vergroening van erfgoed (ensembles) door uitbreiding met passende bosjes, landschapselementen, erfbeplanting en andere passende houtige opstanden met instrumenten via het programma Bos en Hout, binnen de zoekgebieden die op de kansenkaart (zie [15.4](#)) zijn aangegeven.

15.3 Cultureel erfgoed

Groningen beschikt over een grote diversiteit aan cultureel erfgoed. Dit cultureel erfgoed staat onder druk door leegstand en achterstallig onderhoud en wordt extra bedreigd door schade als gevolg van de gaswinning en demografische krimp. Dit is van grote invloed op de beleving van de culturele identiteit, leefbaarheid en de ruimtelijke kwaliteit van Groningen.

Ons cultureel erfgoed levert duidelijk maatschappelijk en economisch gewin op en draagt in belangrijke mate bij aan de identiteit van onze provincie. Het levert een bijdrage aan de leefbaarheid, de sociale cohesie, de attractiewaarde, het toerisme en het vestigingsklimaat. Betrokkenheid van inwoners bij het erfgoed creëert verantwoordelijkheidsgevoel voor de (toekomst van de) omgeving.

De zogeheten 'Collectie Groningen' omvat alle erfgoeddisciplines: archieven, monumenten, musea, borgen, archeologie, buitengebied, regionale cultuur en bibliotheken. Samen vertellen zij de verhalen die representatief zijn voor de geschiedenis van Groningen en die van cultureel belang zijn voor onze provincie.

Ruimtelijke context

Een cultuurhistorisch object heeft altijd een relatie met de ruimtelijke context: een landschap, een dorpsgezicht, een stedenbouwkundige structuur. Het is daarom belangrijk deze ruimtelijke context eerst op zodanige wijze te begrijpen en te beschrijven dat deze beschrijving gebruikt kan worden als onderlegger en instrument voor keuzes ten aanzien van behoud, herstel en ontwikkeling van het erfgoed en van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Denk hierbij aan de beschrijving van ruimtelijke kenmerken en kwaliteiten van het landschap, stedenbouwkundige karakteristieken en de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied.

Het gebouwde erfgoed is van belang voor het landschap en de identiteit van de provincie Groningen. Wij vragen gemeenten karakteristieke en beeldbepalende bebouwing in het buitengebied te beschermen. In het aardbevingsgebied staat het erfgoed onder druk als gevolg van mijnbouwschade en benodigde maatregelen ten behoeve van versterking. Daarom vragen wij gemeenten binnen het aardbevingsgebied ook binnen de kernen de beeldbepalende en karakteristieke bebouwing te inventariseren en te beschermen. Wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.2).

15.3.1 Cultureel erfgoed in kaart brengen

Om een goed beeld te krijgen van de waarde van ons erfgoed en keuzes te kunnen maken in de komende decennia bijvoorbeeld bij herstel na aardbevingen is een en totaalbeeld van het (gebouwd) cultureel erfgoed in zijn ruimtelijke context gewenst. Op dit moment ontbreekt een goed en compleet overzicht. Wij vinden het belangrijk dit overzicht te krijgen, bijvoorbeeld met behulp van een erfgoedmonitor, en zetten ons hier samen met andere partijen voor in. Daarmee kunnen keuzes over hoe met het erfgoed in zijn context moet worden omgegaan op adequate wijze worden gemaakt. In het kader van het 'Meerjarenprogramma aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen' wordt een inventarisatie voorbereid. Wij willen hierbij aansluiten en dit verbreden tot de hele provincie.

15.3.1.1 Cultuurhistorische waardenstelling en erfgoedmeting

De aanpak behelst zowel een inventarisatie van het erfgoed als een cultuurhistorische waardenstelling. Daarnaast zal ook de staat van onderhoud van het erfgoed (een zogenaamde nulmeting of erfgoedmeting) inzichtelijk worden gemaakt. Alle gegevens zullen worden vastgelegd in een erfgoeddatabase en worden ontsloten door een digitale cultuurhistorische waardenkaart. Deze gegevens vormen een basis voor:

- de landschappelijke inpassing van ruimtelijke ontwikkelingen;
- de keuzes die worden gemaakt over behoud, herstel en ontwikkeling van het erfgoed;
- de monitoring van de staat van het erfgoed;
- leefbaarheids- en duurzaamheidsplannen;
- de inhoud van de Kwaliteitsgids landschap, cultuurhistorie en ruimtelijk kwaliteit.

15.3.2 Ontwikkelingsaanpak cultureel erfgoed

In samenwerking met de gemeenten willen wij werken aan behoud, herstel en ontwikkeling van het erfgoed en de doorontwikkeling van het karakteristieke landschap. Wij gaan hierbij uit van een gebiedsgerichte benadering. Ook stimuleren wij herbesteding van monumenten door inzet te plegen op het project 'Kenniscentrum herbesteding Noord' en het subsidiëren van concrete herbestedingsprojecten. Daarnaast willen wij gemeenten stimuleren goede afwegingen te maken op het gebied van landschap, erfgoed en ruimtelijke kwaliteit onder andere door in te zetten op de ontwikkeling van de Kwaliteitsgids landschap, cultuurhistorie en ruimtelijke kwaliteit.

15.4 Ontwikkeling landschap

Ontwikkeling landschapsstructuur

Het landschap is altijd in ontwikkeling. Wij willen een levend landschap bevorderen, waarin de ontstaansgeschiedenis afleesbaar is, dat beleefbaar is en dat bijdraagt aan de identiteit van een streek. Wij willen de samenhangende landschapsstructuur gebruiken als ruimtelijke drager bij de inpassing van ruimtelijke ontwikkelingen. Wij richten ons daarmee op de doorontwikkeling van het landschap vanuit de samenhangende landschapsstructuur: behoud door ontwikkeling. In de Veenkoloniën en Westerwolde hebben we een aantal meer specifieke landschapsontwikkelingszones aangewezen.

Ruimtelijke ontwikkelingen

Bij nieuwe ingrepen geldt het streekeigen karakter van het gebied als vertrekpunt. Wij hanteren het principe 'wat ruimte vraagt, moet kwaliteit geven'. Bij ontwikkelingen waar wij zelf initiatiefnemer zijn, nemen wij dit principe als uitgangspunt. Wij vragen van gemeenten hetzelfde te doen. Wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.2).

Landschapscompensatie

Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen moeten nadrukkelijk aandacht besteden aan de inpassing in het landschap. Schade

aan de kenmerken die de stedenbouwkundige structuur of het landschapsbeeld bepalen moet voorkomen worden. Indien sprake is van een groot belang moet de schade zo veel mogelijk beperkt worden of elders gecompenseerd worden. Compensatie kan worden gerealiseerd door het landschap in de nabije omgeving van de ingreep te herstellen of te versterken. Wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.2).

Nieuw beleid voor Bos en Hout in het landschap

Een van de nieuwe ontwikkelingen die wij mede op landschappelijke basis actief willen bevorderen is de aanleg van 750 hectare Bos en Hout (in allerlei varianten) tot 2030. Wij willen een meer wervend beleid voeren ten opzichte van voorgaande jaren voor meer bos, bomen landschapelementen en groen. Onze provincie heeft dit vastgelegd in de Klimaatagenda (2020), Programma Bos en Hout (2020) en het Uitvoeringsprogramma Bos en Hout (2021). Doelen die wij hierbij nastreven zijn om Groningen mooier, groener, biodiverser, klimaatbestendiger (o.a door invang CO₂) te maken.

Om dit te kunnen realiseren is het nodig om een omslag te maken van restrictief beleid naar een proactieve en uitnodigende aanpak om te komen tot een groener en duurzamer Groningen.

We willen de vrijwillige aanleg van bos en hout stimuleren in gebieden waar dat past binnen de zoekgebieden op de Kansenskaart Bos en Hout, de vijf programmalijnen van het Programma Bos en Hout en het Uitvoeringsprogramma Bos en Hout.

Programmalijn		Oppervlakte ca.	Aandeel in taakstelling ca.
Bos	Bos buiten NNN* Bos binnen NNN	375	50%
Lijnen in landschap	Wegen Houtsingels Waterlopen	215	29%
Vergroening erven	Alle erven	60	8%
Vergroening bedrijventerreinen	Groter dan 2 ha.	100	13%
Lange termijn	n.v.t.		
Totaal 2030		750	100%

*Bestaande uit bos buiten NNN en -aansluitend op NNN

Programmalijnen

Kansenkaart Bos en Hout

De Kansenkaart geeft het spectrum aan van reële kansen op hoofdlijnen voor aanleg van Bos en Hout in de gewenste toekomstige setting. De vijf programlijnen vormen de verfijning van de Kansenkaart.

De Kansenkaart met zoekgebieden gaat als onderlegger functioneren bij onze eigen projecten en bij financiering van die van anderen.

Uitvoering geschiedt op basis van landschap, maatwerk en bodem en water als leidend principe. Daarmee borgen wij dat alleen daar aanleg plaatsvindt waar dat past. Door rekening te houden met de landschappelijke verschillen in regio's en een variatie in typen bos en hout versterken wij tevens de identiteit en kernkwaliteiten van het landschap. Aanleg van bos en hout mag per saldo geen afbreuk doen aan de (kern)kwaliteiten van het landschap en bestaande natuurwaarden zoals weidevogelgebieden. Er blijven gebieden waar wij openheid willen behouden en aanleg van bos is uitgesloten; zones rondom wierden, landschappelijk waardevolle essen en grootschalige openheid.

Wij blijven hierbij nauw samenwerken met gemeenten, waterschappen, terreinbeheerders, maatschappelijke organisaties en andere groene partners.

Het beleid voor Bos en Hout geeft vele koppelkansen voor verschillende opgaven o.a. klimaat, economie, water en recreatie. Wij willen zorgen dat vanuit ruimtelijke ontwikkelingen zoals bijvoorbeeld woningbouw, energietransitie en bedrijventerreinen wordt bijgedragen aan vergroening van onze provincie.

Wij streven naar duurzame instandhouding van bestaande en toekomstige bossen en andere houtige opstanden. Aanleg van tijdelijke bossen voor houtteelt is om die reden uitgesloten, tenzij dit onderdeel is van biobased bouwen.

Naast verruiming van de mogelijkheid tot aanplant in een aantal gebieden met bos en hout (in allerlei varianten), is het nodig dat dit gepaard gaat met het opheffen dan wel verruimen van een aantal voorgeschreven regels voor aanleg van

bos en houtopstanden. Dit komt de maatschappelijke wens (ook van gemeenten) tegemoet om het procedureel en praktisch eenvoudiger te maken om meer groen te realiseren, waar dat landschappelijk en ecologisch past.

Wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.13).

15.4.1 Landschapontwikkelingszones

In de Veenkoloniën en Westerwolde hebben we landschapontwikkelingszones aangewezen, met als doel deze met elkaar en met de Hondsrug te verbinden en aantrekkelijker te maken voor recreatie. In overleg met gemeenten onderzoeken we of en hoe er meer ruimte geboden kan worden voor wonen en werken in het buitengebied, met behoud - of liever zelfs toename - van de ruimtelijke kwaliteit.

Vooralsnog gaan onze gedachten uit naar de mogelijkheid nieuwe landgoederen te ontwikkelen. Het gaat daarbij om de oprichting van een gebouw van allure, in combinatie met de ontwikkeling van een nieuw natuur- en/of boscomplex met een omvang van minimaal 5 of meer hectare, dat voor het grootste deel voor het publiek toegankelijk is.

Indien realisering van het project in significante mate bijdraagt aan zowel de landschappelijke, natuurlijke als recreatieve waarden van het gebied, dan zijn wij bereid om ontheffing van de Omgevingsverordening te verlenen. Deze bereidheid beperkt zich niet tot de ontwikkeling van nieuwe landgoederen binnen de op de kaart 3 aangegeven landschapontwikkelingszones, maar deze zones zijn wel de gebieden waar onze aandacht zich primair op richt. Uitgangspunt is een goede balans te vinden tussen investeringen in wonen/werken en natuur/landschap.

15.5 Nationale landschappen en Parken

Nationale landschappen zijn gebieden met internationaal zeldzame of unieke en nationaal kenmerkende landschapskwaliteiten en daarmee samenhangende bijzondere natuurlijke en recreatieve kwaliteiten. Het rijksbeleid Nationale Landschappen is in 2012 stopgezet. De aanduiding Nationale Landschappen blijft wel bestaan. Wij geven hier zelf invulling aan. In onze provincie liggen twee Nationale Landschappen:

- Middag-Humsterland;
- een deel van de Drentsche Aa.

De Drentsche Aa is naast Nationaal Landschap ook Nationaal Park. In 2019 heeft het Overlegorgaan Drentsche Aa afscheid genomen van de naam 'Nationaal Landschap Drentsche Aa' en wordt alleen nog de naam 'Nationaal Park Drentsche Aa' gebruikt. Vanuit communicatie overwegingen, maar ook vanuit inhoudelijke overwegingen op basis van het landelijke programma 'Nationale Parken Nieuwe Stijl' is de naamgeving veranderd in Nationaal Park Drentsche Aa. In deze Omgevingsvisie is de beschrijving van de nationaal kenmerkende landschapskwaliteiten en daarmee samenhangende bijzondere natuurlijke en recreatieve kwaliteiten gelijk gebleven.

Wij hebben de begrenzing van deze gebieden vastgelegd en beschermen de kernkwaliteiten in deze gebieden.

15.5.1 Nationaal landschap Middag Humsterland

Nationaal Landschap Middag-Humsterland is een oud open wierdenlandschap met hoge landschappelijke en archeologische waarde. Wij zien kansen voor de positionering van Middag-Humsterland als onderdeel van de noordelijke waddenregio, als voorbeeldgebied waar veel landschappelijke en cultuurhistorische waarden behouden zijn gebleven. Wij beschermen in dit gebied de landschappelijke openheid, de onregelmatige blokverkaveling, karakteristieke laagtes, het reliëf van wierden, dijken en natuurlijke laagtes en het beloop en het profiel van de wegen. We hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.13).

15.5.2 Nationaal Park Drentsche Aa

Het Nationaal Park Drentsche Aa is een esdorpen- en wegdorpenlandschap, bestaand uit een open beekdal met graslanden op laagveen en petgaten, dat naar de Hondsrug toe overgaat in zandgronden met veel bossen, houtwallen en houtsingels. Circa vijf procent van het Nationaal Park Drentsche Aa ligt in onze provincie.

Samen met provincie Drenthe beschermen wij de kleinschaligheid van het landschap, de vrij meanderende beek de Drentsche Aa en de samenhang van essen, bossen, heides en moderne ontginningen. Hiervoor hebben we regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.13). We hebben ook regels opgenomen voor de bescherming van het zicht vanaf de snelweg A28 op het Nationaal Park (titel 2.13).

De provincie Drenthe voert de regie op de verdere uitwerking en realisatie van het uitvoeringsprogramma voor het Nationaal Park. Het gebied zelf heeft een gebiedsfonds opgericht voor de financiering van projecten.

15.6 Ontgrondingen

Ontgrondingen kunnen invloed hebben op het landschap. Zie [21.2.1 Delfstoffen ondiepe ondergrond](#)

hoofdstuk 16 Vergroten biodiversiteit

Beschermen en ontwikkelen van de biodiversiteit, zowel binnen als buiten het Nationaal Natuurnetwerk Nederland

Natuur is een van de kenmerkende karakteristieken van onze provincie. We koesteren deze karakteristiek en waar nodig versterken we hem met oog voor de omgeving. Met ons natuurbeleid zetten we ons in voor internationale doelen voor biodiversiteit. We werken aan een toekomstbestendige, robuuste, schone, gevarieerde en tegelijk beleefbare natuur. Dat doen we langs verschillende wegen en met allerlei activiteiten.

De belangrijkste zijn:

- de realisering van het natuurnetwerk in onze provincie;
- zorgen voor een goede uitwisseling van soorten binnen en buiten onze provincie;
- beleid voor weide- en akkervogels;
- versterken van de groenblauwe dooradering van het landelijk gebied;
- bescherming van soorten;
- zorgen voor een goede milieukwaliteit en een goed beheer van onze natuurgebieden.

Een gevarieerde en beleefbare natuur draagt bij aan de aantrekkelijkheid van onze provincie. Recreatie en toerisme gaan hand in hand met een goed natuurnetwerk en ook de leefbaarheid van onze provincie is gebaat bij verdere ontwikkeling van onze natuur.

Wij voeren ons natuurbeleid uit in afstemming met andere beleidsvelden, met de inwoners en met onze partners. Daarbij willen we zoveel mogelijk synergievoordelen benutten.

16.1 Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Het Natuurnetwerk Nederland (voorheen Ecologische Hoofdstructuur) is een samenhangend netwerk van bestaande natuurgebieden, nieuwe natuurgebieden, verbindingszones en agrarische gebieden met bovengemiddelde natuurwaarden (beheergebieden).

Het Groninger deel van het natuurnetwerk realiseren wij door het vergroten van bestaande natuurgebieden, het

inrichten van nieuwe natuurgebieden, het verbinden van natuurgebieden en het verbeteren van de uitwisselingsmogelijkheden voor dieren en planten tussen gebieden. Daarmee leveren wij een belangrijke bijdrage aan:

- (inter)nationale doelen voor biodiversiteit;
- verduurzaming van de samenleving;
- de behoefte van mensen om te wonen en/of te recreëren in een natuurlijke omgeving;
- het benutten van kansen voor slimme combinaties met opgaven uit andere sectoren zoals waterberging en waterveiligheid;
- verbetering van het investeringsklimaat voor bedrijven.

16.1.1 NNN-Natuurgebieden

NNN-natuurgebieden zijn bestaande natuurgebieden of nog te ontwikkelen natuurgebieden, die liggen binnen de begrenzing van het Natuurnetwerk. Een deel van de nog te ontwikkelen natuurgebieden is nu landbouwgrond. Ons beleid is erop gericht deze landbouwgronden op vrijwillige basis aan te kopen of met subsidie voor functieverandering om te vormen naar natuur en ze vervolgens opnieuw in te richten. Dit beleid is verder uitgewerkt in de Nota Grondbeleid van de provincie Groningen.

Volgens planning is het Groningse deel van het Natuurnetwerk in 2027 voltooid, waarmee in totaal 9.800 hectare nieuwe natuur ontwikkeld zal zijn. Inmiddels is 7.800 ha aangekocht dan wel door functieverandering omgevormd naar natuur. Daarvan is 5.500 ha al ingericht als natuur, of is de inrichting in uitvoering. De resterende 2.000 ha volgt in de komende jaren. Daarnaast maken wij samen met gebiedspartners plannen voor de inrichting van de nog niet ingerichte gronden (4.300 ha) en voeren deze plannen samen met hen uit.

De begrenzing van het Natuurnetwerk en regels ter bescherming van het Natuurnetwerk hebben wij vastgelegd in de Omgevingsverordening (titel 2.12).

16.1.2 Natura 2000-gebieden

Een belangrijk onderdeel van het NNN wordt gevormd door de Natura 2000-gebieden. Natura 2000 is de benaming van een Europees netwerk van natuurgebieden met belangrijke flora en fauna, gezien vanuit een Europees perspectief. Natura 2000 is erop gericht deze flora en fauna duurzaam te beschermen. Onze provincie bevat (geheel of ten dele) de volgende Natura 2000-gebieden:

- Waddenzee (inclusief Eems-Dollard);
- Noordzeekust;
- Zuidlaardermeer;
- Leekstermeergebied;
- Lieftingsbroek;
- Drentsche Aa;
- Lauwersmeer.

Voor elk Natura 2000-gebied wordt door het bevoegd gezag een beheerplan vastgesteld, waarin maatregelen, beheer en monitoring worden beschreven. Dat gebeurt in nauw overleg met eigenaren, gebruikers en andere betrokken overheden zoals gemeenten, waterschappen en provincies.

Wij zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en rapportage voor de gebieden Lieftingsbroek, Zuidlaardermeergebied en Lauwersmeer. De gebieden Leekstermeer en Drentsche Aa vallen onder de verantwoordelijkheid van de provincie Drenthe. Het Rijk is verantwoordelijk voor de Noordzeekustzone en Waddenzee.

16.1.3 NNN-beheergebieden

Een deel van het Natuurnetwerk bestaat uit beheergebieden. Dit zijn landbouwgebieden met natuurwaarden. De hoofdfunctie is landbouw. In deze gebieden stimuleren wij een aangepast agrarisch beheer gericht op behoud en versterking van de aanwezige natuurwaarden.

De begrenzing van het Natuurnetwerk en regels ter bescherming van het Natuurnetwerk hebben wij vastgelegd in de Omgevingsverordening (titel 2.12).

16.1.4 Verbindingszones

Ecologische verbindingzones tussen natuurgebieden geven dieren en planten mogelijkheden zich te verspreiden. Wij vinden het belangrijk dat er voldoende ecologische verbindingzones zijn van hoge kwaliteit. Onze opgave hierin is tweeledig:

- op een natuurlijke wijze inrichten van de zones;
- voor dieren obstakelvrij passeerbaar maken van infrastructurele werken, zoals wegen, kanalen.

Bij verbindingzones onderscheiden we robuuste verbindingzones en smallere verbindingzones.

Smallere verbindingzones

Smallere ecologische verbindingzones zijn kleinschaliger, zoals een natuurvriendelijke oever of een beplantingsstrook. Smalle verbindingzones dienen vooral om de meer geïsoleerd gelegen natuurgebieden te verbinden met de overige delen van het natuurnetwerk.

16.1.4.1 Robuuste verbindingzones

We realiseren robuuste verbindingzones tussen het Zuidelijk Westerkwartier, Leekstermeergebied, Zuidlaardermeergebied en Midden-Groningen. Een groot deel van deze gronden is al begrensd en daarmee onderdeel geworden van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Op enkele plaatsen moet nog een nadere afweging over de begrenzing worden gemaakt. Hier is de robuuste verbindingzone als zoekgebied op kaart 4 Natuur aangegeven.

Infrastructurele barrières nemen we weg door de aanleg van faunapassages. Dit doen we in overleg met de beheerders van de infrastructuur en betrokken partijen. De prioriteit ligt bij het opheffen van knelpunten in het NNN en de robuuste verbindingen. We voorkomen dat het NNN en de robuuste verbindingen met nieuwe infrastructuur worden doorsneden.

De begrenzing van het Natuurnetwerk en regels ter bescherming van het Natuurnetwerk hebben wij vastgelegd in de Omgevingsverordening (titel 2.12).

16.1.4.2 Ecologische verbindingzones indicatief

Binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN) verbinden we vooral de meer geïsoleerd gelegen natuurgebieden met de overige delen van het netwerk.

De ecologische verbindingzones zijn indicatief op kaart aangegeven. We realiseren ze door ze te combineren met andere werkzaamheden zoals de aanleg van natuurvriendelijke oevers en beplantingsstroken.

Als gevolg van de herijking van het NNN is een deel van de grotere, robuuste ecologische verbindingzones komen te vervallen. Om daar de ecologische samenhang in het NNN toch te behouden, vervangen we de vervallen robuuste verbindingzones door wat kleinschaliger ecologische verbindingen. Ook deze 'nieuwe' ecologische verbindingen zijn indicatief op kaart 4 Natuur aangegeven.

16.1.5 Waddengebied

Het Waddengebied heeft grote en internationaal erkende ecologische en landschappelijke waarde. Sinds 2009 is de Waddenzee UNESCO Wereldnatuurerfgoed. Tot het Groningse deel van het Waddengebied behoren de Waddenzee (inclusief de eilanden), het Eems-estuarium en het Lauwersmeer. Voor het hele Waddengebied is een separate opgave opgenomen in deze Omgevingsvisie.

Waddenzee

De Waddenzee is één van de Natura 2000-gebieden met internationaal bijzondere natuurwaarden. Samen met de Noordzee is dit het enige gebied in Nederland waar de waterdynamiek het natuurlijke landschap bepaalt. De Waddenzee staat onder druk door klimaatverandering en menselijke activiteiten.

Het beleid in de Waddenzee is gericht op het behoud van het oppervlak en het versterken van de kenmerkende natuurwaarden. Een ander belangrijk beleidsdoel is om menselijke invloeden die de natuurwaarden aantasten te verminderen.

Eems-Dollard

Het Eems-estuarium behoort tot het Natura 2000-gebied Waddenzee. Door bedijking, inpoldering, verdiepingen en het verkorten van vaargeulen zijn stromingspatronen en verhoudingen tussen geulen en ondiepe slik- en zandplaten sterk veranderd. Er is een sterke stuwung van het water ontstaan, waardoor er nog maar weinig slib bezinkt. Dit leidt tot zeer hoge slibconcentraties in het water met zeer nadelige gevolgen voor de voedselketen en de natuurwaarden in het gebied. Maar slib is ook een waardevolle grondstof. Het is interessant om te onderzoeken hoe slib gebruikt kan worden voor kustveiligheid, verrijking van landbouwgronden en andere hoogwaardige toepassingen. 'Ecologie en Economie in balans' zet in op het bevorderen van nieuwe ketentoeepassingen waardoor het gebruik van slib economisch en ecologisch een meerwaarde oplevert. Dit kan ruimtelijke consequenties hebben, zoals depots, wisselpolders en dubbele dijken. Vanzelfsprekend worden deze ruimteclaims onderdeel van een integrale afweging.

Het beleid in het Eems-Dollardestuarium is erop gericht de waterkwaliteit in het estuarium te verbeteren door de onnatuurlijke (diepte, lengte en breedte) verhoudingen van het estuarium natuurlijker te maken. Dit doen we in samenwerking met Duitsland, op basis van het Integraal ManagementPlan Eems Dollard (2015).

In het kader van het programma 'Ecologie en economie in balans' hebben Rijk, provincie, bedrijfsleven en natuur- en milieuorganisaties afgesproken om de eerste stappen naar systeemherstel van het estuarium uit te werken in een MIRT-onderzoek (samenwerkingsovereenkomst 'Natuurverbetering en verbetering bereikbaarheid Eems-estuarium', januari 2014). In ruil hiervoor hebben de natuur- en milieuorganisaties afgezien van gerechtelijke procedures tegen de verdieping van de vaargeul Eemshaven-Noordzee.

Naar aanleiding van het MIRT-onderzoek is samen met het ministerie van Infrastructuur en Milieu een Meerjarig adaptief programma vastgesteld voor het Eems-estuarium.

Lauwersmeer

Het Lauwersmeergebied biedt unieke kansen voor de recreatieve sector. Het is onze ambitie om het Lauwersmeer en het Waddengebied op een natuurlijke manier te verbinden waardoor de vogel- en vissoorten die er van nature voorkomen, een stabiel en rijk leefgebied vinden.

16.1.6 Nationaal Park Lauwersmeer

Het Nationaal Park Lauwersmeer is het enige Nationale Park in onze provincie. Het is tevens Natura 2000-gebied. Het Rijk heeft het Natura 2000 beheerplan Lauwersmeer in 2016 definitief vastgesteld. Daarna zullen de provincies Fryslân en Groningen de uitvoering daarvan ter hand nemen. Een belangrijk onderdeel van het Beheerplan is een

voorgenomen proef die tot doel heeft na te gaan of de Natura 2000 doelstellingen kunnen worden bereikt door gedurende zes weken in de periode februari - april 2017 het waterpeil te verhogen.

Wij willen ook de recreatieve mogelijkheden van het Lauwersmeer versterken. Er ligt hiervoor een uitvoeringsprogramma. Hierin werken wij samen met onze gebiedspartners aan het beter beleefbaar maken van het Nationaal Park voor wandelaars, fietsers, vogelaars, vissers en watersporters.

16.2 Natuurwaarden buiten Natuurnetwerk Nederland

Ook gebieden buiten het Natuurnetwerk Nederland hebben we waardevolle natuurwaarden, die we beschermen en versterken door/via:

- een adequate ruimtelijke bescherming en stimuleren van gericht beheer;
- het versterken van de groenblauwe dooradering;
- subsidiëren van het weidevogel -en akkervogelbeheer;
- het bieden ruimte aan het opvangen van ganzen;
- ons soortenbeschermingsbeleid.

16.2.1 Bos en natuurgebieden buiten Natuurnetwerk Nederland

Buiten het Natuurnetwerk Nederland (NNN) komen in onze provincie allerlei kleinere en grotere bos- en natuurelementen voor, die een bijdrage leveren aan de biodiversiteit van het landelijk gebied. Wij vragen aan gemeenten bos- en natuurgebieden buiten het NNN te beschermen via gemeentelijke bestemmingsplannen. Wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.12).

Wij ondersteunen natuurterreinbeherende organisaties en particulieren met beheersubsidies om de natuurwaarden te handhaven, verrommeling van het landschap tegen te gaan en een veilig recreatief medegebruik mogelijk te maken. Verder faciliteren en subsidiëren we initiatieven van burgers die willen participeren in het beheer en bescherming van veelal kleinere natuur- en bosgebieden buiten het NNN.

16.2.2 Leefgebieden weidevogels

Wij beschermen weidevogels en concentreren onze beschermingsmaatregelen daarbij in de gebieden waar nog levenskrachtige populaties weidevogels voorkomen, de zogenaamde leefgebieden. Het weidevogelbeheer wordt georganiseerd door samenwerkingsverbanden van boeren (de agrarische collectieven). Wij zetten instrumenten in om het weidevogelbeheer te stimuleren en wij monitoren de weidevogelstand.

16.2.3 Leefgebieden akkervogels

Wij beschermen akkervogels in gebieden waar nog levenskrachtige populaties akkervogels voorkomen, de zogenaamde leefgebieden. De beheermaatregelen voor akkervogels worden genomen door samenwerkingsverbanden van boeren (de agrarische collectieven). Wij subsidiëren initiatieven voor akkervogelbeheer en monitoren de akkervogelstand.

Op de locatie Emmapolder geldt naast de aanduiding 'leefgebied akkervogels', de aanduiding 'testveld windenergie'.

16.2.4 Beheer ganzenpopulatie

Wij hebben een internationale verplichting tot instandhouding van de ganzenpopulatie. Samen met onze partners geven wij daar invulling aan. Onder andere door het aanwijzen van foerageergebieden voor trek ganzen in de

winterperiode. Deelnemende agrariërs worden financieel gecompenseerd. Omdat overwinterende ganzen ook schade aanrichten aan landbouwgewassen bieden wij via ontheffingen en vrijstellingen mogelijkheden om ganzen te verjagen en/of te schieten.

Naast trek ganzen zijn er ganzen die een groot deel van het jaar in onze streken verblijven. Op basis van het Groninger ganzenakkoord willen wij met betrokken partijen nadere afspraken maken over de omvang van de zomerganzenpopulatie in relatie tot landbouwschade.

Exoten, zoals de nijlgans, komen in onze provincie in toenemende mate voor. Samen met betrokken partners zullen wij ons inspannen om het aantal in het wild levende exoten te verminderen.

16.2.5 Groen/blauwe dooradering

Mits goed beheerd bieden de groen-blauwe structuren ruimte aan een groot aantal planten- en diersoorten. Samen met onze gebiedspartners versterken wij deze structuren. Bijvoorbeeld met een natuurvriendelijke inrichting en aangepast beheer.

De versterking van de groen-blauwe dooradering heeft raakvlakken met ons beleid voor ecologische verbindingzones, KRW-maatregelen door de waterschappen en ons landschapsbeleid. Met o.a. kennisoverdracht en voorlichting, beheersubsidies en de natuurvriendelijke uitvoering van onze eigen beheertaken, werken we aan het versterken van kwaliteit en samenhang in de droge- en natte dooradering. Bij nieuwe infrastructurele werken houden we rekening met het belang van planten en dieren.

We gaan na hoe we de beheersubsidies effectiever kunnen inzetten ter versterking van de groen-blauwe dooradering.

16.3 Milieukwaliteit natuurgebieden

Verdroging, verzuring en vermesting kunnen de natuurdoelen in bepaalde delen van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) in de weg staan. Daarom nemen wij in deze delen van het NNN maatregelen om de milieukwaliteit op de gewenste natuurkwaliteit af te stemmen. De milieuproblemen zijn effectiever aan te pakken in robuuste natuurgebieden. Mede daarom is ons natuurbeleid gericht op de ontwikkeling van robuuste natuurgebieden.

16.3.1 Verdroging

Verdroging vormt in veel natuurgebieden een knelpunt. Bij de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) nemen wij maatregelen om de waterhuishouding te verbeteren mee in de inrichtingsopgave. Afzonderlijke maatregelen om verdroging te bestrijden, treffen we alleen nog om belangrijke natuurwaarden veilig te stellen tot het moment dat het NNN daadwerkelijk is ingericht.

Soms zijn hydrologische bufferzones nodig, overgangszones van het hogere waterpeil in het natuurgebied naar het lagere peil in het naastgelegen gebied met een andere functie (bijvoorbeeld landbouw of wonen). In principe stellen wij deze alleen in binnen de grenzen van het NNN. Wederzijdse nadelige beïnvloeding voorkomen of beperken wij door de ontwikkeling van grote, aaneengesloten natuurgebieden met natuurlijke grenzen en zo nodig met technische maatregelen. Als er desondanks toch maatregelen buiten natuurgebieden nodig zijn, dan nemen wij die alleen na overeenstemming met de betrokken waterschappen, boeren en omwonenden. Eventuele uit de maatregelen voortvloeiende schade voor bijvoorbeeld de grondeigenaar of grondgebruiker kunnen worden gecompenseerd.

16.3.2 Vermesting en verzuring

Vermesting en verzuring hebben een negatieve invloed op het herstel en de ontwikkeling van natuurwaarden. Bij de

inrichting van nieuwe natuurgebieden verminderen we deze problemen met maatregelen als optimalisatie van de waterhuishouding en verwijdering van de bemeste bovenste grondlaag.

De Wet ammoniak en veehouderij beschermt zeer kwetsbare gebieden van ons natuurnetwerk tegen de uitstoot van ammoniak afkomstig van veehouderijbedrijven. Op grond van deze wet hebben wij de voor ammoniak gevoelige, zeer kwetsbare gebieden aangewezen in de Omgevingsverordening (titel 5.3). In deze gebieden en een zone van 250 meter daar omheen gelden beperkingen voor veehouderijbedrijven. Nieuw vestiging is hier niet mogelijk en de uitbreidingsmogelijkheden voor bestaande veehouderijbedrijven zijn beperkt.

16.4 Natuurwetgeving

Sinds 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht. Deze wet vervangt de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en faunawet en de Boswet. Wij hebben een grotere rol bij de uitvoering. Onze verantwoordelijkheid is uitgebreid. Naast de bestaande taken zijn we verantwoordelijk voor het verlenen van ontheffingen ter bescherming van soorten bij ruimtelijke ingrepen en we krijgen de bevoegdheid tot het in stand houden van het areaal aan houtopstanden.

16.4.1 Gebiedsbescherming

De Wet natuurbescherming (Wnb) stelt vergunningen verplicht voor activiteiten/projecten in of nabij een Natura 2000-gebied die mogelijk conflicteren met de bescherming van de natuurwaarden. Een Wnb-vergunning kunnen wij separaat verlenen of als onderdeel van een omgevingsvergunning.

Programma Aanpak Stikstof (PAS)

In het PAS werken overheden, natuurorganisaties en ondernemers samen aan ruimte voor economische ontwikkelingen, sterkere natuur en minder stikstofuitstoot.

Het PAS is sinds 1 juli 2015 onderdeel van de Wnb en regelt via een vergunningverleningstelsel dat nieuwe economische activiteiten of uitbreidingen van bestaande activiteiten worden getoetst op hun stikstofeffect op Natura 2000-gebieden. Het PAS is relevant voor alle activiteiten die uitstoot van stikstof veroorzaken. Dit is het geval bij bijvoorbeeld veehouderijen, energiecentrales, industrie, weg- en scheepvaartverkeer, woningbouwprojecten en natuurinrichtings- en dijkversterkingsprojecten.

In het PAS zijn grenswaarden opgenomen waarboven een stikstofdepositie-veroorzakende activiteit vergunningplichtig is. De provincie Groningen is bevoegd gezag voor de Wnb-PAS-vergunningverlening voor activiteiten die binnen de Groningse provinciale grenzen plaatsvinden.

Het PAS geldt voor 118 Natura 2000-gebieden met stikstofgevoelige natuur (de PAS-gebieden). In Groningen hebben we te maken met de Waddenzee, Lieftingsbroek en Drentsche Aa, maar ook moeten we effecten op stikstofgevoelige N2000-gebieden in andere provincies bij de beoordeling meenemen. In het kader van het PAS wordt voor de beoordeling het landelijke rekenprogramma Aerius gebruikt. Mede met behulp van Aerius worden ontwikkelingen en resultaten nauwkeurig gevolgd en vindt zo nodig bijstelling plaats. Het uitvoeringsbureau PAS is ondergebracht bij BIJ12.

16.4.2 Soortenbescherming

16.4.3 Houtopstanden

Het areaal aan houtopstanden wordt beschermd via het hoofdstuk Houtopstanden van de Wet natuurbescherming. Wij zijn het bevoegd gezag om het areaal aan houtopstanden op peil te houden. Wij kunnen nadere regels stellen over bijvoorbeeld (vrijstelling van) herplantplicht en de wijze van herplant.

16.5 Natuurcompensatie

Compensatie bij bescherming van Natuurnetwerk Nederland en overige bos- en natuurgebieden

De bescherming van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en de bos- en natuurgebieden daarbuiten, is geregeld via het 'Nee, tenzij, ...'-principe. Dat houdt in dat aantasting van de specifieke landschapskenmerken en natuurwaarden van een gebied niet mag, tenzij er geen alternatief is én er een groot openbaar belang wordt gediend. Ingrepen worden dus zoveel mogelijk vermeden. Wanneer een ingreep onontkoombaar is, moet de initiatiefnemer:

- onderzoeken wat de effecten van een ingreep zijn op de natuur- en landschapswaarden;
- zoveel mogelijk vermijden dat er schade ontstaat (mitigatie), en
- de resterende schade aan de natuur- en landschapswaarden compenseren.

Een en ander zoals bepaald in het 'Beleidskader Spelregels EHS' (zie [Beleidskader](#)).

In beschermde gebieden waarin landbouw de hoofdfunctie is, geldt het beschermingsregime niet voor activiteiten die onderdeel vormen van een normale agrarische bedrijfsvoering.

Bescherming natuur- en landschapswaarden in agrarisch gebied

Natuurcompensatie

In het agrarisch gebied bevinden zich belangrijke natuurwaarden en daaraan gekoppelde landschapskenmerken. Daarbij gaat het voornamelijk om de kerngebieden van het provinciale weide- en akkervogelbeleid. Ook in deze gebieden geldt het 'Nee, tenzij ...'-principe en het 'Beleidskader Spelregels EHS' voor eventuele mitigatie en compensatie. In (alle) beschermde gebieden waarin landbouw de hoofdfunctie is, geldt het beschermingsregime niet voor activiteiten die onderdeel vormen van een normale agrarische bedrijfsvoering.

We vragen gemeenten om zich in beschermde gebieden terughoudend op te stellen bij het toestaan van nieuwe ingrepen en zo nodig mitigerende en compenserende maatregelen te nemen en dit in hun eigen beleid vast te leggen.

Uitgangspunten voor compensatie zijn:

- clustering van kleine compensatieprojecten tot grote projecten met meer natuuropbrengst;
- bescherming en compensatie van natuurwaarden in het agrarisch gebied door gemeenten.

16.6 Eigendom en beheer natuur

Om het Natuurnetwerk Nederland (NNN) te realiseren kopen wij landbouwgronden, die wij (her)inrichten voor natuur en vervolgens als natuurgrond verkopen aan beheerders. Ons uitgangspunt daarbij is dat alle geïnteresseerde beheerders gelijke kansen krijgen. Vanuit het oogpunt effectief beheer willen wij versnippering van beheer en eigendom voorkomen. Dat doen we door te eisen dat beheerders met elkaar samenwerken als dat nodig is voor de natuurdoelen en de efficiëntie van het natuurbeheer en door met betrokkenen na te gaan of ruilen van percelen mogelijk is.

Grondeigenaren met gronden binnen het NNN, die hun grond niet willen verkopen, stimuleren we om hun landbouwgrond zelf om te vormen naar natuur. Daarbij kunnen ze gebruik maken van de subsidiemogelijkheden van onze 'Subsidieregeling kwaliteitsimpuls natuur en landschap' (SKNL). Wij ondersteunen eigenaren/ beheerders van natuurgebieden om een op natuurdoelen afgestemd beheer te voeren. Daartoe verlenen wij subsidies aan natuurterreinbeherende organisaties en particulieren.

16.7 Recreatief medegebruik natuur

Wij vinden dat natuurgebieden toegankelijk en beleefbaar moeten zijn. Om die reden stimuleren wij dit. In onze

provincie zijn vrijwel alle natuurgebieden vrij toegankelijk. Alleen als er sprake is van zeer kwetsbare natuur of om redenen van privacy wordt hiervan afgeweken.

Wij inventariseren de wensen van natuurterreinbeheerders en lokale- en provinciale belangenorganisaties voor fietspaden, wandelpaden, kanoroutes, natuurobservatiepunten e.d. Wij nemen deze wensen mee in onze integrale inrichtingsprojecten. We besteden aandacht aan specifieke doelgroepen als ouderen, mindervaliden en gezinnen met jonge kinderen. Hierbij houden we rekening met verstoringsgevoeligheid en kwetsbaarheid van de natuur.

16.8 Natuurmonitoring

Wij zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en monitoring van het natuurbeleid, zowel wat betreft de natuurwaarden binnen als buiten het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Wij dragen zorg voor de natuurgegevens die volgen uit:

- Europese verplichtingen (Vogel- en Habitatrichtlijn, Natura 2000 en PAS);
- afspraken met het Rijk betreffende de kwaliteit van de NNN;
- de evaluatie van het agrarisch natuurbeheer.

De rapportageverplichtingen bestaan uit een zesjaarlijkse kwaliteitsanalyse van het NNN, evaluatie van de Natura 2000-beheerplannen en het agrarisch natuurbeheer. Eens in de vier jaar evalueren we het provinciaal natuur- en landschapsbeleid integraal in de 'Toestand van Natuur en Landschap'.

16.9 Natuurbegraven

Natuurbegraven is een alternatief voor degenen die niet gecremeerd of op een reguliere begraafplaats begraven willen worden, hun nabestaanden niet willen belasten met het onderhoud van een graf of - al dan niet om religieuze redenen - hechten aan eeuwen- of eeuwigdurende grafurst.

Het begraven van menselijke stoffelijke overschotten is echter op zich geen aan het buitengebied gebonden functie. Dit is slechts anders indien natuurontwikkeling als doelstelling voorop staat en het feitelijke natuurbegraven daaraan ondergeschikt is en blijft. Wij bieden gemeenten de mogelijkheid planologisch te voorzien in realisatie of uitbreiding van een natuurbegraafplaats in het buitengebied. In de Omgevingsverordening stellen wij daarom voorwaarden aan realisatie en uitbreiding van natuurbegraafplaatsen. Naast de effecten op de natuurwaarden en de recreatieve waarde van natuurgebieden, vragen wij ook aandacht voor de eeuwen- of eeuwigdurende grafurst die rechthebbenden op een graf op een natuurbegraafplaats veelal in het vooruitzicht wordt gesteld, gelet op de gevolgen daarvan op toekomstige ontwikkelingen.

16.10 Asverstrooiing

Het verstrooien van crematie-as kan de geschiktheid van gronden voor natuurontwikkeling aanzienlijk verminderen. Datzelfde geldt voor de kwaliteit van het grondwater. In de Omgevingsverordening is dan ook een verbod opgenomen voor het verstrooien van crematie-as binnen gebieden die daarvoor op voorhand niet geschikt zijn.

Water

hoofdstuk 17 Waterveiligheid

Zorgen voor bescherming tegen wateroverlast en overstromingen

Doelen en waarden bij provinciaal belang 7: waterveiligheid	
Toekomstbestendig	
Leefbaar	
Veilig	

Ons klimaat verandert, de zeespiegel stijgt en het is vaker extreem nat of extreem droog. Dit heeft gevolgen voor hoe we ons moeten beschermen tegen water. Dit probleem is afgelopen jaren onderzocht in het Deltaprogramma. De uitkomsten van het Deltaprogramma zijn voor Nederland vertaald in het Nationale Waterplan. De hoofdlijnen hierin zijn:

- bouw waar mogelijk veilige dijken in combinatie met de natuur, zorg voor het natuurlijk meegroeien van de kust met de zee;
- neem, naast dijken, ook ruimtelijke maatregelen om toekomstige waterveiligheidsopgaven te voorkomen.

Wij vertalen deze hoofdlijnen in ons beleid. We richten ons op slimmere combinaties van functies rondom de zeedijken. Daarmee willen we het kustgebied ook aantrekkelijker en beter toegankelijk te maken. We willen hiermee de Waddenzee als werelderfgoed beter ontsluiten voor recreatie en toerisme. Daarnaast stimuleren we voor veen- en laaggelegen gebieden ruimtelijke maatregelen ter voorkoming van onder meer wateroverlast en onveiligheid.

100% bescherming tegen water is niet mogelijk, daarom hebben we vastgelegd met welke frequentie wateroverlast mag optreden. De normen voor de regionale keringen zijn vastgesteld op basis van de studie 'Droge Voeten 2050'. Voor de regionale watersystemen bepalen wij de norm en helpen we (door onder andere ruimte te reserveren) de waterschappen bij het behalen van de doelstellingen.

Voor mogelijke waterbergingsgebieden zijn we verantwoordelijk voor het aanwijzen van de gebieden, hierbij maken we onderscheid tussen waterbergings-, noodbergings- en zoekgebieden.

Voor de zeekeringen stelt het Rijk de normen vast en reserveren wij de ruimte voor de realisatie.

17.1 Kustverdediging

Het Werelderfgoed Waddenzee ligt achter de dijk: de potenties die het onmiskenbaar heeft kunnen beter worden benut. Dat vraagt om een andere manier van kijken: de dijk niet als scheidslijn zien, maar als onderdeel van een brede overgangszone tussen land en wad, als aanjager voor de beleving en (op bescheiden schaal) vermarkten van het werelderfgoed.

Langs onze kust moeten de volgende zeedijken de komende jaren verbeterd worden:

- Lauwersmeerdijk;
- Eemshaven-Delfzijl-Punt van Reide;
- Dollarddijk.

De waterschappen zijn verantwoordelijk voor de kustverdediging. Ze beheren de zeedijken en zorgen dat deze aan de normen, die door het Rijk zijn vastgesteld, voldoen. Wij zijn verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing hiervan. We zorgen ervoor dat er voldoende ruimte is voor het waterschap om de zeedijken te beheren en te versterken. Er zijn goede mogelijkheden om natuur, landbouw en recreatie te koppelen aan dijkversterkingsprojecten. Wij hebben hiervoor in de Omgevingsverordening een waterkeringszone ruimtelijk vastgelegd (titel 2.7).

In de opgave Waddengebied zijn de voorziene ontwikkelingen en nieuwe mogelijkheden uitgewerkt voor de hele kustzone.

Waterkeringszone

Om in de toekomst de primaire waterkering tegen de laagste maatschappelijke kosten te kunnen versterken, is ter weerszijden van de primaire waterkering een waterkeringszone bestemd. De waterkeringszone is aan iedere zijde van de primaire waterkering 100 m breed en is onderverdeeld in:

- buitengebied: profiel van vrije ruimte 75 m + beschermingszone 25 m;
- stedelijk gebied: profiel van vrije ruimte 5 m + bebouwingszone 70 m + beschermingszone 25 m.

Om in de waterkeringszone activiteiten te voorkomen die onomkeerbare ruimtelijke ontwikkelingen met zich meebrengen en/of de stabiliteit van de waterkering kunnen aantasten, zijn in de Omgevingsverordening bepalingen opgenomen (titel 2.7). De planologische ruimte in de bestemmingsplannen voor bestaande bebouwing en bedrijven mag worden benut.

17.1.1 Lauwersmeerdijk

Het waterschap Noorderzijlvest versterkt de Lauwersmeerdijk in de komende jaren. Dit werk willen we combineren met maatregelen gericht op het beheersen van de geulen. Wij vinden het van belang dat de belangrijke havenfuncties (visserij, recreatie) zo min mogelijk in het gedrang komen. Daarom zullen wij de werkzaamheden afstemmen met de partners in het gebied.

17.1.2 Noordelijke kust

De zeedijk van de Noordelijke kust voldoet aan de norm. Er ligt hier een ruimtelijke opgave om de kust en het kwelderland op selectieve plaatsen bereikbaar te maken, zoals bij Noordpolderzijl. Indien deze dijk versterkt moet worden, kan dit net zoals bij de Dollarddijk in combinatie met kwelderontwikkeling.

17.1.3 Eemshaven-Delfzijl-Punt van Reide

In de opgave Waddengebied zijn de voorziene ontwikkelingen en nieuwe mogelijkheden uitgewerkt voor de hele kustzone. Binnen de Eems-Dollardregio is de visie op kustontwikkeling nader uitgewerkt in het icoonproject 'Vitale kust Eems-Dollard', als onderdeel van het programma 'Eems-Dollard 2050'. Hieronder wordt ingegaan op onderdelen van dit icoonproject.

Het dijktraject Eemshaven-Delfzijl-Punt van Reide leent zich voor combinatie van waterveiligheid, natuur, innovatieve landbouw en recreatie. Innovatie en toepassing van materiaal uit de Eems-Dollard staan hierbij centraal.

In de periode 2017-2019 versterkt waterschap Noorderzijlvest het dijktraject Eemshaven-Delfzijl. Samen met het waterschap, de gemeenten Eemsmond en Delfzijl en de maatschappelijke organisaties hebben we onderzocht hoe bovengenoemd combinatie-doel (breed dijkconcept) kan worden gerealiseerd. Het provinciaal inpassingsplan dat dit mogelijk maakt is op 28 september 2016 vastgesteld.

Rondom Delfzijl wordt langs de kust een aantal projecten uitgewerkt, gericht op verhogen van de veiligheid, natuurherstel en een aantrekkelijker centrum. Voor dit project werken we samen met de partners binnen het project Marconi.

Tussen Delfzijl en Termunten verkent het Groninger Landschap hoe met natuur en/of innovatieve landbouw de overgang tussen de zee en het land verbeterd kan worden.

17.1.4 Dollarddijk

Het waterschap Hunze en Aa's werkt aan een plan om de Dollarddijk aan de buitenzijde te versterken (tussen 2020 en

2030). Langs de Dollarddijk ligt een goed ontwikkeld kwelderlandschap. Wij zijn verantwoordelijk voor de kwelders die onderdeel uitmaken van het Natura 2000-gebied. Tevens zijn we verantwoordelijk voor de benodigde vergunningen en procedures voor zowel de natuuropgave als de dijkversterkingsopgave. Wij willen de dijkversterking ook combineren met natuurontwikkeling op de kwelders.

17.2 Regionaal systeem

Het regionale watersysteem zorgt voor de aanvoer van zoetwater en de afvoer van overtollig regenwater. Het bestaat uit het boezemwater (de grotere meren en kanalen) en de watergangen die daarmee, via stuwen of gemalen, in verbinding staan.

Wateroverlast en waterveiligheid

Vanuit het regionale watersysteem kan op verschillende manieren wateroverlast optreden:

- doordat watergangen, stuwen en gemalen de overvloedige neerslag niet kunnen afvoeren. Water loopt dan over het maaiveld. Dit noemen we regionale wateroverlast.
- doordat de boezemwateren de aanvoer vanuit de watergangen onvoldoende kunnen afvoeren of bergen. Bij deze vorm kan ook de veiligheid in gevaar komen.

Voor beide vormen van wateroverlast hebben wij normen en regels vastgesteld in de Omgevingsverordening (titel 3.2 en 3.3).

17.2.1 Regionale keringen

Voor regionale waterkeringen zijn veiligheidsnormen vastgesteld. Deze veiligheidsnormen zijn de normen voor de hoogte en de stabiliteit. De veiligheidsnormen zijn gebaseerd op schade, die kan ontstaan in een gebied als gevolg van een doorbraak van een kering. Bebouwd gebied krijgt een hogere norm dan landbouwgebied.

Veiligheidsnormen regionale waterkeringen

Voor het merendeel van de regionale waterkeringen geldt een minimale veiligheidsnorm van 1:100. Langs de Eemskanaal- en Dollardboezem, de Electraboezem en het Lauwersmeer ligt een aantal kadetrajecten met een veiligheidsnorm van 1:300 of 1:1.000. Vóór 1 januari 2020 moeten de regionale waterkeringen voldoen aan de veiligheidsnormen.

De veiligheidsnorm van 1:100 voor de regionale waterkeringen in de Friese boezem moet uiterlijk op 1 januari 2020 gerealiseerd zijn. In bestuurlijk overleg met het waterschap Noorderzijlvest hebben wij afgesproken dat de zogenaamde No Regret waterkeringen uiterlijk op 1 januari 2019 aan de veiligheidsnormen moeten voldoen. De No Regret waterkeringen zijn de regionale waterkeringen van het waterschap Noorderzijlvest die de maatgevende waterstanden op de Eemskanaal-Dollardboezem moeten kunnen keren. De regionale waterkeringen die in aardbevingsgevoelig gebied liggen moeten ook uiterlijk op 1 januari 2020 aan de veiligheidsnormen voldoen.

Wij houden toezicht op de uitvoering van het beleid door de waterschappen.

Stabiliteitseisen regionale waterkeringen

Omdat het realiseren van de veiligheidsnormen van 1:300 en 1:1000 voor stabiliteit mogelijk niet voor alle regionale waterkeringen haalbaar en/of betaalbaar is, onderzoeken de waterschappen welke maatregelen nodig zijn om de regionale waterkeringen aan deze veiligheidsnormen te laten voldoen en wat daarvan de kosten zijn. Indien nodig kunnen wij dan op basis van een gemotiveerd voorstel een nieuwe veiligheidsnorm vaststellen. Een gewijzigde veiligheidsnorm moet uiterlijk vóór 1 januari 2023 zijn vastgesteld.

De regionale waterkeringen moeten vóór 1 januari 2029 aan de gewijzigde veiligheidsnormen voor stabiliteit voldoen.

Hogere normen voor enkele regionale waterkeringen

Voor enkele regionale keringen stellen wij een hogere norm vanwege de aanwezigheid van gasinfrastructuur. Het treffen van maatregelen om aan deze norm te voldoen beschouwen wij als een (gedeelde) nationale verantwoordelijkheid.

17.2.2 Waterberging

Voor het geval bij overvloedige neerslag het regionale watersysteem het regenwater niet kan bergen, moeten wij gebieden achter de hand hebben voor waterberging. Voor het gebruik van grootschalige waterbergingsgebieden hebben wij regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.7).

De komende jaren worden de volgende waterbergingen gerealiseerd:

- waterbergingen Dwarsdiep, De Dijken (Bakkerom) en Driepolders (waterschap Noorderzijlvest);
- waterberging Westerwoldse Aa (waterschap Hunze en Aa's);
- waterberging Meerstad (waterschap Hunze en Aa's).

Deze gebieden zijn met uitzondering van waterbergingsgebied Meerstad uiterlijk in 2025 ingericht.

Waterbergingsgebied Meerstad is uiterlijk in 2030 ingericht.

17.2.2.1 Bergingsgebieden

Bergingsgebieden zijn bedoeld om bij wateroverlast (hoge boezemwaterstanden) boezemwater gecontroleerd in te laten en tijdelijk te bergen om overstromen of doorbreken van boezemkaden elders te voorkomen. Zo mogelijk geven we bergingsgebieden ook andere functies (bijv. natuur, recreatie).

Bergingsgebieden worden vaker dan gemiddeld één keer in de honderd jaar ingezet.

Wij hebben regels voor het gebruik van de grond in bergingsgebieden opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.7).

17.2.2.2 Noodbergingsgebieden

Noodbergingsgebieden fungeren als extra waterbergingsgebieden, voor die situaties waarin alle waterbergingsgebieden al in gebruik zijn en nog meer tijdelijke bergingscapaciteit nodig is. Noodbergingsgebieden worden gemiddeld één keer in de 100 jaar of minder vaak ingezet.

Wij hebben regels voor het gebruik van de grond in noodbergingsgebieden opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.7).

17.2.2.3 Zoekgebied noodberging

Rond Meerstad hebben wij een zoekgebied aangewezen voor eventueel toekomstige noodberging.

17.3 Klimaatadaptatie

Klimaatverandering

Ons klimaat verandert. Het wordt steeds natter, warmer, er komen langere droge periodes en de zeespiegel stijgt. We moeten ons voorbereiden op extremere weersomstandigheden die grote ruimtelijke, economische, ecologische en maatschappelijke impact kunnen hebben.

De effecten van klimaatverandering hebben betrekking op wateroverlast, droogte, hitte en het risico op overstromingen. Sommige effecten van klimaatverandering ervaren we nu al dan eerder werd voorspeld. Het regent vaker en harder en de hoosbuien zorgen voor wateroverlast in dorpen, steden en op wegen. De kans op een hittegolf

en hogere dagtemperaturen nemen toe, hetgeen effect heeft op de volksgezondheid. Langdurig neerslagtekort leidt tot droogte door lage grondwaterstanden en schade voor de land- en tuinbouw, de natuur en aan infrastructuur. De extreme weersomstandigheden vormen verder risico's voor vitale functies, zoals bijvoorbeeld de beschikbaarheid van drinkwater en de energievoorziening.

Aanpassen aan klimaatverandering: klimaatadaptatie

Klimaatverandering heeft gevolgen voor onze leefomgeving. Enerzijds zijn stevige maatregelen nodig om klimaatverandering te beperken (klimaatmitigatie). Anderzijds moeten we ons aanpassen aan een veranderend klimaat: klimaatadaptatie.

Klimaatadaptatie houdt in dat we voorbereid zijn op wateroverlast, hittestress, verdroging en verzilting en dat we de overstromingen voorkomen of de gevolgen weten te beperken. We moeten rekening houden met deze effecten, om slachtoffers en economische schade te beperken (klimaatbestendigheid). Dit kan consequenties hebben voor de locatiekeuze, de inrichting van de openbare ruimte en het ontwerp van gebouwen en infrastructuur. Het kan ook de bedrijfsvoering raken, zoals in gebieden met verdroging of verzilting. Voor bestaande situaties geldt dat vitale infrastructuur en kwetsbare functies, zoals de energie- en drinkwatervoorziening en ziekenhuizen, onder extreme omstandigheden zoveel mogelijk kunnen blijven functioneren.

De huidige inrichting van stedelijke en landelijk Nederland is niet berekend op de al merkbare en nog te verwachten klimaatverandering. Dit heeft nu al negatieve economische, ecologische en sociale gevolgen, en deze zullen zonder aanpassingen verder toenemen. Het risico op schades en kapitaalvernietiging neemt toe als we onze inrichting niet aanpassen.

Beleid

In het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie en de Nationale Omgevingsvisie is opgenomen dat Nederland in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust moet zijn ingericht.

Wat gaan we doen?

We zetten als provincie in op het klimaatbestendig en waterrobuust inrichten van onze provincie. Doel is om dit in 2050 te bereiken. We zijn goed voorbereid en toegerust op de gevolgen van klimaatverandering: wateroverlast, droogte, hittestress en overstromingen.

Om dit doel te bereiken kiezen we voor de volgende aanpak:

- Bodem- en watersysteem zijn sturend bij ruimtelijke ontwikkelingen. PS hebben dit uitgesproken in de 'Startnotitie klimaatadaptatie' (vastgesteld op 3-11-2020). Om een klimaatbestendige ingerichte provincie te realiseren zetten we in op een ruimtelijke ordening die rekening houdt met de natuurlijke eigenschappen van de bodem en het watersysteem en de mogelijkheden en beperkingen die deze met zich meebrengen.
- We brengen toekomstige risico's en kansen van het veranderend klimaat voor de provincie Groningen in kaart. Daarnaast dragen we bij aan het opstellen van een Regionale Klimaatadaptatie Strategie voor de regio Groningen en Noord-Drenthe en dragen bij aan de uitvoering.
- We geven het goede voorbeeld en werken zelf klimaatbestendig en wegen het onderwerp klimaatbestendigheid mee bij ruimtelijke ontwikkelingen in onze provincie. Dit uitgangspunt dragen we daarnaast uit richting onze mede-overheden en andere partners.
- Ten aanzien van vitale infrastructuur en kwetsbare functies geldt dat wateroverlast of overstroming kan leiden tot keteneffecten met een grote impact op het functioneren van de samenleving. In gezamenlijkheid met alle betrokken partijen proberen we zoveel mogelijk te voorkomen dat deze keteneffecten zich voordoen.

17.3.1 Veen- en laaggelegen gebieden

We willen gebieden aanwijzen waar het watersysteem meer leidend is bij het toekennen van de functie. Dit is onder meer bij veengebieden die bij lage peilen steeds verder zakken (kaart 6 Water, aandachtsgebieden veenoxidatie) en bij laaggelegen gebieden die gevoelig zijn voor wateroverlast en waar waterrobuust gebouwd moet worden (kaart 6 Water, laaggelegen gebieden). Samen met de waterschappen onderzoeken we de gebieden die zich hiervoor lenen en of wij hiervoor ruimtelijke voorwaarden moeten vastleggen. We willen hiermee onder andere veenoxidatie voorkomen.

We vertrouwen op onze waterkeringen, maar tegelijk zijn we waakzaam voor ontwikkelingen die de risico's in het kader van de waterveiligheid doen toenemen. We hebben laaggelegen gebieden aangewezen (kaart 6 Water, laaggelegen gebieden) waar nieuwbouw in principe waterrobuust plaats moet vinden. Met deze inzet ondersteunen we het instrument van de 'watertoets' van de waterschappen.

17.3.2 Buitendijkse gebieden

Wij spannen ons in om de buitendijks gelegen haventerreinen van Lauwersoog, Noordpolderzijl, Eemshaven, Delfzijl en Termunten dusdanig in te richten dat deze slechts zelden getroffen worden door wateroverlast.

hoofdstuk 18 Schoon en voldoende water

Zorg dragen voor de beschikbaarheid van kwalitatief en voldoende schoon water

Doelen en waarden bij provinciaal belang 8: schoon en voldoende water	
Toekomstbestendig	
Schoon	

Voldoende en schoon oppervlakte- en grondwater is voor allerlei functies van belang. Samen met de waterschappen en gemeenten zijn we verantwoordelijk om dat ook werkelijk te realiseren. We stellen doelen vast voor de kwaliteit en hoeveelheid water voor verschillende functies, beschermen het grondwater, stellen eisen aan het gebruik van specifieke wateren en houden rekening met mogelijke toekomstige ontwikkelingen (zoals energiewinning). Schoon water is van belang als drinkwater en voor de biodiversiteit, maar heeft ook een belangrijke recreatieve functie als het gaat om zwemwater en vaarwegen.

18.1 Oppervlaktewater

Onze taken:

- samenwerken met alle overheden en gebruikers aan het beschikbaar krijgen en houden van voldoende zoet water (zoetwatervoorziening);
- vaststellen doelen voor de waterkwaliteit vanuit de Kaderrichtlijn water en samenwerken met de waterschappen aan het robuuster inrichten van het watersysteem in het Natuurnetwerk Nederland- en waterbergingsgebieden (waterkwaliteit);
- vaststellen specifieke kaders voor enkele gebruiksfuncties en/of kenmerken zoals zwemwater en diepe plassen (diepe plassen, zwemwater).

18.1.1 Zoetwatervoorziening

We willen als regio meer zelfvoorzienend worden. Wij nemen of stimuleren samen met de waterschappen maatregelen die de vraag naar zoet water kunnen verkleinen. Zoals:

- stimuleren van innovaties in de landbouw en industrie (bijvoorbeeld het actief beheren van de grondwatervoorraad);
- definiëren van het 'voorzieningsniveau', als instrument waarmee knelpunten in beeld kunnen komen;
- ontwikkelen beleid voor nieuwe watervragers (bijv. een waterfabriek).

Daarnaast overleggen we met de waterschappen over de beschikbaarheid van zoet water en de mate van zelfvoorzienendheid.

Onze watervoorziening is afhankelijk van de neerslag en van aanvoer van IJsselmeerwater. In zeer droge periodes kan er in het IJsselmeer een tekort aan water ontstaan. Op dat moment treedt de verdringingsreeks in werking, waarin geregeld is welke zoetwaterafhankelijke functies nog wel water krijgen en welke niet. Deze regels zijn opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 3.3).

18.1.2 Waterkwaliteit: KRW oppervlaktewaterlichamen

De doelstellingen voor de waterkwaliteit uit de Kaderrichtlijn water (KRW) zijn door Provinciale Staten vastgesteld. Uiterlijk in 2027 moeten deze doelstellingen gehaald zijn.

De komende jaren werken we intensief samen met de waterschappen en andere gebiedspartners aan het natuurlijker inrichten van de watersystemen, zie hiervoor [Factsheets](#).

De geplande maatregelen in 2016-2021 richten zich voornamelijk op:

- terugdringen van de nutriëntenbelasting vanuit de landbouw;
- herinrichten van watersystemen gericht op een natuurlijker karakter.

18.1.3 Zwemwater

Wij stellen jaarlijks zwemwaterlocaties binnen onze provincie vast. De waterschappen of Rijkswaterstaat controleren deze op zwemwaterkwaliteit en rapporteren aan ons. De betreffende beheerder (particulier of gemeente) is verantwoordelijk voor het beheer van de locatie.

18.1.4 Diepe plassen en meren

Wij beschermen diepe plassen en meren vanwege hun hoge waterkwaliteit. Hiertoe hebben wij een afwegingskader voor het (toekomstig) gebruik van diepe plassen en meren opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.13).

18.2 Grondwater

Bescherming grondwater

Waterschappen beheren het ondiepe grondwater, wij het diepe. De Europese Kaderrichtlijn water (KRW) is uitgangspunt voor ons grondwaterbeheer. Voor de bescherming van het grondwater stellen wij doelen en regels en ontwikkelen wij beleid voor het zorgvuldig gebruik ervan.

Drinkwaterwinning

Wij beschermen de drinkwaterwinningen uit grondwater door het aanwijzen van beschermingszones. Dit zijn grondwaterbeschermingsgebieden, waterwingebieden en gebieden met verbod op fysische bodemaantasting (boringvrije zones). De KRW formuleert voor de drinkwaterwinningen twee doelstellingen:

- drinkwater voor menselijke consumptie moet na zuivering voldoen aan de normen uit de Drinkwaterrichtlijn;
- de kwaliteit van het grondwater voor de bereiding van drinkwater moet zodanig verbeteren, dat er in de toekomst gemakkelijker drinkwater van te maken is.

Wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 3.4).

Vergunningen

Ter bescherming van het grondwater zijn provinciale vergunningen vereist voor:

- grondwaterwinningen die meer dan 150.000 m³/jaar willen onttrekken;
- grondwaterwinningen ten behoeve van drinkwater;
- voor alle open bodem-energiesystemen;
- voor alle gesloten bodem-energiesystemen die in een provinciale inrichting geplaatst worden.

Wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 3.4).

Grondwater voor laagwaardig gebruik

Grondwater willen we niet verspillen. Bij laagwaardig gebruik (industrie/landbouw) van grondwater, stimuleren wij de overstap naar oppervlaktewater. Dit hoeft niet als aannemelijk gemaakt kan worden dat er geen negatieve effecten optreden en dat de grondwatervoorraad op peil blijft.

Grondwaterkwaliteit

Onze milieudoelstelling voor het diepe grondwater is het bereiken van de goede chemische en kwantitatieve toestand in 2021.

18.2.1 Grondwaterlichamen (KRW)

Onze provincie is opgedeeld in vier grondwaterlichamen:

- Zand-Eems;
- Zand Rijn-Noord;
- Zout Eems;
- Zout Rijn-Noord.

Deze grondwaterlichamen hebben elk hun specifieke kenmerken en daarmee ook hun specifieke toestand, kwaliteitseisen/doelen en maatregelen om aan deze eisen/doelen te voldoen. De toestand, doelen en maatregelen zijn opgenomen in factsheets (zie [Factsheets](#)).

18.2.2 Grondwaterbeschermingsgebied

Rond de drinkwaterwinningen (Onnen-De Punt, Sellingen, Bellingwolde) bevinden zich grondwaterbeschermingsgebieden. Activiteiten die de kwaliteit van het grondwater kunnen verslechteren, zijn hier verboden. Dat geldt ook voor het gebied en de oevers langs de Drentsche Aa rondom en stroomopwaarts van het innamepunt (net over de grens in de provincie Drenthe) van de drinkwateronttrekking in de Drentsche Aa. Wij hebben hier regels over opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 3.4).

18.2.3 Drinkwaterwingebied

In waterwingebieden zijn in principe alleen activiteiten toegestaan, die direct of indirect samenhangen met de drinkwaterproductie. Activiteiten, die schadelijk kunnen zijn voor de grondwaterwinning zijn hier verboden, zoals het gebruik van mest en bestrijdingsmiddelen, het diep graven of boren en het lozen van schadelijke stoffen op of in de

bodem. Hiervoor hebben wij regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 3.4).

18.2.4 Gebieden met verbod op fysieke bodemaantasting

Sommige drinkwaterwinningen zijn minder kwetsbaar voor verontreinigingen omdat er een kleilaag boven het drinkwaterreservoir zit. In dat geval richt onze bescherming zich op het behouden van die kleilaag door te voorkomen dat de kleilaag wordt doorboord. Hiervoor hebben wij regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 3.4).

Mobiliteit

hoofdstuk 19 Bereikbaarheid

Met zorgeloze mobiliteit helpen om brede welvaart te realiseren

Doelen en waarden bij provinciaal belang 9: bereikbaarheid	
Concurrerend	
Bereikbaar	
Toekomstbestendig	

19.1 Actueel mobiliteitsbeleid met het Programma Mobiliteit

Mobiliteit speelt een belangrijke rol in de Nederlandse vrije samenleving. Het is immers belangrijk om te kunnen gaan en staan waar je wilt. Samen met gemeenten, andere provincies en het Rijk geeft de provincie Groningen vorm aan de organisatie van mobiliteit in Nederland. Met het Programma Mobiliteit stellen we als provincie de beleidskaders vast voor de komende tien tot vijftien jaar. Het Programma Mobiliteit is tegelijkertijd een herijking van het hoofdstuk mobiliteit uit de provinciale Omgevingsvisie 2016. Bovendien is het een bouwsteen voor de nieuwe Omgevingsvisie, die onder de aanstaande Omgevingswet zal vallen. Het Programma Mobiliteit schetst strategische beleidskaders. Dat betekent dat we hierin nog geen specifieke keuzes maken voor projecten en investeringen. We geven een richting aan waarbinnen we die specifieke keuzes gaan maken. Daarvoor stellen we een apart Uitvoeringsprogramma Mobiliteit op. Dit hoofdstuk Mobiliteit bestaat uit de uitgangspunten voor, en een samenvatting van het Programma Mobiliteit (paragrafen 19.2 t/m 19.4). In paragraaf 19.5 en verder zijn bestaande delen van de Omgevingsvisie met een update gehandhaafd. Dit zorgt ervoor dat bijvoorbeeld de functiekaart vaarwegen, tracéreserveringen voor wegen en spoorwegen en regelgeving over de regionale luchthavens hun verankering in de Omgevingsvisie behouden.

19.2 Vastgestelde uitgangspunten voor het mobiliteitsbeleid

Provinciale Staten hebben op 30 september 2020 de uitgangspunten voor het mobiliteitsbeleid vastgesteld met de Startnotitie Mobiliteit:

- Eerder gemaakte afspraken, gezamenlijk onderschreven ambities, gesloten akkoorden en convenanten nemen we als uitgangspunt. We bouwen voort op het goede wat er al ligt. Bijvoorbeeld het streven uit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid om samen met het Rijk en gemeenten toe te werken naar nul verkeersslachtoffers. Maar ook het Klimaatakkoord, waarin we CO₂-uitstoot naar nul willen brengen in 2050.
- Het Programma Mobiliteit is opgesteld in samenspraak met veel organisaties, bedrijven en inwoners. Deze partners hebben we ook nodig voor de uitvoering. Tegelijkertijd is het Programma Mobiliteit nadrukkelijk de stip op de horizon van de provincie Groningen: het beleid wordt vastgesteld door Provinciale Staten. En louter de provincie is verantwoordelijk voor de gemaakte keuzes in dit beleid.

- We stellen ons transparant, flexibel en participatief op. Met het participatietraject richting dit Programma zaaiden we openheid. We hebben daarmee input gehaald voor het Programma en draagvlak gecreëerd. Duurzame ontwikkeling staat centraal. Dit komt voort uit de Omgevingsvisie 2016 en de Klimaatagenda van de provincie Groningen, waarin al enkele belangrijke doelen zijn vastgesteld voor ons beleid voor de fysieke leefomgeving:
  - een duurzame, economische structuur: concurrerend, bereikbaar en toekomstbestendig;
  - een duurzame, aantrekkelijke, leefbare en veilige leefomgeving in sterke steden en vitale dorpen omgeven door een mooi landschap.
- Duurzame ontwikkeling staat centraal, dat betekent voor het mobiliteitsbeleid dat:
  - lopen en fietsen op de eerste plek staan;
  - we de uitstoot van CO₂ omlaag brengen, om klimaatverandering aan te pakken. In 2030 is de maximale uitstoot van de mobiliteit in onze provincie 0,57 Mton CO₂. Dit is 49% minder ten opzichte van 1990, in lijn met de doelstelling uit het landelijke Klimaatakkoord, dat we in 2019 ondertekenden;
  - al het openbaar vervoer per bus in 2030 zero-emissie is;
  - alle treinen vanaf de start van de concessie in 2035 zero-emissie zijn;
  - alle overige vervoersvormen richting 2050 volledig emissieloos worden. We verwachten dat autonome (zelfrijdende) mobiliteit hier een belangrijke rol in zal spelen en dat deze techniek steeds slimmer wordt.
- We kiezen ervoor om pas nieuwe infrastructuur aan te leggen, als blijkt dat andere (slimme, innovatieve en groene) mobiliteitsalternatieven geen oplossingen bieden. We geven dus de voorkeur aan het optimaliseren en beter benutten van de infrastructuur die er al is. Dat kan op allerlei manieren, denk aan het reserveren van een rijbaan voor snelle bussen in de spits, of met autonome vaartuigen meer goederen over het water vervoeren. Of door met werkgevers en onderwijsinstellingen afspraken te maken over start- en eindtijden van leren en werken.

19.3 Acht maatschappelijke opgaven

Voor het nieuwe mobiliteitsbeleid gaan we uit van een aantal fundamenteel andere uitgangspunten ten opzichte van het huidige provinciale mobiliteitsbeleid. Het belangrijkste nieuwe uitgangspunt van het programma: mobiliteit staat in dienst van maatschappelijke opgaven. Net zoals elke reis altijd een doel of een reden heeft, zien we mobiliteit als middel om doelen te bereiken. Mobiliteit is dus geen doel op zich.

De doelen die we kunnen dienen met mobiliteitsbeleid vatten we samen in de term brede welvaart. Dat betekent: de kwaliteit van leven in het hier en nu en de mate waarin deze al dan niet ten koste gaat van die van latere generaties en/of van die van mensen elders in de wereld. We willen zorgeloze mobiliteit organiseren. Hiermee helpen we brede welvaart realiseren. Onder zorgeloze mobiliteit verstaan we: geen emissies, uitstekende bereikbaarheid, toegankelijk voor jong en oud, arm en rijk, valide en mindervalide. Betaalbaar, veilig, comfortabel, makkelijk én gezond. Slimme, duurzame, compacte steden met optimale doorstroming van mensen en goederen. Mooie, leefbare en goed ontsloten gebieden en dorpen waarbij mobiliteit de schakel is tussen wonen, werken en vrije tijd.

We specificeren brede welvaart in acht maatschappelijke opgaven. Voor elke opgave zijn keuzes en oplossingsrichtingen denkbaar vanuit verschillende provinciale beleidsdomeinen. Bijvoorbeeld ruimte, economie, energie en dergelijke. In het Programma Mobiliteit beperken we ons tot keuzes en oplossingsrichtingen vanuit het beleidsdomein mobiliteit. We schetsen wel de samenhang met keuzes en oplossingsrichtingen uit andere beleidsdomeinen.

De acht opgaven zijn:

1. Wonen en ondernemen: ruimte om te leven in Groningen.
We kiezen ervoor om nabijheid te organiseren in steden en dorpen. Dat betekent dat basisvoorzieningen zoals scholen en supermarkten zoveel mogelijk in de buurt zijn. Daarnaast zijn deze voorzieningen goed te bereiken met de fiets, het openbaar vervoer, de auto of zelfs te voet. Onze hubs zijn ontwikkelhotspots waar

- voorzieningen dichterbij geplaatst kunnen worden.
2. **Inclusiviteit en kansengelijkheid: iedereen kan meedoen.**
We maken mobiliteit voor iedereen makkelijk, betaalbaar en toegankelijk. Onze hubs zijn het op- of overstappunt voor snelle verbindingen naar voorzieningen die verder weg liggen.
  3. **Verbinding en innovatie: Groningen als startpunt van de wereld.**
We bouwen onze koploperpositie op het gebied van slimme en groene mobiliteitsoplossingen verder uit. Daarmee zijn we niet alleen zelf toekomstbestendig, onze oplossingen kun je ook toepassen op andere plekken in Nederland en daarbuiten. We blijven inzetten op snellere treinverbindingen met de Randstad en Duitsland.
  4. **Werkgelegenheid en economie: de motoren van Groningen op volle toeren.**
We geven ruimte aan grote werkgevers, die samen met ons willen werken aan slimme en groene oplossingen om hun bereikbaarheid goed te organiseren. We bouwen pas nieuwe infrastructuur als andere slimme en groene oplossingen niet voldoende opleveren.
  5. **Gezondheid en gastvrijheid: actief genieten van Groningen.**
We ontwikkelen Groningen tot dé provincie waar je nog op ontdekkingsreis kunt. De 'parels van de provincie', zoals unieke landschappen, borgen en kerken, liggen verspreid door de provincie. We ontsluiten ze met aantrekkelijke ontdekkingsroutes voor alle vervoersvormen. Daarbij concentreren we ons op lopen en fietsen als gezondste vervoersvormen.
  6. **Klimaat en milieu: zero-emissie in 2035.**
We kiezen ervoor om de CO₂-uitstoot van mobiliteit naar nul te brengen in 2035. We proberen innovaties in slimme en groene en mobiliteit in Groningen als eerste uit, van drones tot slimme afspraken over rooster- en werktijden. We passen successen breed toe. Met gemeenten en Rijk zorgen we voor een samenhangend plan om CO₂-uitstoot van mobiliteit snel te verminderen.
  7. **Veiligheid: iedereen veilig onderweg.**
We beperken zoveel mogelijk veiligheidsrisico's onderweg, waar nodig met aanpassingen aan de infrastructuur. En we stimuleren veilig gedrag in het verkeer.
  8. **Samenwerking en betrokkenheid: mobiliteit voor ons allen, met ons allen.**
We willen nog beter leren samenwerken. De provincie is immers niet de enige die brede welvaart nastreeft. En zorgeloze mobiliteit kunnen we niet in ons eentje organiseren. Het brede participatietraject, dat we hebben opgezet om samen met onze omgeving het Programma Mobiliteit tot stand te brengen, maken we daarom permanent.

19.4 Zes mobiliteitsthema's

De keuzes en oplossingsrichtingen uit de acht opgaven organiseren we in zes mobiliteitsthema's. Vanuit die thema's werken we aan de maatregelen die we met mobiliteitsbeleid kunnen nemen om de acht maatschappelijke opgaven verder te brengen. Bij elk thema benoemen we doelen, mijlpalen en indicatoren waarmee we het effect van onze inzet kunnen meten.

De zes thema's zijn:

Publieke Mobiliteit.

In dit thema werken we aan het integreren van openbaar vervoer, deelmobiliteit en (digitale) dienstverlening tot één samenhangend vervoerssysteem. Een vervoerssysteem dat makkelijk, toegankelijk en betaalbaar is. We zorgen dat eigen vervoer, zoals de fiets en de auto, naadloos aan kan sluiten op zorgeloze mobiliteit. Onze hubs zijn hiervoor cruciale knooppunten die we verder ontwikkelen. Met onze openbaar vervoerconcessies kunnen we de ruggengraat van publieke mobiliteit goed organiseren. We zetten ons in om deelmobiliteit te stimuleren in het landelijk gebied, waar de markt dit nog niet oppakt. Onderdeel van Publieke Mobiliteit is het Basisnetwerk OV, dat is opgebouwd uit hoogwaardig openbaar vervoer, basislijnen busvervoer en aanvullend vervoer. Volgens afspraak met Provinciale

Staten houden we het Basisnetwerk openbaar vervoer inclusief de hubs in ieder geval in stand tot de start van de nieuwe busconcessie per december 2029. Het bedieningsniveau leggen wij vast in het Programma Mobiliteit.

Basisnetwerk OV Groningen-Drenthe

Actieve Mobiliteit.

Lopen en fietsen staan voorop. Hiermee dienen we veel maatschappelijke opgaven tegelijk. Bijvoorbeeld een fijne leefomgeving, gezondheid, lage uitstoot en verkeersveiligheid. Met het thema actieve mobiliteit stimuleren we wandelen en fietsen voor forenzen, toeristen en de actieve vaarrecreatie. Dat doen we met de realisatie van goede voorzieningen voor lopen, fietsen en varen, zoals wandelpaden, fietsenstallingen en routeinformatie. Dit omvat ook de Doorfietsroutes. Deze voorzieningen realiseren we in nauwe samenwerking met onder andere gemeenten. Bovendien zetten we voorlichtings- en educatiecampagnes op over de voordelen en aantrekkelijkheid van lopen, fietsen en vaarrecreatie.

Goederenvervoer en Logistiek.

Dit is een nieuw thema vanuit het beleidsdomein mobiliteit. Goederenvervoer en logistiek zijn niet alleen belangrijke gebruikers van infrastructuur, maar ook cruciaal voor werkgelegenheid en economische ontwikkeling in onze provincie. We willen samen met bedrijven goederenvervoer en logistiek beter en slimmer organiseren. Zo kunnen we de capaciteit op (vaar)wegen zo goed mogelijk benutten. We stimuleren bedrijven om hun vervoersstromen gezamenlijk te bundelen en zo duurzaam mogelijk te organiseren.

Infrastructuur.

De provincie is eigenaar en beheerder van meerdere wegen, fietspaden en vaarwegen. We onderhouden deze infrastructuur niet alleen, we voeren ook aanpassingen door om bijvoorbeeld de veiligheid of de doorstroming te verbeteren. We zorgen dat deze werkzaamheden zo duurzaam mogelijk uitgevoerd worden. Hierbij zorgen we ook voor zoveel mogelijk hergebruik van de benodigde materialen.

Slimme en Groene Mobiliteit.

Hier zorgen we ten eerste dat we ons eigen huis op orde hebben. We vergroenen treinen en bussen in onze concessie en de vervoersbewegingen in alle opdrachten die we verlenen. Daarnaast is onze provincie het living lab om nieuwe mogelijkheden voor slimme en groene mobiliteit uit te proberen en toe te passen. Samen met onze gemeenten en het Rijk schrijven we een samenhangend Regionaal Mobiliteitsplan. Hierin werken we de doelstellingen van het Klimaatakkoord uit in praktische maatregelen.

Verkeersveiligheid.

We maken van Groningen een verkeersveilige provincie en werken samen met de gemeenten en het rijk toe naar nul verkeersslachtoffers. Dit doen we met aanpassingen aan de infrastructuur, educatie, voorlichting en handhaving. We volgen daarbij de negen thema's uit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid: veilige infrastructuur, heterogeniteit in het verkeer, technologische ontwikkelingen, kwetsbare verkeersdeelnemers, onervaren verkeers-deelnemers, rijden onder invloed, snelheid(gedrag), afleiding in het verkeer en verkeersovertreders.

In het Programma Mobiliteit zijn deze thema's verder uitgewerkt naar doelen, mijlpalen en indicatoren.

Om te zorgen dat we onze brede benadering van maatschappelijke opgaven vasthouden in ons werk, maken we van participatie een permanent project. Inwoners, en in het bijzonder jongeren en kinderen die zich nog niet via verkiezingen kunnen uitspreken, blijven hierbij onze bijzondere aandacht krijgen. We behouden de dagelijkse werkoverleggen met mobiliteitspartners. Daarnaast organiseren we een nieuw soort overlegtafels. Deze overlegtafels zijn in elk geval gebaseerd op de acht opgaven, maar kunnen ook opgezet worden rond specifieke gebieden zoals havens. Ook kan het gaan om een specifiek probleem zoals het woningtekort. Vanuit de provincie zitten alle betrokken beleidsdomeinen aan tafel. Zo brengen we verschillende perspectieven samen en komen we tot de nieuwe, creatieve en integrale oplossingen die Groningen echt verder helpen.

We gaan de financiering van al onze activiteiten anders organiseren. Daarvoor bundelen we bestaande middelen in één Gronings Mobiliteitsfonds. We krijgen hiermee niet méér middelen, maar we creëren wel meer mogelijkheden om te investeren in zorgeloze mobiliteit. Zo kunnen we aantoonbaar bijdragen aan brede welvaart voor de provincie Groningen.

19.5 Gereserveerde tracés

Wij blijven een aantal tracés reserveren voor verbetering van enkele spoor- en wegverbindingen.

19.5.1 Gereserveerd tracé spoorverbinding

Wij reserveren ruimte voor:

- maatregelen op de spoorverbinding tussen Zuidbroek en Nieuweschans, t.b.v. reistijdverkorting Groningen-Bremen;

De spoorverbinding Veendam-Stadskanaal wordt op bestaand tracé gerealiseerd. Daarom hoeft hiervoor geen tracéreservering te worden opgenomen. Als het lukt om de spoorverbinding Veendam-Stadskanaal te realiseren, dan zullen wij daarna overwegen of wij de mogelijkheid voor aanleg van de spoorverbinding Stadskanaal-Emmen gaan onderzoeken.

Wij onderzoeken de Lelylijn en de Nedersaksenlijn. Op het moment dat dat leidt tot een af te bakenen tracé, zullen wij daarvoor tracéreserveringen opnemen in de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening.

Wij hebben de tracéreserveringen spoorverbindingen opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.10).

19.5.2 Zoekgebied spoorverbinding

Wij reserveren ruimte voor de mogelijke aanleg van de Oostboog Veendam. Het zoekgebied voor deze spoorverbinding nemen wij op in de Omgevingsverordening (titel 2.10).

19.5.3 Gereserveerd tracé wegverbinding

Wij investeren met het rijk in de verdubbeling van de N33 tussen Zuidbroek en Appingedam en willen ook het aansluitende traject tot aan de Eemshaven verdubbelen. Hiermee zorgen wij voor een goede bereikbaarheid van de Eemshaven en Delfzijl als havens van nationaal belang.

Wij reserveren tracés voor de volgende nieuwe wegverbindingen of verbetering van bestaande wegverbindingen:

- N33-midden, langs de bestaande weg tussen Zuidbroek en Tjuchem en volgens het voorkeustracé X1 tussen Tjuchem en Appingedam;
- N355 tussen Groningen en Zuidhorn.

De tracés voor de nieuwe wegverbindingen of verbetering van bestaande wegverbindingen hebben we opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 2.10).

Wij zullen in het kader van het Programma Mobiliteit onderzoek doen naar een noord-zuidroute aan de westkant van de provincie Groningen. Voorts zullen wij als vervolg op de verdubbeling van de N33-midden onderzoek doen naar verdubbeling van de N33-noord. Als deze onderzoeken leiden tot een afgebakend tracé, dan zullen we een tracéreservering opnemen in de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening.

19.6 Vaarwegen in de provincie Groningen (ten behoeve van aanwijzen vaarwegbeheerders)

Op de functiekaart vaarwegen geven wij de vaarwegen in de Provincie Groningen aan. De functiekaart Vaarwegen is de basis voor de toewijzing van vaarwegbeheerders voor deze vaarwegen op grond van de Waterwet. Deze functiekaart betreft een veel groter aantal vaarwegen dan de eigen, provinciale vaarwegen.

Wij maken plannen voor verbetering van het Aduarderdiep. Als dit aanleiding geeft tot een verruiming van die vaarweg zullen wij daarvoor een tracéreservering opnemen in de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening.

19.7 Verbetering Rijksvaarwegen

De hoofdvaarweg Lemmer-Delfzijl wordt geschikt gemaakt voor grotere schepen (scheepvaartklasse Va). De opwaardering van het Van Starckenborghkanaal gebeurt reeds. Daarnaast moeten diverse bruggen over het Eemskanaal worden vervangen. Het Rijk betaalt de verbetering van deze rijksvaarweg. Daarnaast willen wij dat de capaciteit van de Zeesluis Delfzijl als schakel tussen die hoofdvaarweg en de binnenvaartroutes in Duitsland vergroot wordt.

De ontwikkeling van de Eemshaven is voor ons erg belangrijk. Het Rijk heeft de vaargeul verruimd. Wij zetten in op regionaal hergebruik van het slib dat daarbij vrijkomt.

19.8 Luchtverkeer

Groningen Airport Eelde is een infrastructurele basisvoorziening met een belangrijke regionale functie en zorgt voor veel hoogwaardige werkgelegenheid. De start- en landingsroutes gaan voor een deel over Gronings grondgebied. Daar gelden beperkingen voor bouwhoogtes. De Wet luchtvaart duidt de luchthaven Eelde aan als een luchthaven van nationale betekenis.

We zijn aandeelhouder in Groningen Airport Eelde.

In onze provincie bevindt zich ook een aantal luchthavens van regionale betekenis, waarvoor wij het bevoegd gezag zijn. Deze luchtvaartterreinen bedienen voornamelijk de recreatieve, lichte luchtvaart. Uitzonderingen zijn de helikopterhavens van het UMCG en op het Eemshaventerrein met belangrijke maatschappelijke respectievelijk economische functies.

19.8.1 Luchthaven Groningen - Airport Eelde

Wij faciliteren Groningen Airport Eelde onder meer door het leveren van een financiële bijdrage in de diensten van algemeen economisch belang (brandweer en security), routeontwikkelingsfonds en noodzakelijke investeringen voor de komende 10 jaar.

Deze luchthaven is van grote maatschappelijke betekenis voor het Noorden. Zij vormt een 'essentiële infrastructurele basisvoorziening' die bijdraagt aan de internationale economische en sociaal-maatschappelijke bereikbaarheid van Noord-Nederland. Groningen Airport Eelde vormt daarmee een onderdeel van het totaalpakket mobiliteitskeuzes voor onze inwoners en bedrijven. Daarnaast fungeert de luchthaven als katalysator voor het regionale vestigingsklimaat en levert zij een belangrijke bijdrage aan de regionale werkgelegenheid. Ten slotte vervult de luchthaven ook een duidelijke maatschappelijke functie door het faciliteren van medische vluchten en het belangrijkste opleidingscentrum voor verkeersvliegers van Nederland. Daarmee is Groningen Airport Eelde niet alleen van regionaal maar ook van nationaal belang.

19.8.2 Luchthavens van regionale betekenis

We faciliteren en reguleren de vraag naar recreatief vliegen en bieden ruimte aan vluchten met een evident maatschappelijk belang. Er zijn zes regionale luchthavens:

1. vliegveld Oostwold
2. vliegveld Stadskanaal (alleen Mico Light Aircrafts (MLA's))
3. heliport Eemshaven
4. vliegveld Grootegast (alleen MLA's)
5. zweefvliegveld Veendam
6. helikopterdek UMCG Groningen

Alleen de eerste drie luchthavens hebben een luchthavenbesluit op grond van de Wet luchtvaart, waarin beperkingengebieden in verband met vliegveiligheid, geluid en externe veiligheid zijn opgenomen.

Wij staan in principe geen uitbreiding toe van het aantal terreinen, tenzij er sprake is van hoge urgentie of de maatschappelijke relevantie hiervan kan worden aangetoond.

Wij verlenen jaarlijks omstreeks 30 ontheffingen van het algemene verbod om buiten luchthaventerreinen op te stijgen of te landen, de zogenaamde 'Ontheffingen Tijdelijk en Uitzonderlijk Gebruik' (TUG-ontheffingen) voor incidentele vliegbewegingen op andere locaties.

In het kader van de beperkingen voor de effecten op de omgeving en toekomstige wijzigingen in landelijke regelgeving, hebben wij ons beleid voor de 'Ontheffingen Tijdelijk en Uitzonderlijk Gebruik' (TUG-ontheffingen) herijkt. Hierbij hebben wij het beleid voor de luchthavens van regionale betekenis betrokken. Dit is in april 2017 in een nieuwe beleidsregel voor TUG-ontheffingen vastgelegd.

Bij de luchthavenbesluiten of -regelingen voor de luchthavens en bij de TUG-ontheffingen stellen we voorschriften ter

bescherming van de omgeving tegen veiligheidsrisico's en het omgevingslawaaï. We stellen grenzen aan de gewichtsklassen van de toestellen en maximaliseren het aantal vliegbewegingen per luchthaven per jaar als volgt:

- voor Oostwold een maximum van 17.500;
- voor Stadskanaal een maximum van 45.000;
- voor de heliport Eemshaven een maximum van 10.950;
- voor Grootegast een maximum van 500;
- voor Veendam een maximum van 400.

Voor het helikopterdek UMCG is nog niet duidelijk of er na de verplaatsing van de permanente standplaats naar Eelde sprake is van een luchthaven, die onder de Wet luchtvaart moet worden gebracht. Wanneer dit het geval is, is het vaststellen van een luchthavenbesluit vanwege art. 10 lid 1 van het Besluit burgerluchthavens (Bbl), afhankelijk van het aantal vliegbewegingen, niet mogelijk (dit artikel bepaalt dat kwetsbare objecten binnen de 10-5 plaatsgebonden risicocontour aan hun bestemming moeten worden onttrokken, een ziekenhuis is een kwetsbaar object). Een aangekondigde aanpassing van het Bbl wordt eerst afgewacht, waarna wij ons verder beraden op de verplichtingen vanwege de Wet luchtvaart.

Om de veiligheid van het luchtverkeer en gebouwde objecten te garanderen, gelden beperkingen voor het toestaan van kwetsbare objecten en voor de bouwhoogte in bepaalde zones rond de luchtvaartterreinen. Dat is vastgelegd in de betreffende luchthavenbesluiten. De Wet luchtvaart bepaalt dat die beperkingengebieden, overeenkomstig de aanduidingen in de luchthavenbesluiten, door de gemeenteraad binnen een jaar na in werking treden van het luchthavenbesluit in de voor die gebieden geldende bestemmingsplannen worden overgenomen. In de provincie Groningen gaat het om beperkingengebieden rondom de luchthavens Oostwold en Stadskanaal en de heliport Eemshaven.

19.8.2.1 Heliport Eemshaven

Op 6 juli 2016 hebben wij het luchthavenbesluit voor de heliport in de noordwest-hoek van het Eemshaventerrein vastgesteld. Voor de realisatie en vervolgens in gebruik name van deze helikopterluchthaven zullen twee reeds aanwezige windturbines verplaatst moeten worden. Voor dit specifieke geval hebben wij nabij de strekdammen van de Eemshaven een klein zoekgebied aangewezen ter vervanging van deze twee windturbineposities.

19.9 Militaire (laag)vliegroutes

Boven Westerwolde en het uiterste westen van onze provincie liggen militaire laagvliegroutes voor jachtvliegtuigen en transportvliegtuigen. Daar geldt een minimale vlieghoogte van 75 meter. In verband met de veiligheid mag onder deze laagvliegroutes niet hoger worden gebouwd dan 40 meter. Het betreft een strook van 1 nautische mijl (1852 meter) aan beide zijden van de middellijn van de route. Gemeenten moeten bij de vaststelling van bestemmingsplannen hiermee rekening houden.

19.10 Snelle ICT-verbindingen

De digitale bereikbaarheid, via onder andere breedbandinternet, wordt steeds belangrijker. Voor zowel commercieel als persoonlijk gebruik wordt snel internet steeds belangrijker. Snel internet geldt ook steeds meer als een randvoorwaarde voor vestiging. Wij beschouwen digitale bereikbaarheid in eerste instantie als een kwestie van vraag en aanbod, tussen aanbieders en afnemers. In de plattelandsgebieden is het vanwege het relatief geringe aantal woningen en de grote afstanden daartussen voor netwerkbedrijven minder eenvoudig om de business case rond te krijgen.

Naast breedbandinternet in huis en bij bedrijven speelt ook de bereikbaarheid buitenshuis belangrijk. Het gaat hierbij

om snel (4G / 5G) internet buitenshuis. Dit gaat zowel om de digitale bereikbaarheid voor de dagelijkse werkzaamheden als een veiligheidsaspect daar waar op plekken geen bereik is en hulpdiensten niet onbereikbaar zijn. We onderzoeken samen met bedrijven, gemeenten en (bestaande) lokale initiatieven of en op welke wijze we de digitale bereikbaarheid (in brede zin) in de hele provincie kan worden vergroot.

Milieu

hoofdstuk 20 Voorkomen en verminderen milieubelasting en hinder

Doelen en waarden bij provinciaal belang 10: tegengaan Milieuhinder	
Toekomstbestendig	
Leefbaar	
Veilig	
Schoon	
Stil	

20.1 Inleiding

Wij willen dat Groningen een aantrekkelijke provincie is, waar het goed ondernemen, wonen, werken en recreëren is. Om dit te realiseren streven wij naar een schone (gifvrije), gezonde, hindervrije, veilige, duurzame en leefbare omgeving voor alle Groningers. Met deze kernwaarden als uitgangspunt, willen we “Brede Welvaart” voor iedereen in Groningen dichterbij brengen. Schone lucht en bodem en zuiver en veilig drinkwater staan hierbij centraal, maar ook een omgeving waarbij milieuhinder tot een minimum is beperkt. We gaan de milieu- en gezondheidsopgave zoveel mogelijk koppelen aan de andere grote (transitie)opgaven. Met name op het gebied van de energietransitie en de vergroening van de chemie willen we ook grote milieu- en gezondheidswinst behalen. Denk hierbij vooral aan de waterstof- en circulaire economie; we streven ernaar juist aan de koplopers in deze transitie ruimte bieden om zich de komende jaren in de provincie te vestigen.

Onze doelstellingen richten zich op de zogenaamde (milieu)compartimenten: de kwaliteit van de lucht, bodem en water. Deze zijn niet alleen essentieel voor de kwaliteit van leven en de gezondheid van mens en dier, maar ook een voorwaarde voor ecologische vitaliteit en -diversiteit en dus voor de economie en samenleving als geheel. Onze doelstellingen richten zich daarbij in het bijzonder op de bronnen die verantwoordelijk zijn voor de gezondheidseffecten door verontreiniging en hinder: bedrijven¹, vervoer/wegen en schadelijke stoffen.

¹ *Bedrijf: in de zin van een inrichting zoals gedefinieerd in de Wet Milieubeheer: "elke door de mens bedrijfsmatige of in een omvang alsof zij bedrijfsmatig was, ondernomen bedrijvigheid die binnen een zekere begrenzing pleegt te worden verricht." Bron: Infomil*

20.2 Uitgangspunten en kaders

We sluiten aan bij het Nationaal Milieubeleidskader (hierna NMK). Dit landelijke beleidskader bevat de uitwerking van de uitgangspunten van de Nationale

Omgevingsvisie (hierna NOVI) voor milieu. Het NMK bestaat uit vier bouwstenen en tien basisprincipes² die aansluiten op het afwegingsprincipe “Afwentelen wordt voorkomen” uit de NOVI. We leggen de nadruk op de volgende uitgangspunten:

“Ons milieubeleid is gericht op het realiseren van schoon, gezond, veilig, hindervrij en circulair Groningen voor alle inwoners. We hanteren zoveel mogelijk het voorzorgsbeginsel, waarbij we milieu, gezondheid en veiligheid aan de voorkant meenemen in onze besluitvorming. Bestaande milieubelasting en hinder heeft onze prioriteit, waarbij de huidige milieukwaliteit zoveel mogelijk moet worden gehandhaafd en/of verbeterd. We willen voorkomen dat milieuverontreiniging door afwenteling toeneemt. Als er wel sprake is van milieuschade en hinder, mag deze niet naar later, naar andere plekken, naar bijvoorbeeld lucht bodem of water of op de gezondheid worden afgewenteld. Als dit wel het geval is, dan alleen tijdelijk, waarbij het principe: ‘de vervuiler betaalt’ geldt. We stimuleren koplopers die durven te innoveren en zijn streng voor achterblijvers. We zijn open en transparant in ons beleid, we laten ons beleid op een integrale en consequente manier doorwerken en doen dit in samenwerking met alle betrokken publieke- en private belanghebbenden.”

²Nationaal Milieubeleidskader

20.3 Opgave-, systeem- en gebiedsgericht werken

De provincie Groningen staat de komende jaren, net als de rest van Nederland, voor een groot aantal opgaven. Met name de energietransitie, het Nationaal programma Groningen, klimaatadaptatie, woningbouw, circulaire economie en de landbouwtransitie gaan grote impact hebben op de fysieke leefomgeving van Groningen. In het streven naar een duurzaam toekomstperspectief en het principe van “Brede Welvaart”³ is het daarbij van groot belang opgaven in samenhang op te pakken. Hierbij geven we naast het beschermen van het milieu, ook prioriteit aan een gezonde en veilige leefomgeving, door deze aspecten aan het begin van grote projecten mee te wegen. Om hieraan invulling te geven en te voorkomen dat milieu-impact wordt afgewenteld op inwoners, is een meer systeemgerichte benadering nodig. Deze benadering neemt de onderlinge afhankelijkheid van de verschillende systemen (economie, fysieke leefomgeving, samenleving) als uitgangspunt. De genoemde opgaven gaan we daarnaast ook gebiedsgericht oppakken. Hiermee hebben wij al goede ervaringen opgedaan in het Structuurvisiegebied Eemsmond-Delfzijl. De steeds schaarser wordende ruimte vraagt om een betere afstemming tussen het economische- en milieubeleid. De specifieke problematiek en/of kansrijkheid van de verschillende landschapstypen staan centraal in het gebiedsgerichte werken.

Dit draagt bij aan een duurzaam gebruik van de fysieke leefomgeving. Zo ontstaat evenwicht tussen ontwikkelen, beschermen en behouden. Bij grootschalige (industriële) activiteiten met veel milieudruk streven we ruimtelijke concentratie van deze activiteiten na. Ook zetten we ons volop in om de milieukwaliteit van de verschillende gebieden in onze provincie verder te verbeteren en milieubelasting en -hinder zoveel mogelijk uit te bannen.

³Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven in het hier en nu en de mate waarin deze al dan niet ten koste gaat van die van latere generaties en/of van die van mensen elders in de wereld. Bron: CBS

20.4 Sturingsfilosofie en doorwerking

Onze focus ligt op het realiseren en instandhouden van een sterk, veerkrachtig en schoon milieu. Hiermee werken we aan een leefbare, aantrekkelijke omgeving en een robuust ecosysteem. De complexiteit van de vele in elkaar grijpende transitie opgaven enerzijds en de urgentie van de milieupgave anderzijds vragen om regionale coördinatie op gebiedsniveau. We streven ernaar dat de grote opgaven en transities bijdragen aan een beter milieu en een gezonde leefomgeving, en in ieder geval zo min mogelijk leiden tot verslechtering van het milieu. Immers vergroening betekent eerst en vooral een verbetering van het milieu. We treden proactief op en hebben oog voor regionale en lokale verschillen. We maken effectief gebruik van onze kaderstellende rol in samenspraak met gemeenten, waterschappen en andere partners. Daar waar het een vraag is van gemeenten en regio's zullen we faciliteren, daar waar gewenst, regisseren we en daar waar nodig reguleren we. In het laatste geval stellen we (aanvullende) eisen aan

initiatiefnemers, gemeenten, burgers en onszelf.

De Omgevingswet beoogt de lokale afwegingsruimte te vergroten. Dit betekent dat sommige rijksregels verdwijnen en dat de nieuwe beleids- en regelruimte kan worden ingevuld door provincies en gemeenten. Als deze ruimte niet wordt ingevuld, kan dit tot hiaten leiden in het basisbeschermingsniveau, met risico's voor mens en milieu. Het huidige regionale basisbeschermingsniveau houden we zoveel mogelijk intact. Dit is van provinciaal belang.

We kiezen voor ambitieuze en scherpe milieunormen en stellen als dat nodig is strenge voorschriften aan de bedrijfsvoering van grote, industriële bedrijven. Zoals bijvoorbeeld ons beleid voor het gebruik van de best beschikbare technieken (BBT)⁴, dat tot doel heeft de uitstoot van milieuverontreinigende stoffen zoveel mogelijk te beperken. Wij verwachten dan ook van bedrijven die zich in Groningen vestigen, dat zij zich tot het uiterste inzetten om afwenteling van hun activiteiten op de maatschappij te voorkomen. Tegelijkertijd geven we prioriteit aan een ketengerichte aanpak van milieucriminaliteit en intensiveren ons toezicht op activiteiten met een groot risico op overtredingen en relatief grote milieugevolgen. We zoeken de samenwerking met onze ketenpartners en stimuleren de ontwikkeling van monitoring van uitstoot, grondstof- en afvalstromen. Voor omgevingsveiligheid zetten we naast regulering de komende periode meer in op samenwerking op het gebied omgevingsveiligheid en het veilig vervoer van gevaarlijke stoffen.

De doorwerking van onze ambities, uitgangspunten en doelstellingen naar prioriteiten, maatregelen en beleidsregels nemen we op in ons Milieuprogramma. Hierin geven we aan welke instrumenten we inzetten om milieubelasting en hinder te verminderen en gezondheid, stilte en duisternis beschermen. Met inwerkingtreding van de Omgevingswet nemen we al onze normen en regels in de provinciale Omgevingsverordening. We gaan onze uitgangspunten opnemen in een toetsingskader voor vergunningverlening, toezicht en handhaving. Daarmee zorgen we voor een duidelijke en navolgbare toepassing van ons beleid in de uitvoering.

⁴*Beste beschikbare technieken: de meest doeltreffende methoden die technisch en economisch haalbaar zijn, om emissies en andere nadelige gevolgen voor het milieu van een bedrijf te voorkomen (dit is een verkorte weergave van de definitie in art. 1.1 lid 1 Wabo).*

20.5 Groningen schoon

20.5.1 Gevaarlijke stoffen

Gevaarlijke stoffen zijn een verzamelnaam voor stoffen met (potentieel) giftige eigenschappen voor de mens en natuur⁵. Daarbij valt te denken aan zware metalen, PFAS⁶, maar ook opkomende stoffen⁷ die steeds meer in het milieu worden aangetroffen. Vooral Zeer Zorgwekkende Stoffen (hierna ZZS) vormen een structurele dreiging voor mens, natuur en economie. Mens en natuur worden namelijk via verschillende routes aan deze stoffen blootgesteld: via de lucht, de bodem, het (drink)water, het voedsel en producten.

Bij het gebruik van gevaarlijke stoffen en in het bijzonder ZZS is er altijd sprake van afwenteling: ofwel naar een ander compartiment (lucht bodem of water), naar een andere plek, naar een volgende generatie of een combinatie van deze drie. De beheersing van de risico's rondom ZZS vraagt om een integrale aanpak en daarom werken we samen met verschillende overheden en ketenpartners. Als provincie hebben we vooral invloed op het gebruik van deze stoffen via onze bevoegdheid tot regulering van grote risicovolle en afvalbedrijven en via onze verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het grond- en drinkwater. Om mogelijk onomkeerbare effecten op mens en natuur te voorkomen, gaan we een stap verder dan de wettelijke eisen om de uitstoot en blootstelling aan deze stoffen te verminderen en te voorkomen. We vullen onze rol als bevoegd gezag voor complexe en risicovolle bedrijven in en nemen onze verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het grond- en drinkwater door het stellen van strenge voorschriften en ambitieuze normen.

Doelstelling

We geven prioriteit aan het verminderen en voorkomen van de emissie van gevaarlijke stoffen en in het bijzonder ZZS via de lucht, bodem, (grond)water en door de recycling van afval om hiermee blootstelling van mens en natuur zoveel mogelijk te beperken. We monitoren de emissie en aanwezigheid in de verschillende milieucompartimenten en blootstelling aan stoffen.

Principes

- Vanuit het voorzorgsbeginsel hanteren we bij de beoordeling van potentiële ZZS⁸ en opkomende stoffen een maatwerkbenadering⁹. Het gebruik van stoffen die nog niet zijn beoordeeld en geclassificeerd, maar mogelijk wel voldoen aan de ZZS-criteria of een mogelijke bedreiging vormen voor de waterkwaliteit worden zoveel mogelijk geminimaliseerd totdat vaststaat dat deze stoffen veilig zijn.
- We streven ernaar afwenteling te voorkomen om zo een omgevingskwaliteit te realiseren waarbij geen negatieve gezondheidseffecten of effecten op milieu- en natuur optreden. We leggen strenge normen en voorschriften op aan bedrijven die achterblijven in het minimaliseren van het gebruik van gevaarlijke stoffen. We gaan de komende periode onderzoeken of en hoe het voeren van effectbeleid kan bijdragen aan het voorkomen van
- normopvulling.
- Naast de minimalisatieplicht hanteren we het stand-still principe voor nieuwe uitstoot. Ondanks de minimalisatieplicht kan de totale uitstoot van bijv. ZZS toenemen. De lokale en regionale effecten, maar ook effecten buiten onze provincie willen we beperken. Daarom kijken we verder dan alleen de uitstoot van een enkele stof bij een bedrijf. De invulling hiervan gaan we nader uitwerken.
- De vervuiler betaalt: we leggen de verantwoordelijkheid voor het meten, monitoren en rapporteren over het gebruik van gevaarlijke stoffen zoveel mogelijk bij bedrijven zelf.
- Minimalisatie van gevaarlijke stoffen en ZZS in de keten: we voorkomen verspreiding van deze stoffen in de product- en materiaalketen om zo de blootstelling bij het gebruik van producten te minimaliseren.

⁵Een gevaarlijke stof is een stof of mengsel dat aan één van de criteria voldoet voor fysische gevaren (ontploffbaar en ontvlambaar), gezondheidsgevaren (waaronder acute toxiciteit, kankerverwekkendheid en mutageniteit) of milieugevaren (met name aantasting van ecosystemen in oppervlakte- en grondwater). Bron: Raad voor de Leefomgeving

⁶PFAS: Poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS Poly- en perfluoralkylstoffen) zijn chemische stoffen die door de mens zijn gemaakt. Zij komen van nature niet in het milieu voor. Voorbeelden van PFAS zijn GenX, PFOAperfluorooctaan zuur (perfluorooctaan zuur) en PFOSperfluorooctaansulfonaten (perfluorooctaansulfonaten). PFAS kunnen een negatief effect hebben op milieu en gezondheid. Bron: RIVM

⁷Opkomende stoffen zijn stoffen waarvan wordt vermoed dat ze nadelige effecten kunnen hebben voor water of bodem, maar waarvoor nog geen norm is vastgesteld. Bron: Raad voor de leefomgeving

⁸Potentieel Zeer Zorgwekkende Stoffen zijn stoffen die in de procedure verkeren voor registratie onder REACH (Registratie, Evaluatie, Autorisatie en restrictie van Chemische stoffen)(en waarvan het vermoeden bestaat dat zij zeer zorgwekkend zijn.

⁹Maatwerk in de beoordeling van individuele stoffen op basis van de eigenschappen en hun effect op mens en natuur. Zie verder: infomil

20.5.2 Bodemkwaliteit

Bodemkwaliteit gaat over de chemische-, fysische- en biologische kwaliteit van de bodem. De kwaliteit van de bodem heeft een grote invloed op het welzijn van mensen, dieren en planten. De kwaliteit en vitaliteit van bodem en

ondergrond bepalen de gebruiksmogelijkheden voor landbouw, natuur, drinkwater en woningbouw. Deze kwaliteit en vitaliteit staat onder druk en wordt bedreigd door (te) intensief gebruik en de aanwezigheid van gevaarlijke stoffen. Verzuring, vermisting, verdroging, verdichting, vervuiling en verhoogde kwetsbaarheid van de bodem bedreigen en verminderen de bruikbaarheid van de bodem en ondergrond voor belangrijke functies.

Doelstellingen

We stimuleren dat de bodemkwaliteit en -vitaliteit worden meegewogen als onderdeel van een brede afweging over de kwaliteit van de leefomgeving in relatie tot functies (evenwichtige toedeling van functies) en zo een bijdrage te leveren aan het duurzame beheer van het productie-, regulerend of dragend vermogen van de bodem. Daarbij is het belangrijk om bij ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het begin van de planvorming het bovengrondse deel van de ontwikkeling in samenhang te bezien met de diverse lagen in de bodem en ondergrond. Op deze manier wordt optimaal gebruik gemaakt van de kansen die bodem en ondergrond bieden.

We willen de chemische, fysische als biologische kwaliteit bodem en het grondwater zo schoon en veilig mogelijk maken en duurzaam beheren, waarbij de kosten om dit te bereiken en/of te handhaven opwegen tegen de maatschappelijke baten. Duurzaam bodembeheer zorgt ervoor dat de kwaliteit en vitaliteit van de bodem niet (verder) verslechtert en stimuleert een gestage verbetering. Om het primaire beleidsdoel te realiseren is het belangrijk om aantastingen en verontreinigingen aan de bron te voorkomen en ontstane verontreinigingen en aantastingen, indien kosteneffectief en technisch mogelijk, te verwijderen of de gevolgen te beperken of te voorkomen. Dit doen we door:

1. De uitvoering van bodemsaneringen (te stimuleren) en noodzakelijke nazorgmaatregelen te (laten) nemen. Het gaat daarbij om locaties, die na de inwerkingtreding van de Omgevingswet vallen onder het overgangsrecht en nog worden behandeld volgens de regels van de Wet bodembescherming;
2. Onomkeerbare schade aan de bodem te voorkomen via een zorg- en herstelplicht;
3. Efficiënt gebruik van grondstoffen te stimuleren;
4. Met de waterschappen, de waterbedrijven, gemeenten en omgevingsdiensten een gedragen beleid en maatregelen te ontwikkelen o.a. over het omgaan met gevaarlijke stoffen in relatie tot grondwaterverontreinigingen;
5. De bekende locaties met onaanvaardbare humane, ecologische en of verspreidingsrisico's (de spoedlocaties) zijn gesaneerd of de sanering loopt. Hiermee loopt de geprogrammeerde bodemsaneringsoperatie ten einde. We pakken locaties met (een bekende) bodemverontreiniging, waar geen sprake is van onaanvaardbare risico's, aan, op een natuurlijk moment bij bijvoorbeeld een ruimtelijke ontwikkeling.

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet zullen de locaties die al onder onze bevoegdheid zijn opgepakt, onder het overgangsrecht door ons worden afgerond¹⁰. Ook nu en in de toekomst kunnen nog verontreinigingen naar voren komen, waarvan geen vermoeden bestond een verontreiniging te verwachten en er toch sprake is van onaanvaardbare humane, ecologische en of verspreidingsrisico's. Denk bijvoorbeeld aan gebiedsontwikkelingen en bij maatschappelijke dynamiek¹¹. Om daarnaast het huidige beschermingsniveau voor grond- en drinkwater in stand te houden, verplichten we gemeenten, in hun Omgevingsplan, eisen te stellen aan activiteiten in de bodem. Deze regels blijven van kracht tot er afspraken zijn gemaakt met gemeenten en waterschappen over de gewenste kwaliteit van het grondwater in het Regionaal Waterprogramma¹².

We streven naar uniforme kaders bij de beoordeling van het al dan niet opleggen van een saneringsplicht ter voorkoming van humane, ecologische, verspreidingsrisico's.

¹⁰ Voor de locaties die ten tijde van het van kracht worden van de Omgevingswet al in procedure waren onder de Wet bodembescherming (Wbb), geldt overgangsrecht. Het overgangsrecht zorgt ervoor dat locaties onder de regels van

de Wbb kunnen worden afgehandeld. Het overgangsrecht haakt aan bij een objectief vast te stellen aanknopingspunt in het saneringstraject van de Wbb. In essentie gaat het om locaties met een beschikking ernst en spoed, waar een spoedige sanering noodzakelijk is of waar verplichtingen op grond van de Wbb gelden voor de terreineigenaar/-gebruiker.

¹¹ Deze onverwachte verontreinigingen, zogenaamde toevalsvondsten, vallen onder de regels van de Omgevingswet. Het treffen van maatregelen is onder de Omgevingswet een verantwoordelijkheid van de terreineigenaar of initiatiefnemer van de ontwikkeling. Er geldt dan geen saneringsplicht meer, wel is de terreineigenaar gehouden aan de zorgplicht in de Omgevingswet ten aanzien van zijn terrein (Ow art 22.21).

¹² Een belangrijke factor binnen het duurzaam bodembeheer is het voorkomen van nieuwe bodemverontreinigingen, die kunnen leiden tot aantasting van de kwaliteit van het grondwater en daarmee het drinkwater. Deze nieuwe verontreinigingen vielen onder de zorgplicht van de Wet Bodembescherming (art. 13). De bescherming die dit artikel bood tegen verontreinigingen en aantastingen van de bodem, is nu geregeld in de Omgevingswet, het Omgevingsbesluit en in het Besluit activiteiten leefomgeving en kan door gemeenten geregeld worden in regels in het Omgevingsplan.

20.5.3 Grondwaterkwaliteit

De zorg voor de beschikbaarheid van kwalitatief en voldoende schoon water is een provinciaal belang en taak in het kader van de Waterwet. De beschikbaarheid van voldoende grondwater van geschikte kwaliteit draagt bij aan de gezondheid en welvaart van de samenleving. Waterschappen beheren het ondiepe grondwater, wij het diepe. De Europese Kaderrichtlijn water (KRW) en de dochterrichtlijn Grondwater (GWR) zijn uitgangspunt voor ons grondwaterbeheer. De druk op zowel de kwaliteit als de kwantiteit van het grondwater neemt toe, o.a. door het intensieve gebruik en door klimaatverandering. Het beheer van bodem en grondwater is complex en, volgens de uitgangspunten van de Omgevingswet, een verantwoordelijkheid van meerdere overheden. Stakeholders moeten in staat zijn om een goede afweging te maken tussen gebruik van de ondergrond incl. het grondwater zelf met de bijbehorende risico's en de bescherming van de kwaliteit van bodem, grondwater en ecosystemen die hiervan afhankelijk zijn.

Doelstelling

We willen een goede chemische (geen verontreiniging boven de norm) en kwantitatieve toestand van het grondwater bereiken in 2028. We willen significant stijgende trends vaststellen en ombuigen we de inbreng (immissie) van verontreinigende stoffen in het grondwater voorkomen en beperken. In lijn met de Europese ambitie streven we ernaar dat het grondwater niet verder 'vergrijst'. Dat wil zeggen dat de kwaliteit van het grondwater niet verder afneemt en er voldoende grondwater van geschikte kwaliteit beschikbaar is en blijft.

Principes

De inbreng/immissie van gevaarlijke stoffen in het grondwater en de verdere verspreiding van reeds aanwezige verontreinigingen moet worden voorkomen dan wel worden beperkt¹³.

Hiervoor stellen we beleidskaders, strategische doelen en gekwantificeerde opgaven vast. Hierbij zijn het regionaal Waterprogramma en het Meerjarenprogramma Ondergrond en Bodem 2020-2025 leidend.

In deze beleidskader zorgen we voor de gebiedsgerichte coördinatie op de uitoefening van taken en bevoegdheden van gemeenten en waterschappen.

Aanwezige bronnen van verontreiniging worden aangepakt, waar dit technisch haalbaar en kosteneffectief is.

¹³ Grondwater richtlijn art 6, Prevent and limit: hierbij moet voor prioritair stoffen de inbreng worden voorkomen en voor de overige gevaarlijk stoffen de inbreng beperkt. Wat prioritair stoffen zijn staat beschreven in Richtlijn Prioritaire Stoffen 2013/39/EU.

20.5.4 Drinkwaterwinning

Voldoende kwalitatief goed grondwater is essentieel voor een goede drinkwatervoorziening. Daarom beschermen we de drinkwaterwinningen uit grondwater door het aanwijzen van beschermingszones. Dit zijn grondwaterbeschermingsgebieden, waterwingebieden en gebieden met verbod op fysieke bodemaantasting (boringvrije zones). De Kader Richtlijn Water (KRW) formuleert voor de drinkwaterwinningen twee doelstellingen:

- drinkwater voor menselijke consumptie moet na zuivering voldoen aan de normen uit de Drinkwaterrichtlijn;
- de zuiveringsinspanning bij de drinkwaterbereiding mag niet toenemen.

Doelstelling

We beschermen het grondwater en de strategische watervoorraden ten behoeve van drinkwater. Daarom streven we ernaar dat wordt voorkomen dat de grondwaterbeschermingsgebieden en strategische watervoorraden bedreigd worden door zowel ondergrondse als bovengrondse activiteiten.

Principes

Hierbij hanteren we de volgende principes:

- De bescherming van de kwaliteit van het grondwater in grondwaterbeschermingsgebieden, en daarmee de strategische watervoorraden met het oog op de winning van voor menselijke consumptie bestemd water, hebben prioriteit.
- We willen geen activiteiten rondom of in een grondwaterbeschermingsgebied, die een mogelijk nadelig effect kunnen hebben op de kwantiteit en kwaliteit van het grondwater.
- Er mogen daarom geen boringen gezet worden door of onder grondwaterbeschermingsgebieden.
- We voorkomen het ontstaan nieuwe bronnen van verontreiniging door gemeenten verplicht te stellen in hun Omgevingsplan voorwaarden te verbinden aan activiteiten in de bodem. Omdat hiervoor onder de Omgevingswet geen verplichting bestaat (deze is er wel onder de Wet bodembescherming) hebben wij hebben hiervoor regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 3.4)

Vergunningen

Om te voorkomen dat grondwater wordt aangetast leggen we een vergunningsplicht op voor activiteiten die tot bodemverontreiniging in grondwaterbeschermingsgebieden kunnen leiden. Hiervoor hebben we regels opgenomen in de Omgevingsverordening (titel 3.4).

20.5.5 Stortplaatsen

20.5.5.1 Voormalige stortplaatsen

Bij voormalige stortplaatsen is voor 1-9-1996 afval gestort, zonder dat bodembeschermende voorzieningen zijn getroffen bij het storten. Met het van kracht worden van de Omgevingswet is de gemeente bevoegd gezag voor de 'droge bodem' van de stort (de deklaag) en de provincie verantwoordelijk voor de kwaliteit van het grondwater. Onderzoek heeft aangetoond dat er bij deze voormalige stortplaatsen sprake is van een stabiele verontreinigingssituatie in het grondwater. Er zal steekproefsgewijs in het kader van de provincie brede grondwatermonitoring bij voormalige stortlocaties gemonitord worden of er nog sprake is van een stabiele of verbeterende situatie en of er geen (onvergunde) grondwateractiviteiten in de nabije omgeving plaatsvinden.

20.5.5.2 Gesloten stortplaatsen die onder de nazorgregeling van de Wet milieubeheer vallen

In de provincie bevindt zich een aantal stortplaatsen dat nog in gebruik is en een aantal gesloten stortplaatsen waar, op of na 1 september 1996, nog afval of baggerspecie is gestort. Op deze stortplaatsen is de nazorgregeling van de Wet

milieubeheer van toepassing of zal deze van toepassing worden. Het stortmateriaal bestaat uit huishoudelijk afval, bedrijfs-, bouw- en sloofafval en baggerspecie. Het gaat om tien baggerspeciestortplaatsen en vijf afvalstortplaatsen. Hiervan is alleen Stainkoeln-2 te Groningen nog in gebruik als stortplaats. Een naastgelegen locatie binnen de inrichting van Stainkoeln wordt uitgebreid en er is vergunning afgegeven voor de aanleg van nieuwe stortvakken, Stainkoeln-3.

Doelstelling

We waarborgen dat bij gesloten stortplaatsen geen nadelige effecten voor het milieu wordt veroorzaakt, dan wel, voor zover dat redelijkerwijs niet kan worden geveerd, de grootst mogelijke bescherming wordt geboden tegen die nadelige gevolgen.

20.5.5.3 Na- of herbestemming gesloten stortplaatsen die onder de nazorgregeling van de Wet milieubeheer vallen

Gesloten stortplaatsen kunnen een nieuwe functie krijgen, door na- of herbestemming. Zo kunnen ze bijvoorbeeld worden gebruikt voor recreatieve doeleinden of voor de opwekking van duurzame energie.

Principes:

- Het beoogde hergebruik mag nooit leiden tot een verhoogd risico voor mens of milieu in relatie tot de stortplaats en het daar aanwezige voorzieningenniveau in het kader van de nazorgtaak.
- Het beoogde hergebruik mag de uitvoering van de nazorgtaak nooit hinderen en/of belemmeren en/of verhinderen;
- De locatiespecifieke omstandigheden van de stortplaats vormen het kader aan de hand waarvan de geotechnische, milieutechnische en hydrologische risico's van een initiatief worden beoordeeld;
- De bereikbaarheid van de stortplaats moet te allen tijde zijn gewaarborgd om onderhoud, toezicht en monitoring in het kader van de nazorgtaak uit te kunnen voeren;
- Het initiatief voorziet in de continuïteit van bovenstaande werkzaamheden.

20.6 Groningen gezond en hindervrij

20.6.1 Gezondheid

Via ons ruimtelijk-, sociaal- en milieubeleid proberen we gezondheidsschade door milieubelasting te voorkomen. Wij streven naar een leefbare omgeving, zonder noemenswaardige (milieu)hinder en negatieve effecten op de gezondheid. Gezondheid zorgt voor meer samenhang in het milieubeleid en verbindt dit milieubeleid op strategisch niveau met andere beleidsvelden zoals leefbaarheid, sociaaleconomisch-, ruimtelijk- en natuurbeleid. Wij willen gemeenten uitnodigen lokaal invulling te geven aan deze ambitie. Ook willen we inwoners, bedrijven en andere partijen ruimte geven hun beleving van hinder en milieukwaliteit te delen, om zo tot een gedragen aanvaardbaar hinderniveau te komen. Daarom stimuleren wij initiatieven, waarmee informatie over de leefomgeving toegankelijker wordt en beter en sneller kan worden uitgewisseld. Samen met gemeenten Hogeland en Eemsdelta, bewoners en andere partijen hebben we hiervoor een Hinderapp ontwikkeld.

Doelstellingen

We streven ernaar samen met gemeenten meer inzicht te krijgen in de hinderbeleving. Hiervoor willen de Hinderapp in de gehele provincie Groningen inzetten.

We willen negatieve gezondheidseffecten en hinder door milieubelasting voor de burgers voorkomen en verminderen. We geven hierbij prioriteit aan het verminderen van de gezondheidseffecten door milieubelasting op de volgende thema's: geuroverlast van bedrijven, geluid van wegverkeer en luchtverontreiniging.

Wij willen samenwerken met gemeenten om hiertoe op uniforme wijze beleid voor te ontwikkelen met oog voor lokale

verschillen. We monitoren:

- Het aantal gehinderden/blootgestelden aan geur, geluid en luchtverontreiniging in de provincie Groningen.
- Het aantal meldingen geur- en geluidshinder.

Principes

- Het verminderen van negatieve gezondheidseffecten door de combinatie van slechte luchtkwaliteit, geluidshinder en geur krijgt prioriteit. Voor alle drie de thema's kan nog meer gezondheidswinst worden bereikt. Immers, naarmate er sprake is van gezondheidseffecten door verschillende bronnen, kan er met deze stapeling ook een toename van gezondheidseffecten optreden, die verder gaat dan het effect per bron. Daarbij is ook gezondheidswinst te behalen onder de landelijke grenswaarden.
- We werken gebiedsgericht. Voor een nog nader aantal te bepalen gebieden in onze provincie, werken we samen met gemeenten aan het verbeteren van milieukwaliteit, zoals wij dat ook hebben gedaan in het Structuurvisiegebied Eemsmond-Delfzijl. Hierbij willen we een totaalbeeld van alle mogelijke bronnen van milieuhinder en belasting opstellen.

20.6.2 Luchtkwaliteit

De luchtkwaliteit in onze provincie is onveranderd positief in vergelijking met andere provincies in Nederland en dat willen we graag zo houden. Overal wordt ruimschoots voldaan aan de wettelijke grenswaarden voor concentraties in de buitenlucht. Echter, het wordt steeds duidelijker dat er ook gezondheidsrisico's door luchtverontreiniging zijn onder de grenswaarden. Steeds meer aandoeningen worden gerelateerd aan langdurige blootstelling van met name fijnstofdeeltjes. Daarom nemen we ook deel aan het Schone luchtakkoord (hierna SLA)

Doelstellingen

We hebben ons met deelname aan het SLA geconformeerd aan de volgende doelstellingen en ambities uit het Akkoord:

- Het doel om landelijk in 2030 gemiddeld minimaal 50% gezondheidswinst ten opzichte van 2016 te behalen voor de negatieve gezondheidseffecten afkomstig van binnenlandse bronnen;
- Het streven naar een permanente verbetering van de luchtkwaliteit om gezondheidswinst voor iedereen in Nederland te realiseren waarbij wordt toegewerkt naar de advieswaarden van de Wereldgezondheidsorganisatie (hierna WHO) voor stikstofdioxide en fijn stof in 2030;
- Het onderschrijven van de ambitie om in de sectoren (weg)verkeer, inclusief mobiele werktuigen, landbouw, scheepvaart, industrie en huishoudens een dalende trend in te zetten van emissies van stikstofdioxide en fijn stof naar de lucht;
- Erkennen dat éénieder verantwoordelijk is voor de eigen bijdrage aan de doelstelling en dat partijen gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren van het akkoord.

De WHO heeft in het najaar van 2021 de advieswaarden aangescherpt waardoor deze nu richting moeten geven aan de te bereiken gezondheidswinst op langere termijn. Omdat deze tot 2030 niet haalbaar zijn, zijn ook tussendoelen voor de kortere termijn geformuleerd. Omdat in onze provincie grotendeels al wordt voldaan aan de tussendoelen voor fijnstof¹⁴, kunnen we de lat op deze plekken hoger leggen. We willen namelijk dat de huidige luchtkwaliteit voor fijnstof in Groningen zoveel mogelijk verbetert. Hierbij realiseren we ons, dat we slechts beperkt invloed hebben op de concentraties van onder andere fijnstof in onze provincie. Veruit het meeste komt aanwaaien uit andere provincies of uit het buitenland. Op de plekken waar we nog niet voldoen aan de tussendoelen voor deze stoffen, streven we voor de periode tot 2030, in lijn met de landelijke doelen, tenminste het meest ambitieuze tussendoel na van respectievelijk 20 mg voor zowel fijnstof (PM 10) als stikstofdioxide en 10 mg voor fijnstof (PM 2,5)¹⁵.

Doelstelling

We streven ernaar zoveel mogelijk de nieuwe WHO-advieswaarden te benaderen voor fijnstof en stikstofdioxide, binnen de kaders van het Schone Lucht Akkoord. We monitoren de blootstelling aan fijnstof en stikstofoxide.

Principes

- Het verminderen van de lokale en regionale bijdrage aan de fijnstofdeken die over ons land ligt heeft prioriteit.
- De haalbaarheid van het voorkomen van normopvulling en tegelijkertijd toepassen van gebiedsgericht maatwerk moet verder onderzocht worden.
- Voor de uitstoot van luchtverontreinigende stoffen moeten bedrijven de best beschikbare technieken (BBT) inzetten die de meeste milieuwinst opleveren. Projecten binnen het SLA die relevant zijn voor de provincie met als doel emissies naar de lucht te kunnen beperken (bronbeleid), hebben prioriteit.

¹⁴ *Fijnstof kan worden onverdeeld in PM 10 en 2,5. Dit heeft betrekking op de afmeting van de deeltjes. Hoe fijner het deeltje, hoe groter de potentiële gezondheidseffecten.*

¹⁵ *Deze tussendoelen zijn. Dit is Interim Target 4 (IT4).*

20.6.3 Geurhinder

Geur is een belangrijke bron van hinder met mogelijke gezondheidsgevolgen. Als mensen geuroverlast ondervinden leidt dit, naast hinder, ook tot aangepast gedrag zoals ramen dicht houden en/of niet meer buiten zitten. Ook stress-gerelateerde effecten zoals hoofdpijn en verhoogde bloeddruk komen voor.

Wij richten ons vooral op geurhinder door industriële activiteiten, omdat wij daar een bevoegdheid hebben.

Geurhinder door industrie doet zich in onze provincie voor op enkele opvallende knelpuntlocaties, waarbij Farmsum eruit springt. In de gemeente Eemsdelta heeft bijna een vijfde (19%) van de inwoners aangegeven enige vorm van geurhinder te ervaren door bedrijven of industrie, waarvan 5% ernstige hinder. Het gemiddelde in de gehele provincie bedraagt respectievelijk 8 en 2 %¹⁶.

Doelstellingen

Wij willen ernstige geurhinder oplossen en nieuwe hinder voorkomen door streng en duidelijk geurhinderbeleid te hanteren. Dit hebben wij vastgelegd in ons Milieuplan/programma en passen wij toe bij industriële bedrijven waarvoor wij het bevoegd gezag zijn. Hierbij is het uitgangspunt dat bedrijven zodanige maatregelen treffen, dat er buiten de inrichting (het bedrijfsperceel) zo min mogelijk geur waarneembaar is en dat zij voorkomen dat geurhinder optreedt bij woningen en andere geurgevoelige objecten, voor zover ze niet op bedrijfsterreinen liggen of eigen bedrijfswoningen zijn.

Als geurhinder niet geheel is uit te sluiten hanteren we een duidelijk normenkader waarbij we onderscheid maken in bedrijfssituaties (bestaand versus nieuw versus saneringssituatie), de gebiedstypering (stedelijk gebied versus landelijk gebied) en houden we rekening met de cumulatieve geurbelasting door industriële activiteiten in een gebied.

Om dit hinderniveau te bepalen maken we gebruik van gezondheidseffectscreening¹⁷ oftewel stedelijk gebied streven we naar een goede gezondheidskwaliteit voor industriële geur, uitgedrukt in een GES-waarde van GES-1. In het buitengebied streven we naar een gezondheidskwaliteit voor industriële geur op het niveau van GES-3.

Indien deze gezondheidskwaliteit voor industriële geur niet mogelijk of wenselijk is, ontwikkelen we samen met onze regionale partners gebiedsgericht beleid ten aanzien van geur door middel van maatwerk op gebiedsniveau. Dit maatwerk is gebaseerd op onze toepassing van gezondheidseffectscreening om de cumulatieve geurbelasting te berekenen. Hiervoor hebben we instructiegegevens opgenomen in de Omgevingsverordening.

Doelstellingen Structuurvisiegebied Eemsmond-Delfzijl

We streven uiterlijk in 2035 een cumulatieve geursituatie te hebben bereikt van GES3+60%. Deze gezondheidswaarde is haalbaar als bestaande bedrijven gaan voldoen aan de provinciale normen en nieuwe activiteiten niet gaan leiden tot extra geurhinder. Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet geldt in dit gebied een omgevingswaarde voor geurgevoelige gebouwen. GES score 3 + 60% De doorwerking van deze omgevingswaarde is opgenomen in de Provinciale Omgevingsverordening. Om dit te borgen geldt een strengere individuele norm voor nieuwe activiteiten in het Eemsdeltagebied van 0,25 ouE/m³ op geurgevoelige objecten in de omgeving van bedrijventerreinen. De sterkte van de uitstoot is dan zo klein dat er geen toename van de geurbelasting is en er dus geen sprake is van cumulatie.

We monitoren:

- Het aantal (ernstig) gehinderden door industriële bedrijven provinciebreed en in het Structuurvisiegebied.
- Het aantal geurmeldingen provinciebreed en in het Structuurvisiegebied

¹⁶ GGD rapport Buitenmilieu Groningen 2020

¹⁷ Gezondheidseffectscreening (GES): is een gezondheidkundige vertaling van ruimtelijke milieu-informatie. GES maakt de gezondheidsrisico's zichtbaar, uitgedrukt in klassen met een percentage gehinderden en ernstig gehinderden. Bron: GES-handboek 2018

20.6.4 Geluidhinder

Ondanks de ruimte en stilte die kenmerkend is voor een groot deel van de provincie Groningen, komt er op verschillende plekken geluidhinder voor. Wegverkeer is verreweg de belangrijkste bron van geluidhinder. De overige hinder wordt voornamelijk veroorzaakt door bedrijven, luchthavens en windparken. Een hoge blootstelling aan geluid kan leiden tot hinder en slaapverstoring, maar ook tot stressreacties, concentratieverlies en uiteindelijk tot gezondheidseffecten, zoals hoge bloeddruk en hart- en vaatziekten. Het is daarom belangrijk om geluidsbelasting, vooral in de nacht, zoveel mogelijk terug te dringen.

In Groningen is er vooralsnog geen aanleiding om voor Laag Frequent Geluid (LFG) en trillingen specifiek beleid te formuleren. Wij monitoren de ontwikkelingen echter wel, onder andere door middel van registratie van het aantal meldingen.

Voor geluid staan de waarden "leefbaar" en "stil" centraal. De provincie Groningen stelt waar mogelijk grenzen aan geluid en neemt maatregelen om geluidhinder zoveel mogelijk te beperken. Omdat de provincie de meeste invloed heeft op de geluidsbelasting door wegen, bedrijven en windparken, zetten wij ons vooral in om deze geluidhinder, zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken.

Doelstelling

We leggen prioriteit op het verminderen van het geluid van wegverkeer. We monitoren:

- Het aantal kilometers aangelegd geluidsreducerend wegdek;
- De aantallen woningen per geluidsbelastingklasse en (ernstig) gehinderden en slaapverstoorden langs provinciale wegen.

Principes

- Situaties met een GES-score van 6 of hoger (in actieplannen uit te werken in de plandrempel) worden zoveel mogelijk weggelaten.
- Indien mogelijk en effectief leggen we geluidsreducerend asfalt aan op delen van provinciale wegen waarlangs woningen met een geluidsbelasting boven de plandrempel liggen.

Doelstelling

We streven naar een goede milieukwaliteit op en rondom geluidgezoneerde industrieterreinen, waar zich grote lawaaimakers kunnen vestigen. Op deze wijze kan zowel de industrie zich qua geluidruimte blijven ontwikkelen zoals ruimtelijk voorzien is voor het specifieke industrieterrein, waarbij tevens geluidhinder in de direct omgeving zoveel mogelijk wordt bewaakt.

Principes

- In het Milieuprogramma nemen we beleidsregels op voor bedrijven die onder onze bevoegdheid vallen;
- We werken samen met gemeenten in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen rondom gezoneerde industrieterreinen.

Doelstelling Structuurvisiegebied Eemsmond-Delfzijl

In het Structuurvisiegebied Eemsmond-Delfzijl is sprake van een cumulatie van meerdere geluidsbronnen: dit betreft het geluid van industrie, weg- en spoorverkeer, windturbines, luchtvaart en scheepvaart, waardoor meer geluidhinder kan ontstaan. Deze cumulatie vraagt om een gebiedsgerichte benadering. We willen een goede leefomgevingskwaliteit borgen en daarom hebben in dit gebied aanvullende normen voor geluid vastgesteld. We hanteren een cumulatieve geluidsbelasting tot maximaal 65 dB L_{CUM} . We monitoren:

- het aantal woningen per klasse van de cumulatieve geluidsbelasting
- het gemeten geluid in het Structuurvisiegebied

Voor windturbines is een strengere norm dan de wettelijke norm vastgesteld, om verdere toename van de cumulatieve geluidsbelasting in dit gebied te voorkomen. Deze houdt in dat per windpark en niet per inrichting moet worden voldaan aan de normen van het Activiteitenbesluit milieubeheer.

Doelstelling

Om te kunnen voldoen aan de bovenstaande cumulatieve norm, willen we dat windturbines binnen windparken, zoals in de Structuurvisie begrensd, ongeacht het aantal inrichtingen/exploitanten voldoen aan 47 dB L_{den} en 41 dB L_{night} ¹⁸. We monitoren:

- de aantallen woningen per windpark per geluidsbelastingklasse

Principes

Door een uitspraak van de Raad van State van 30 juni 2021 gelden er tijdelijk geen landelijke milieunormen voor windturbines. In de periode totdat er weer landelijke normen gelden, kunnen bevoegde overheden zelf normen vaststellen. Hierbij gelden de volgende principes:

- De normen voor de cumulatieve geluidbelasting van de Structuurvisie Eemsmond-Delfzijl blijven geldig. Afhankelijk van de situatie is er wel maatwerk mogelijk in de vorm van een strengere of minder strenge norm, zolang de toegelaten geluidsbelasting niet tot een overschrijding van gebiedsnorm voor cumulatieve geluidsbelasting leidt.
- Voor de periode totdat er weer geluidnormen gelden voor de windparken is ons standpunt dat deze worden geëxploiteerd conform de normen waaronder deze zijn vergund.

We streven naar een uniforme registratie van de actuele geluidsbelasting per windturbine door exploitanten van windparken zoals in windturbinegeluid.nl en om ons daarin inzage te verstrekken.

¹⁸De plandrempel is een door Gedeputeerde Staten vast te stellen waarde van de geluidsbelasting, waarboven maatregelen worden overwogen.

20.6.5 Stilte

Naast het voorkómen van geluidhinder, willen we stilte als kernkarakteristiek in onze provincie behouden en versterken. Onze bestaande stiltegebieden zijn het Lauwersmeer, de Waddenzee en delen van oevers van het Schildmeer. Daarnaast hebben wij twee aandachtsgebieden voor stilte en duisternis aangewezen. Deze aandachtsgebieden liggen in de gemeente Westerwolde en in de gemeente Het Hogeland.

Doelstelling

De bestaande stiltegebieden willen we in stand houden. Indien het vergroten van deze gebieden mogelijk en zinvol is streven we naar uitbreiding hiervan.

Principes

- We betrekken gemeenten en andere partijen om tot een goede afweging te komen;
- Er worden voor de hand liggende koppelingen gelegd, zoals de koppeling met natuurgebieden.

Het handhaven of verbeteren van de heersende stilte in de aandachtsgebieden realiseren we door:

- stilte in onze afwegingen te betrekken bij beleidsontwikkeling, beheerplannen, vergunningverlening en bij het uitvoeren van activiteiten en projecten op terreinen als ruimtelijke ordening en milieu;
- het belang van stilte onder de aandacht te brengen van andere partijen. Alle Groningse gemeenten en buurprovincies benaderen we om te informeren en om mogelijkheden in kaart te brengen voor het bevorderen van stilte. Belangenorganisaties worden betrokken daar waar zij van meerwaarde zijn;
- te onderzoeken welke instrumenten effectief kunnen worden ingezet om de heersende stilte in de aandachtsgebieden te kunnen bevorderen. Hierbij wordt bijvoorbeeld gekeken naar de meerwaarde en mogelijkheden van het instellen van bufferzones.

20.6.6 Duisternis

Duisternis is benoemd als een kernkarakteristiek van onze provincie. De afgelopen eeuw en met name de laatste 50 jaar is de hoeveelheid kunstlicht enorm toegenomen ten koste van de duisternis. Duisternis is een belangrijke voorwaarde voor mens en dier om gezond te kunnen leven. Lichtvervuiling ontwricht de natuurlijke levenscyclus van mens en dier. Een donkere provincie is ook van belang voor recreatie, duurzaam toerisme, zicht op een donker landschap en zicht op de sterrenhemel. Uit monitoring is gebleken dat tussen 2013 en 2019 op specifieke plekken de hoeveelheid kunstlicht substantieel toeneemt.

Doelstelling

We willen de heersende duisternis in onze provincie beschermen en de toenemende lichtvervuiling tegengaan. We monitoren:

- De hoeveelheid opgaand licht provincie Groningen

Principes

- De gebieden die al donker zijn blijven donker op hetzelfde niveau of worden nog donkerder. Hierbij ligt prioriteit op de aandachtsgebieden voor stilte en duisternis;
- We lokaliseren en benoemen excessen voor wat betreft lichtuitstoot en nemen maatregelen waar mogelijk om de lichtvervuiling terug te dringen op deze plekken;
- We hanteren de richtlijn lichthinder van de Nederlandse Stichting voor Verlichtingskunde (NSVV) om bij het bepalen van een aanvaardbaar niveau te komen voor lichthinder;

- We werken zoveel mogelijk samen met buurprovincies, gemeenten en belangenorganisaties;
- We verplichten gemeenten in onze verordening toe te lichten op welke manier ze in bestemmings(omgevings) plannen rekening houden met duisternis;
- In vergunningen voor bedrijven en instellingen waarvoor wij bevoegd gezag zijn, nemen wij zo nodig voorschriften op, in lijn met de richtlijn lichthinder, voor de lichtuitstoot, bijvoorbeeld via een lichtplan.

Dark Sky Park Lauwersmeergebied

Samen met onze partners zorgen we voor het behoud en versterking van de kernwaarde duisternis in het International Dark Sky Park Lauwersmeergebied. De vereisten voor het behoud van de status Dark Sky Park (IDA) zijn hiervoor leidend.

20.7 Groningen veilig

20.7.1 Omgevingsveiligheid

Omgevingsveiligheid gaat over de beheersing van risico's van het industriële gebruik en de grootschalige opslag van gevaarlijke stoffen. De focus ligt op risico's voor de leefomgeving en in het bijzonder de risico's voor de burger. Ook het vervoer van gevaarlijke stoffen brengt risico's voor de omgeving met zich mee. Bij een ongeval tijdens het transport kunnen gevaarlijke stoffen vrijkomen met schadelijke of zelfs dodelijke gevolgen voor mens en milieu (bijvoorbeeld een explosie, een brand of het vrijkomen van een gifwolk). Om de risico's hiervan te beperken zijn landelijke routes door het Rijk aangewezen. In aanvulling daarop hebben wij een provinciaal Basisnet aangewezen. Ook nieuwe technologieën kunnen een risico vormen voor de omgeving (bijvoorbeeld een losgeraakt deel van een windturbine of het grootschalige gebruik van waterstof). In de Structuurvisie Eemsmond-Delfzijl hebben wij instructies opgenomen hoe om te gaan met omgevingsveiligheid in dat gebied.

Met de komst van de Omgevingswet wordt een nieuw instrument geïntroduceerd, de zogenaamde aandachtsgebieden. De grootte daarvan wordt bepaald aan de hand van de rekenkundige effecten van ongevalsscenario's (brand, explosie of gifwolk). Aandachtsgebieden maken de risico's inzichtelijker en ondersteunen daarmee de provinciale en gemeentelijke afweging van de belangen van de initiatiefnemers en de omgeving.

Veiligheid is een belangrijk onderdeel van 'Brede Welvaart' en draagt op essentiële wijze bij aan de kwaliteit van leven in een bepaald gebied. Onze ambitie is om de hoge mate van omgevingsveiligheid in onze provincie te behouden en verder te verbeteren. Dit houdt in dat er een zeer lage kans is op een zwaar ongeval met gevaarlijke stoffen waarbij risico-ontvangers sterven. Ook het aantal kleine veiligheidsincidenten met gevaarlijke stoffen is dusdanig laag dat risicobronnen, -ontvangers en overheden in Groningen een hoge mate van veiligheid ervaren en zich daarover positief uitspreken. In bijna alle gevallen zijn grote risicobronnen en risico-ontvangers ruimtelijk van elkaar gescheiden.

Dit geldt in het bijzonder voor het versterken van veiligheidsgevoel (en de maatschappelijke onrust) bij activiteiten in de diepe ondergrond. Onder geen beding mogen activiteiten in het algemeen en het winnen van delfstoffen in het bijzonder, leiden tot de vergroting van risico's ten aanzien van gevaarlijke stoffen en andere risicobronnen. Het is daarom onze ambitie om risico's op seismische werking in de ondergrond verder te verminderen en uiteindelijk geheel uit te sluiten.

Doelstellingen

We streven er naar onze leefomgeving nog veiliger in te richten en daarmee de veiligste provincie te worden voor huidige en toekomstige risicobronnen, omliggende activiteiten en omwonenden.

We streven naar het concentreren van risicovolle activiteiten, waarbij we de bundeling van risicobronnen willen bevorderen, om hun ruimtebeslag zoveel mogelijk te beperken.

We willen bedrijven die bulkhoeveelheden gevaarlijke stoffen opslaan, gebruiken en/of produceren bij voorkeur vestigen op bovenregionale bedrijventerreinen.

We willen de veiligheid rond provinciale wegen blijven waarborgen. Hiertoe gaan we de meerwaarde van het huidige provinciale Basisnet vervoer gevaarlijke stoffen evalueren en zo nodig aanpassen.

Wij willen de veilige omgang met gevaarlijke stoffen borgen en met onderzoek, kennisdeling en samenwerking bijdragen aan nieuwe mogelijkheden voor duurzame "veiligheidswinst". Met partners in de veiligheidsketen willen wij de veiligheidsconsequenties in de provincie van de waterstofeconomie, de circulaire economie, de energietransitie en de klimaatadaptatie onderzoeken.

Principes

- Informatie over omgevingsveiligheid moet vrij toegankelijk zijn: wij zullen gegevens over risicobronnen, risico's en aandachtsgebieden met digitale registers openbaar maken.
- De ruimtelijke scheiding van bronnen en ontvangers blijft behouden.
- We hebben aandacht voor de cumulatie van bronnen, effecten en risico's en hanteren hiertoe beleidsregels.
- Maatwerkoplossingen worden gezocht in het geval dat bundeling van risicobronnen leidt tot een domino-risico.
- Activiteiten in de ondergrond, zoals geothermie mogen niet leiden tot seismische werking en niet tot een groter risico op aardbevingen. Bij elk initiatief in de ondergrond dient dit vooraf te worden agetoond. Onderzoeken naar de mogelijke effecten van een groot ongeval door naschokken van de aardgaswinning bij bedrijven met bulkhoeveelheden gevaarlijke stoffen hebben urgentie. Indien zo'n ongeval kan optreden, zullen wij aandringen op spoedige versterkingsmaatregelen.
- De toename van risico's door windturbines in de nabijheid van risicovolle inrichtingen wordt altijd expliciet beoordeeld.
- In onze belangenafweging hanteren wij een gebiedsgerichte benadering waarin veiligheid, naast andere belangen, evenwichtig in de afweging wordt betrokken.
- Hierbij hebben vooral de volgende ontwikkelingen onze aandacht: de Eemshaven, bedrijventerrein De Dallen en zoekgebieden voor windturbines.
- Risico-beperkende maatregelen bij de bron gaan boven maatregelen aan de kant van de risico-ontvangers (de omliggende activiteiten en de omwonenden).
- Preventieve maatregelen gaan boven repressieve maatregelen.
- Buitenopslagen van bedrijven die grote hoeveelheden brandbare stoffen opslaan worden gereguleerd om de veiligheids- en gezondheidsrisico's te beheersen.
- Uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving bij Brzo-bedrijven is excellent.
- Bij veiligheidsmaatregelen en -voorzieningen kiezen wij voor de meest veilige variant, tenzij de eigenaar van de risicobron beargumenteert dat die variant geen invloed heeft op het restrisico. We werken hierbij programmatisch en risico gestuurd. We informeren hierover overeenkomstig de motie "Grip op risico-bedrijven".

20.8 Groningen circulair

20.8.1 Circulaire economie

Circulaire economie gaat over het duurzaam gebruik van grond- en reststoffen met als doel om een gezonde en veilige leefomgeving te bereiken, dus zonder afval en gevaarlijke stoffen in ons milieu.

We zien circulaire economie als uitgangspunt om economische groei, ecologie en sociale cultuur te verbeteren, zonder de mogelijk schadelijke effecten af te wentelen op de plaats van de productie, verwerking en gebruik. Hierbij blijven een schone lucht, bodem/grondwater en veilig oppervlakte- en drinkwater het uitgangspunt voor onze provinciale rol. De transitie van synthetische- naar bio-based grondstoffen vormen bovendien een belangrijke stap in de uitfasering van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) en daarmee het verminderen van gezondheidsrisico's en het herstel van biodiversiteit.

Doelstellingen

We streven naar minder afval en zetten daarom in op afvalpreventie door bedrijven te verplichten hier concreet invulling aan te geven. We gaan daarvoor het volgende monitoren:

- De hoeveelheid geproduceerd afval in Groningen bij bedrijven, waarvoor we bevoegd gezag zijn.

We geven prioriteit aan de transitie naar een groene (bio-based) economie, waarbij zoveel mogelijk gebruik wordt gemaakt van groene grondstoffen. Dit doen we door ruimte te bieden aan innovatieve bedrijven die deze transitie versnellen. In ons beleid zetten we daarom in op gesloten kringlopen en waardeketens, bio-based chemie en een hoogwaardige en efficiënte verwerking van afvalstoffen.

We streven naar meer inzicht in de verwerking van grond- en afvalstromen door het opzetten van regionale monitoring en de ontwikkeling van een dashboard om het makelen van grondstoffen te stimuleren.

Principes

- de transitie naar circulaire economie mag geen aanvullende milieudruk en -hinder opleveren, maar moet juist bijdragen aan een schoner en veiliger milieu.

Doelstelling

We willen de maatschappij niet opzadelen met de gevolgen van faillissementen, calamiteiten, verontreiniging en hinder. Daarom streven we naar een veilige, duurzame en schone eindverwerking, waaronder het voorkomen van bodemverontreiniging door stortplaatsen en calamiteiten bij de tijdelijke opslag van afvalstoffen. We gaan dit monitoren door:

- de hoeveelheid en soort afval die in Groningen wordt verwerkt
- de uitstoot die vrijkomt bij deze verwerking

Principes

- Bij de tijdelijke opslag van afval dient het risico op calamiteiten tot een minimum te worden beperkt. Een maximale hoogte van en voldoende buffers tussen opgeslagen afval vermindert de kans op calamiteiten zoals brand.
- We stimuleren het hoogwaardige gebruik van afvalstoffen als secundaire grondstof door ondernemers te ondersteunen in het benutten van kansen en mogelijkheden.
- We maken ruimte voor experimenten in vergunningen, mits kan worden aangetoond dat deze bijdragen aan duurzaamheid, gezondheid en volledige transparantie wordt gegeven over stofstromen en verwerking.
- De vervuiler betaalt: we leggen consequent financiële zekerheidstelling op aan bedrijven, daar waar de bedrijfsvoering leidt tot financiële en milieurisico's en geven aan prioriteit aan ketentoezicht om milieucriminaliteit te voorkomen.
- opslag van radioactief of gevaarlijk afval in de bodem of de ondergrond is niet toegestaan.
- Een ketengerichte aanpak van milieucriminaliteit heeft prioriteit. Samen met onze ketenpartners werken we aan het vergroten van inzicht in dit probleem om zo op een risicogerichte wijze toezicht uit te voeren door de gehele afvalketen.

hoofdstuk 21 Gebruik van de ondergrond

Het borgen van de veiligheid bij het uitvoeren van activiteiten in onze ondergrond en het oog hebben voor de kansen die de ondergrond ons biedt, onder meer om onze provincie concurrerend, leefbaar en welvarend te houden.

Doelen en waarden bij provinciaal belang 11: gebruik van de ondergrond	
Toekomstbestendig	
Leefbaar	
Veilig	

Ondergrondse activiteiten hebben impact op de bovengrond. Dit betreft ruimtelijke, sociaaleconomische en natuur- en milieueffecten.

Het Rijk is het bevoegde gezag in het kader van de Mijnbouwwet voor alle activiteiten in de (diepe) ondergrond dieper dan 100 meter beneden het maaiveld (in het vervolg -mv) voor delfstofwinning en de opslag van (afval)stoffen én voor aardwarmtebenutting dieper dan 500 meter -mv. Ook de grondwaterbenutting dieper dan 500 meter - mv valt onder de Mijnbouwwet.

Voor activiteiten in de (diepe) ondergrond tot 100 meter -mv dan wel tot 500 meter -mv voor bodemenergiesystemen (warmte/koude opslag (WKO)), ligt de bevoegdheid deels bij ons.

Wij verlenen vergunningen voor open bodemenergiesystemen en, voor gesloten bodemenergiesystemen binnen bedrijven, waarvoor wij op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), dan wel later op basis van de Omgevingswet, (al) het bevoegde gezag zijn, én voor de winning van oppervlakedelfstoffen zoals zand en klei. Voor andere gesloten bodemenergiesystemen zijn de gemeenten het bevoegde gezag.

Ons beleid voor de ondergrond hebben we uitgewerkt in de 'Nota Ondergrond vastgesteld door Provinciale Staten op 30 september 2020. Dat beleid betreft met name de veiligheid van activiteiten in de ondergrond, de duurzame benutting van kansen die de ondergrond ons biedt in relatie tot de energietransitie en goede ruimtelijke keuzes. Gezien de toenemende sociaalmaatschappelijke impact, die in het bijzonder door aardbevingen, maar ook door bodemdaling, wordt veroorzaakt, vinden wij dat we een grotere rol moeten nemen in (nationale) beleidskeuzes over (mogelijke) activiteiten in de ondergrond. De wijziging van de Mijnbouwwet per 1 januari 2017 biedt ons daartoe ook meer mogelijkheden.

Gaswinning

Wij geven de hoogste prioriteit aan het realiseren en het waarborgen van een veilige leefomgeving voor, en gemoedsrust van onze inwoners. De winning uit het Groningenveld heeft de laatste jaren geleid tot meer en zwaardere aardbevingen. Dit heeft bij een groot aantal gebouwen en woningen tot zodanige schade geleid, dat de veiligheid in het geding is. Het is belangrijk dat gebouwen in het gebied zo snel mogelijk preventief versterkt worden. Wij zetten ons in om dat te bereiken.

Om de objectieve én subjectieve veiligheid (voorkomen van maatschappelijke onrust) te borgen vinden wij dat de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk moet worden afgebouwd en gestopt. We houden de minister van Economische Zaken en Klimaat alsook de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de toezeggingen omtrent de afbouw van gaswinning uit het Groningenveld, inclusief de daarbij horende randvoorwaarden (schadeherstel, versterkingsopgave, toekomstperspectief, etc.). Om dit te realiseren zullen wij ons proactief en consequent opstellen richting de Rijksoverheid en ons inzetten voor elk initiatief tot vroegtijdige abandonnering van het Groningenveld.

Ook beschouwen wij de winning van aardgas uit de kleine gasvelden als onwenselijk, vanwege in het bijzonder de subjectieve veiligheid vinden wij dat de winning uit deze velden zo snel mogelijk moet worden afgebouwd en gestopt. Daarom zijn wij tegen de uitbreiding van gaswinning uit kleine velden in onze provincie. Wij werken daarom niet mee aan de ontwikkeling van nieuwe gasvelden of de aanleg van nieuwe putten in bestaande gasvelden. Bestaande gasvelden kunnen blijven produceren conform de geldende winningsplannen en vanaf bestaande locaties en putten.

Indien er toch nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden, dan dient gekeken te worden hoe synergiën met duurzame energie gemaakt kunnen worden. Denk hierbij aan bijvoorbeeld de combinatie met aardwarmtewinning, hergebruik als geothermiebron of inzet van de locatie voor productie van zonne-energie of waterstof.

We streven naar minimale overlast en zo volledig mogelijk herstel van schade door aardbevingen. Daarbij moeten onze inwoners bij reeds geleden en nieuwe overlast, gecompenseerd worden met maatschappelijke voordelen die in verhouding staan tot deze overlast.

Vanwege de jarenlange gaswinning is een kenniscluster op het gebied van conventionele en duurzame energie ontstaan. Wij willen deze kennis en ervaring inzetten om de energietransitie te versnellen. Zo kunnen wij sneller het aardgasgebruik uitfaseren en de overstap maken naar duurzame energiebronnen. Ook bij de ontmanteling van putten en winningslocaties kunnen in de vorm van hergebruik kansen ontstaan voor duurzame energie. Hierdoor kunnen ook nieuwe kansen voor de economie en werkgelegenheid ontstaan.

21.1 Warmte uit bodem en ondergrond

21.1.1 Warmte/koude-opslag

Een bodemenergiesysteem kan het grondwater op verschillende diepten benutten, waardoor met name in onze provincie een vermenging van zoet en zout grondwater kan optreden. We willen in het verband met verzilting het zoete grondwater beschermen.

We streven naar:

- het zoveel mogelijk voorkomen van risico's op bodemverontreiniging en de verspreiding daarvan;
- het voorkomen van vermenging van zoet en zout grondwater;
- het behalen van maximale rendementen met de systemen in een gebied;
- het voorkomen van interferentie in gebieden met meerdere bodemenergiesystemen door samenwerking;
- bij voorkeur één open systeem boven vele gesloten systemen om het aantal boringen in de bodem in een klein gebied zoveel mogelijk te beperken. Dat geldt in het bijzonder voor bodemenergiesystemen op de schaal van woonwijken.

21.1.2 Hoge en Middelhoge temperatuur opslag

Wij willen onderzoek naar Hoge en Middelhoge temperatuur opslag (HTO/MTO) stimuleren, gezien het belang van deze technologie voor de energietransitie wat betreft warmtebuffering. Dit past binnen onze duurzaamheidsambities. Met HTO/MTO wordt opslag van water in de bodem met een temperatuur van meer dan 25° C bedoeld. De term HTO wordt gehanteerd voor opslag tot maximaal 90° C en MTO voor de opslag tot maximaal 40°C. Gezien het feit dat deze techniek nog in ontwikkeling is en relatief onbekend, volgen wij de landelijke onderzoeken en demonstratieprojecten nauwgezet. Daarbij hebben we in het bijzonder aandacht voor mogelijke veiligheids- en milieurisico's. We kijken ook naar mogelijke koppelingen met WKO en andere toepassingen, zoals het gebruik van restwarmte. We streven naar het maximeren van het rendement van HTO- en MTO-systemen door specifiek aandacht te geven aan de ruimtelijke inpassing van initiatieven.

We staan HTO/MTO in grondwaterbeschermingsgebieden en waterwingebieden niet toe.

21.1.3 Geothermie

Geothermie heeft in een groot deel van de provincie een groot potentieel. In de gunstigste bodemlaag voor geothermie bevinden zich ook de meeste gasvelden. Dit kan de toepassing van geothermie beperken. Wij zijn erg alert op een veilige winning van aardwarmte indien zich dit kan voordoen. Hierbij baseren we ons op de adviezen van SodM. Het is goed om hierbij wel onderscheid te maken tussen ondiepe geothermie, conventionele geothermie en ultradiepe geothermie. Ondiepe geothermie speelt zich ver boven de laag met gasvelden af.

We streven ernaar om de geothermiesector te (laten) ontwikkelen en we willen daarom onderzoek stimuleren. Dit doen we door met partijen te zoeken naar mogelijkheden en (mede)financieren van onderzoek.

21.2 Winning delfstoffen

De winning van de ondiepe delfstoffen zand en klei is nodig om te kunnen voorzien in de behoefte aan deze bouwstoffen. Wij zijn voor deze winningen het bevoegde gezag.

De winning van de diepe delfstoffen aardgas en zouten (natrium- en magnesiumzouten) is in onze ogen van nationaal belang. Dit geldt naar ons inzicht nu ook in het bijzonder voor de zoutwinning nu cavernevorming waarschijnlijk een belangrijke rol gaat spelen bij de ondergrondse energieopslag in de nabije toekomst in verband met de energietransitie. De gaswinning moet naar ons inzicht zo spoedig mogelijk worden afgebouwd.

21.2.1 Delfstoffen ondiepe ondergrond

Zand- en kleiwinningen vinden sinds vele jaren in onze provincie plaats op een beperkt aantal regionale winplaatsen. Als bevoegd gezag verlenen wij vergunningen voor deze primaire ontgrondingen. Vergunningen voor nieuwe primaire ontgrondingen verlenen wij alleen als deze bredere maatschappelijke doelen dienen, zoals natuurontwikkelings- en recreatieprojecten of waterpartijen, en/of als er sprake is van bijzondere omstandigheden zoals winning/toepassing van delfstoffen met een unieke kwaliteit. Hierbij leggen we de nadruk op de ruimtelijke kwaliteit en multifunctionaliteit.

Bestaande zand- en kleiwinning

Wij concentreren de zand- en kleiwinning in een aantal regionale winplaatsen (primaire ontgrondingen). Deze krijgen na beëindiging van de winning een bestemming (bijvoorbeeld natuur en recreatie) op basis van de beëindigingsplannen. Uitbreiding van de bestaande winningen is alleen mogelijk in bijzondere omstandigheden zoals een bovenregionaal belang en/of de winning en toepassing van delfstoffen met een unieke kwaliteit.

Overige ontgrondingen

Naast primaire ontgrondingen worden er veelvuldig ontgrondingen uitgevoerd waarbij het winnen van bouwstoffen niet het hoofddoel van de ontgroning is. Bij deze secundaire ontgrondingen komen echter wel vaak grondstoffen als zand, veen en klei vrij. Voorbeelden van secundaire ontgrondingen zijn ontgravingen t.b.v. natuurontwikkeling, gebiedsinrichtingen voor infrastructuur en bouwlocaties, waterbergingen en het verdiepen van waterpartijen. De vrijkomende bouwstoffen of bodemmaterialen dienen vervolgens een zo nuttig mogelijke toepassing te krijgen, waarbij behandeling of nabehandeling van het bodemmateriaal mogelijk is. Als bevoegd gezag verlenen wij vergunningen voor deze secundaire ontgrondingen, tenzij deze zijn vrijgesteld van vergunningplicht op grond van onze provinciale Omgevingsverordening.

Ontgrondingen in de landbouw

Voor grondwerkzaamheden in de landbouw met een geringe invloed op het maaiveld (zoals het jaarlijks terugkerende ploegen, scheuren, frezen, eggen en rooien) is geen ontgrondingsvergunning vereist. Verdergaande landbouwkundige bewerkingen (zoals egalisaties, diepploegen, mengwoelen en het daarmee vaak gepaard gaande kilveren) zijn wel vergunningplichtig.

Ons beleid is gericht op de handhaving en bescherming van kenmerkende landschapselementen. Daarom zijn we terughoudend met het verlenen van vergunningen voor dergelijke werkzaamheden. Met name in gebieden met aardkundige waarden, in gebieden met archeologische waarden en op en nabij de landschappelijk en cultuurhistorisch waardevolle dijken die geen waterkerende functie meer hebben.

21.2.2 Delfstoffen diepe ondergrond

Voor zover onze invloed reikt, verlangen wij in zijn algemeenheid dat (zie voor gaswinning, inleiding van dit hoofdstuk):

- de winning van delfstoffen veilig gebeurt;
- negatieve gevolgen van de winning geminimaliseerd worden;
- resterende negatieve gevolgen gecompenseerd worden en er maatschappelijke voordelen gerealiseerd worden in het winningsgebied.

Voor initiatieven tot winning van delfstoffen uit de diepe ondergrond zal bij de beoordeling van een activiteit het beoordelingskader uit de Nota Ondergrond gehanteerd worden. Als de veiligheid niet voldoende kan worden geborgd, dan zijn wij tegen het uitvoeren van deze activiteit. Als de veiligheid wel is geborgd beoordelen we de volgende drie uitgangspunten ten opzichte van elkaar: de bescherming van mens en milieu, de bijdrage aan de energietransitie en aan de werkgelegenheid.

21.2.2.1 Zoutwinning

In onze provincie vindt zowel steenzoutwinning (natriumchloride; keukenzout) als winning van magnesiumzouten plaats. Er is verschil van impact van deze twee soorten zoutwinning op de ondergrond in het bijzonder wat betreft de mate van en het moment waarop de bodemdaling optreedt en verschil in de afsluitingsfase.

Wij wenden ons adviesrecht aan in procedures bij andere bevoegde instanties, waaronder het ministerie van EZK, om mee te beslissen over de locatiekeuze en de omvang van de zoutwinning, met het oog op ruimtelijke gevolgen en bodemdaling. Bij het creëren van cavernes voor opslagdoeleinden zonder nuttig gebruik van het gewonnen zout zullen wij negatief adviseren.

Wij vinden dat schade-afhandeling onafhankelijk moet zijn volgens één regime.

Bij de toepassing van de huidige afsluitmethoden voor uitgeproduceerde cavernes is er een verschil tussen het afsluiten van de cavernes onder druk zoals bij Nobian en van cavernes, waarbij alle vrije pekel zoveel mogelijk wordt afgelaten, zoals bij Nedmag.

Sluitingsplannen voor beide situaties moeten naar ons inzicht voldoende waarborg bieden voor een veilige abandonnering.

Wij stellen te allen tijde de veiligheid hierbij voorop. Hierbij is onze "Nota Ondergrond" mede een basis. Wij hanteren daarom het standpunt dat de initiatiefnemer onomstotelijk dient aan te tonen dat de zoutwinningsactiviteit, gedurende de gehele levenscyclus van de productielocatie, veilig kan plaatsvinden. Wij verwachten van de bedrijven dat deze aantoonbaar afdoende financiële middelen ter beschikking stellen en houden voor de gehele levenscyclus van de winningslocatie.

21.2.2.2 Conventioneel gas

Zolang de gaswinning in onze provincie nog gaande is geven wij de hoogste prioriteit aan het waarborgen van een veilige winning. Dit houdt in dat de negatieve gevolgen zoveel mogelijk voorkomen dan wel beperkt moeten worden.

Wij zijn van mening dat de veiligheidseisen leidend moeten zijn in besluiten door het Rijk.

Vanwege de maatschappelijke onrust die de afgelopen jaren is ontstaan, zijn nieuwe gaswinningsactiviteiten ook in de kleine velden onwenselijk. Dit standpunt is expliciet verwoord in de Nota Ondergrond.

21.2.2.3 Schaliegas

Schaliegas is aardgas dat aanwezig is in specifieke bodemlagen, de zogenaamde schalies, in de zeer diepe ondergrond. Het kenmerk van deze schalies is dat het zeer dichte, slecht doorlatende, gesteenten zijn. Het schaliegas kan hieruit gewonnen worden door het gesteente te breken; dit wordt fracken genoemd. Gezien het landelijk moratorium zal er tot in ieder geval 2023 (maar waarschijnlijk voor onbepaalde tijd) geen opsporing en winning van schaliegas in Nederland plaatsvinden. In het licht van de energietransitie verwachten wij niet dat winning van

schaliegas in Nederland weer actueel wordt.

Wij willen geen winning van schaliegas in Groningen; er is geen draagvlak voor en er is (nog) onvoldoende kennis over de veiligheidsaspecten van de winning.

21.3 Berging / opslag in ondergrond

Berging (ook wel tijdelijke opslag of buffering genoemd) van stoffen in het kader van de energietransitie zien wij als positief. Berging in de diepe ondergrond (in lege gasvelden en/of zoutcavernes) valt onder de Mijnbouwwet, waarvoor het Rijk het bevoegde gezag is.

Met berging/opslag in de ondergrond willen wij dat (er):

- een bijdrage geleverd wordt aan de leveringszekerheid van energie;
- een bijdrage geleverd wordt aan de transitie naar duurzame energie;
- het gebruik van duurzame energie wordt gefaciliteerd.

Wij faciliteren de opslag van nuttige producten, zoals aardgas, stikstof, waterstof en andere gassen of vloeistoffen. Wij doen dit alleen als aangetoond is dat het veilig kan.

Wij zijn in principe tegen de opslag van rest- en afvalstoffen in de ondergrond, tenzij het gaat om de injectie van niet-gevaarlijke rest- en afvalstoffen vanuit de (aanwezige) mijnbouw, zolang is aangetoond dat de veiligheid is geborgd en dit de minst milieubelastende methode is.

Opslag van radioactieve of andere gevaarlijke afvalstoffen willen wij niet; dit achten we onverenigbaar met de doelstellingen voor een verduurzaming van de samenleving en voor een schone en veilige leefomgeving.

21.3.1 Berging / opslag in cavernes

De opslag van gassen in zoutcavernes wordt al geruime tijd toegepast in onze provincie. Door deze opslagactiviteiten kunnen ontstane zoutcavernes opnieuw zinvol benut worden. Dit beoordelen wij als gewenst in het kader van duurzaamheidsafwegingen.

Berging door injectie van niet-gevaarlijke rest- en afvalstoffen vanuit de (aanwezige) mijnbouw in zoutcavernes wordt al decennia toegepast in onze provincie. Dit beschouwen wij als gewenst indien is aangetoond dat de veiligheid is geborgd en dit de minst milieubelastende methode is.

21.3.1.1 Gassen

Wij faciliteren de opslag van gassen in zoutcavernes op de bestaande en mogelijk toekomstige locaties voor zoutwinning, als deze opslag een nuttige toepassing is. Voorbeelden hiervan zijn hernieuwbare gassen zoals waterstof en groen gas, maar ook aardgas, CO₂ uitsluitend als grondstof en stikstof voor bijvoorbeeld bijmenging in (geïmporteerd) hoogcalorisch aardgas.

Wij zijn tegen de ontwikkeling van nieuwe cavernes als deze voor opslagdoeleinden gebruikt worden, zonder nuttig gebruik van het gewonnen zout.

21.3.1.2 Strategische (diesel)olievoorraden

Ondergrondse tijdelijke opslag in zoutcavernes kan een vorm van opslag zijn ten behoeve van de verplichte strategische reserves voor Nederland om de voorzieningskwetsbaarheid te verminderen. Op dit moment is ondergrondse opslag van (diesel)olie in onze provincie niet aan de orde. Mocht deze opslag in de toekomst een rol gaan spelen, dan zullen wij de veiligheidsrisico's en de wenselijkheid zorgvuldig beoordelen. Wij staan hier voornamelijk

neutraal tegenover. In alle gevallen zijn wij tegen de ontwikkeling van nieuwe cavernes voor opslagdoeleinden zonder nuttig gebruik van het gewonnen zout.

21.3.1.3 Radioactief afval

Wij verlenen geen medewerking aan de opslag of berging van radioactief afval in de diepe ondergrond. De onbekendheid met de gevolgen hiervan en de potentiële risico's van onder meer straling, verdragen zich niet met een duurzame ontwikkeling en met het belang van de bescherming van het (ondergrondse) milieu.

Wij voeren (bestuurlijk) overleg om te voorkomen dat onze ondergrond in beeld komt voor deze activiteiten.

Tegen het verlenen van vergunningen voor opslag of berging van radioactief afval zullen wij ons met alle beschikbare wettelijke middelen verzetten.

21.3.2 Berging / opslag in gasvelden

Gasvelden kunnen benut worden voor de opslag van gassen en vloeistoffen, zoals de afvalwaterstroom die bij de gaswinning en gasbehandeling onlosmakelijk vrijkomt, beide al dan niet met de status van niet-gevaarlijke rest- of afvalstof. Dit gebeurt al decennia in onze provincie. Wij faciliteren deze vorm van de opslag van gassen en vloeistoffen, zolang de veiligheid is geborgd en deze activiteit binnen de kaders van beschermen, benutten, energietransitie en werkgelegenheid kan worden uitgevoerd.

21.3.2.1 Aardgas

Wij staan welwillend tegenover de opslag van aardgas in gasvelden, omdat dit een bijdrage levert aan de leveringszekerheid. Negatieve gevolgen moeten zoveel mogelijk voorkomen dan wel beperkt moeten worden. Indien deze zich toch dan moet de opslag worden beëindigd of verplaatst.

21.3.2.2 CO2

De permanente opslag van koolstofdioxide (CO₂) vinden wij niet gewenst. Wij zijn tegen de opslag van CO₂ in gasvelden op land zolang de veiligheid niet gegarandeerd kan worden en draagvlak voor deze activiteit ontbreekt.

BIJLAGEN

bijlage 1 Verantwoording Milieueffect-rapport

Plan-m.e.r.

Op grond van de Wet milieubeheer gelden verplichtingen tot het uitvoeren van een milieueffectrapportage voor bepaalde plannen en besluiten. Eenerzijds zijn in het Besluit m.e.r. specifieke activiteiten aangewezen waarvoor een (plan)m.e.r.-plicht geldt. Anderzijds zijn plannen waarvoor een zogenaamde Passende Beoordeling op grond van de Natuurbeschermingswet moet worden opgesteld eveneens plan-m.e.r.-plichtig. Voor de nieuw vast te stellen Omgevingsvisie provincie Groningen 2016-2020 dient op grond van beide bovengenoemde redenen een plan-m.e.r.-procedure te worden doorlopen.

Doel plan-m.e.r. in relatie tot de Omgevingsvisie

Het doel van het doorlopen van een m.e.r.-procedure en het opstellen van een MER-rapport is om milieu-informatie te leveren op een detailniveau dat past bij het detailniveau van het vast te stellen plan waarvoor het Milieu Effect Rapport (MER) wordt opgesteld, in casu de Omgevingsvisie provincie Groningen. Bij het proces/de aanpak wordt ten aanzien van de inzet van het instrument milieueffectrapportage in de provincie een zogenaamde gelaagde aanpak gevolgd waarbij de volgende indeling valt te onderscheiden:

- laag 1: MER Omgevingsvisie Groningen: een beschrijving van alle activiteiten met milieugevolgen; oog voor samenhang en cumulatie; er is sprake van een globale en kwalitatieve effectanalyse;
- laag 2: MER Structuurvisie Eemsmond en Delfzijl: inzoomen op activiteiten die in deze regio spelen. Focus ligt daarbij nadrukkelijk op cumulatieve milieueffecten van de diverse ruimtelijke ontwikkelingen, zowel in relatie tot de leefomgeving (mensgerichte benadering) als op de natuur (flora, fauna, habitats);
- laag 3: MER concrete plannen/projecten zowel binnen als buiten de Eemdelta: concrete en kwantitatieve effectanalyses op zowel RO- (bestemmingsplannen) als vergunningenniveau.

Deze aanpak wordt veelvuldig gevolgd in ruimtelijke ontwikkelingsprocessen, waarbij vanuit een strategisch kader de ontwikkelingsrichting wordt geschetst die vervolgens in opeenvolgende planprocessen op een lager schaalniveau nadere uitwerking krijgen. Bij deze stapeling van planprocedures wordt dan telkens opnieuw voor één of meerdere onderdelen van die plannen een m.e.r.-procedure doorlopen. Op die wijze vindt dus ook steeds een nadere detaillering dan wel verfijning plaats van de beschrijving van de met die onderdelen samenhangende/optredende milieueffecten. Het planMER Omgevingsvisie Groningen vormt op deze manier dus tevens een 'agenda' voor de navolgende m.e.r.-procedures die doorlopen zullen worden voor de besluiten over verschillende onderwerpen die in het planMER reeds zijn behandeld. In hoofdstuk 8 van het planMER is een overzicht gegeven van de vervolgbesluitvorming ten aanzien van de in het planMER beschreven maatregelen.

Conclusies planMER

Op basis van het door de Commissie voor de m.e.r. te Utrecht gegeven advies over de zogenaamde 'Reikwijdte en het detailniveau' voor het op te stellen planMER is in hoofdstuk 6 van het planMER een beschrijving geschreven van het zogenaamde doelbereik. Met het geven van inzicht in het doelbereik vanuit het perspectief van de met de diverse (voorgenomen) maatregelen uit de Omgevingsvisie samenhangende milieueffecten kan een beeld worden gegeven in hoeverre de door de provincie nagestreefde provinciale belangen met die maatregelen kunnen worden gerealiseerd of dichterbij worden gebracht. Ook biedt het inzicht in de vraag in hoeverre er situaties spelen waarbij maatregelen vanuit het ene provinciale belang mogelijk strijdig kunnen zijn met maatregelen vanuit een ander provinciaal belang.

De belangrijkste bevindingen in het planMER zijn:

Doelbereik

- er is een grote bijdrage (++) voor het belang aantrekkelijk vestigingsklimaat;
- er is een bijdrage (+) voor de belangen ruimte voor energie, vitale landbouw, waterveiligheid en bereikbaarheid;
- er is geen bijdrage (0), voor de belangen vergroten biodiversiteit, schoon en voldoende water en gebruik van de

ondergrond;

- er is sprake van een negatieve bijdrage (-) op de belangen ruimtelijke kwaliteit, beschermen landschap en tegengaan milieuhinder.

Bij het voorgaande wordt de volgende (nuancerende) opmerking gemaakt. Naast de 34 maatregelen uit dit MER bevat de Omgevingsvisie ook diverse *conserverende* maatregelen, zoals bescherming van ruimtelijke kwaliteit, landschap, natuur en grondwater. Ook bevat de Omgevingsvisie *preventieve* maatregelen. Hiermee wordt bedoeld op beleidsuitspraken dat de provincie niet zal meewerken aan activiteiten met milieurisico's, zoals de bouw van een kerncentrale of de opslag van gevaarlijk afval in de diepe ondergrond.

In de MER-systematiek kunnen dergelijke conserverende en preventieve maatregelen niet worden beoordeeld. Bovendien maken dergelijke maatregelen in de MER-systematiek al deel uit van de referentiesituatie (dat is dus de situatie waartegen de voorgenomen maatregelen worden afgezet om inzicht te bieden in de daarmee gepaard gaande effecten). Niettemin hebben deze conserverende en preventieve maatregelen wel een positieve uitwerking op de milieugerelateerde provinciale belangen, zoals de belangen ruimtelijke kwaliteit, beschermen landschap, tegengaan milieuhinder.

Hoofdpunten toetsing op doelbereik (hoofdstuk 6)

Op basis van de uitgevoerde toetsing op het doelbereik van de Omgevingsvisie kan worden geconcludeerd dat drie maatregelen uit de Omgevingsvisie leiden tot een *negatieve bijdrage* voor de belangen ruimtelijke kwaliteit, beschermen landschap en tegengaan milieuhinder.

Dit betreft de maatregelen: *windparken*, *schaalvergroting agrarische bedrijven* en, in beperkte mate, *infrastructuur* (weg en rail).

Hoofdpunten effectanalyse (hoofdstuk 5)

In paragraaf 5.18 van het planMER is de effectanalyse uit hoofdstuk 5 samengevat en toegelicht. Hieruit blijkt dat de Omgevingsvisie ten opzichte van de referentiesituatie vooral leidt tot *negatieve effecten op de aspecten landschap en cultuurhistorie, natuur, geluid en licht*.

De maatregelen windparken, schaalvergroting agrarische bedrijven en infrastructuur (weg en rail) spelen een belangrijke rol in deze negatieve score. In iets mindere mate dragen de maatregelen verstedelijking, glastuinbouw, heliavens en dijkversterking bij aan de negatieve score.

Synthese milieueffecten en doelbereik

Uit een combinatie van de effectentoetsing en de doelbereiktoetsing kunnen de volgende vijf hoofdpunten worden afgeleid.

1. *Windparken*: de drie windparken Eemshaven, Delfzijl en N33 hebben lokaal een grote impact. Daar staat tegenover dat de provincie een scherpe keuze heeft gemaakt voor drie grote windlocaties (*concentratiebeleid*) en daarmee een groot deel van de provincie vrijwaart van de plaatsing van windturbines. Ter plaatse van de drie windparken kunnen hinder voor omwonenden en/of natuureffecten optreden, dit zijn belangrijke aandachtspunten voor de vervolgbesluitvorming. Uit de passende beoordeling blijkt dat de windparken juridisch uitvoerbaar zijn, mits mitigerende maatregelen worden getroffen.
2. *Schaalvergroting agrarische bedrijven*: in dit MER is ervan uitgegaan dat een grote bouwblokmaat (4 ha) is toegestaan in een groot deel van de provincie. Dit kan leiden tot grote effecten op diverse milieuthema's. In de Ontwerp Omgevingsvisie zelf is, mede vanwege de resultaten van dit MER, aan de kaart uit dit MER een tweede kaart toegevoegd waarin de 4 ha is ingeperkt. Deze kaart is opgenomen in bijlage 6 bij dit MER, waarbij ook kort de verschillen in milieueffecten worden behandeld. Mede op basis van de ontvangen reacties in de inspraak zullen wij in de definitieve Omgevingsvisie een keuze maken. Na vaststelling van de Omgevingsvisie kan in de vervolgbesluitvorming per project gekeken worden naar ruimtelijke kwaliteit van de inpassing, duurzaamheid, natuureffecten en omgevingshinder (toepassing van de methoden Groninger Verdienmodel (GVM) en Bouwblok op Maat (BOM)). Uit de passende beoordeling blijkt dat agrarische schaalvergroting mogelijk juridisch uitvoerbaar

is maar wel zou kunnen leiden tot significante effecten op Natura 2000.

3. *Infrastructuur*: verspreid over de provincie vinden verbeteringen plaats aan het wegennet en railnetwerk. Ter plaatse van deze maatregelen kunnen natuureffecten of hinder voor omwonenden het gevolg zijn. In de vervolgbesluitvorming zijn dit aandachtspunten, maar er zijn veelal goede mogelijkheden tot mitigatie. Uit de passende beoordeling blijkt dat de infrastructuurmaatregelen met mitigatie juridisch uitvoerbaar zijn.
4. *Eemshaven en Delfzijl*: in deze regio is sprake van een hoge dichtheid aan grote projecten en ontwikkelingen nabij Natura 2000- en NNN-gebieden Waddenzee en Eems-Dollard. Deze projecten kunnen cumulatieve milieueffecten hebben, en zullen in onderlinge samenhang moeten worden beschouwd. Uit de passende beoordeling blijkt dat cumulatie van effecten in deze regio zeer relevant is.
5. Voor de *overige in dit MER beoordeelde maatregelen* (afronding NNN, dijkversterking Lauwersmeer en drie waterbergingsgebieden) geldt dat er op enkele milieuthema's negatieve effecten kunnen optreden. Deze effecten spelen voornamelijk op lokale schaal, en kunnen in vervolgprocedures nader worden onderzocht. Uit de passende beoordeling blijkt dat deze maatregelen (indien nodig met mitigatie) uitvoerbaar zijn.

Aanbeveling voor de vervolgbesluitvorming

De resultaten van dit MER kunnen worden gebruikt in de vervolgbesluitvorming. Initiatiefnemers en bevoegde gezagen die werken aan de realisatie van maatregelen uit dit MER, kunnen met dit MER meer inzicht krijgen in de context waarin hun maatregel zich bevindt, en de eventuele cumulatie die kan optreden met maatregelen van andere initiatiefnemers.

Ook burgers kunnen zich in dit stadium reeds een beeld vormen over de milieueffecten van de diverse maatregelen die in hun provincie en wellicht in hun woonomgeving spelen.

In hoofdstuk 8 van het planMER zijn in een overzichtstabel alle maatregelen die in dit MER zijn beoordeeld nogmaals weergegeven. Daarbij is per maatregel vermeld welke partij bevoegd is voor de vervolgbesluitvorming, en welke type plan of besluit (dan) genomen wordt.

Een deel van de vervolgbesluiten wordt genomen door de provincie zelf. De provincie zal de milieu-informatie uit dit MER dan gebruiken als basis en in de planuitwerking nader inzoomen op de milieueffecten.

Een ander deel van de vervolgbesluiten zal door andere partijen genomen worden. In (de voorbereiding van) deze procedures kan de provincie haar invloed aanwenden om ervoor te zorgen dat milieueffecten en mitigatiemogelijkheden nader in beeld worden gebracht.

In de tabel op de slotpagina van het planMER zijn per maatregel met negatieve effecten, zoals in hoofdstuk 5 beschreven, mogelijkheden voor mitigatie aangegeven. In de vervolgbesluitvormingstrajecten zullen deze mitigatiemogelijkheden nader (moeten) worden geconcretiseerd.

Structuurvisie Eemsmond Delfzijl

In de Eemsdelta geldt hetgeen hiervoor is vermeld ook. In deze regio is er echter sprake van een hoge dichtheid aan projecten, gelegen vlakbij een Natura 2000-gebied en mogelijk met cumulatieve effecten (zie hiervoor bij punt 4 synthese milieueffecten en doelbereik; Eemshaven en Delfzijl). Er is inmiddels besloten om voor dit gebied de Structuurvisie Eemsmond Delfzijl (in de zin van de Wet ruimtelijke ordening) op te stellen, en hiervoor een separate (plan)-m.e.r.-procedure te doorlopen. In deze structuurvisie zal nader worden ingegaan op de projecten die spelen op en rondom de Eemshaven en Delfzijl. Deze structuurvisie zal voldoen aan de volgende eisen:

1. De structuurvisie moet betrekking hebben op een helder en duidelijk af te bakenen gebied.
2. Het moet gaan om duidelijk omschreven projecten/ontwikkelingen/plannen die met de structuurvisie worden gefaciliteerd. De juiste scoping is essentieel.
3. De focus van de plan-m.e.r. voor de structuurvisie ligt vooral op cumulatieve milieueffecten van de diverse ruimtelijke ontwikkelingen, zowel in relatie tot de leefomgeving (de mensgerichte benadering) als de natuur (flora/fauna/habitats).
4. Om deze effecten te beoordelen, moeten de ontwikkelingen in de structuurvisie worden getoetst aan een vooraf

gedefinieerde milieugebruiksruimte. Die definitie vraagt om keuzes: welke milieudruk en kwaliteit vindt de provincie nog acceptabel?

In de plan-m.e.r.-procedure voor de Structuurvisie Eemshoek-Delfzijl zal de milieu informatie uit het planMER Omgevingsvisie Groningen worden verdiept, geconcretiseerd en gekwantificeerd. Hiermee wordt een goede basis gelegd voor de besluitvormingstrajecten over individuele maatregelen in de Eemshoek. Dit structuurvisietraject inclusief plan-m.e.r. is gestart in 2015 en wordt afgerond in 2016.

Samenvattend oordeel

Vanuit de uitgevoerde m.e.r.-procedure/milieu-effectanalyse inclusief de opgestelde Passende Beoordeling op grond van de Europese Habitatrichtlijn die voor 34 maatregelen in de Ontwerp Omgevingsvisie Groningen d.d. 10 maart 2015 is gedaan, *concluderen wij dat er op dit moment geen aanleiding bestaat om tot een heroverweging van de beleidsvoornemens te komen.*

In het PlanMER is ten aanzien van de diverse op milieueffecten beoordeelde voornemens/maatregelen *wel een aantal kritische kanttekeningen geplaatst*, die echter vooral bij de nadere uitwerking van die voornemens aan de orde zullen/moeten komen. *De in het PlanMER geconstateerde milieueffecten zijn echter niet zodanig dat op basis daarvan nu reeds op voorhand zou moeten worden besloten van die voornemens af te zien.*

Wel zal zoals gezegd met name voor het gebied van de Eemshoek, via de in het verlengde van de Omgevingsvisie op te stellen structuurvisie, een goed beeld moeten worden gegeven dat inzicht biedt in de vraag of vanuit cumulatieve (milieu)effecten sprake is van het bereiken van een kritische grens vanuit milieu- en natuuroogpunt.

De provincie heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (de Commissie) gevraagd de juistheid en de volledigheid van het MER te beoordelen. De Commissie heeft op 4 juni 2015 haar advies uitgebracht over het opgestelde MER voor de Ontwerp Omgevingsvisie Groningen. In dit zogenaamd toetsingsadvies wordt samenvattend door de Commissie het volgende gesteld:

"De opgestelde Ontwerp Omgevingsvisie Groningen heeft een planhorizon tot en met 2019 en geeft daarnaast een doorkijk naar de gewenste en verwachte ontwikkelingen rond 2040. Het bij de Ontwerp Omgevingsvisie *opgestelde MER geeft een bij dit detailniveau passende analyse* van relevante beleidsvoornemens, inschatting van effecten, consequenties voor doelbereik, mogelijke mitigerende maatregelen en aanbevelingen voor de vervolgbesluitvorming. Bovendien is de vervolgeverantwoordelijkheid goed in beeld gebracht. Voor diverse maatregelen zoals dijkversterkingen of windturbineparken volgen afzonderlijke m.e.r. procedures, waarbij tevens alternatieven en varianten kunnen worden beschouwd.

Het MER kent een duidelijke structuur waarin een helder samenhangend beeld is geschetst van de doelen/belangen, strategieën en maatregelen. In het MER wordt uitgebreid aandacht besteed aan de effectbeoordelingen. De toegekende effect-scores per beoordeelde maatregel acht de Commissie voor dit abstractieniveau plausibel. Dat geldt ook voor de conclusies dat de realisatie van windturbineparken, schaalvergroting van agrarische bedrijven en uitbreiding van industrie negatieve gevolgen kunnen hebben voor de ruimtelijke kwaliteit, landschap en natuur.

Het rapport brengt duidelijk in beeld waar, vanuit milieuoogpunt bezien, de uitdagingen en dilemma's zitten en waar ambities met elkaar kunnen conflicteren. De Commissie ziet de volgende uitwerkingsopgaven voor de vervolgbesluitvorming:

- ruimtelijke ordening, leefbaarheid en bereikbaarheid (stadsregio Groningen versus krimp op het ommeland, impact van bodembeweging op de leefomgeving);
- schaalvergroting in de landbouw en de consequenties daarvan voor landschap, cultuurhistorie en natuur;
- ontwikkelingen in de industrie en de consequenties voor de natuur in de Eemshoek;
- reeds geplande maar nog niet gerealiseerde ontwikkelingen in windturbineparken, hoogspanningsleidingen en gevolgen daarvan voor leefomgeving, landschap, cultuurhistorie en natuur.

In het MER is aangegeven dat de ontwikkelingen in de Eemshaven-Delfzijl nader zullen worden uitgewerkt in een regionale structuurvisie. Mogelijk dat de aanpak van een 'regionale visie' ook voor andere opgaven een goed handvat biedt om ambities, in co-creatie met gemeenten en bewoners, verder te concretiseren en met elkaar in evenwicht te brengen.

De Commissie signaleert bij de toetsing van het MER behorende bij de Ontwerp Omgevingsvisie versie 10 maart 2015 echter één tekortkoming. In de Passende beoordeling wordt aangegeven dat de *schaalvergroting in de landbouw significant negatieve gevolgen kan hebben voor Natura 2000-gebieden met als conclusie dat deze ontwikkeling 'mogelijk uitvoerbaar is'.* Om de zekerheid te krijgen dat het plan uitvoerbaar is, dus niet leidt tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden, zouden (op het niveau van de provinciale visie) maatregelen of alternatieven in beeld moeten worden gebracht die voldoende zekerheid geven dat schadelijke effecten op Natura 2000-gebieden uiteindelijk voorkomen kunnen worden. De Passende beoordeling verwijst in algemene zin naar de PAS (Programmatische Aanpak Stikstof) maar gaat niet op andere maatregelen of alternatieven in.

De Commissie is van oordeel dat het opheffen van deze tekortkoming essentieel is voor het volwaardig meewegen van het milieubelang bij de besluitvorming. De Commissie adviseert om eerst een aanvulling op het MER op te stellen en daarna een besluit te nemen".

Aanvulling MER op het herzien ontwerp Omgevingsvisie

De herziene Ontwerp-Omgevingsvisie bevat ten opzichte van de eerdere ontwerp-Omgevingsvisie enkele wijzigingen in de maatregelen (ofwel de zogenaamde Voorgenomen activiteit). Hierdoor kunnen de milieueffecten van de totale Omgevingsvisie eventueel anders zijn dan in het aanvankelijk opgesteld MER zijn beschreven. Het betreft de volgende maatregelen:

- Toevoegen van een nieuw zoekgebied voor de vestiging van een helihaven in de noordwestlob van de Eemshaven naast de reeds eerder aangewezen Uithuizerpolder; de helihaven zal op één van deze locaties worden ontwikkeld;
- Aanwijzen (klein) zoekgebied nabij de strekdammen ter vervanging van twee bestaande windturbines indien de helihaven wordt ontwikkeld in de Eemshaven;
- Grootschalige zonneparken worden ook in het buitengebied toegestaan na toepassing ruimtelijk afwegingskader;
- De bij de Omgevingsvisie behorende Beleidskaart schaalvergroting agrarische bedrijven wordt summier aangepast; in het gebied Middag Humsterland wordt op bepaalde plekken in plaats van 1 ha nu 2 ha extra ontwikkelingsruimte geboden;
- Het zoekgebied Glastuinbouw ten zuiden van de Eemshaven wordt niet meer in de Omgevingsvisie opgenomen.

De bovengenoemde wijzigingen zijn geanalyseerd op milieueffecten op eenzelfde wijze zoals dat in het bestaande MER is gedaan. Daarbij is gewerkt met een scenario 1 waarbij de helihaven in de westlob van de Eemshaven wordt gesitueerd en een scenario 2 waarbij de helihaven in de Uithuizerpolder wordt gesitueerd.

Uit de analyse blijkt het volgende:

- In scenario 1 en 2 leidt de gewijzigde maatregel voor grootschalige zonneparken tot aanvullende negatieve effecten op soorten (akkervogels/ weidevogels/ ganzen). Voor dit criterium gaat de clusterscore van - naar - -.
- In zowel scenario 1 als 2 treden de negatieve effecten door het glastuinbouwgebied (op de criteria landschap, Natura 2000, NNN, soorten, waterkwaliteit, geluid, licht en luchtkwaliteit) niet meer op. Voor deze criteria gaat de score van - naar 0.
- Alleen in scenario 1 leidt de gewijzigde maatregel voor de helihaven tot een verbetering van de score voor soorten (akkervogels/weidevogels/ganzen): van - naar 0. De gewijzigde maatregel leidt niet tot een gewijzigde score voor Natura 2000 en NNN, de versturende effecten waren in het MER reeds benoemd.

Voor de cumulatieve milieueffectenscores voor de Omgevingsvisie als geheel geldt het volgende:

- In zowel scenario 1 als 2 wordt de cumulatieve beoordeling voor het criterium licht gunstiger door het wegvallen van de maatregel glastuinbouwgebied: van - naar 0.
- Alleen in scenario 1 geldt dat de cumulatieve beoordeling voor soorten gunstiger wordt, doordat helikopters niet meer over akkervogelgebied vliegen: van - naar 0.

Doelbereik

In deze Aanvulling is een toetsing op doelbereik uitgevoerd voor de herziene ontwerp-Omgevingsvisie (scenario 1 en 2). Hierin wordt geanalyseerd in hoeverre de 11 provinciale belangen uit de Omgevingsvisie met de maatregelen uit de Omgevingsvisie worden gediend. Hieruit blijkt dat het wegvallen van het glastuinbouwgebied leidt tot een verminderd doelbereik voor “aantrekkelijk vestigingsklimaat” (van ++ naar +) en “vitale landbouw” (van + naar 0). Voor de overige belangen wijzigt het doelbereik niet.

Eindconclusies

De eindconclusies van het MER zijn tevens van toepassing op de inhoud van de herziene ontwerp-Omgevingsvisie. De 5 hoofdpunten uit deze eindconclusies, zoals eerder in deze verantwoording zijn aangegeven, zijn nog steeds van toepassing, alleen bij hoofdpunt 2 is sprake van een kleine wijziging (zie hieronder cursief).

- Schaalvergroting agrarische bedrijven valt onder hoofdpunt 2 van de eindconclusies. *Een wijziging die voortvloeit uit hoofdstuk 2 van deze Aanvulling blijkt dat de maatregel uitvoerbaar is, mits binnen het systeem van de PAS afdoende mitigerende maatregelen worden getroffen.*
- Gewijzigde maatregelen windpark Eemshaven en helihaven (beide scenario's) en schrappen maatregel glastuinbouw vallen onder hoofdpunt 4 van de eindconclusies (“Eemshaven en Delfzijl”). Het nader in beeld brengen van cumulatieve effecten zal gebeuren in de MER en Passende Beoordeling Structuurvisie Eemsmond -Delfzijl.
- Gewijzigde maatregel zonneparken valt onder hoofdpunt 5 van de eindconclusies (“overige maatregelen”); plaatselijk kunnen negatieve milieueffecten optreden, bij vervolgbesluitvorming moet hiermee rekening worden gehouden.

In de Aanvulling MER is aandacht besteed aan de door de Commissie voor de m.e.r. geconstateerde tekortkoming in de Passende beoordeling zoals die in februari 2015 onderdeel vormde van het bestaande MER. Uit de in de Aanvulling beschreven beschouwing over de relatie schaalvergroting in de landbouw en stikstofdepositie op Natura 2000 gebieden in en nabij Groningen blijkt het volgende:

1. De Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) biedt een landelijke programmatische aanpak voor stikstofdepositie. In deze aanpak zijn diverse maatregelen opgenomen om de nadelige gevolgen van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden tegen te gaan.
2. Aanvullend op de PAS is in de Omgevingsvisie nu - als extra mitigerende maatregel op het niveau van de Omgevingsvisie- voorgeschreven dat door gemeenten bij toepassing van de Bouwblok op Maat methode (BOM) en Groninger Verdien Model (GVM) methodes expliciet aandacht wordt besteed aan het aspect stikstofdepositie in relatie tot hiervoor gevoelige Natura 2000- gebieden. Bij grote depositietoenames kan dit gevolgen hebben voor de bouwblokomvang en daarmee leiden tot beperkingen aan de schaalvergroting in de landbouw.

Gelet op voorgaande is het beleid uit de Omgevingsvisie uitvoerbaar, mits bij uitbreidingen van agrarische bedrijven binnen het PAS-systeem afdoende mitigerende maatregelen worden getroffen.

Passende Beoordeling

De conclusies van de Passende Beoordeling wijzigen als gevolg van het vorenstaande op één onderdeel. De beoordeling van de maatregel “schaalvergroting grondgebonden landbouw” is niet langer “mogelijk uitvoerbaar, maar kans op significante effecten” maar “uitvoerbaar, mits binnen het PAS-systeem afdoende mitigerende maatregelen

worden getroffen”.

De overige conclusies uit de Passende Beoordeling wijzigen niet als gevolg van de gewijzigde maatregelen. Ten aanzien van de grootschalige zonneparken in het buitengebied is een aanvullende beoordeling uitgevoerd. De conclusie is dat deze maatregel uitvoerbaar is aangezien door toepassing van een ruimtelijk afwegingskader relevante foerageergebieden van kwalificerende soorten die buiten Natura 2000-gebieden foerageren worden ontzien.

Toetsingsadvies Commissie voor de m.e.r.

De provincie heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (de Commissie) conform de voorgeschreven wettelijke procedure gevraagd de juistheid en de volledigheid van de opgestelde Aanvulling op het oorspronkelijk MER te beoordelen. De Commissie heeft op 24 maart 2016 haar advies uitgebracht over het opgestelde MER voor de (herziene) Ontwerp Omgevingsvisie Groningen. In dit zogenaamd toetsingsadvies wordt samenvattend door de Commissie het volgende gesteld: "De Commissie oordeelt dat de aanvulling planMER Omgevingsvisie de essentiële informatie bevat voor de besluitvorming over de Omgevingsvisie Groningen, waarbij het milieubelang volwaardig kan worden meegewogen.

De aanvulling op het planMER is compact en evenals het planMER uitgewerkt op een hoger abstractieniveau, passend bij het detailniveau van een omgevingsvisie. De voor het milieurelevante wijzigingen in de Omgevingsvisie zijn helder beschreven. De effectscores laten zien dat met maatregelen uit de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) en additionele maatregelen de schaalvergroting van agrarische bedrijven uitvoerbaar is binnen het wettelijke kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

De Commissie constateert dat de effectanalyse van de gewijzigde maatregelen in de Aanvulling MER goed is uitgevoerd."

bijlage 2 Visiekaart

bijlage 2 Visiekaart

bijlage 3 Afwegingskader

bijlage 3 Afwegingskader

bijlage 4 Gaswinning

bijlage 4 Gaswinning

bijlage 5 Energyport

bijlage 5 Energyport

bijlage 6 Groei en krimp

bijlage 6 Groei en krimp

bijlage 7 Regio Groningen-Assen

bijlage 7 Regio Groningen-Assen

bijlage 8 Waddengebied

bijlage 8 Waddengebied

bijlage 9 Rollen en instrumenten

bijlage 9 Rollen en instrumenten

bijlage 10 Vaststellingsbesluit tot actualisatie van de Omgevingsvisie

bijlage 10 Vaststellingsbesluit tot actualisatie van de Omgevingsvisie